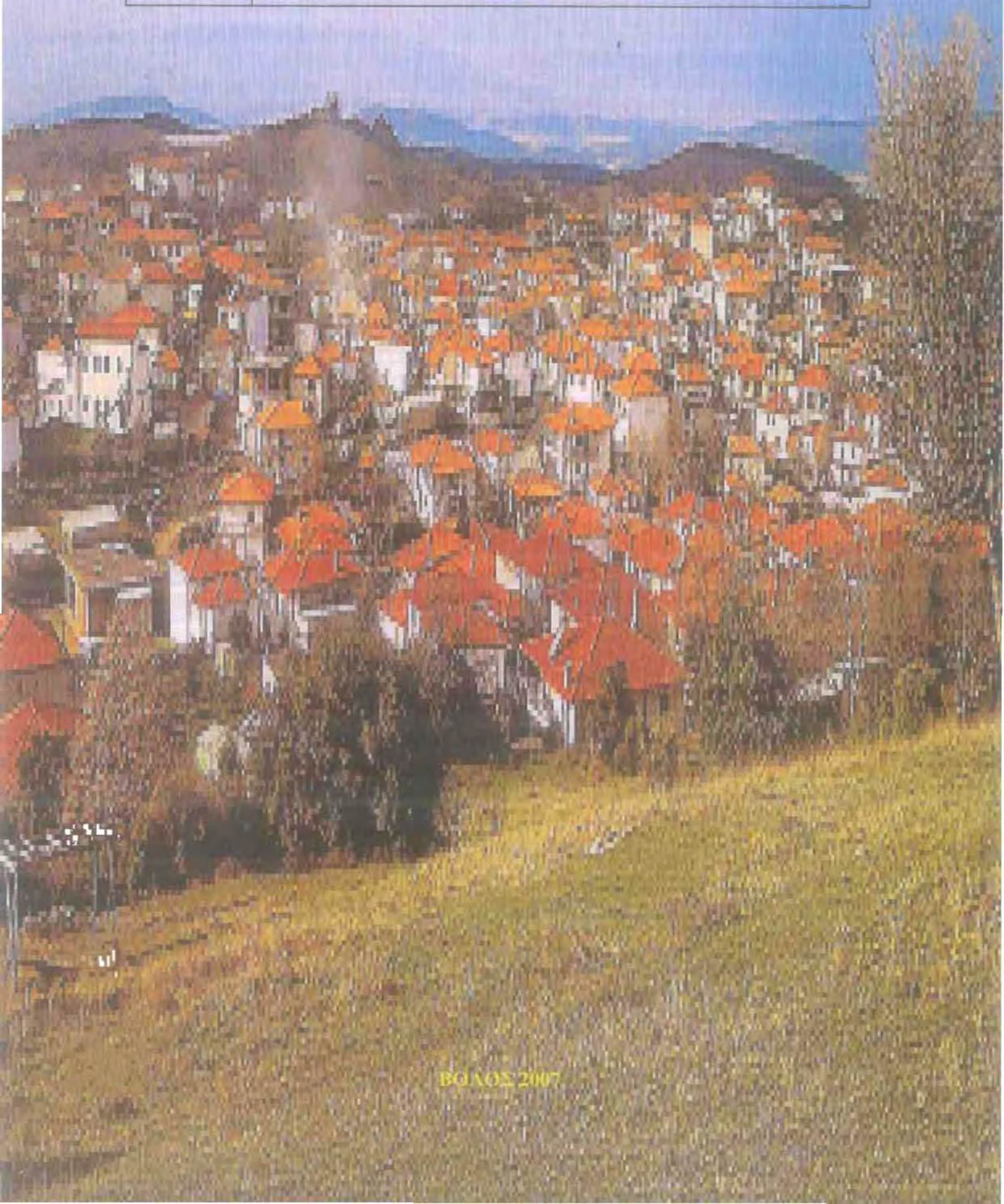

**ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΣΧΟΛΗ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΤΜΗΜΑ ΠΡΟΣΧΟΛΙΚΗΣ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ**

ΒΟΛΟΣ 2007

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΣΧΟΛΗ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΤΜΗΜΑ ΠΡΟΣΧΟΛΙΚΗΣ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

Πτυχιακή Εργασία

Θέμα: Λαϊκή Παράδοση στην Βόρεια Χαλκιδικής στο χωριό Στανός.

1ος Επιβλέπων καθηγητής: κ. Αναγνωστόπουλος

2ος Επιβλέπων καθηγητής: κ. Σακκής

Φοιτήτρια: Στεφανή Βαΐα

A.M.: 0203033

ΒΟΛΟΣ 2007

Περιεχόμενα

Πρόλογος.....	2 σελ.
Εισαγωγή.....	3 -//-
Ο όρος «Λαϊκή παράδοση».....	4 -//-

1^ο ΜΕΡΟΣ

1. Γενικά στοιχεία του χωριού(από πού πήρε το όνομα, τις γειτονιές κ.α.)..... 12 σελ.

2. Ιστορική αναδρομή

1.2.1.Τουρκοκρατία.....15 -//-

1.2.2.Δεκαετία του '40.....26 -//-

2^ο ΜΕΡΟΣ

2.1. Σύλλογοι (π.χ. εκπολιτιστικός, αθλητικός σύλλογος).....32 -//-

2.2. Παραδοσιακά παραμύθια..... 34 -//-

2.2.1. Η Ελενούδα.....35 -//-

2.2.2. Η αλεπού και η χελώνα..... 37 -//-

2.2.3. Ο Γιάννης και η Μαρία..... 38 -//-

2.2.4. Ο δάσκαλος και το φάντασμα..... 39 -//-

2.2.5. Ο δράκος της πηγής..... 40 -//-

2.2.6. Ο μπάρμπα-Γιώργος και ο παπά- Πέτρος..... 41-//-

2.2.7. Οι τρεις κόρες..... 42 -//-

2.2.8. Ο παπάς και η αλεπού..... 43 -//-

2.2.9. Τα τρία αδέρφια και οι επιθυμίες τους..... 43 -//-

2.2.10. Ο Πιπιλογιάννης..... 45 -//-

2.2.11. Τα τρία αδέρφια..... 47 -//-

2.2.12. Γ' Αράπη ο γιος..... 48 -//-

2.3. Παραδοσιακά Τραγούδια..... 54 -//-

2.4. Ηθη και έθιμα (π.χ. γάμος, δεκαπενθήμερο Χριστουγέννων, Πάσχα κ.α.)...	67 -//-
2.5. Δημοτικό σχολείο.....	87 -//-
2.6. Εκκλησίες και εξωκλήσια	90 -//-
2.7. Ονόματα προέδρων και ιερέων του χωριού.....	96 -//-
2.8. Ασχολίες κατοίκων: κτηνοτροφία, γεωργία και οικοδομή.....	99 -//-

3^ο ΜΕΡΟΣ

➤ Συνεντεύξεις από κατοίκους του χωριού.....	109 -//-
3.1. Αναστασία Σαμαρά.....	111 -//-
3.2. Δημήτριος Χαλκιάς, πρώην πρόεδρος του χωριού.....	118 -//-
3.3. Μαρία Χασιώτη.....	124 -//-
3.4. Δημήτριος Σαμαράς.....	132 -//-
3.5. Πατήρ-Νικόλαος Χαλκιάς, ιερέας του χωριού.....	148 -//-

4^ο ΜΕΡΟΣ

Φωτογραφικό υλικό, βίντεο και τραγούδια σε CD

Επίλογος	162 -//-
Βιβλιογραφία.....	163 -//-

*Αφιερώνω την πτυχιακή μου
Στους γονείς μου, Χρήστο και Αναστασία Στεφανή
Στα αδέρφια μου, Αθανάσιο και Δημήτρη
Στους παππούδες μου, Μαρία και Δημήτρη
Αλλά και στην γιαγιά μου που έχασα πρόσφατα, Βαΐα.*

*«Δύο μάτια η παράδοση
που τα 'χουν και κοιτάνε
γιαγιά και εγγόνια
και μπορούν να συνεννοηθούνε.»*

Κρητική μαντινάδα

Πρόλογος

Στανός. Αν ρωτήσεις κάποιον για το Στανό, για αυτό το μικρό χωριό σίγουρα δεν θα γνωρίζει που είναι, που πέφτει. Κι όμως ένα μικρό χωριό με πολλές χάρες, ομορφιά, καλοσύνη, ζωντάνια, παραδόσεις αλλά και πολλά απρόσμενα. Ο σημαντικότερος λόγος για μένα να ασχοληθώ με το χωριό μου ήταν να μάθω την ομορφιά του. Όπως και έγινε.

Προς το τέλος του 3^{ου} έτους κλινόμαστε να δεχτούμε ή όχι την πτυχιακή εργασία που πρέπει να υλοποιηθεί κατά την διάρκεια του 4^{ου} έτους. Συζητήσαμε για την εργασία αυτή και είπαμε διάφορα παιδαγωγικά θέματα τα οποία μπορούσαν να μας ενδιαφέρουν. Ο καθένας μας είπε περίπου το θέμα που θα τον ενδιέφερε, εγώ το μόνο που θα ήθελα να ασχοληθώ ήταν για το χωριό μου. Πιστεύω πως η συμπεριφορά και γενικά η προσωπικότητα ενός παιδιού ξεκινά και διαμορφώνεται από το περιβάλλον στο οποίο ζει και μεγαλώνει. Πέρασα πολύ ωραία παιδικά χρονιά και μου αρέσει πάρα πολύ το χωριό μου. Δυστυχώς δεν κατάφερα να συμπεριλάβω όλη την ομορφιά του χωριού μου μέσα σε αυτές τις σελίδες διότι δεν συμπυκνώνεται μέσα σε μερικές μόνο λέξεις και σελίδες. Η ομορφιά του φαίνεται από κοντά.

Στα τέλη του 6^{ου} εξαμήνου καλούμασταν να διαλέξουμε να πάρουμε πτυχιακή εργασία ή όχι. Από το 2^ο εξάμηνο μέσα από τα μάθημα του Πανεπιστημίου του κ. Αναγνωστόπουλου «*Μύθοι, Μυθολογία και Λαϊκή παράδοση*» έμαθα για την λαϊκή παράδοση διάφορων περιοχών της Ελλάδος και ανακάλυψα ότι και ο τόπος μου κρύβει ομορφιές που κανείς μέχρι τώρα δεν έχει ασχοληθεί. Γι' αυτό το λόγο θέλησα να ασχοληθώ με το χωριό μου και να μάθω γι' αυτό αλλά και να δημοσιοποιήσω την ύπαρξη του που πολλοί αγνοούν. Ευχαριστώ προπάντων τον υπεύθυνο καθηγητή της εργασίας μου, τον κ. Αναγνωστόπουλο που μου έδωσε την ευκαιρία να ασχοληθώ με το θέμα αυτό και τον κ. Σακκή, τον δεύτερο καθηγητή όπου έχει αναλάβει την εργασία μου.

Στην αρχή της πτυχιακής εργασίας αγχωνόμουνα για το αν μπορέσω να βρω υλικό. Μα κατά την διάρκεια της υλοποίησης δημιουργήθηκε το εντελώς αντίθετο πρόβλημα «μα πως θα χωρέσουν όλα αυτά;». Ελπίζω μέσα από τις σελίδες να ταξιδέψετε σε αυτό το μικρό χωριό και να γευτείτε έστω και λίγο την μαγεία του.

Ευχαριστώ όλους όσους μου προσέφεραν την βοήθεια τους για την υλοποίηση της εργασίας. Οι άνθρωποι που με βοήθησαν είναι πάρα πολλοί και με ευχαρίστηση και πολλές φορές χωρίς να τους ζητηθεί μου πρόσφεραν πληροφορίες που νόμιζαν οι ίδιοι ότι θα με βοηθούσαν. Προπάντων ευχαριστώ την οικογένεια μου, του γονείς μου, τα

αδέρφια μου, τους παππούδες μου που μου έδωσαν καταρχάς την αγάπη για τον τόπο μου. Ευχαριστώ τους ανθρώπου που μου παραχώρησαν τις συνεντεύξεις και μου άνοιξαν τις πόρτες της ζωής τους και μου ανέφεραν εμπειρίες αλλά και ότι γνώριζε ο καθένας τους. Ευχαριστώ και τον τωρινό πρόεδρο του χωριού τον κ. Αστέριο Χαλκιά όπου με βοήθησε στην συλλογή των πληροφοριών. Σας ευχαριστώ.

Εισαγωγή

Το θέμα της πτυχιακής μου εργασίας είναι «Λαϊκή παράδοση στην Βόρεια Χαλκιδική, στο χωριό Στανός», το χωριό απ' όπου κατάγομαι. Το σκεπτικό της εργασίας ξεκίνησε από τα τέλη του 6^{ου} εξαμήνου όπου αποφάσισα το θέμα της εργασίας μου.

Πρώτα απ' όλα για να γίνει μία εργασία θα πρέπει να γίνει συλλογή στοιχείων που να αφορά το θέμα αυτό, το τι θα περιλαμβάνει η εργασία. Στοιχεία που αφορούν την λαϊκή παράδοση είναι τα δημοτικά τραγούδια, παραμύθια, ήθη και έθιμα αλλά και γενικά στοιχεία του χωριού όπως είναι οι σύλλογοι (εκπολιτιστικός, αθλητικός και γυναικείος σύλλογος), το δημοτικό σχολείο, οι εκκλησίες, ονόματα ανθρώπων που άφησαν έργο στο χωριό όπως είναι οι ιερείς αλλά και πρόεδροι και οι ασχολίες που απασχολούν περίπου το 90% των κατοίκων του χωριού. Βρέθηκαν όμως και ιστορικά στοιχεία. Για την συλλογή τραγουδιών, παραμυθιών και των ήθη και εθίμων δεν δυσκολεύτηκα καθόλου διότι βίωσα την λαϊκή παράδοση σε έντονο βαθμό και πολλά στοιχεία τα γνώριζα και εγώ η ίδια. Δυσκολία όμως αντιμετώπισα στην συλλογή πληροφοριών για ιστορικά στοιχεία, όπου δεν υπάρχουν πολλά και τα λίγα που υπάρχουν στην εκκλησία του χωριού όμως ο ιερέας δυσανασχετεί να τα δώσει.

Καταρχάς η εργασία χωρίζεται σε τέσσερα μέρη. Στο πρώτο μέρος γίνεται αναφορά στα γενικά στοιχεία του χωριού και στην ιστορική αναδρομή, τις δυσκολίες που πέρασαν οι κάτοικοι κατά την περίοδο της τουρκοκρατίας και της κατοχής. Όταν λέμε γενικά στοιχεία εννοούμε στοιχεία που αφορούν την τοποθεσία, την ονομασία, τις γειτονίες και άλλες πληροφορίες που αφορούν το χωριό. Στοιχεία για την χρονολογία του χωριού δεν υπάρχουν, μόνο για πρώτη φορά αναφορά για το Στανό γίνεται κατά την εξέγερση της επανάστασης του 1821 στην Χαλκιδική όπου συμμετείχε και ο Στανός. Από εκεί και έπειτα ο Στανός ως μέλος των Μαντεμοχωριών αναφέρεται συχνά σε ιστορικά αρχεία. Αξιοσημείωτο βέβαια είναι και η αναφορά κατά την περίοδο της δεκαετίας του '40. Οι κάτοικοι πέρασαν πολλές δυστυχίες και κακουχίες και όμως επέζησαν. Για της μαρτυρίες για αυτή την περίοδο είναι πιο έντονες διότι οι άνθρωποι που ζούσαν αυτήν την περίοδο ζούνε ακόμη και θυμούνται έντονα την εποχή εκείνη. Η δεκαετία του '40 στην Βόρεια Χαλκιδική γράφει μόνο για την Αρναία και μόνο μια ενδεικτική αναφορά γίνεται για τα περίχωρα.

Στο δεύτερο μέρος της διπλωματικής εργασίας περιλαμβάνονται στοιχεία από την λαϊκή παράδοση που αναφέραμε παραπάνω. Για να διασωθούν στοιχεία για το χωριό σημαντικό ρόλο διατέλεσε ο εκπολιτιστικός σύλλογος όπου διαθέτει μεγάλο απόθεμα φωτογραφικού υλικού του χωριού, το δημοτικό σχολείο όπου θεωρείται το σημείο αναφορά για την πρόοδο του χωριού όπως και η εκκλησία. Η θρησκευτική οντότητα είναι έντονη στο χωριό και αυτό φαίνεται κυρίως από την ύπαρξη πολλών εξωκκλησιών. Βέβαια μεγάλο έλλειμμα θα ήταν εάν δεν γινόταν αναφορά στην Αγία Χάιδω, μία κοπέλα που γεννήθηκε και μεγάλωσε στο χωριό αλλά μαρτύρησε για την πίστη της στο θεό. Στην εργασία δίνονται λεπτομερέστατα στοιχεία που αναφέρουν αυτούς τους τρεις φορείς. Όμως αναφορά γίνονται και στους άλλους δύο συλλόγους του χωριού τον αθλητικό και τον γυναικείο που μπορεί η συμβολή τους να μην είναι μεγάλη μα με το δικό τους τρόπο συμβάλλουν στην διαμόρφωση της εικόνας του χωριού.

Επιπλέον στο δεύτερο μέρος παρουσιάζεται η λαϊκή κουλτούρα. Παραδοσιακά παραμύθια που μεγαλώνουν γενιές και γενιές, παραδοσιακά τραγούδια που ακούνε όλοι σε γιορτές και πανηγύρια και ήθη και έθιμα που αναβιώνουν όλοι και τα τηρούν με ευλάβεια και σεβασμό. Μια μικρή γεύση θα παρουσιαστούν στις επόμενες σελίδες. Σημαντικό βέβαια θεώρησα να περιλάβω σημαντικών ανθρώπων που πρόσφερε ο καθένας του με το δικό του τρόπο στο χωριό. Άνθρωποι που ασχολήθηκαν με την κοινότητα, την παιδεία αλλά και με την ιερατική βαθμίδα του χωριού αναφέρονται. Όσον αφορά τα ονόματα των προέδρων φάνηκε πολύ δύσκολο έργο, διότι όταν οι κάτοικοι του χωριού φύγανε από το χωριό και πήγαν στην Αρναία τα χαρτιά που υπήρχαν στην κοινότητα κάρηκαν και με την ευθύνη την προφορικής πληροφόρησης αναφέρονται τα ονόματα. Όμως τα ονόματα των ιερέων και δασκάλων δόθηκαν από επίσημα χαρτιά που φυλάσσονται στην εκκλησία και στο δημοτικό σχολείο αντίστοιχα.

Οι ασχολίες των κατοίκων όπως παλαιότερα έτσι και τώρα αφορά όλη την οικογένεια. Όλοι βοηθάνε στην οικονομία της οικογένειας. Οι βασικές ασχολίες που πάνω σε αυτές στηρίζονταν οι κάτοικοι αλλά ακόμη και τώρα, αλλά όχι σε τέτοιο βαθμό απασχόλησης, είναι η κτηνοτροφία, η γεωργία και η οικοδομή. Πιστεύω ότι για να ζήσει μια κοινωνία τα απαραίτητα επαγγέλματα είναι αυτά τα τρία και γι' αυτό το λόγο κυριαρχούσαν σε μεγάλο βαθμό στην μικρή κοινωνία του χωριού. Η κτηνοτροφία και η γεωργία απασχολεί μικρό πλέον αριθμό κατοίκων ενώ αντίθετα η οικοδομή χρόνο με τον χρόνο αυξάνεται αριθμός των απασχοληθέντων. Θεώρησα σημαντικό να περιλάβω

αυτές τις ασχολίες και για προσωπικό επίπεδο. Οι παππούδες μου από μικρή ηλικία ασχολούνται με την γεωργία και την κτηνοτροφία όπως και ο πατέρας μου είχε ασχοληθεί σε μικρή ηλικία και πλέον είναι βιοπαλαιστής στην οικοδομή.

Το τρίτο μέρος περιλαμβάνει τις συνεντεύξεις όπου δόθηκαν για την υλοποίηση της εργασίας. Πέντε άτομα παραχώρησαν μια συνέντευξη, όπου η κάθε συνέντευξη είχε διαφορετικό περιεχόμενο από τις άλλες. Η πρώτη συνέντευξη αφορούσε παραμύθια και ήθη και έθιμα του χωριού, η δεύτερη δόθηκε από τον παλαιότερο πρόεδρο και αφορούσε γενικά στοιχεία του χωριού, η τρίτη για το έθιμο του γάμου, η τέταρτη την δεκαετία του '40 και η πέμπτη την θρησκευτική οντότητα στο χωριό.

Στο τέταρτο μέρος περιλαμβάνονται τραγούδια, βίντεο και φωτογραφίες. Ζωντανή ηχογράφηση παραδοσιακών τραγουδιών του Στανού παραθέτονται στο cd όπως και φωτογραφικό υλικό από την ζωή των κατοίκων στο χωριό από παλαιότερα μέχρι σήμερα. Επιπλέον στο cd παρατίθεται σε μορφή βίντεο εικόνες του χωριού μου.

Ο όρος «Λαϊκή παράδοση»

Η ανάγκη του ανθρώπου να ξεφύγει λίγο από τα προβλήματα της καθημερινότητας του, να χαλαρώσει από τους έντονους ρυθμούς της ζωής του, τον έκανε να αναζητεί νέους τρόπους για να γεμίζει τις ελεύθερες ώρες του ευχάριστα. Ο τόπος μας είναι γεμάτος από παραμύθια, τραγούδια, παροιμίες, ανέκδοτα, λαχνίσματα και νανουρίσματα. Όλα αυτά αποτελούν μέρος μιας μεγάλης κληρονομιάς του τόπου μας και της λαϊκής μας παράδοσης.

Ο λαός μας, άλλοτε για να διασκεδάσει και άλλοτε για να γιορτάσει κάποιο γεγονός δημιούργησε τραγούδια, έπλαθε παραμύθια, έφτιαχνε παροιμίες ή ανέκδοτα. Χρόνο με το χρόνο, περιοχή με τη περιοχή, όλα αυτά μεταφέρονταν με παραλλαγές, με διαφορετικό λεξιλόγιο, με προσαρμοσμένο στον κάθε τόπο θέμα. Οι έντονες κοινωνικό-πολιτικές ανακατατάξεις, εμπλούτιζαν ακόμη περισσότερο την φαντασία αλλά και τις ανάγκες των ανθρώπων να εκφραστούν μέσω των τραγουδιών ή ακόμη και των παραμυθιών.

Αυτό γίνεται και εύκολα αντιληπτό αν ρίξουμε μια ματιά στον ορισμό της λαϊκής παράδοσης, όπως παρατίθεται σε πανεπιστημιακές σημειώσεις του κυρίου Αναγνωστόπουλου, για το μάθημα του, « *Μύθοι-μυθολογία και λαϊκή παράδοση* » : **Η λαϊκή παράδοση παραπέμπει στον ανώνυμο δημιουργό και φορέα, στον λαϊκό άνθρωπο που μπορεί να γνωρίζει ή να μην γνωρίζει γράμματα, να ζει συνήθως, όχι σε αστικά κέντρα αλλά στην ύπαιθρο.**

Έτσι παρατηρούμε ότι η λαϊκή παράδοση δεν δημιουργείται απαραίτητα από μορφωμένους ανθρώπους ή δεν χρειάζεται να είναι κάποιος εξειδικευμένος σε ένα τομέα ώστε να συνεισφέρει και αυτός στον εμπλουτισμό της λαϊκής παράδοσης. Αυτό που την κάνει να διαφέρει από οποιαδήποτε άλλη μορφή τέχνης είναι η ιδιαιτερότητα της, ο δημιουργός της να παραμένει ανώνυμος και άγνωστος πολλές φορές. Ένα τραγούδι μπορεί να ανήκει σε έναν ή σε πολλούς ανθρώπους. Μια παραλλαγή του μπορεί να έχει δημιουργηθεί από μια παρέα ή και μια ολόκληρη κοινωνία. Και φυσικά ο δημιουργός δεν επιδιώκει την αναγνώριση και την δόξα, αλλά οι σκοποί του είναι ανιδιοτελείς και το μόνο που θέλει να κάνει, είναι να προσφέρει την χαρά αλλά και την ευχαρίστηση στον απλό άνθρωπο.

Η λαϊκή παράδοση, δεν δημιουργείται στα μεγάλα αστικά κέντρα, αλλά κατοικεί στην ύπαιθρο. Τα πλούσια ερεθίσματα που μπορεί να προσφέρει η ύπαιθρος, οι έντονες και πλούσιες κοινωνικές σχέσεις συμβάλλουν στον εμπλουτισμό της λαϊκής παράδοσης.

Όμως η λαϊκή παράδοση, δεν προσφέρει μόνο την διασκέδαση. Χάρη σε αυτήν, μπορούμε να ανακαλύψουμε πράγματα από πολλές περιοχές αλλά και από άλλες εποχές. Τα θέματα με τα οποία ασχολείται η λαϊκή παράδοση έχουν να κάνουν με την καθημερινότητα του ανθρώπου, με τα ήθη και τα έθιμα, με τις ασχολίες, με γεγονότα που συνέβησαν και απασχόλησαν ένα μέρος της κοινωνίας. Όλα τα παραπάνω, αφηγούνται ουσιαστικά τις συνήθειες μιας περιοχής ή μιας εποχής προηγούμενης. Αυτός ο πολιτισμός λοιπόν, είναι τόσο σπουδαίος και τόσο ωφέλιμος για τις επόμενες γενιές.

Για τον λόγο αυτό βλέπουμε και ότι η αναβίωση ή η επιβίωση της λαϊκής παράδοσης, είναι ένα κομμάτι που μας απασχολεί, όπως αναφέρεται στις πανεπιστημιακές σημειώσεις του κ. Αναγνωστόπουλου για το μάθημα του : « *Μύθοι-μυθολογία και λαϊκή παράδοση* ». **Επιβίωση είναι κάτι που διασώζεται ασυνείδητα.** Βλέπουμε δηλαδή ότι με το πέρασμα των χρόνων, ήθη και έθιμα, συνεχίζουν να υπάρχουν, χάρη στην κοινωνία που τα τηρεί, εκμηδενίζοντας ουσιαστικά τον χρόνο και αυξάνοντας την ανάγκη των ανθρώπων για την τήρησή τους. **Αναβίωση είναι κάτι που διασώζεται συνειδητά.** Η συνεχής αναζήτηση του ανθρώπου αλλά και η νοσταλγία, τον κάνουν να ανακαλεί από τις μνήμες του αλλά και από το παρελθόν, ήθη, έθιμα, δρώμενα, τα οποία μπορεί να είχαν ξεχαστεί με τον καιρό ή είχαν πάψει να ισχύουν. Επιδιώκει έτσι να τα επαναφέρει και να τα διατηρήσει ζωντανά.

Τέλος, αξίζει να αναφέρουμε, τις δυσκολίες που αντιμετωπίζει πλέον η λαϊκή παράδοση, καθώς ο βομβαρδισμός που γίνεται μέσα από την τηλεόραση, την τεχνολογία αλλά ακόμη και από μας τους ίδιους, αφού πλέον αυτό που μας ενδιαφέρει είναι μονάχα ο εαυτός μας και τίποτα άλλο, τείνουν να επιτίθενται στην λαϊκή παράδοση, με έμμεσο τρόπο, απειλώντας έτσι και τον πολιτισμό αλλά και την πλούσια κληρονομιά που μας άφησαν οι πρόγονοί μας. Παρόλα αυτά, δεν είναι και λίγες οι περιοχές στην χώρα μας, που με ενθουσιασμό και χαρά, συνεχίζουν να τηρούν αλλά και να διατηρούν με ευλάβεια αυτή την κληρονομιά, ενσωματώνοντας την στην καθημερινή τους ζωή.

1ο ΜΕΡΟΣ

1. Γενικά στοιχεία

Ο Στανός είναι ένα χωριό που βρίσκεται στο βορειοανατολικό τμήμα της Χαλκιδικής. Συνορεύει βόρεια με το νομό Θεσσαλονίκης, τα χωριά Μελισσουργός και Ν. Μάδυτος, νότια με την Αρναία, δυτικά με την Μαραθούσα και ανατολικά με την Βαρβάρα.

Είναι ένα όμορφο χωριό, σε υψόμετρο 515 μ., με πολύ καλό κλίμα και με πληθυσμό περίπου 1000 κατοίκων από τους οποίους πολλοί είναι πολύτεκνοι. Αναγνωρίζεται ως το δεύτερο χωριό πολυτέκνων της Ελλάδας. Ανήκει στο δήμο Αρναίας και η απόσταση από το κεφαλοχώρι της περιοχής, δηλαδή την Αρναία, είναι 7 χιλιόμετρα.

Σύμφωνα με κάποιες προφορικές παραδόσεις που υπάρχουν δύο εκδοχές από πού προέρχεται το όνομα του χωριού μας. Η πρώτη εκδοχή είναι ότι το χωριό μας μπορεί να πήρε το όνομά του από κάποιο στρατηγό του Μ. Αλεξάνδρου, το Στάνο, που πέρασε από το χωριό πηγαίνοντας σε κάποια εκστρατεία. Η δεύτερη εκδοχή είναι να πήρε το όνομά του από τις στάνες και την κτηνοτροφία. Στο χωριό μας από πολύ παλιά η κυριότερη ασχολία των κατοίκων ήταν η κτηνοτροφία και πιθανολογείται ότι η κάθε οικογένεια είχε και το δικό της στάβλο, στάνη.

Σύμφωνα με κάποιες πληροφορίες ενός χωριού της Αιτωλοακαρνανίας με το όνομα Στανός, το οποίο πήρε το χωριό το όνομά του από το λατινικό επίθετο *stanus-a-um*, που σημαίνει τόπος που κρατάει νερό ή είναι ονομασία μετάλλου.¹ Υπάρχει εκδοχή και το χωριό μου να πήρε το όνομά του απ' αυτό, γιατί τυχαίνει να έχουμε ένα παλαιό μεταλλείο στη θέση του Χάλκωμα.

Όμως όλα αυτά τυχαίνει να είναι μόνο υποθέσεις διότι δεν έχουμε έγγραφα ή ακόμη μαρτυρίες που αποδεικνύουν κάτι από τα παραπάνω. Ακόμη δεν γνωρίζουμε ποτέ δημιουργήθηκε το χωριό. Το μόνο που ξέρουμε είναι ότι ο Στανός παλαιότερα αποτελούνταν από μικρές αποικίες που κατοικούσαν στις γύρω περιοχές και ύστερα από καιρό κατοίκησαν στην περιοχή αυτή. Από όσα γνωρίζουμε δύο είναι οι πιθανοί λόγοι που κατοικήθηκε η περιοχή και δημιουργήθηκε το χωριό. Ο Στανός είναι χτισμένος ανάμεσα σε λόφους και εικάζεται πως κατοίκησαν εκεί για να μην τους βλέπουν οι

---

¹ Το 1998 θέλοντας να μάθουν τα παιδιά του δημοτικού σχολείου για το χωριό αυτό, που έχει το ίδιο όνομα με το δικό μας το χωριό, επικοινωνήσαν μαζί τους και τους είπαν.

εχθροί από τις επιδρομές που γίνονταν στην περιοχή. Βέβαια τώρα τα σπίτια έχουν εξαπλωθεί πολύ έξω από το χωριό. Ακόμη στο χωριό υπήρχαν και τρεις φυσικές πηγές από πού προμηθεύονταν οι άνθρωποι νερό και μπορούσαν να επιζήσουν.

Μέχρι πρόσφατα οι κάτοικοι ζούσαν το χειμώνα στο χωριό και μετά το Πάσχα μετακόμιζαν έξω από το χωριό όπου έμεναν μέχρι το Αι- Δημήτρη. Το χωριό ερήμωνε. Εκεί είχαν τα χωράφια τους και είχαν φτιάξει καλύβες για να μένουν. Ακόμη επειδή δεν έρχονταν κανένας το καλοκαίρι στο χωριό χτίσανε και εκκλησίες για να προσεύχονται. Χαρακτηριστικές είναι οι εκκλησίες της Αγίας Κυριακής, στην περιοχή του Άγναντου, και του Αγίου Αθανασίου, στην περιοχή «Σαμάρι». Ακόμη και τώρα τιμούμε τους Αγίους δεόντως. Κάθε χρόνο στις 7 Ιουλίου στην Αγία Κυριακή και την 2 Μαΐου στον Άγιο Αθανάσιο τελούμε Θεία Λειτουργία στις εκκλησίες αυτές.

Ο Στανός αποτελείται κι από πολλές γειτονιές όπου η κάθε μία έχει της δικιά της ονομασία. Καταρχάς μία γειτονιά είναι ο Μαχαλάς, που είναι τούρκικη λέξη και σημαίνει γειτονιά. Ακόμη χρονολογείται ότι η περιοχή εκείνη κατοικήθηκε πρώτα, βρίσκεται στις πρόποδες του βουνού και υπάρχει μία από τις πρώτες φυσικές πηγές νερού του χωριού. Μία άλλη γειτονιά είναι ο Σόμπουρος, όπου βρίσκεται η εκκλησία «Τα Εισόδια της Θεοτόκου» και βρίσκεται και μία άλλη πηγή νερού. Άλλες γειτονιές είναι το Παζάρι, η σημερινή πλατεία του χωριού, ο Κουρμπαλής, που μάλλον παλαιότερα έφτιαχναν κουρμπάνια² στην περιοχή, το Μεσοχωρούδι, όπου είναι το επίκεντρο του χωριού, το Ντιβιλίκ³, η Γέφυρα, όπου παλαιότερα είχε ένα ρέμα που χώριζε το χωριό στα δύο και είχαν φτιάξει μία γέφυρα, και ο Αι- Γιώργης, όπου υπάρχει εκκλησάκι του Αι- Γιώργη.

Οι κάτοικοι του χωριού ασχολούνται κυρίως με την κτηνοτροφία, την γεωργία, τις δημόσιες υπηρεσίες αλλά η πλειοψηφία των κατοίκων ασχολούνται με την οικοδομή. Λίγες μόνο γυναίκες του χωριού εργάζονται, οι περισσότερες ασχολούνται με τα οικιακά καθώς επιλέγουν να ασχοληθούν με την οικογένεια τους, που τις περισσότερες φορές είναι πολυπληθής και είναι δύσκολο για αυτές να εργαστούν και έξω από το σπίτι και να ασχοληθούν με την ανατροφή των παιδιών τους. Για την κύριες δουλειές του χωριού, δηλαδή την γεωργία, την κτηνοτροφία και την οικοδομή θα ασχοληθούμε εκτενέστερα σε επόμενες σελίδες.

² Κουρμπάνι είναι τούρκικη λέξη και σημαίνει φαγητό που βράζει σε καζάνια.

³ Αγνωσείται τι σημαίνει η λέξη κι από πού προήλθε.

Σύμφωνα με πληροφορίες παλαιού προέδρου του χωριού τον κ. Δημήτρη Χαλκιά το ρεύμα ήρθε στο χωριό το 1969, όπου για πρώτη φορά είχαμε και νερό στα σπίτια. Με την βοήθεια του ρεύματος κατάφεραν να έχουν νερό στα σπίτια τους και να μην χρειάζεται να πηγαίνουν στις πηγές για να παίρνουν νερό.

2. Ιστορική αναδρομή

2.1. Επί Τουρκοκρατία

Η αφετηρία της Τουρκοκρατίας τοποθετείται βέβαια στις 29^η Μαΐου του 1453, όπου οι Τούρκοι εισέβαλαν και πήραν την Κωνσταντινούπολη. Η τουρκοκρατία στην Χαλκιδική άρχισε είκοσι έτη νωρίτερα και συγκεκριμένα από το Μάρτιο του 1430, όταν κατά το έτος αυτό έγινε η άλωση της Θεσσαλονίκης και στην συνέχεια η κατάληψη της Χαλκιδικής από τους Τούρκους και συγκεκριμένα από τον Μουράτ τον ΄Β.

Στην Χαλκιδική παραχωρήθηκαν και ίσχυσαν επιπλέον τοπικά ή χωρικά προνόμια, όπως συνέβη στα Δωδεκάνησα, στην Χίο κ.λ.π. Η αιτία των τοπικών προνομίων στην Β. Χαλκιδική ήταν τα πλούσια μεταλλεία των Μαντεμοχωριών⁴. Τα μεταλλεία έχουν ονομαστεί και ως Σιδηροκαύσια.⁵ (τούρκικη λέξη Σεντέρ- Καπίσι) και βρίσκονται σε ένα ορεινό συνοικισμό με υγιεινό κλίμα και σε απόσταση 11-16 χιλιομέτρων από τη θάλασσα. Η περιοχή ήταν κατάφυτη και γραφική με ψηλά βουνά, με δάση και άφθονα θηράματα. Απαγορευόταν η ξύλευση στα δάση της, γιατί τα δέντρα τους χρησιμοποιούσαν στα καμίνια για τη τήξη του αργύρου.⁶ Τα πολλά νερά κινούσαν τις μεταλλικές εγκαταστάσεις και άρδευαν τα λαχανικά και οπωροφόρα δέντρα των περιβολιών, καθώς και τα αμπέλια που βρίσκονταν στα περίχωρα.⁷ Τα μεταλλεία αυτά εξήγαγαν πολύτιμο μέταλλο, τον σιδηροπυρίτη, όπου στην κατεργασία του παράγεται μόλυβδος, ψευδάργυρος, θείο και αργυρό.

Πενήντα χρόνια μετά την κατάκτηση της Χαλκιδικής από τους Τούρκους, περίπου το 1500, στην Β. Χαλκιδική διαμορφώνεται ένα καθεστώς, όπου έχει ως απώτερο σκοπό την καλή οργάνωση και διοίκηση της περιοχής. Δημιουργήθηκε αυτοδιοικούμενη ομοσπονδιακή οργάνωση, η οποία αποτελούνταν από 12 χωριά, την Λιαρίγκοβη (την σημερινή Αρναία), την Γαλάτιστα, την Βάβδο, τα Ραβνά, το Στανό, την Βαρβάρα, το Νοβοσέλο (το Νεοχώρι), το Μαχαλά (τα σημερινά Στάγειρα), την Ίσβορος

---

⁴ Τα Μαντεμοχώρια πήραν την ονομασία τους από το μαντεμ που στα τούρκικα σημαίνει μέταλλευμα. Βέβαια άλλοτε τα βρίσκουμε στ αέγγραφα Μαντεμοχ΄βρια και άλλοτε ως Μαδεμοχώρια.

⁵ Απόστολος Βακαλόπουλος (1988), «*Ιστορία της Μακεδονίας (1354-1833)*», εκδόσεις Βάνιας, Θεσσαλονίκη. Σελ 217

⁶ Μοσχοπούλου, εθν΄ αν., ΕΕΒΣ 14 (1938) 498- 499. Βλ. και σχεδόν σύγχρονη περιγραφή του Hadschi Chalfá, Rumeli und Bosna, σ. 82-83

⁷ Belon, Observations, 45α

(Στρατωνίκη), την Χωρούδα, την Ιερισσό και τα γύρω χωριά. Η ομοσπονδιακή αυτή οργάνωση ανέλαβε τον λογαριασμό και την εκμετάλλευση των μεταλλείων, κατόπιν συνεννοήσεως και συμβάσεως με το Σουλτανικό Ταμείο της Κωνσταντινούπολης όπου τότε κατείχε ο Χαζινεϊ- Χασέ. Ως όμως αντάλλαγμα ήταν το ετήσιο «δόσιμα» που καθοριζόταν ισάξια με 220 οκάδες καθαρού αργύρου, ποσό σημαντικό για την εποχή εκείνη.⁸ Πρέπει να τονίσουμε ότι η συγκεκριμένη αυτοδιοίκηση απέκτησε τότε την υποδειγματική φήμη για τον τρόπο της λειτουργίας της, συγκεκριμένα τον ομαδισμό που κατείχε η επιχείρηση.

Σύμφωνα με τον Στέφανο Κοτσιάνο τα συγκεκριμένα χωριά είχαν την δική τους αυτοδιοίκηση με προνόμια που τους έδιναν τα μεταλλεία. Ο Σουλτάνος απάλλαξε την ομοσπονδία αυτή (όπου ήταν και ο Στανός) από κάθε διοικητική επέμβαση της τουρκικής εξουσίας. Η διοίκηση της ομοσπονδίας ήταν στα χέρια δώδεκα αντιπροσώπων, όπου ο καθένας προερχόταν από τα δώδεκα χωριά που αναφέρθηκαν προηγουμένως. Πληροφορίες λένε ότι αντιπρόσωπος για το Στανό ήταν ο πατέρας της Αγίας Χάιδως που ονομαζόταν Απόστολος. Πρωτεύουσα της ομοσπονδίας ήταν ο Μαχαλάς, τα σημερινά Στάγειρα, όπου μετά το 1775 ήταν η Λιαρίγκοβη, η σημερινή Αρναία. Η ομοσπονδία εξέλεγε τέσσερις Άρχοντες, τους βεϊκίλιδες, όπου αναλάμβαναν για ένα χρόνο την διοίκηση αλλά και την δικαστική εξουσία της περιοχής αυτής. Η Υψηλή Πύλη εκπροσωπούσαν από τον Μαντέμ- Αγά (madem emin), όπου ήταν αξιωματικός και επικεφαλής είκοσι στρατιωτών όπου εκτελούσαν τις αποφάσεις των βεϊκίλιδων. Ήταν διευθυντής των μεταλλείων που συγκέντρων στα χέρια του την πολιτική και αστυνομική εξουσία, χωρίς όμως να έχει το δικαίωμα να επεμβαίνει στην εσωτερική διοίκηση της κοινότητας. Σχετικές πληροφορίες μας δίνει ο Cousinery « Ο madem emin επέβλεπε άγρυπνα για την εξαγωγή του μεταλλεύματος και την πληρωμή της κρατικής μερίδας και φαίνεται ότι καταπίεζε τους κατοίκους που αντιμετώπιζον δυσκολίες ως προς την εκπλήρωση των οικονομικών τους υποχρεώσεων»⁹. Ο Μαντέμ- Αγά ουσιαστικά ήταν ανεξάρτητος διοικητής και δεν υπαγόταν ούτε στον πασά, ούτε στις δικαστικές αρχές της Θεσσαλονίκης. Ακόμη και η ομοσπονδία δεν είχε καμία φορολογική εξάρτηση από το Πασαλίκι της Θεσσαλονίκης.

⁸ Τα στοιχεία και το υλικό που παρατίθενται είναι από τα αρχεία της Ιεράς Μητροπόλεως Κασσανδρείας, όπου τα παρέδωσε ο Σεβασμιότατος Μητροπολίτης κ.κ. Συνέσιος.

⁹ Cousinery, Voyage, τ. 2, σ. 141. Πρβλ και Walpole Memoirs, I, σ. 229

Η ομοσπονδία αυτή αναγνωρίστηκε και ως συνεταιρισμός όπου αναλάμβανε ζητήματα που αφορούσε την ομοσπονδία. Τα ζητήματα που είχε να αντιμετωπίσει συζητούνταν χωριστά σε κάθε κοινότητα και κατόπιν οι αντιπρόσωπο τους εξέθεταν τις απόψεις τους στην κοινή συνεδρίαση της επιτροπής του συνεταιρισμού. Σε περίπτωση που δεν υπήρχε ομοφωνία, τα μέλη επέστρεφαν στα κεφαλοχώρια για να ξανασυζητήσουν το θέμα που τους απασχολούσε. Για να επικυρωθεί μια απόφαση, έπρεπε να σφραγισθεί με την σφραγίδα της επιτροπής. Η σφραγίδα αυτή αποτελούνταν από 12 κομμάτια και κάθε κεφαλοχώρι κρατούσε ένα από αυτά. Όταν λοιπόν συμφωνούσαν παρέδιδαν τα κομμάτια, σχημάτιζαν την σφραγίδα και την χρησιμοποιούσαν.¹⁰

Η παραπάνω κατάσταση ήταν αυτή που επικρατούσε κυρίως τα τελευταία χρόνια της Τουρκοκρατίας. Όμως παρακάτω θα κάνουμε αναφορές σε γεγονότα που αφορούσαν τα Μαντεμοχώρια κατά την Τουρκική κατοχή.

Κατά τα μέσα του 17ου αιώνα το αργυρωρυχείο το εκμεταλλευόταν ο κεχαγιάς του μεγάλου βεζίρη, ο Εμπούλ Χαϊρ Ιμπραϊμ, ο οποίος έπαιρνε κάθε χρόνο 10- 11 καντάρια αργύρου (440- 484 οκ.) Επιπλέον στα Σιδηροκάψια (Σιδεροκάψα) υπήρχε και νομισματοκοπείο, το οποίο όμως ο σουλτάνος Ιμπραϊμ (1640- 1648) το είχε κλείσει.¹¹

Επιπλέον από τα μέσα και ιδίως από τα τέλη του 17^{ου} αιώνα βαθμιαία ήταν και η παρακμή των μεταλλείων. Παραθέτουμε παρακάτω αποσπάσματα από διαταγή του σουλτάνου στα 1700- 1701: «... ο (εμπειρογνώμων) μεταλλευτής ραγιάς Κιρκόρ εις αναφορά του, υποβληθείσαν εις την Πύλη της Ευτυχίας μου, αναφέρει ότι έκπαλαι υπήρχεν εις το καζάν Σιδρέ Καψί μεταλλείον αργύρου, εκ του οποίου, όταν ελειτούργουν τα φρέατα, τα έσοδα του δημοσίου ήσαν πολλά, νυν δε, από αρκετού καιρού, ηρειπώθη και κατεστράφη, και μόνον τέσσαρα φρέατα εργάζονται, καταβάλλοντα έκαστον, κατ' έτος, εις τους διοικούντας το επί βακουφικής γης (μεταλλείον τούτο), ανά χίλια γρόσια κατ' αποκοπήν. Και εξαιτείται, όπως παραχωρηθούν εις αυτόν τα εν τω ρηθέντι καζά μεταλλοφόρα εδάφη ίνα εξορύσση ταύτα δι' ιδίων χρημάτων και εκμεταλλεύεται τα φρέατα, καταβάλλη δε ο ίδιος, κατ'έτος, δι' έκαστον εκ των τεσσάρων τούτων των ποσόν των χιλίων γροσίων υπό τον όρον να επαυξάνη κατ' έτος το μίσθωμα αναλόγως με τα φρέατα, τα οποία θα ανοίγονται

¹⁰ Εθν' αν., τ. 2, σ. 115. πληροφορίες από το αρχείο του Αγίου Όρους που είναι ανακριβής.

¹¹ Μοσχοπούλου, εθν' αν., σ. 498- 500. Πρβλ. Τον χρόνο λειτουργίας νομισματοκοπειών των τουρκικών ευρωπαϊκών επαρχιών στου Anhegger, Beiträge zur Geschichte des Bergbaus, 1, σ. 80-81.

εφεξής...»¹²(Ahmed Refik). Το παραπάνω απόσπασμα μας αναφέρει ένα από τα προβλήματα που αντιμετώπιζαν τα μεταλλεία αλλά και την πλήρη αναφορά που είχε η Πύλη για το τι γινόταν στα μεταλλεία. Φαίνεται πως απασχολούσε ιδιαίτερα την τουρκική αρχή για την οικονομική εξέλιξη των μεταλλείων και ότι ήταν σημαντικός φορέας για τα οικονομικά της οθωμανικής αυτοκρατορίας

Τα Μαδεμοχώρια και τα μεταλλεία απασχόλησαν ακόμη και ξένους περιηγητές που επισκέφθηκαν την περιοχή. Μερικούς από αυτούς είναι ο περιηγητής Leake, ο οποίος έδωσε πληροφορίες για την θέση των μεταλλείων και την εργασία: «5 Νοεμβρίου 1806: τα μεταλλεία που χρησιμοποιούνται σήμερα βρίσκονται μισή ώρα περίπου μακριά από τον Ίσβορο (Niznogo), ανάμεσα σε δυο λόφους, σε μια βαθιά χαράδρα, όπου ένα ρυάκι χρησιμοποιείται για την εργασία του πλυσίματος (του μεταλλεύματος), καθώς ακόμη και για να γυρίζει έναν τροχό που κάνει να δουλεύουν οι φυσητήρες για το καμίνι. Όλο (το συγκρότημα) δουλεύει με τον πιο πρωτόγονο και τον πιο ακατάστατο τρόπο: το πιο πλούσιο μετάλλευμα το κοπανίζουν με πέτρες σε μια σανίδα με το χέρι, έπειτα το πλένουν και το καίουν με ξυλάνθρακα · το κατώτερης ποιότητας μετάλλευμα το σπάζουν σε μεγαλύτερα κομμάτια, και το καίουν δυο φορές χωρίς να το πλένουν. Το μολύβι, αφού το βγάλουν από το καμίνι, το φέρνουν στο κάστρο, όπου βγάζουν το ασήμι σε μια αναλογία δυο ή τριών δραμιών σε μια οκά 400 δραμιών. Όταν τα σημερινά πηγάδια εξαντληθούν, τα μεταλλεία θα τα εγκαταλείψουν πιθανώς».¹³ Ο Leake μας περιέγραψε πως λειτουργούσαν τα μεταλλεία, πως έβγαζαν το ασήμι και πόσο δύσκολα δούλευαν οι εργάτες για να βγάλουν το μετάλλευμα.

Ενδιαφέρουσες είναι και οι πληροφορίες που μας δίνει ο Άγγλος περιηγητής Dr Hunt: « Μόλις μπήκαμε στην πόλη Ίσβορο (Στρατονίκη), αναζητήσαμε αμέσως τον επίσκοπο, που ήταν νέος με προσόντα και μόρφωση. Το βράδυ περπατήσαμε ως τα μεταλλεία και παρατηρήσαμε ότι η έκταση των λόφων είχε δουλευτεί πολύ εντατικά για μια μεγάλη χρονική περίοδο. Ο οδηγός μας μας διηγήθηκε ότι το έδαφος ήταν κούφιο σε πολλά μίλια γύρω από μας. Είδαμε 100 περίπου εργάτες να σπάζουν το μολυβδομετάλλευμα (lead ore), αφού το έβγαζαν από τα μεταλλεία και το έλιωναν μ' έναν πρωτόγονο τρόπο. Το κύριο ορυχείο βρίσκεται 50 περίπου γυάρδες κάτω από την

¹² Απόστολος Βακαλόπουλος (1988), «*Ιστορία της Μακεδονίας (1354-1833)*», εκδόσεις Βάνιας, Θεσσαλονίκη. Σελ. 218

¹³ Απόστολος Βακαλόπουλος (1988), «*Ιστορία της Μακεδονίας (1354-1833)*», εκδόσεις Βάνιας, Θεσσαλονίκη. Σελ 507

επιφάνεια· παρατηρήσαμε 5 ή 6 φούρνους και τις διπλές φυσούνες που εργάζονταν με υδροκινητούς τροχούς.»¹⁴

Δυστυχώς έχουμε και αναφορές για την μη καλύτερη αντιμετώπιση των εργατών από τις τουρκικές αρχές. Συγκεκριμένα βρέθηκε σ' ένα διάταγμα του σουλτάνου του 1775, όπου μισθωτής των μεταλλείων την εποχή εκείνη ήταν ο Τζαβούς Ζαντέ Αχμέτ εφέντης, και ότι οι ραγιάδες δεν είναι καθόλου ευχαριστημένοι. Με αναφορά προς τον σουλτάνο κατηγορούσαν τον μισθωτή ότι δεν έδειξε κανένα ενδιαφέρον καθόλου για την προαγωγή των εργασιών αλλά αντιθέτως προέβλεπε την εξαθλίωση των κατοίκων. Ύστερα από καταγγελίες και παράπονα των κατοίκων ο σουλτάνος στέλνει τον διοικητή του σαντζακίου Θεσσαλονίκης Μεχμέτ πασά να προβεί σε ανακρίσεις και να αναφέρει σχετικά.¹⁵ Για το τι συνέβη στην συνέχεια μας δίνει πληροφορίες ο περιηγητής ο Urquhart όπου θα αναφέρουμε παρακάτω.

Ένας άλλος περιηγητής ο Urquhart περιγράφει για την κατάσταση που επικρατούσε στα Μαδεμοχώρια και συγκεκριμένα το τι θα γινόταν με την διοίκηση των μεταλλείων μετά τα παράπονα των κατοίκων στον σουλτάνο. «Η Πύλη αποφάσισε να εμπιστευθή την εκμετάλλευση των αργυρωρυχείων στα γειτονικά χωριά, που θα ήταν υποχρεωμένα να της καταβάλλουν ένα ορισμένο μέρος από την παραγωγή των μεταλλείων. Η Πύλη με τον τρόπο αυτό πίστευε ότι θα σταματούσαν οι αλληλεπάλληλες καταχρήσεις στα μεταλλεία από τους διάφορους μουσουλμάνους μισθωτές, αλλά και η μείωση της παραγωγής τους.»¹⁶ Πιο συγκεκριμένα ο Urquhart επιβεβαιώνει όσα έχουμε αναφέρει παραπάνω, την κατάσταση που επικρατούσε την Τουρκοκρατία και τα προνόμια που είχαν οι κάτοικοι και γενικά την συμφωνία των Μαδεμοχωρίων με την Πύλη. Ο Urquhart συνεχίζει την περιγραφή «όταν η απόφαση ανακοινώθηκε στους χωρικούς, μόνοι τους σκέφθηκαν να οργανωθούν σε συνεταιρισμό για την καλύτερη αντιμετώπιση των υποχρεώσεων τους. Έτσι δημιουργήθηκε μια ιδιότυπη στα χρονικά των ελληνικών κοινοτήτων ομοσπονδία χωριών που αποτελούνταν από μεταλλωρύχους και εργάτες».¹⁷

Μεγάλη περίοδο οικονομικής ακμής που διήρκησαν τα Μαντεμοχώρια και ανέπτυξαν μεγάλο πολιτισμό. Στις επόμενες σελίδες της εργασίας θα αναφερθούμε στο

¹⁴ Απόστολος Βακαλόπουλος (1988), «*Ιστορία της Μακεδονίας (1354-1833)*», εκδόσεις Βάνιας, Θεσσαλονίκη. Σελ 511

¹⁵ Ahmed Refik, Türkiye Madenleri, σ. 42-43

¹⁶ Urquhart, The Spirit of the East, τ. 2, σ. 110.

¹⁷ Urquhart, ενθ' αν., τ. 2, σ. 112

πολιτισμό και τα ήθη έθιμα που υπήρχαν στο Στανό και ευτυχώς συνεχίζονται ακόμη και στις μέρες μας.

Η αυτοδιοίκηση συντέλεσε στο να αναπτυχθούν στην Χαλκιδική μεγάλη εμπορική κίνηση, να ιδρυθούν σχολεία, να δημιουργηθεί ακμή και οικονομική ευημερία με αποτέλεσμα κατά τα εκείνα μαύρα χρόνια της σκλαβιάς να διατηρηθεί άσβεστος η φλόγα του πατριωτισμού.

« Τα σχολεία της Χαλκιδικής ηυδοκιμούν λόγω των εκ των πλουσίων και σχεδόν αυτόνομων Μαντεμοχωρίων εισοδημάτων... »

Τρυφ. Ευαγγελίδου, Η εκπαίδευσις επί τουρκοκρατίας, Αθήναι 1936

Κατά την Τουρκοκρατία δικαιοσύνη απένεμαν οι Μητροπολίτες των Μητροπόλεων της Χαλκιδικής, μετά από συμβουλευτική γνώμη των ιερέων και των προκρίτων ενός εκάστου χωριού. Στο Στανό, όπως και στα Μαδεμοχώρια, ανήκε στην Ι. Μητρόπολη Ιερισσού και Αγίου Όρους¹⁸, όπου έδρα είχε την Λιαρίγκοβη, την σημερινή Αρναία.

Τουρκικά χωριά δεν υπήρχαν στα Μαδεμοχώρια, ούτε και τουρκικός στρατός. Οι είκοσι Τούρκοι στρατιώτες είχαν την έδρα τους στον Μαχαλά, τα σημερινά Στάγειρα όπου κάθονταν, έτρωγαν και έπιναν στον στρατώνα τους και το μόνο ενδιαφέρον που είχε ο επικεφαλής Μαντέμ- Αγά ήταν οι 220 οκάδες ασήμι για το Σουλτάνο. Κατά τα άλλα δεν ανακατεύονταν και δεν ενδιαφέρονταν για τους ντόπιους κατοίκους. Όταν δόθηκε το σύνθημα του ξεσηκωμού οι ντόπιοι εξοπλισμένοι κατέβηκαν στα τουρκοχώρια, όπου βρίσκονταν οι Τούρκοι γύρω από τις λίμνες και στο Εγρί-Μπουτζάκι, και άρχισαν να τους κακοποιούν. Πρέπει να διευκρινίσουμε ότι τόσο στη βόρεια όσο και στη νότια Χαλκιδική οι λίγοι Τούρκοι κατοικούσαν στα χαμηλά και εύφορα εδάφη.¹⁹

Όταν οι κάτοικοι των Μαδεμοχωρίων έμαθαν ότι βγήκε χιλιάδες και χιλιάδες τουρκικός στρατός από τη Θεσσαλονίκη και ότι κατέστρεφε τα πάντα με φωτιά και

¹⁸ Η Επισκοπή Ιερισσού ιδρύθηκε πιθανόν μετά το 972 και υπαγόταν στην Μητρόπολη Θεσσαλονίκης. (Ι. Παπάγγελος, Η Χαλκιδική κατά τους μέσους χρόνους, Θεσ/κη 1998)

¹⁹ Στοιχεία που προήλθαν από μαρτυρίες που σύλλεξε ο Γεώργιος Χ. Γκουνιώτη για το άρθρο *Ιστορικά ενθύματα και παραδόσεις περί Αρναίας*, Θεσσαλονίκη 1963

σφαγή, έσκαψαν μέσα στην γη μεγάλες τρύπες και έκρυβαν εκεί μέσα ότι πρόφθασαν μέχρι να εμφανιστεί ο τουρκικός στρατός. Έκρυβαν πιθάρια, καζάνια, σεντούκια, είδη οικιακής χρήσης, που θεωρούσαν απαραίτητα για την επιβίωση τους, αλλά κυρίως ρουχισμό. Ύστερα πήραν όσα μπορούσαν και έφυγαν για να γλιτώσουν τη ζωή τους. Πολλοί ήταν εκείνοι που κατέφυγαν στην Αμμουλιανή και στο Άγιο Όρος, και όταν ύστερα από καιρό ξαναγύρισαν στην γενέτειρα τους. Αρκετοί όμως έφυγαν και στο Παγγαίο, δεδομένου ότι εκεί οι κάτοικοι δεν επαναστάτησαν ή ακόμη πολλοί Χαλκιδικιώτες δεν γύρισαν αλλά κάθισαν και πολέμησαν μαζί με τους αγωνιζόμενους στην Κάτω Ελλάδα και τελικώς εγκαταστάθηκαν εκεί και δεν ξαναγύρισαν.

Αυτή γενικά ήταν η κατάσταση που επικρατούσε σ' όλη την Χαλκιδική, αλλά στα Μαδεμοχώρια η κατάσταση ήταν απελπιστική όσον αφορά τα τρόφιμα, διότι τότε ήταν και Χειμώνας. Ευτυχώς οι Μαδεμοχωρίτες τρέφονταν από καρπούς. Υπήρχαν πολλά δάση τριγύρω με βαλανοφόρα, όπως είναι η δρυς, η οξυά και προ πάντων η κασταριά. Με τους καρπούς αυτούς τρέφονταν οι κάτοικοι έως ότου τακτοποιηθούν λίγο τα πράγματα. Κατά αυτό τον τρόπο έζησαν πολλά χωριά, μέσα σε αυτά και ο Στανός. Μια μαρτυρία όπου εκθέτει ο Γεώργιος Χ. Γκουινιώτη για έναν γέρο που είχε ακούσει. Με τα λεγόμενα του ήταν τεσσάρων χρονών και θυμόνταν ότι με τους γονείς του πήγαιναν στα αμπέλια και μάζευαν κάτω από τα χιονισμένα κλήματα σταφύλια και αυτός έβαζε σταφύλια στην ποδιά του, διότι την εποχή εκείνη τα Μαδεμοχώρια είχαν πολλά αμπέλια.²⁰

Πρέπει να αναφέρουμε ότι από εκείνη την εποχή καταργούνταν τα προνόμια που παραχωρούνταν στην Χαλκιδική, και κυρίως τα προνόμια της ομοσπονδίας των Μαδεμοχωρίων. Η επαρχία των Μαδεμοχωρίων αφομοιώνεται με το διοικητικό σύστημα της τουρκικής Αυτοκρατορίας. Βεβαίως δεν έχουν την υποχρέωση να δίνουν τις 220 οκάδες ασήμι όπως πρωτύτερα, αλλά τότε τους βάραινε οι ποικιλόμορφες και δυσβάσταχτες φορολογίες που ήταν πολύ περισσότερες οκάδες ασήμι.

Καθώς πέρασε ο Χειμώνας και ήλθε η Ανοιξη συγκεντρώθηκαν οι άνθρωποι και άρχισε η ανοικοδόμηση και μάλιστα με ταχύ ρυθμό. Αρχισαν να κτίζονται πάνω στα ερείπια καινούργια σπίτια. Να κτίζονται εκκλησίες και άλλα έργα κοινωφελή και

²⁰ Γεώργιος Χ. Γκουινιώτη, *ΧΡΟΝΙΚΑ ΤΗΣ ΧΑΛΚΙΔΙΚΗΣ* για το άρθρο *Ιστορικά ενθύματα και παραδόσεις περί Αρναίας*, περιοδική έκδοση Ιστορικής- Λαογραφικής εταιρείας Χαλκιδικής, Θεσσαλονίκη 1963, τεύχος 6ο, σελ 223

χρήσιμα για κάθε χωριό. Και έτσι στην Χαλκιδική σε διάστημα ολίγων ετών κατόρθωσε μόνη της να επανορθώσει τις καταστροφές των κατακτητών και να επανέλθει στην πρώτη, ίσως και σε καλύτερη κατάσταση.

Επανάσταση της Χαλκιδικής το 1821.

Πριν την επανάσταση του 1821 υπήρξαν πολλές επαναστατικές ζυμώσεις και κινήσεις των Ελλήνων εναντίον των Τούρκων. Εκείνη την εποχή είχε παρατηρηθεί έντονος επαναστατικός αναβρασμός στην Μακεδονία, ιδίως στην Θεσσαλονίκη και στην Χαλκιδική.

Πολλοί Μακεδόνες στις παραμονές του επαναστατικού κινήματος του 1821 είχαν μνηθεί στην Φιλική Εταιρία. Ένας από αυτούς ήταν και ο Εμμανουήλ Παπάς²¹, ο οποίος είχε αναγκαστεί να φύγει στην Κωνσταντινούπολη γύρω στο 1817 και είχε φθάσει την περίοδο αυτή με σκοπό να δράσει. Ο Πάπας ενεργώντας με την καθοδήγηση του Αλέξανδρου Υψηλάντη είχε προετοιμάσει το έδαφος και τους κατοίκους της Μακεδονίας σε επανάσταση. Προμηθεύτηκε όπλα και πολεμοφόδια με καράβι και έφτασε στο Άγιο Όρος για να ξεσηκώσει τους μοναχούς. Αποβιβάστηκε στην μονή Εσφιγμένου της οποίας ο ηγούμενος Ευθύμιος ήταν Φιλικός.

Ο μακεδονικός ενθουσιασμός δημιούργησε υποψίες και υπόνοιες στον μουτεσελίμη της Θεσσαλονίκης Σερίφ Σεντίκ Γιουσούφ μπέη, ο οποίος είχε λάβει κατασταλτικά μέτρα για να εμποδίσει τον ξεσηκωμό και να ανακάμψει την επαναστατική δράση των Ελλήνων. Διέταξε να παρουσιαστούν στην έδρα του οι πρόκριτοι της περιοχής, ώστε αν χρειαστεί να τους κρατήσει ως όμηρους και εξασφαλίζοντας με αυτό τον τρόπο την ησυχία του τόπου μη έχοντας τους αρχηγούς των χωριών. Μα αντιλήφθηκαν οι πρόκριτοι για το τι είχε στον νου του ο μουτεσελίμης και πήγαν άσχετοι στην θέση των προκρίτων.

Κάπως έτσι ξεκίνησε το επαναστατικό κίνημα στην κεντρική Μακεδονία. Ας συνεχίσουμε με το τι συνέβη στην Χαλκιδική. Η επανάσταση στην Χαλκιδική ξεκίνησε από τον Πολύγυρο, όπου το βράδυ στις 16 Μαΐου Τούρκοι στρατιώτες άρχισαν την τρομοκρατία, συγκεκριμένα έβριζαν, απειλούσαν τους κατοίκους και πυροβολούσαν

²¹ Ο Εμμανουήλ Παπάς (1772- 1821) γεννήθηκε στην Δοβίτσα Σερρών.

όσους νέους συναντούσαν στο δρόμο τους.²² Την επόμενη μέρα οι κάτοικοι, προσμένοντας και την έκρηξη του κινήματος, άρπαξαν τα όπλα, πάτησαν το διοικητήριο, σκότωσαν τον διοικητή (βοεβόδα) και όσους βρήκαν και τραυμάτισαν όσοι πρόλαβαν να τη γλιτώσουν. Από τον Πολύγυρο η επανάσταση ξαπλώθηκε στα χωριά της Χαλκιδικής και του Λαγκαδά.²³ Στις 18 Μαΐου όταν έμαθε ο μουτεσελίμης τα γεγονότα του Πολυγύρου έγινε έξω φρενών. Τις σχετικές πληροφορίες μα στις δίνει τουρκική πηγή, ο φιλεύσπλαχνος μολλός Θεσσαλονίκης Χαϊρουλλάχ. Το ίδιο βράδυ λέγει ότι διέταξε να σφάξουν μπροστά στα μάτια του τους μισούς από τους ομήρους του.

Με τις βαρβαρότητες αυτές θέλησε ο μπέης να τρομοκρατήσει τους Μακεδόνες μα αντίθετως στην Χαλκιδική έφερε το αντίθετο αποτέλεσμα, την γενίκευση της επανάστασης. Δεν έμεινε παρά να δοθεί το σύνθημα, όπου δόθηκε στα τέλη Μαΐου από τον Εμμανουήλ Παπά, «Αρχηγό και Υπερασπιστή της Μακεδονίας» όπως χαρακτηρίστηκε. Σχημάτισε πενταμελή εφορία και έδωσε το οριστικό σύνθημα στο Πρωτάτο των Καρυών. Στο άκουσμα της επανάστασης ξεσηκώθηκαν κατά τις τελευταίες μέρες του Μαΐου σχεδόν όλοι οι κάτοικοι της Χαλκιδικής, καθώς και τα Μαντεμοχώρια με αρχηγούς τον Δουμπιώτη και τον Αθανάσιο Χιμευτό.²⁴ Η επανάσταση στην Χαλκιδική αποτελούνταν από δύο κύρια σώματα, το ένα ήταν από Μαντεμοχωρίτες και μοναχούς με αρχηγό τον Εμμανουήλ Παπά και το άλλο από Κασσανδρινούς και Χασικοχωρίτες με αρχηγό τον Χάψα. Εκτός όμως από αυτά τα σώματα φαίνεται ότι υπήρχαν και άλλα μικρά, απομακρυσμένα το ένα από το άλλο και χωρίς σύνδεσμο. Γενικά η κατάσταση όλων των σωμάτων δεν ήταν ευχάριστη δεν υπήρχε πειθαρχία και αισθητή ήταν η ανάγκη της επιβολής ενός αρχηγού.²⁵ Αυτό φαίνεται κυρίως και από το απόσπασμα της επιστολής που ακολουθεί που έστειλαν αρχηγοί από τους Μαντεμοχώρια στον Εμμανουήλ Παπά για να τους στείλει έναν αρχηγό διότι δεν είχαν.

Την 3^η Ιουνίου οι αρχηγοί των Μαντεμοχωρίων γράφουν: «... όλα τὰ χωρία μας ευρίσκονται εις τα όπλα και κινούνται εναντίον του κοινού εχθρού του γένους και της πίστεως με μεγάλη θαρραλεότητα και ορμήν, ώστε όπου οι μουσουλμάνοι κυριεύονται

²² Απόστολος Βακαλόπουλος (1988), «*Ιστορία της Μακεδονίας (1354-1833)*», εκδόσεις Βάνιας, Θεσσαλονίκη. Σελ 552

²³ Ι.Κ. Βασδραβέλλη, *Οι Μακεδόνες εις τους υπέρ της ανεξαρτησίας αγώνας 1796- 1832*, Θεσσαλονίκη 1950, εκδ. , σ. 201

²⁴ Κωνσταντίνου Α. Βακαλόπουλου (1991), «*ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ: Ιστορία του Βόρειου Ελληνισμού*», Εκδοτικός Οίκος Αδελφών Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη. Σελ. 149

²⁵ βλ. Φιλήμονος, *Δοκίμιον*, 4, σελ. 118, 434- 435

από άκραν δειλίαν. Αναχωρούν αγεληδόν από τα χωρία των και δραπετεύουν με φόβον μεγάλο. Τα Ραύνα και το Εγρί Ποτζιάκι εκενώθηκαν και έφυγαν πέρα από το Ζακληβέρη· και όσοι προέφθασαν ή συναπαντήθηκαν οθωμανοί ρε τους ειδικούς μας εις διάφορα μέρη έως εις Ραυνά πάντες εν μαχαίρα απέθανον· ομοίως και Μαντέμ αγάς δραπετεύσας εντεύθεν διά νυκτός με όλους τους ανθρώπους του έως πενήκοντα, δια φόβον και δειλίαν όπου έλαβε με το να ετουφεκίσθησαν από τους ειδικούς μας εις Ερισσόν οι άνθρωποι του, απώλετο ο δυστυχής με όλους τους ρηθέντας ανθρώπους του πλησίον εις το χωρίο μας Στανόν, εν δε τη συμπλοκή και εις εκ των ημητέρων απέθανε· εκυριεύθησαν δε από τους ειδικούς μας και γιδοπρόβατα αρκετά και αμπάρια καρπών οθωμανικά, και εν ενί λόγω τρέχουν θεού συναιρομένου τα πράγματα αισίως και κατά ρουν. Λείπει μόνον η παρουσία της ευγενείας του... Αυθέντα. Να μας στείλεις έναν άνθρωπον ιδικόν σας, δια να κάμη ένα κουμάντο απάνω εις το ασκέρη »²⁶

Από το παραπάνω απόσπασμα αναφέρεται η σύγκρουση που είχαν οι κάτοικοι του Στανού με τους Τούρκους. Στανιώτες έστησαν καρτέρι στους Τούρκους στην περιοχή Αλλού Κερασιές και σύμφωνα με προφορικές πληροφορίες ήταν ως αντίποινα για ένα συμβάν που είχε γίνει με έναν Στανιώτη. Συγκεκριμένα ο πατέρας της Αγίας Χάιδως, ο Απόστολος του Αστερίου όπως ονομαζόταν, δούλευε στα μεταλλεία, στον μαντέμ λάκκου, και οι Τούρκοι επειδή φώναζε για τα δικαιώματα των εργατών και την κακή μεταχείριση που είχαν από τους Τούρκους, τον σκότωσαν. Αυτό το συμβάν είχε συμβεί λίγο καιρό πριν δοθεί το σύνθημα για την εξέγερση στον ελλαδικό χώρο. Οι κάτοικοι του Στανού οργάνωναν το σχέδιο τους εναντίον των Τούρκων για τα δεινά που πέρασαν. Και από το παραπάνω απόσπασμα φάνηκε ότι το σχέδιο τους πέτυχε. Ο Μαντέμ Αγάς πέθανε στην συμπλοκή που είχαν στο χωριό και ότι από το στράτευμα του όλοι σκοτώθηκαν εκτός από δύο. Άλλες πληροφορίες για το συνέβη από εκείνη την ημέρα δεν έχουμε.

Τέλος της επανάστασης

Το 1983 ιδρύεται ένα νέο επαναστατικό κίνημα που είχε ως στόχο την απελευθέρωση της Μακεδονίας από τους Τούρκους. Το κίνημα έχει την έδρα την Σόφια. Τελικά όμως επικράτησε ένοπλη σύγκρουση των Ελλήνων με των Βουλγάρων και η

²⁶ Αρχεία Ιστορικής Εθνολογικής Εταιρείας (Αρχείον Εμμανουήλ Παπά). Σελ . 560

βουλγαρική διείσδυση στον μακεδονικό χώρο ήταν πλέον γεγονός. Μετά το 1890 η βουλγαρική κίνηση πέτυχε σπουδαιότατα αποτελέσματα στην Μακεδονία.

Στην Μακεδονία στις παραμονές του Μακεδονικού Αγώνα (1902-1903) διαδραματίζεται η δυσκολότερη περίοδος της νεότερης ιστορίας της Μακεδονίας. Γεγονότα και καταστάσεις που επικρατούσαν την εποχή αυτή πείθουν τον μακεδονικό πληθυσμό για την αναγκαιότητα της απελευθέρωσης του. Ακόμη και ο ελληνικός τύπος ξεσήκωσε με άρθρα τους Μακεδόνες γύρω από το μακεδονικό ζήτημα. Η βοήθεια από τον πλέον απελευθερωμένο ελληνικό πληθυσμό είναι ανύπαρκτη και οι Μακεδόνες θα πολεμούσαν μόνοι τους.

Στην Ανατολική και Βορειοανατολική Μακεδονία το έργο της ελληνικής οργάνωσης ήταν δυσκολότερο από κάθε άλλη περιοχή διότι η βουλγαρική διείσδυση και επιρροή ήταν μεγαλύτερη. Ακόμη το αντάρτικο κίνημα ήταν ανύπαρκτο. Αυτή τη φορά η επανάσταση δεν ξεκίνησε από την Χαλκιδική, αντιθέτως κάτοικοι της Χαλκιδικής μετακινήθηκαν την περίοδο αυτή στην Ανατολική και Βορειοανατολική Μακεδονία για βοήθεια. Από το Στανό μόνο τρεις γνωρίζουμε ότι συμμετείχαν στην ενίσχυση του κινήματος και η πληροφορία αυτή προέρχεται από την φωτογραφία που παρατίθεται στο παράρτημα του φωτογραφικού υλικού. Οι Στανιώτες που στάλθηκαν ήταν οι Αργυρούδης Γεώργιος, Παπαϊωάννου Γ. Ιωάννης και ο Λιόντας Γεώργιος, και μετατέθηκαν στις Σέρρες. Δυστυχώς αγνοούμε αν κάποιοι άλλοι Στανιώτες πήραν μέρος.

Στην Ανατολική Μακεδονία ο ελληνισμός οργανώθηκε μετά το 1903 και άρχισε να κινητοποιείται ενεργά. Συγκεκριμένα στις Σέρρες συγκροτήθηκε γύρω στα 1905 μυστική πολιτοφυλακή και μαχητική οργάνωση, ο «Ορφεύς», κάτω από το περίβλημα ενός μουσικογυμναστικού ομίλου. Τα μέλη συμμετείχαν ενεργά στον ανεφοδιασμό των ελληνικών σωμάτων και στον συντονισμό των εθνικών ενεργειών.

Από το 1903 άρχισαν οι επαναστάσεις σε όλη την Μακεδονία, όπου διήρκησαν εννιά χρόνια για να απελευθερωθεί. Η ευτυχισμένη και σημαντικότερη μέρα για το γένος, αλλά ιδίως για την Μακεδονία και την Χαλκιδική ανέτειλε στις 26 Οκτωβρίου 1912. Πρώτα είχε απελευθερωθεί η Χαλκιδική από τον τουρκικό ζυγό και στην συνέχεια η Θεσσαλονίκη.

2.2. Δεκαετία του '40

Στις 28 Οκτωβρίου του 1940 χτύπησαν οι Ιταλοί τα σύνορα μας. Αμέσως μετά έγινε επιστράτευση όπου πολύ Έλληνες πρόθυμα έσπευσε να μεταβεί στο κάλεσμα της Ελλάδας. Από το Στανό στάλθηκαν πάρα πολλά άτομα στα αλβανικά σύνορα. Μερικοί από αυτούς είναι:

1. Αθανάσιος Στεφανής του Κωνσταντίνου, όπου είναι παππούς μου.
2. Νικόλαος Κάκκας
3. Δημήτριος Χασιώτης
4. Γεώργιος Ζαχαρούδης
5. Γιάννης Ευθυμούδης
6. Χρήστος Λιόντας
7. Αθανάσιος Σαμαράς
8. Λευτέρης Ευθυμούδης
9. Αγούλας Κωνσταντίνος
10. Δημήτριος Κασαμπαλής
11. Χριστόδουλος Κάκκας

Όταν υποχώρησε το έθνος μας προς την ανωτέρα βία των Γερμανών οι στρατιώτες επέστρεψαν στα σπίτια τους και στις οικογένειες τους. Δυστυχώς μόνο ένας δεν κατάφερε να γυρίσει ο Χρήστος Στεφανής, όπου σκοτώθηκε.

Το διάστημα αυτό, της εχθρικής κατοχής, είχαν δημιουργηθεί στην Ελλάδα οργανώσεις, ονομαζόμενες αντιστασιακές που δυστυχώς δεν ενεργούσαν ενωμένες για την απελευθέρωση της χώρας μας, αλλά παράλληλα ενεργούσαν με αντίθετες πολιτικές τοποθετήσεις και αντιπαραθέσεις. Με αποτέλεσμα θλιβερά, αδελφοκτονίες και πολλές φορές απάνθρωπες αντεκδικήσεις.

Στη Χαλκιδική και συνεπώς και στην περιοχή της Αρναίας εμφανίστηκαν δύο τέτοιες οργανώσεις, το ΕΑΜ (Εθνικό Απελευθερωτικό Μέτωπο), που είχε οργανωθεί σε όλη την Ελλάδα και η ΠΑΟ (Πανελλήνια Απελευθερωτική Οργάνωση). Οι δύο αυτές οργανώσεις, ΕΑΜ και ΠΑΟ, είχαν αντίστοιχα και στρατιωτικά τμήματα στη Χαλκιδική.

- *Περίοδος Κατοχής στη Χαλκιδική από τους Γερμανούς*

Στη Χαλκιδική τοποθετήθηκε Έλληνας Νομάρχης ο Σίσσας και παράλληλα και Νομάρχης Γερμανός ως επόπτης. Στην Αρναία τοποθετήθηκε έπαρχος ο Ιωάννης Βλαμίδης, δικηγόρος από την Κομοτηνή, όπου επέβλεπε όλη την περιοχή σαφώς και τον Στανό.

Πριν ξεκινήσει ο πόλεμος ο στρατός μάζευε άλογα και τις 28 Οκτωβρίου διατάχθηκε γενική επιστράτευση.

Γερμανοί δεν εγκαταστάθηκαν ούτε στο Στανό ούτε στην Αρναία, περνούσαν μόνο χωρίς να δημιουργούνται προβλήματα στους κατοίκους. Το καλοκαίρι του 1941 εμφανίζεται για πρώτη φορά έλλειψη τροφίμων τα οποία κινούνταν μέσω της καλούμενης «Μαύρης Αγοράς» κυρίως από κερδοσκόπους «μαυρογορίτες». Ιδιαίτερα αισθητή η έλλειψη τροφίμων και σιτηρών στην περιοχή, όπου ελάχιστα προϊόντα παράγονταν. Καλλιεργούνταν από ανάγκη μικροί κήποι με προέχουσα καλλιέργεια την πατάτα.

Φτώχεια και πείνα στην Αρναία. Οι κάτοικοι της ήταν υποχρεωμένοι να προσφέρουν υπηρεσίες και εργασία δωρεάν, την αποκαλούμενη «αγγαρεία», όπως παραδείγματος χάρη την διάνοιξη του δρόμου από τα χιόνια. Η αγγαρεία ήταν υποχρεωτική για όλους ανεξαιρέτως τους κατοίκους. Οι κάτοικοι διαλέγονταν μέσα από τους ονομαστικές καταστάσεις όπου έπειτα τις τοιχοκολλούσαν.

Οι Γερμανοί ως διερμηνέα χρησιμοποιούσαν τον Αρνιώτη Θεοδ. Ματζώλη που μιλούσε σπαστά γερμανικά και ήταν υπάλληλος (εισπράκτορας) του Κατακάλου. Ο Κατάκαλος Κατακάλου κατοικούσε στην Αρναία, ήταν από την Γαλάτιστα και είχε αναλάβει από 1936 τον ηλεκτροφωτισμό της περιοχής. Είχε γυναίκα Γερμανίδα, η οποία βοηθούσε όσο μπορούσε την Αρναία απέναντι των Γερμανών.

Οι δύο οργανώσεις ΕΑΜ και ΠΑΟ είχαν στρατιωτικά τμήματα, και δημιουργούνταν μεταξύ των επεισοδίων. Κατόπιν συμπλοκής μεταξύ των δύο τμημάτων στην περιοχή των Βραστών στη θέση «Ιλούτσιος» ή λόφος πλησίον στο εξωκκλήσι Αγ. Αναργύρων στην Αρναία, διαλύθηκε το τμήμα της ΠΑΟ που αρχηγός του ήταν ο λοχαγός Σκορδάς από τη Ν. Μάδυτο. Διατηρήθηκε μόνο η «ΕΛΑΣ» που ήταν τμήμα του ΕΑΜ και επεκράτησε Εαμοκρατία.

Λόγω της εμφάνισης των ανταρτών, οι γεωργοί, οι αγωγιάτες και προ πάντων οι δασεργάτες και κτηνοτρόφοι περνούσαν επικίνδυνη κατάσταση αφού ήταν υποχρεωμένοι να κινούνται εκτός Αρναίας. Κοντά τους ήταν ο πνευματικός πατέρας και προστάτης ο Αείμνηστος Μητροπολίτης Σωκράτης Σταυρίδης.²⁷

Κατά το διάστημα μέχρι την εισβολή των Βουλγάρων περνούσαν οι κάτοικοι με στερήσεις αλλά χωρίς επεισόδια εις βάρος από τους Γερμανούς. Το κακό άρχισε αφότου ήλθε ο βουλγαρικός στρατός.

- *Εισβολή βουλγαρικού στρατού στη Μακεδονία και Θράκη*

Στις 5 Ιουλίου του 1943 η Ανώτατη Διοίκηση Χωροφυλακής της Θεσσαλονίκης ανακοίνωσε στο Διοικητή χωροφυλακής ότι με συναίνεση των Γερμανών θα εισβάλλει στη Μακεδονία και Θράκη Βουλγαρικός στρατός. Τότε Διοικητής χωροφυλακής ήταν ο Βαρκλαντής (υπομοίραρχος). Η είδηση που δόθηκε ήταν η ακόλουθη:

«Η πέραν του Στρυμόνα, (ανατολικά) περιοχή της Μακεδονίας και Θράκης παρεχωρήθηκε κατά κυριαρχία στο Βουλγαρικού Βασιλείου, δηλαδή προσαρτήθηκε στη Βουλγαρία, στη δε περιοχή δυτικά του Στρυμόνα μέχρι του Αξιού ποταμού, ο βουλγαρικός στρατός θα έλθει για να βοηθήσει την ασφάλεια των Γερμανών, λόγω εμφανίσεως ανταρτικών τμημάτων».

Την επόμενη μέρα διατάχθηκαν οι προϊσταμένοι των Ελληνικών υπηρεσιών της Αρναίας και της περιοχής να μεταβούν στις 7 Ιουλίου στη Θεσσαλονίκη. Όταν έφυγαν ο Σεβασμιότατος συγκέντρωσε τους κατοίκους στην πλατεία για να τους εμψυχώσει. Επιπλέον εκλέχθηκε μια δωδεκαμελής επιτροπή με πρόεδρο τον Μητροπολίτη. Η επιτροπή αυτή ονομάστηκε «Διοικούσα Επιτροπή Αρναίας». Η επιτροπή διόρισε πολιτοφύλακες για την τήρηση της τάξεως και της ασφάλειας, εφόσον έλειπαν οι χωροφύλακες.

Στις 23 Ιουλίου του 1943 ο τότε πρόεδρος της κοινότητας Στανού Μόσχος Μοσχόπουλος τηλεφώνησε στον Έπαρχο Αρναίας Ι. Βλαμίδα ότι εμφανίστηκαν στο Στανό Βούλγαροι ιπείς και ότι ανησυχούν και τον κάλεσε να μεταβούν εκεί. Οι Βούλγαροι που εγκαταστάθηκαν στο Στανό ήταν περίπου 200. όταν ήρθαν στο χωριό

²⁷ Σωκράτης Σταυρίδης (1865- 1944) και Μητροπολίτης Ιερισσού – Αγίου Όρους και Αρδαμερίου από το 1911 έως το 1944.

συγκέντρωσαν τους κατοίκους σε μια περιοχή έξω από το χωριό και τους είπαν ότι ήρθαν να τροφοδοτήσουν τους αντάρτες. Οι Βούλγαροι είπαν ψέματα στους Στανιώτες διότι είχαν ως απώτερο σκοπό να τους φέρουν με το μέρος τους και να τους βοηθήσουν σε ότι αφορά με τους αντάρτες. Όταν ειδοποιήθηκαν οι κάτοικοι της Αρναίας για την άφιξη των Βουλγάρων στο Στανό οι Έπαρχος Αρναίας Βλαμίδης και ο Γερμανός Mayer ξεκίνησαν για το Στανό και συνάντησαν Βουλγάρους ιππείς στα πλατάνια κάτω από του Χαριστού τα χωράφια, δηλαδή στην Ποταμιά όπου ξεκουράζονταν.

Οι Βούλγαροι συνέχισαν την πορεία τους με κατεύθυνση Στρατωνίκι- Σταυρό, όπως αποδείχθηκε, οι ιππείς έκαμαν αναγνώριση του εδάφους. Το 1943 εγκαταστάθηκε η Γερμανική Αστυνομία στην Αρναία από 8 περίπου Αστυνομικούς, στο σπίτι του Δήμου Παπαδήμου.²⁸ Γερμανική Αστυνομία στην Βόρεια Χαλκιδική ήταν μόνο στην Αρναία και στην Ιερισσό.

Η εμφάνιση των ανταρτών στην περιοχή έγινε το 1943 από το τμήμα του ΕΑΜ. Ο Στανός δεν είχε τόσο πρόβλημα με τους αντάρτες μέχρι που ήταν ο βουλγαρικός στρατός. Μαρτύρια και βασανιστήρια οι κάτοικοι του Στανού δεν γνώρισαν. Ο κ. Μάνος Μανασσής αναφέρει στο βιβλίο του που έγραψε για την περιοχή την περίοδο αυτή: «Στις 22/ 7/ 1944 το τμήμα (των Βουλγάρων) που κύκλωσε τη Βαρβάρα πήγε στο Στανό χωρίς να δημιουργηθούν επεισόδια και έκτροπα. Μάλιστα οι Στανιώτες περιποιήθηκαν τους Βουλγάρους και πέρασαν ανώδυνα.»²⁹ Μέσα από μαρτυρίες κατοίκων αναφέρουν ότι ο βουλγαρικός στρατός έκλεβε το βιό τους, όπως αναφέρει και ο κ. Δημήτρης Σαμαράς στην συνέντευξη του ότι κάποιοι Βούλγαροι του έφαγαν τα γουρούνια. Τέτοια περιστατικά στο χωριό έγιναν πάρα πολλά.

• *Τέλος της Βουλγαρικής κατοχής στην περιοχή της Χαλκιδικής*

Η απελευθέρωση της περιοχής και συνάμα κα του Στανού από τον βουλγαρικό στρατό έγινε στις 3. 9. 1944. Η αποχώρηση των Βουλγάρων υποδέχτηκαν καμπάνες και χαρούμενα πρόσωπα των κατοίκων. «Πέρασε και αυτή η μπόρα» με αυτά τα λόγια ο κύριος Δημήτρης μας περιγράφει την αποχώρηση των βουλγαρικών στρατευμάτων.

²⁸ Μάνος Γ. Μανασσής (2001), «Χρονικό κατοχής Αρναίας 1941- 1944 και στοιχεία από την ζωή της», Β' Έκδοση, Αθήνα, σελ 20

²⁹ Μάνος Γ. Μανασσής (2001), «Χρονικό κατοχής Αρναίας 1941- 1944 και στοιχεία από την ζωή της», Β' Έκδοση, Αθήνα, σελ. 33

- *Εμφύλιος πόλεμος*

Μα κακουχίες των κατοίκων του Στανού δεν σταματάνε εδώ. Μετά την αποχώρηση των βουλγαρικών στρατευμάτων οι αγωνιστές του ΕΑΜ δε δέχονταν να παραδώσουν τα όπλα των ανταρτικών τους οργανώσεων, διατηρώντας παράλληλα δικές τους στρατιωτικές διοικήσεις. Κατόπιν, όταν πιάστηκαν να υποχωρήσουν, αποσύρθηκαν από την Κυβέρνηση κηρύσσοντας ένοπλη αντίσταση. Οι αντάρτες χτυπούσαν τα χωριά και έπαιρναν την ιδιοκτησία του κόσμου. Η κατάσταση ήταν τραγική. Αντάρτες κατέβαιναν την νύχτα μάζευαν κατοίκους και τους κρατούσαν όσο χρόνο θέλανε κάνοντας διάφορες αγγαρείες και μετά τους επιστρέφανε και παίρνανε άλλους. Τότε η κυβέρνηση έστειλε στρατό για να κυνηγήσουν τους αντάρτες μα πάλι οι κάτοικοι των χωριών κινδύνευαν. Τότε το 1947 αποφασίστηκε οι κάτοικοι του Στανού να μεταφερθούν και να μετακομίσουν στην Αρναία, όπως και έγινε. Στις 7 Αυγούστου το 1947 οι Στανιώτες μάζεψαν τα πράγματα τους και πήγαν στην Αρναία. Εκεί κάθισαν τρία χρόνια. Βέβαια κατά καιρούς μερικοί άνδρες πήγαιναν με αυτοκίνητα στο χωριό για να δούνε την ιδιοκτησία τους και πάλι γύριζαν στην Αρναία. Το 1949 που οι Στανιώτες γύρισαν στο χωριό, ο Στανός ήταν ερημωμένος και τα σπίτια και οι αυλές απεριποίητες. Το 1949 τελειώνει ο εμφύλιος με την υποταγή των ανταρτών και διαφυγή τους στην Ανατολική Ευρώπη. Και από τότε κυριαρχεί ειρήνη ευτυχώς στην περιοχή.

2ο ΜΕΡΟΣ

1. ΣΥΛΛΟΓΟΙ

ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟΣ ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΣΤΑΝΟΥ ΧΑΛΚΙΔΙΚΗΣ

Το 1982 μια ομάδα νέων του χωριού μου ξεκίνησε τις απαραίτητες ενέργειες ώστε να ιδρυθεί Πολιτιστικός Σύλλογος. Μετά από συνελεύσεις και συζητήσεις συντάχθηκε το καταστατικό, το οποίο στις 3 Ιανουαρίου 1983 εγκρίθηκε και υπογράφηκε από το αρμόδιο δικαστήριο. Η επωνυμία του συλλόγου ορίστηκε να είναι: «ΕΚΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΚΑΙ ΕΠΙΜΟΡΦΩΤΙΚΗ ΕΤΑΙΡΙΑ ΣΤΑΝΟΥ» με σύμβολο ένα περιστέρι που κρατά κλαδί ελιάς.

Οι δραστηριότητες και εκδηλώσεις που πραγματοποιεί ο σύλλογος είναι πολλές. Μερικές από αυτές είναι η αναβίωση παλαιών εθίμων, όπως είναι η γουρουνοχαρά που πραγματοποιείται στις 26 Δεκεμβρίου, πραγματοποίηση θεατρικών παραστάσεων, αθλητικές εκδηλώσεις, προβολές κινηματογραφικών ταινιών, δημιουργία χορευτικών τμημάτων παραδοσιακών χορών, έκθεση λαογραφικού υλικού, τα οποία βέβαια γίνονται και με την συμβολή των κατοίκων του χωριού. Επιπλέον ο σύλλογος παρέχει την δυνατότητα στους κατοίκους να δανειστούν βιβλία από την μεγάλη δανειστική βιβλιοθήκη που στεγάζεται στα γραφεία του συλλόγου.

Ο σύλλογος αποτελείται από επταμελές συμβούλιο και από τριμελή εξελεγκτική επιτροπή. Μέλη του συλλόγου μπορούν να είναι όλοι οι κάτοικοι πάνω από 15 ετών. Η εκλογή νέου συμβουλίου γίνεται κάθε δύο χρόνια.

ΑΘΛΗΤΙΚΟΣ ΣΥΛΛΟΓΟΣ

Ο αθλητικός σύλλογος ιδρύθηκε επίσημα το 1983 κρατώντας το όνομα άτυπου σωματείου που υπήρχε στο χωριό από το 1960. Το όνομα του συλλόγου φέρνει την επωνυμία «ΘΥΕΛΛΑ». Η «ΘΥΕΛΛΑ» Στανού είναι από τις λίγες ομάδες στο νομό που διατηρούν τμήματα παιδων και προπαίδων, παιδιά από το δημοτικό κιόλας συμμετέχουν στην ομάδα.

Έχει κατακτήσει το πρωτάθλημα της Γ' κατηγορίας δύο φορές. Μία φορά την περίοδο '84-'85, και μια φορά την περίοδο '88-'89, χρονιά κατά την οποία απονεμήθηκε

σαν ομάδα και το κύπελλο ήθους από την Ε.Π.Σ.Χ. (Εταιρία Ποδοσφαιρικού Συλλόγου Χαλκιδικής). Έχει κατακτήσει επίσης το πρωτάθλημα της Β' κατηγορίας την περίοδο '94- '95, και από τότε αγωνίζεται με αξιώσεις στην ερασιτεχνική κατηγορία του Νομού Χαλκιδικής. Την περίοδο '94-'95 η παιδική ομάδα κατέκτησε το πρωτάθλημα του Α' Ομίλου Χαλκιδικής. Το καλοκαίρι το 1996 επίσης η παιδική ομάδα στέφτηκε δευτεραθλήτρια στο 1^ο Τουρνουά Αθλητικής Γνώσης που έγινε στις Ν. Φώκιες Χαλκιδικής.

ΓΥΝΑΙΚΕΙΟΣ ΣΥΛΛΟΓΟΣ

Ο γυναικείος σύλλογος Στανού ιδρύθηκε πέρσι, τον Σεπτέμβριο του 2006, και όπως είναι λογικό δεν υπάρχουν ενδείξεις, δραστηριότητες που να βασίζονται στην ενεργό δράση του συλλόγου.

2. ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΑ ΠΑΡΑΜΥΘΙΑ

Εισαγωγή

Το παραμύθι για πολλούς αιώνες αποτέλεσε τη βασικότερη μορφή της ψυχαγωγίας μικρών και μεγάλων. Ακόμα και σήμερα, με την τεράστια πρόοδο των μέσων ενημέρωσης και διασκέδασης, εξακολουθεί να κρατάει κυρίαρχη θέση, τουλάχιστον στον κόσμο του παιδιού. Οι σύγχρονες προσαρμογές των θεμάτων του δεν αλλοίωσαν τα χαρακτηριστικά του (υπερφυσικό, υπερβολικό, μαγικό).

Το παραμύθι είναι μια φανταστική διήγηση, ευχάριστη και ελκυστική, ιδιαίτερα στα παιδιά. Τα παραμύθια αναφέρονται σ' έναν κόσμο εξωπραγματικό και το περιεχόμενό τους είναι φανταστικό. Τ' άψυχα ζωντανεύουν, πολλά ζώα παίρνουν ανθρωπινή μορφή και άλλα έχουν μαγικές ιδιότητες. Δεν αναφέρεται ποτέ σε συγκεκριμένο τόπο και χρόνο, αλλά μεταφέρει αόριστα τον ακροατή στο παρελθόν με την τυπική εισαγωγή: «Μια φορά κι έναν καιρό...».

Η ανίχνευση του παραμυθιού μέσα στο χώρο της Παράδοσης, με την αφηγηματική τακτική, έχει πολλούς στόχους. Πέρα από την ευχαρίστηση, που αποτελεί το κυριότερο χαρακτηριστικό, το δίδαγμα του παραμυθιού επιτρέπει τη διείσδυση μας στην προγονική ψυχosύνθεση που βοηθάει να βρούμε την πολιτισμική μας συνέχεια. Διότι μέσα στις λαϊκές αυτές αφηγήσεις λειτουργούν πολλά κοινωνικά στοιχεία, που δίνουν το πολιτισμικό στίγμα διαφόρων εποχών (ανθρωποφαγία, παιδοκτονία, οιδιπόδεια συμπλέγματα κλπ.). Αλλά ακόμη και τις συνήθειες των προγόνων μας και να κατανοήσουμε την καθημερινότητά τους.

Συνήθως η αφήγηση του παραμυθιού ξεκινά με την χαρούμενη εισαγωγή:

Κόκκινη κλωστή δεμένη
Στην ανέμη τυλιγμένη
Δώσ' της κλότσο να γυρίσει
Παραμύθι ν' αρχινίσει.
ή
το κουκί και το ρεβύθι
και του χαλκού το κούρτζι.

Το τέλος των παραμυθιών είναι κι αυτό ευχάριστο. Οι ήρωες ανταμείβονται για τους κόπους τους και τις ταλαιπωρίες τους, «κι έζησαν αυτοί καλά κι εμείς καλύτερα», ή «ζούσαν και βασίλευαν και τον κόσμο φίλευαν».

Όταν οι παραμυθάδες ήθελαν να συντομεύσουν το παραμύθι τους, είτε γιατί κουράστηκαν είτε γιατί νύσταξαν τα παιδιά, χρησιμοποιούσαν την έκφραση «και για να μην τα πολυλογούμε...», και συνέχιζαν παρακάτω.

Οι αφηγήσεις είναι: Γκόγκου Ανθούλα, ετών 74

Ελευθερούδης Χριστόδουλος,

Καραθανάση Αστέριος, ετών 82

Κασαμπαλή Αναστασία, ετών 84

Μπούφτα Θωμά, ετών 73

Μυλωνά Ιωάννη, ετών 78

Παπαϊωάννου Νικόλαο, ετών 84

Σαμαρά Στέφανο, ετών 74

Τριανταφυλλίδη Αθανασία, ετών 58

1. Η ΕΛΕΝΟΥΔΑ

Μια φορά κι ένα καιρό ζούσε σ' ένα χωριό ένας γεωργός με τη γυναίκα του και την κόρη του. Η ζωή τους κυλούσε ήσυχα και ήταν ευτυχισμένοι. Ξαφνικά όμως η γυναίκα του αρρώστησε και μετά από λίγο καιρό πέθανε. Ο γεωργός μετά από λίγα χρόνια ξαναπαντρεύτηκε και απέκτησε μια δεύτερη κόρη. Η γυναίκα του όμως δε συμπαθούσε καθόλου την πρώτη του κόρη, την Ελενούδα.

Ο γεωργός κάθε πρωί έπαιρνε τα βόδια του και πήγαινε στα χωράφια να τα οργώσει. Μια μέρα του λέει η γυναίκα του: «Θα σου στείλω φαγητό με την Ελενούδα, αλλά δε θέλω να την ξαναφέρεις πίσω. Να την αφήσεις στο δάσος».

Μην μπορώντας να κάνει αλλιώς ο γεωργός, το βράδυ που επέστρεφε στο σπίτι, άφησε την Ελενούδα στο δάσος. Το κοριτσάκι μόνο στο δάσος, φοβισμένο, έβαλε τα κλάματα. Μακριά όμως, ανάμεσα από τα δέντρα, είδε ένα μικρό φως και πήγε να δει.

Ήταν ένα μικρό σπιτάκι και μέσα έμενε μια γιαγιά. Η γιαγιά, αφού άκουσε την ιστορία της, τη λυπήθηκε, της έδωσε να φάει και την έβαλε να κοιμηθεί.

Το πρωί που ξύπνησαν, η γιαγιά λέει στην Ελενούδα:

«Πάρε κόρη μου τη χτένα και χτενίσε με».

Το κοριτσάκι άρχισε να χτενίζει τη γιαγιά.

«Τι βρίσκεις, κορίτσι μου, στα μαλλιά μου;» ρωτούσε η γιαγιά.

«Ασήμι και φλουριά», απαντούσε το κορίτσι.

«Ασήμι και φλουριά να σε δώσει ο Θεός», είπε η γιαγιά.

Την άλλη μέρα το πρωί, λέει η γιαγιά στην Ελενούδα:

«Πάρε αυτή την βέργα και πήγαινε στο ποτάμι και χτύπησε τρεις φορές το νερό».

Πάει η Ελενούδα στο ποτάμι και έκανε όπως της είπε η γιαγιά. Χτυπάει την πρώτη φορά και πετάγεται ένα άσπρο άλογο. Χτυπάει τη δεύτερη και βγαίνουν δυο μπαούλα. Χτυπάει και την Τρίτη φορά και βγαίνουν φλουριά. Γεμίζει τα μπαούλα με φλουριά, τα φυτρώνει στο άλογο και ξεκίνησε για το χωριό.

Μόλις έφτασε στο χωριό, την είδε ο πετεινός να έρχεται και λάλησε και έλεγε: «Έρχεται η Λενούδα με τα χρυσά και τα φλουριά».

Η μητριά της άκουσε τον πετεινό, βγαίνει έξω και βλέπει την Ελενούδα με το θησαυρό και πήγε να σκάσει από κακό της.

Την άλλη μέρα λέει στον άντρα της να κάνουν το ίδιο και με την κόρη της. Έτσι κι έγινε. Πήγε η κόρη της φαγητό στο γεωργό και στην επιστροφή την άφησε στο ίδιο μέρος που είχε αφήσει και την Ελενούδα. Βρήκε το σπιτάκι με την γιαγιά, αλλά όταν χτενίζει τη γιαγιά και τη ρώτησε τι βρίσκει στο κεφάλι της, αυτή απάντησε ψείρες και κονίδες.

Την άλλη μέρα η γιαγιά της δίνει τη βέργα να πάει στο ποτάμι και να χτυπήσει τρεις φορές. Αντί για φλουριά όμως, βγήκαν ψείρες, και γύρισε στο σπίτι της φορτωμένη ψείρες.

Η Ελενούδα όμως, που ήταν πολύ καλή, δέχτηκε να μοιραστούν τα φλουριά της και πέρασαν αυτοί καλά κι εμείς καλύτερα.

2. Η ΑΛΕΠΟΥ ΚΑΙ Η ΧΕΛΩΝΑ

Μια φορά κι ένα καιρό, ήταν μια αλεπού και είχε ένα χωράφι. Αυτή βαριόταν να το θερίσει και πήγε και κάθισε κάτω από ένα δέντρο και σκεφτόταν τι να κάνει. Τότε βλέπει μια χελώνα και την καλωσόρισε. Κι εκεί που καλωσορίζονταν, εξήγησε η αλεπού τη χελώνα τι έκανε εκεί και ότι ήθελε να θερίσει το χωράφι, αλλά μόνη της δε θα τα κατάφερνε. Τότε πρότεινε τη χελώνα, αν ήθελε, να θερίσουν μαζί το χωράφι, και η χελώνα δέχτηκε.

Μπήκαν μέσα στο χωράφι και η πονηρή αλεπού λέει στη χελώνα:

- βλέπεις εκείνο το βουνό που είναι έτοιμο να γκρεμίσουν;
- Το βλέπω, απάντησε η χελώνα.
- Έχω μια ιδέα. Θα πάω εκεί να το κρατήσω μην τυχόν και γκρεμιστεί και εσύ μείνε εδώ να θερίσεις.

Συμφώνησε η χελώνα και η αλεπού έφυγε κατά το βουνό. Αντί να πάει όμως στο βουνό όπως είπε, βρήκε μια καλή σκιά και κάθισε να κοιμηθεί. Η χελώνα άρχισε να θερίζει και όταν τελείωσε, μάζεψε μια κουβάρα το σιτάρι και μια κουβάρα τα άχυρα. Ξύπνησε η αλεπού, πήγε στο χωράφι και λέει στη χελώνα:

- επειδή κουράστηκα πολύ να κρατάω το βουνό, θα πάρω εγώ το σιτάρι και εσύ τα άχυρα.

Η χελώνα όμως που ήξερε τις πονηριές της αλεπούς, δε δέχτηκε, και πρότεινε στην αλεπού να κάνουν έναν αγώνα: όποιος φτάσει πρώτος στο σιτάρι εκείνος θα το πάρει. Η αλεπού δέχτηκε, γιατί ήξερε ότι η χελώνα δεν μπορεί να τρέξει γρήγορα. Μόλις ξεκίνησαν, η χελώνα σκαρφαλώνει στην ουρά της αλεπούς. Όταν έφτασε η αλεπού στο σιτάρι, κάθισε κάτω και έβλεπε πότε θα φτάσει η χελώνα. Τότε ακούει μια φωνή πίσω της:

- Τωωωώρα ήρθες;

Ξαφνιασμένη γυρίζει και βλέπει τη χελώνα ξαπλωμένη να χασμουριέται.

- Εγώ πρόλαβα και πήρα κι έναν υπνάκο!

Ντροπιασμένη η αλεπού συμφώνησε να πάρει τα άχυρα και η χελώνα το σιτάρι.

Καθώς έφευγε της λέει η χελώνα:

- Άλλη φορά αλλού οι πονηριές σου!!

3. Ο ΓΙΑΝΝΗΣ ΚΑΙ Η ΜΑΡΙΑ

Μια φορά και ένα καιρό ήταν ένας πατέρας και είχε μια κόρη που την έλεγαν Μαρία. Επειδή όμως πέθανε η γυναίκα του, αποφάσισε να ξαναπαντρευτεί. Βρήκε μια γυναίκα που και αυτή είχε ένα αγόρι που το έλεγαν Γιάννη, και την παντρεύτηκε. Αυτή όμως, επειδή δεν συμπαθούσε καθόλου τη Μαρία, έψαχνε να βρεί αφορμή να την ξεφορτωθεί.

Μια μέρα που έλειπε από το σπίτι, τα παιδιά που έμειναν μόνα τους, άνοιξαν την κατσαρόλα με το φαγητό που είχε ετοιμάσει για το μεσημέρι και το έφαγαν όλο. Μόλις γύρισε στο σπίτι, είδε την κατσαρόλα άδεια και ρώτησε ποιος έφαγε το φαγητό. Τα παιδιά φοβισμένα έλεγαν το ένα το άλλο. Τότε αρπάζει την Μαρία από το χέρι και την κλείνει στην αποθήκη. Όταν γύρισε ο άντρας της, του εξήγησε τι έγινε και του είπε πως θα την άφηνε για πάντα στην αποθήκη, γιατί δεν την άντεχε άλλο.

Μην μπορώντας να κάνει τίποτα ο δύστυχος πατέρας για τη κόρη του, συμφώνησε.

Ο Γιάννης όμως, που αγαπούσε την αδερφούλα του, πήγαινε κάθε μέρα στην αποθήκη, έξω από την πόρτα και την κρατούσε συντροφιά.

Μια μέρα του λέει η Μαρία να πάει μέσα στο σπίτι και να της φέρει τη χτένα και τον καθρέφτη. Πήγε ο Γιάννης στο σπίτι, πήρε τη χτένα και το καθρέφτη, αλλά πήρε κρυφά και τα κλειδιά να ανοίξει την αποθήκη. Μόλις άνοιξα την πόρτα, του είπε η Μαρία να το σκάσουν και ο Γιάννης συμφώνησε.

Η μητέρα του όμως τους είδε από το παράθυρο και άρχισε να τους κυνηγά. Μόλις πλησίαζε να τους φτάσει, λέει η Μαρία στο Γιάννη να πετάξει τη χτένα. Πετά τη χτένα ο Γιάννης και η χτένα έγινε φράχτης. Η μητέρα του μόλις έφτασε στο φράχτη, τον πήδηξε και συνέχισε να τους καταδιώκει. Μόλις τους ξαναπλησίασε, λέει η Μαρία στο Γιάννη να πετάξει το καθρέφτη. Πετά και τον καθρέφτη ο Γιάννης και ο καθρέφτης έγινε λίμνη και δεν μπορούσε να τους πιάσει.

Κουρασμένοι καθώς ήταν, σταμάτησαν σε μια πηγή να ξεκουραστούν και ο Γιάννης έσκυψε να πει νερό. Η Μαρία όμως τον σταμάτησε και του είπε να μην πει, γιατί αν ήπια καμία αρκούδα από εκεί νερό, θα γίνει και αυτός αρκούδα. Συνέχισαν το δρόμο τους και βρήκαν και άλλη πηγή. Αμέσως ο Γιάννης σκύβει να πει νερό, αλλά και

πάλι τον σταμάτησε η Μαρία, λέγοντας του πως αν ήπια από εκεί νερό κανένας λύκος, θα γίνει και αυτός λύκος. Ξανασυνεχίζουν το δρόμο τους και φτάνουν σε άλλη πηγή. Δεν άντεξε άλλο ο Γιάννης και σκύβει αμέσως να πει νερό. Η Μαρία προσπάθησε να τον σταματήσει, αλλά ο Γιάννης πρόλαβε και ήπια νερό και μεταμορφώθηκε σε ελάφι.

Εκεί κοντά όμως ήταν τα κτήματα του βασιλιά και το ελάφι πήγαινε και έτρωγε φρούτα. Το είδε ο βασιλιά και τον ακολούθησε. Μόλις το ελάφι επέστρεψε στη Μαρία, την είδε ο βασιλιάς που ήταν πολύ όμορφη, την ερωτεύτηκε και τη ζήτησε να παντρευτούν. Η Μαρία δέχτηκε, αλλά ζήτησε να πάρουν μαζί τους και το ελάφι. Και ζούσαν και βασιλεύαν και τον κόσμο φίλευαν.

4.Ο ΔΑΣΚΑΛΟΣ ΚΑΙ ΤΟ ΦΑΝΤΑΣΜΑ

Μια φορά κι έναν καιρό ήταν ένα χωριό που δεν είχε δάσκαλο. Κάποια φορά πήγε ένας δάσκαλος στο χωριό και ζητούσε να μάθει αν υπάρχει σπίτι να ενοικιάσει.

Βρήκε τον πρόεδρο του χωριού και τον ρώτησε. Ο πρόεδρος του εξήγησε ότι υπήρχε ένα σπίτι που θα μπορούσε να ενοικιάσει, αλλά ο ίδιος και οι χωριανοί του φοβούνταν να το ενοικιάσουν, επειδή όποιος το ενοικίαζε, την άλλη μέρα τον έβρισκαν πεθαμένο.

Ο δάσκαλος επέμενε να το ενοικιάσει το σπίτι, αλλά ήθελε να του φέρουν μπροστά στο σπίτι σαράντα λαμπάδες και σαράντα κουτιά σπύρτα και σαράντα εφημερίδες. Έτσι κι έγινε.

Όταν νύχτωσε, γύρω στις 12:00, ο δάσκαλος άκουσε να ανεβαίνει κάποιος τις σκάλες. Μέσα είχε αναμμένες τις λαμπάδες και διάβαζε εφημερίδα. Πηγαίνει ανοίγει την πόρτα και αμέσως μπαίνει μέσα ένα φάντασμα και λέει στο δάσκαλο τρεις φορές «καλησπέρα», αλλά ο δάσκαλος δεν απάντησε. Τότε το φάντασμα άρχισε να σβήνει με μανία τις λαμπάδες, αλλά ο δάσκαλος της άναβε αμέσως με τα σπύρτα. Αυτό γινόταν μέχρι τις πέντε το πρωί που λάλησε ο κόκορας. Το φάντασμα μόλις άκουσε τον κόκορα έτρεξε αμέσως να φύγει να πάει να κρυφτεί. Ο δάσκαλος χωρίς να χάσει χρόνο το ακολούθησε και το είδε να σηκώνει μια μεγάλη πέτρινη πλάκα και να μπαίνει μέσα.

Το πρωί μαζεύτηκαν οι χωριανοί έξω από το σπίτι να δουν τι απέγινε ο δάσκαλος. Έκπληκτοι όμως είδαν το δάσκαλο να βγαίνει από το σπίτι και τον ρώτησαν τι

είχε συμβεί. Ο δάσκαλος τους εξήγησε και τους είπε να ετοιμάσουν τρία καζάνια με βραστό νερό. Μόλις τα ετοίμασαν, σήκωσαν την πλάκα, έριξαν μέσα νερό και το φάντασμα ζεματίστηκε και εξαφανίστηκε. Όλοι τότε ενθουσιάστηκαν και χειροκρότησαν το δάσκαλο.

Έτσι οι χωριανοί έδωξαν το φάντασμα που τους ταλαιπωρούσε χρόνια και απέκτησαν και δάσκαλο για το σχολείο. Και έζησαν αυτοί καλά κι εμείς καλύτερα.

5.Ο ΔΡΑΚΟΣ ΤΗΣ ΠΗΓΗΣ

Σε μια μακρινή χώρα, στη βρύση που έπαιρνε νερό όλη η πόλη, κατοίκησε ένας δράκος και δεν άφηνε το νερό να τρέχει. Τότε έστειλε μήνυμα στο βασιλιά της χώρας, ότι για να αφήνει το νερό πρέπει να στέλνουν κάθε μέρα κι ένα κορίτσι να το τρώει.

Μια Κυριακή έπεσε ο κλήρος σε μια αρχοντοπούλα. Όταν πήγε στη βρύση όμως, ο δράκος έλειπε και δίπλα καθόταν ένα παλικάρι την είδε στεναχωρημένη και τη ρώτησε για ποιο λόγο πήγε στη βρύση κι εκείνη του διηγήθηκε όλη την ιστορία. Τότε της είπε ότι επειδή είναι πολύ κουρασμένος, θα ξαπλώσει να κοιμηθεί, αλλά όταν έρθει ο δράκος, να του ξυπνήσει.

Μετά από λίγη ώρα, μέσα από την σπηλιά της πηγής, ακούστηκαν τα βήματα του δράκου. Η κοπέλα φοβισμένη άρχισε να κλαίει και ζύγωσε το παλικάρι και το ξύπνησε με τα δάκρια της που άφησε να πέσουν πάνω στο πρόσωπό του. Τότε το παλικάρι πετάχτηκε πάνω, πήρε τι σπαθί του και όρμησε στο δράκο. Μετά από σκληρή πάλη κατάφερε και τον σκότωσε.

Η αρχοντοπούλα αφού ευχαρίστησε το παλικάρι που της έσωσε τη ζωή, τον πήρε από το χέρι, τον οδήγησε στην πόλη και τον παρουσίασε στον πατέρα της.

Το νέο δεν άργησε να μαθευτεί στην πόλη και οι κάτοικοι βγήκαν χαρούμενοι στους δρόμους να γιορτάσουν το γεγονός. Ο πατέρας της κοπέλας που ήταν και άρχοντας της πόλης ζήτησε από το παλικάρι να γίνει γαμπρός του κι αυτός δέχτηκε με μεγάλη χαρά.

Στο γάμο που έγινε ακολούθησε μεγάλο γλέντι κι έζησαν αυτοί καλά κι εμείς καλύτερα.

6. Ο ΜΠΑΡΜΠΑ- ΓΙΩΡΓΟΣ ΚΑΙ Ο ΠΑΠΑ- ΠΕΤΡΟΣ

Μια φορά, στα χρόνια της τουρκοκρατίας, πήγε ο μπαρμπα-Γιώργος στο Άγιο Όρος να δουλέψει. Αφού δούλεψε κάμποσο καιρό, μάζεψε πενήντα λίρες και γύρισε στο χωριό του. Επειδή όμως φοβόταν να μην του κλέψουν τις λίρες οι Τούρκοι, σκέφτηκε να τις κρύψει στον κήπο του. Έσκαψε λοιπόν μια λακούβα, τοποθέτησε μέσα το δοχείο με τις λίρες και το σκέπασε. Παρά τις προφυλάξεις που πήρε να μην τον δει κανείς, τον είδε ο παπα-Πέτρος, ο οποίος καθόταν απέναντι από τον κήπο.

Την άλλη μέρα πηγαίνει κρυφά ο παπάς και παίρνει τις λίρες. Ο μπαρμπα-Γιώργος, μετά από μια βδομάδα, πήγε στον κήπο να πάρει μερικές λίρες που του χρειάστηκαν. Έκπληκτος όμως είδε ότι οι λίρες έλειπαν. Κάθισε και σκέφτηκε ποιος μπορεί να τον είδε όταν έσκαβε, και το μυαλό του πήγε στον παπά που καθόταν απέναντι. Πηγαίνει στον παπά και του λέει:

-Παπά, έχω πεντακόσιες λίρες και θα ήθελα την συμβουλή σου. Έκρυψα σε ένα μέρος πενήντα λίρες και τώρα σκέφτομαι: να βάλω εκεί και τις πεντακόσιες ή να τις κρύψω αλλού;

-Να τις κρύψεις στο ίδιο μέρος να μην τις ξεχάσεις και δε μπορείς να τις βρεις, απάντησε ο παπάς, έχοντας στο μυαλό του να κλέψει όλες τις λίρες.

Για να μην καταλάβει τίποτα ο μπαρμπα-Γιώργος, πήγε και ξαναέβαλε τις πενήντα λίρες στη θέση τους.

Πηγαίνει ο μπαρμπα-Γιώργος στον κήπο, σκάβει, βρίσκει τις λίρες στη θέση τους και τις παίρνει γελώντας για το πάθημα του παπά.

Ο παπάς που παρακολουθούσε κρυφά από το παράθυρο του σπιτιού του, μόλις έφυγε ο μπαρμπα-Γιώργος, έτρεξε στον κήπο χαρούμενος να πάρει όλες τις λίρες. Σκάβει βιαστικά και βρίσκει το δοχείο που το άφησε επίτηδες ο μπαρμπα-Γιώργος. Έκπληκτος όμως είδε ότι ήταν άδειο και κατάλαβε το πάθημα του.

Κι έζησαν αυτοί καλά κι εμείς καλύτερα.

7. ΟΙ ΤΡΕΙΣ ΚΟΡΕΣ

Μια φορά κι ένα καιρό ήταν ένας πατέρας και είχε τρεις κόρες. Κάποτε θα έφευγε για ένα ταξίδι και τις κάλεσε να τις αποχαιρετίσει.

Έρχεται η πρώτη κόρη και του λέει:

-Μπαμπά μου, σ' αγαπώ πολύ. Όταν επιστρέψεις, θα μου φέρεις ένα φόρεμα με τον ουρανό και τ' άστρα;

-Μετά χαράς, αγαπημένη μου κόρη, απάντησε ο πατέρας.

Πηγαίνει η δεύτερη κόρη και του λέει:

-Πατερούλη μου, σ' αγαπώ πολύ. Θα μου φέρεις ένα κόσμημα με το φως του ήλιου;

-Για σένα, κορούλα μου, ό,τι μου ζητήσεις, απάντησε ο πατέρας.

Πηγαίνει και η Τρίτη κόρη και του λέει:

-Πατέρα, σ' αγαπώ, όπως οι άνθρωποι το αλάτι.

Αυτό όμως που είπε η Τρίτη κόρη δεν του άρεσε καθόλου και την έδιωξε.

Πέρασαν πολλά χρόνια και οι κόρες του μεγάλωσαν και παντρεύτηκαν, ενώ η άλλη κόρη που τη έδιωξε έγινε ζητιάνα. Κάποτε όμως, που έτυχε να περνά από τα μέρη εκείνα, οι αδερφές της, που δεν την γνώριζαν πια, την πήραν στο σπίτι τους για υπηρέτρια.

Μια μέρα κάλεσαν τον πατέρα τους για φαγητό. Η υπηρέτρια μόλις το άκουσε, σκέφτηκε πως θα αντιμετωπίσει τον πατέρα της μετά από αυτό που της έκανε. Ετοίμασε το φαγητό χωρίς να βάλει καθόλου αλάτι. Μόλις δοκίμασε το φαγητό ο πατέρας της, δεν του άρεσε καθόλου, και της λέει:

- Δεν ξέρεις, παιδί μου, ότι το αλάτι είναι το πιο ωραίο πράγμα στον κόσμο;

Καθώς όμως είπε αυτά τα λόγια, θυμήθηκε την Τρίτη του κόρη και δάκρυσε. Μόλις τον είδε η υπηρέτρια, κατάλαβε ότι ο πατέρας της μετάνιωσε και φανερώθηκε.

Αμέσως αγκαλιάστηκαν και έζησαν αυτοί καλά κι εμείς καλύτερα.

8. Ο ΠΑΠΑΣ ΚΑΙ Η ΑΛΕΠΟΥ

Μια φορά κι έναν καιρό ήταν μια αλεπού και ένας λύκος και συμφώνησαν να συνεργαστούν. Μια μέρα πήγανε στη λίμνη να ψαρέψουν. Η αλεπού, που ήταν πιο έξυπνη, είπε στον λύκο να μπει πρώτα αυτή μέσα στη λίμνη, για να ψαρέψει, και μετά αυτός. Έτσι και έγινε. Όταν βγήκε η αλεπού με ένα καλάθι γεμάτο ψάρια, είπε στον λύκο να μπει τώρα αυτός μέσα. Για να πιάσει όμως πολλά ψάρια, έπρεπε να μπει στα βαθιά. Γι' αυτό η αλεπού τον συμβούλεψε να δέσει μια πέτρα στο λαιμό του. Μπαίνει ο λύκος, αλλά με το βάρος που είχε στο λαιμό του, πνίγηκε.

Η αλεπού πήρε το καλάθι με τα ψάρια και βγήκε στο δρόμο. Εκείνη την ώρα περνούσε ένας παπάς με τον γάιδαρό του φορτωμένο λειτουργίες. Τότε η πονηρή η αλεπού σκέφτηκε να κάνει την ψόφια. Τη βλέπει ο παπάς, τη σκουντάει και αφού δεν κουνήθηκε, τη φόρτωσε πάνω στο γάιδαρό να την πάει στην παπαδιά να κάνει καινούργια γούνα.

Καθώς ο παπάς προχωρούσε αμέριμνος μπροστά από το γάιδαρο και σκεφτόταν το ωραίο δώρο που θα πήγαινε στη παπαδιά, η αλεπού σηκώθηκε και άρχισε να πετάει τις λειτουργίες στο δρόμο και εξαφανίστηκε.

Ο παπάς μόλις έφτασε στο σπίτι του, φώναξε την παπαδιά να κάψει την παλιά γούνα της, γιατί της πήρε καινούργια. Έκπληκτος όμως είδε να λείπουν όχι μόνο η αλεπού αλλά και οι λειτουργίες. Αμέσως κατάλαβε τι είχε συμβεί, γιατί η αλεπού ήταν γνωστή για τις πονηριές της. Έτσι έμειναν χωρίς λειτουργίες και χωρίς γούνα.

9. ΤΑ ΤΡΙΑ ΑΔΕΡΦΙΑ ΚΑΙ ΟΙ ΕΠΙΘΥΜΙΕΣ ΤΟΥΣ

Μια φορά κι ένα καιρό ήταν τρία αδέρφια και ξεκίνησαν να πάνε να βρουν την τύχη τους.

Εκεί που προχωρούσαν, συνάντησαν ένα κοπάδι καλιάκες (κοράκια).

Μόλις τις βλέπει ο ένας αδερφός λέει:

-Θεέ μου, δεν τα κάνεις όλα αυτά γίδια;

Ο Θεός τον άκουσε και αμέσως όλες οι καλιάκες έγιναν γίδια.

Αφού πήρε αυτός τα γίδια, τα δυο αδέρφια συνέχισαν το δρόμο τους. Κάποτε έφτασαν σε μια πηγή που είχε δύο βρύσες που έτρεχε μπόλικο νερό.

Μόλις τις βλέπει ο ένας αδερφός, λέει:

-Θεέ μου, δεν κάνεις αυτές τις βρύσες να τρέχουν η μια ρακί και η άλλη κρασί;

Ο Θεός τον άκουσε και πραγματοποίησε την επιθυμία του.

Μένει και αυτός εκεί και ο τρίτος συνέχισε το δρόμο του.

Κάποτε έφτασαν σ' ένα χωριό όπου έμεινε αρκετές μέρες. Μόνος του καθώς ήταν, μια μέρα λέει:

-Αχ Θεέ μου! Να είχα μια γυναίκα να παντρευτώ με καλή καρδιά όπως κι εγώ.

Ο Θεός άκουσε την επιθυμία του και μετά από λίγες μέρες γνώρισε μια γυναίκα με καλή καρδιά, παντρεύτηκαν και απέκτησαν ένα αγοράκι.

Μετά από καιρό ο Θεός θέλησε να τους δοκιμάσει. Μεταμορφώθηκε σε ζητιάνος και πήγε πρώτα σε αυτόν που είχε τα γίδια.

Εκείνη την ώρα αυτός είχε τα γίδια στη στρούγκα και τα άρμεγε.

Τον χαιρέτησε και του λέει:

-Θα μου δώσεις λίγο γάλα για να πιω; Είμαι πολύ κουρασμένος και πεινάω.

-Παππού, αν δίνω γάλα σ' όλο τον κόσμο που περνάει από δω, δεν θα μείνει τίποτα για μένα, απάντησε αυτός.

Τότε αμέσως τα γίδια έγιναν ξανά κοράκια.

Μετά πήγε στον άλλο αδερφό που είχε τις βρύσες και του λέει:

-Σε παρακαλώ, παλικάρι μου, θα μου δώσεις λίγο ρακί, γιατί πονάει η κοιλία μου;

-Παππού, αν δίνω ρακί τσάμπα σ' όποιον περνάει από εδώ πως θα ζήσω εγώ; Του απάντησε.

Τότε αμέσως το κρασί και το ρακί έγιναν νερό.

Πήγε και στο σπίτι του τρίτου αδερφού, χτύπησε την πόρτα και άνοιξε η γυναίκα του.

Μόλις τον είδε γέρο άνθρωπο και κουρασμένο τον έβαλε μέσα στο σπίτι και του έβαλε να φάει. Μετά από λίγο επέστρεψε και ο άντρας της. Μόλις είδε τον γέρο, τον καλωσόρισε και του είπε να μείνει στο σπίτι τους να κοιμηθεί και να ξεκουραστεί.

Τότε είδε πόσος καλός άνθρωπος ήταν, τους ευλόγησε να έχουν όλα τα αγαθά και εξαφανίστηκε.

Και έζησαν αυτοί καλά κι εμείς καλύτερα.

10. Ο ΠΙΠΙΛΟΓΙΑΝΝΗΣ

Μια φορά κι έναν καιρό, μια γιαγιά είχε ένα γιο που τον έλεγαν Γιάννη. Ο Γιάννης ήταν μεγάλος τεμπέλης και αγαπούσε πολύ τη ζέστη. Πάντα καθόταν δίπλα στο τζάκι, τραβούσε την πιπιλιά (στάχτη) στην άκρη και σκέπαζε τα πόδια του να ζεσταθούν. Γι' αυτό οι συγχωριανοί του τον ονόμασαν Πιπιλογιάννη.

Η μάνα του τον παρακαλούσε να πάει να δουλέψει αλλά ο Γιάννης πώς να αφήσει τη ζεστασιά της πιπιλιάς. Κάποτε, αποφάσισε να πάρει το γαϊδουράκι και να πάει να ψάξει για δουλεία. Επειδή όμως δεν μπορούσε να αποχωριστεί την πιπιλιά, σκέφτηκε να δέσει τις δυο πλευρές του γαϊδουριού δύο τενεκέδες με πιπιλιά να βάλει τα πόδια του. Η μητέρα του, χαρούμενη για την απόφαση του Γιάννη να πάει να δουλέψει, έβαλε μέσα στο τρουβά του (τροβά) φρέσκο ψωμί και τυρί να έχει για το δρόμο και του έδωσε την ευχή της.

Στο δρόμο που πήγαινε, συνάντησε ένα δράκο.

-Που πηγαίνεις, παλικάρι; Τον ρώτησε ο δράκος.

-Πηγαίνω να βρω δουλεία. Εσύ ποιος είσαι; Αποκρίθηκε ο Πιπιλογιάννης.

-Εγώ είμαι δράκος.

-Κι εγώ είμαι δράκος, είπε ο Πιπιλογιάννης.

Ο δράκος νομίζοντας ότι τον κοροϊδεύει, πήρε μια άσπρη πέτρα και είπε:

-Τη βλέπεις αυτή την πέτρα; Θα την σφίξω με το χέρι μου και θα βγάλει νερό.

Πραγματικά, σφίγγει την πέτρα με πολύ δύναμη και έσταξαν μερικές σταγόνες νερού.

Τότε γυρίζει στον Πιπιλογιάννη και του λέει:

-Εσύ μπορείς να το κάνεις αυτό;

-και βέβαια μπορώ. Δώσε μου εκεί την πέτρα και θα δεις, απάντησε ο Πιπιλογιάννης.

Μέχρι να σκύψει ο δράκος να πάρει την πέτρα, ο Πιπιλογιάννης έβγαλε κρυφά από τον τρουβά λίγο τυρί. Του δίνει ο δράκος την πέτρα και ο Πιπιλογιάννης την έσφιξε μαζί με το τυρί και αμέσως έτρεξαν μερικές σταγόνες τζίρου.

Δεν έφτανε όμως αυτό για να πειστεί ο δράκος και λέει στον Γιάννη:

-Θα χτυπήσω τα πόδια μου στο έδαφος και θα σηκωθεί ένα μεγάλο σύννεφο σκόνης.

Χτυπάει τα πόδια του κάτω και πραγματικά ένα μεγάλο σύννεφο σκόνης τους τύλιξε.

-Εσύ μπορείς να το κάνεις αυτό; Ρώτησε τον Πιπιλογιάννη.

-Και βέβαια μπορώ, αλλά πρώτα κλείσε τα μάτια σου γιατί θα τυφλωθείς από τη σκόνη, απάντησε ο Γιάννης.

Κλείνει τα μάτια του ο δράκος και ο Γιάννης χτυπάει τα πόδια του με δύναμη στη πιπιλιά. Αμέσως ένα μεγάλο σύννεφο στάχτης σηκώθηκε και μπήκε στα μάτια του δράκου που βιάστηκε να τα ανοίξει.

Βλέποντας αυτό ο δράκος, πείστηκε πως κι ο Πιπιλογιάννης ήταν δράκος και τον έκλεισε στο σπίτι του όπου ζούσε με τα αδέρφια του.

Μόλις έφτασαν στο σπίτι, ο δράκος διηγήθηκε στα αδέρφια του τι έγινε. Τα αδέρφια του όμως ήταν διστακτικά. Για να πειστούν, κάλεσαν τον Γιάννη να παλέψουν. Ο Γιάννης μη μπορώντας να κάνει αλλιώς δέχτηκε.

Τον πιάνει ένας δράκος από το λαιμό και γούρλωσαν τα μάτια του.

Τον είδε ο δράκος έτσι και τον ρώτησε:

-Γιατί κοιτάζεις μια δεξιά, μια αριστερά;

-Κοιτάζω σε ποια βουνοκορφή να σε πετάξω, απάντησε ο Γιάννης.

Ο δράκος φοβήθηκε και τραβήχτηκε αμέσως πίσω παρακαλώντας το Γιάννη να τον λυπηθεί.

Επειδή όμως νύχτωσε ξάπλωσαν να κοιμηθούν. Ο Πιπιλογιάννης, πονηρός καθώς ήταν, σκέφτηκε πως το βράδυ οι δράκοι θα επιχειρούσαν να τον σκοτώσουν. Γι' αυτό πάνω στο κρεβάτι του έβαλε ένα ξύλο, το σκέπασε καλά με την κουβέρτα να μην φαίνεται, κι αυτός ξάπλωσε από κάτω. Πράγματι, μετά από λίγο μπήκαν στο δωμάτιο οι δράκοι και άρχισαν να χτυπούν με τσεκούρια το ξύλο, πιστεύοντας πως είναι αυτός. Ο Γιάννης κάτω από το κρεβάτι άρχισε να βογκάει. Μόλις σταμάτησαν τα βογκητά, οι δράκοι πίστεψαν πως πέθανε και έφυγαν.

Τότε ο Γιάννης βγήκε από το κρεβάτι, πέταξε το ξύλο και ξάπλωσε να κοιμηθεί. Το πρωί οι δράκοι πήγαν στο δωμάτιο να δουν τι έγινε και βρήκαν το Γιάννη με ανοιχτά τα μάτια. Μη ξέροντας τι να κάνουν τον ρώτησαν πως κοιμήθηκε και αυτός τους απάντησε ότι δεν κοιμήθηκε καλά γιατί τον τσιμπούσαν οι ψύλλοι.

Οι δράκοι φοβήθηκαν ακόμη περισσότερο και του είπαν:

-Τι θέλεις να σου δώσουμε για να μην μας πειράξεις;

-Θέλω ένα άλογο φορτωμένο με λίρες, ένα άλογο για μένα και ένα από εσάς να έρθει μαζί μου να με βοηθήσει να κατεβάσω τις λίρες, απάντησε ο Γιάννης.

Αφού ετοιμάστηκαν τα άλογα, ξεκίνησαν για το χωριό. Μόλις έφτασαν, ξεφόρτωσαν τα άλογα και ο δράκος πήρε το δρόμο της επιστροφής. Στην άκρη του δρόμου έμεινε ο παπάς ο οποίος τους είδε και ρώτησε το δράκο:

-Τι έφερες με τα άλογα στο σπίτι του Γιάννη;

-Του έφερα λίρες, απάντησε ο δράκος και του διηγήθηκε τη ιστορία.

Τότε ο παπάς γέλασε και του εξήγησε ότι ο Γιάννης είναι ο πιο μεγάλος τεμπέλης του χωριού και ότι τους ξεγέλασε. Έπεισαν μάλιστα το δράκο να πάνε μαζί στο σπίτι του Πιπιλογιάννη να πάρουν πίσω τις λίρες. Ο Πιπιλογιάννης τους είδε από το παράθυρο, παίρνει ένα μεγάλο μαχαίρι, και έκανε πως τον ακόνιζε. Μόλις πλησίασαν φώναξε:

-Καλά κάνεις και τον φέρνεις πίσω, παπά, να ησυχάσω μια για πάντα απ' αυτόν!

Μόλις άκουσε ο δράκος το Γιάννη τρόμαξε και το έβαλε στα πόδια παρασέρνοντας μαζί του και τον παπά.

Από τότε ο Πιπιλογιάννης με τη μητέρα του έζησαν καλά κι εμείς καλύτερα!!!

11. ΤΑ ΤΡΙΑ ΑΔΕΡΦΙΑ

Ήταν κάποτε ένα αντρόγυνο που είχε τρία αγόρια. Επειδή όμως ήταν πολύ φτωχοί, τα αγόρια σκέφτηκαν να φύγουν, να βρουν την τύχη τους. Ο πατέρας τους, επειδή δεν είχε τίποτα άλλο να του δώσει, έδωσε στον ένα γιο ένα δρεπάνι, στον άλλο ένα κόκορα και στον τρίτο ένα γάτο.

Έτσι, μια μέρα, ξεκίνησαν τα τρία αδέρφια να πάνε να βρουν δουλειά. Στο πρώτο χωριό που έφτασαν, συνάντησαν ένα αντρόγυνο που θέριζε το χωράφι τους με το μαχαίρι. Όταν τους είδε το αντρόγυνο, τους καλωσόρισε. Ο πρώτος που είχε το δρεπάνι τους είπε:

-Εγώ έχω ένα εργαλείο που είναι καλύτερο και πιο γρήγορο.

Και τότε πιάνει το δρεπάνι και τους δείχνει πως δουλεύει. Το αντρόγυνο τότε τους έδωσε 20 λίρες, για να το κρατήσουν, και εκείνος το δέχτηκε μετά χαράς.

Στο επόμενο χωριό, επειδή τους έπιασε η νύχτα, χτύπησαν την πόρτα του πρώτου σπιτιού που συνάντησαν. Στο σπίτι αυτό έμενε ένα αντρόγυνο. Ζήτησαν να τους φιλοξενήσουν και αυτοί δέχτηκαν με μεγάλη χαρά. Τα τρία αδέρφια τους είπαν πως θα σηκωθούν πολύ πρωί, για να φύγουν. Στις τέσσερις το πρωί ο κόκορας του δεύτερου

αδερφού άρχισε να λαλεί. Το αντρόγυνο παραξενεύτηκε, όταν άκουσε τον κόκορα και τους ρώτησε τι είναι αυτό. Τα αδέρφια είπαν πως ήταν κόκορας και τον είχαν μαζί τους, για να τους ξυπνήσει το πρωί. Τότε αυτοί τους παρακάλεσαν να τους το δώσουν το κόκορα γιατί αυτοί τον χρειάζονταν περισσότερο για να πηγαίνουν στη δουλειά τους. Εκείνοι δέχτηκαν να τον αφήσουν και το αντρόγυνο τους ευχαρίστησε και τους έδωσε 10 λίρες για τον κόκορα. Έτσι τα αδέρφια ξεκίνησαν για το δρόμο τους.

Προχωρώντας φτάνουν σ' ένα μοναστήρι. Εκεί οι καλόγεροι τους έδωσαν να φάνε, αλλά να κρατάνε και από ένα ξύλο στο χέρι, γιατί είχε πολλά ποντίκια. Τα αδέρφια θυμήθηκαν το γάτο που είχαν μαζί τους. Τους είπαν λοιπόν πως είχαν ένα ζώο που έτρωγε ποντίκια. Οι καλόγεροι μόλις είδαν το γάτο και τη δουλειά που κάνει, ενθουσιάστηκαν και τους έδωσαν ένα τσουβάλι με λίρες για να κρατήσουν το γάτο.

Έτσι τ' αδέρφια χαρούμενα και πλούσια ξεκίνησαν να φύγουν. Οι καλόγεροι όμως ξέχασαν να τους ρωτήσουν τι θα τρώει ο γάτος, όταν τελειώσουν τα ποντίκια. Βγήκε λοιπόν ένας καλόγερος και τους φώναζε:

- Τι θα τρώει ο γάτος όταν τελειώσουν τα ποντίκια;
- Ότι βρει, απάντησαν τα παλικάρια.

Ο καλόγερος όμως δεν άκουσε καλά και νόμιζε ότι του είπαν πως θα τρώει καλόγερους. Έτρεξε πίσω στο μοναστήρι φοβισμένος και είπε στους άλλους πως ο γάτος, μόλις τελειώσουν τα ποντίκια, θα φάει αυτούς. Μην ξέροντας τι να κάνουν, αποφάσισαν να κάψουν το μοναστήρι, για να καεί και ο γάτος μαζί.

Τα τρία αδέρφια, λοιπόν, με την ευχή του πατέρα τους έγιναν πλούσια και ζούσαν και βασίλευαν φίλευαν.

12. Τ' ΑΡΑΠΗ Ο ΓΙΟΣ

Μια φορά κι έναν καιρό ήταν ένας αράπης που είχε ένα γιο, τον Αντζόπουλο. Λίγο πριν πεθάνει, φώναξε τον γιο του και του έδωσε ένα σπαθί, που είχε μαγικές ιδιότητες.

Ένα βράδυ, ο Αντζόπουλος, ονειρεύτηκε ένα κορίτσι, που ήταν η πεντάμορφη του κόσμου και έμενε στην άκρη της γης, εκεί καθόταν. Στο όνειρο του είπε η πεντάμορφη:

«Εσύ είσαι ο άντρας που αξίζει για μένα. Σήκωσε το προσκέφαλο και θα βρεις την φωτογραφία μου.»

Το πρωί σηκώθηκε ο γιος τ' αράπη, σήκωσε το προσκέφαλο και είδε τη φωτογραφία της πεντάμορφης, την ερωτεύτηκε και αποφάσισε να πάει να την βρει.

Περπάτησε μέρες, μήνες, όταν έφτασε σ' ένα λάκκο. Ο λάκκος είχε πολύ νερό. Έκατσε να ξαποστάσει και παρουσιάστηκε ένα παλικάρι, καμιά 25 χρονών, και του λέει:

-Τι θέλεις κι ήρθες εδώ; Απαγορεύεται να περάσεις, γιατί εγώ είμαι ο άρχοντας του λάκκου.

-Εγώ ξέρεις ποιος είμαι; Είμαι τ' αράπη ο γιος, απάντησε ο Αντζόπουλος.

Ακούγοντας αυτό το όνομα ο άρχοντας του λάκκου πάγωσε από το φόβο του, γιατί ο αράπης ήταν ξακουστός σ' όλο τον ντουινιά.

-Που πηγαίνεις; Τον ρώτησε.

-Πηγαίνω στην άκρη της γης να πάρω την πεντάμορφη για γυναίκα μου, απάντησε ο Αντζόπουλος.

-Τότε να γίνουμε αδέρφια, του είπε ο άρχοντας του λάκκου.

-Μετά χαράς, απάντησε ο Αντζόπουλος.

Ξεκίνησαν μαζί, περπάτησαν πολλούς μήνες, πέρασαν πολιτείες και χωριά κι έφτασαν σ' ένα χωριό, πολύ ψηλό. Έκατσαν να ξαποστάσουν και παρουσιάστηκε ένα άλλο παλικάρι, που θυμωμένος τους είπε:

-Τι θέλετε εδώ στο βουνό; Είμαι ο άρχοντας του βουνού. Εσείς ποιοι είστε;

-Εγώ είμαι τ' αράπη ο γιος, απάντησε ο Αντζόπουλος.

Μόλις άκουσε το όνομα του, ο άρχοντας του βουνού φοβήθηκε πολύ και τους ρώτησε:

-Που πηγαίνετε;

-Εμείς πηγαίνουμε στην άκρη της γης. Άμα θέλεις έλα κι εσύ. Θα ορκιστούμε και οι τρεις να γίνουμε αδέρφια.

Ο άρχοντας του βουνού δέχτηκε και ξεκίνησε. Περπατούσαν μέρες, μήνες, όταν έφτασαν σε μια πόλη. Εκεί μες στην πόλη είχε ένα πύργο πολύ ψηλό. Ο βασιλιάς του πύργου έβαζε στοίχημα, όποιος μπορέσει να γκρεμίσει αυτόν τον πύργο με τα χέρια του, να τον σπρώξει και να τον γκρεμίσει, θα τον κάνει γαμπρό του. Άμα δεν τον γκρεμίσει, θα τον σφάζει.

Τότε ο Αντζόπουλος υπόγραψε ότι θα τον γκρεμίσει. Τον τσάκωσε γερά με τα χέρια του, τον σπρώχνει με δύναμη και σωριάστηκε ο πύργος καταγής. Τότε ο βασιλιάς

του είπε ότι θα τον κάνει γαμπρό του. Ο Αντζόπουλος όμως του είπε ότι είχε σειρά να παντρευτεί αυτός εδώ δίπλα του, ο άρχοντας του λάκκου, που είναι αδερφός του. Κι ο βασιλιάς έκανε γαμπρό του τον άρχοντα του λάκκου.

Αφού παντρεύτηκε ο άρχοντας του λάκκου, ο Αντζόπουλος με τον άρχοντα του βουνού έφυγαν. Περπάτησαν μέρες και μήνες κι έφτασαν σε μια άλλη πόλη. Εκεί είδαν μαζεμένο κόσμο. Πήγαν κοντά κι είδαν ένα βασιλιά που έβαζε στοίχημα:

«Όποιος βρει το κορίτσι μου σε τρεις μέρες, που πηγαίνει και γλεντάει, θα τον κάνω γαμπρό μου. Άμα όμως υπογράψει κανείς και δεν την βρει, θα τον σφάζω.»

Τ' αράπη ο γιος υπέγραψε ότι θα την βρει σε τρεις μέρες. Το πρωί μόλις έφυγε η βασιλοκόρη απ' το παλάτι, την πήρε καταπόδι ο Αντζόπουλος, κι όταν έφτασαν στην άκρη της θάλασσας αυτή εξαφανίστηκε. Πλησίασε τ' αράπη ο γιος στην άκρη της θάλασσας και είδε δύο παιδάκια που μάλωναν. Πήγε να τα χωρίσει και τα ρώτησε γιατί μαλώνουν και κείνα απάντησαν:

«Μείναμε ορφανά και οι γονείς μας άφησαν μια ταμπακέρα κι ένα σκουφί. Θέλουμε να τα μοιράσουμε αλλά δεν μπορούμε, γιατί άμα ανοίξει η ταμπακέρα, βγαίνει ένα μπαρμπαδέλι (ανθρωπάκι) και μπορεί να σε πάει όπου θέλεις, κι άμα βάλεις το σκουφί στο κεφάλι, γίνεσαι αέρας και δε σε βλέπει κανένας.»

Τότε ο αράπης τα ρώτησε που μένουν κι αυτά έδειξαν ένα σπιτάκι λίγο πιο πέρα.

«Για να μην μαλώνετε, θα ριζώ αυτό το δεκανίκι, κι όποιος το πιάσει πρώτος θα πάρει την ταμπακέρα κι ο δεύτερος το σκουφί», τα είπε ο Αντζόπουλος.

Τα παιδιά συμφώνησαν και έριξε το δεκανίκι μακριά και ώσπου να παν να πάρουν το δεκανίκι ο Αντζόπουλος άνοιξε την ταμπακέρα και βγήκε το μπαρμπαδέλι και του είπε:

- Πού θέλεις να σε πάω;
- Εκεί που γλεντάει του βασιλιά το κορίτσι, είπε ο γιος τ' αράπη.

Έβαλε και το σκουφί κι έγινε αέρας και πήγε και ήβρε τη βασιλοκόρη μες στο βυθό της θάλασσας. Ήταν σ' ένα γυάλινο σπιτάκι μαζί με άλλα τέσσερα κορίτσια. Η μια, η ξανθιά, έπαιζε λύρα, κι άλλες χόρευαν. Η βασιλοκόρη, δίπλα της στο τραπέζι είχε το δαχτυλίδι της κι ένα σταυρό. Τρύπωσε τ' αράπη ο γιος, που είχε γίνει αέρας, από μια χαραμάδα και της πήρε τα χρυσαφικά. Τα κορίτσια δεν πήραν χαμπάρι ποιος τα πήρε.

Τότε έφυγε ο Αντζόπουλος και πήγε τα χρυσαφικά στο βασιλιά και του λέει:

- το κορίτσι σου πηγαίνει και γλεντάει σ' ένα γυάλινο σπίτι μες στο βυθό της θάλασσας. Εκεί είναι άλλα τέσσερα κορίτσια.

Μετά από λίγο, η κόρη του βασιλιά γύρισε στο σπίτι και είπε τον πατέρα της ότι της έκλεψαν τα χρυσαφικά της, χωρίς να δει κανέναν. Τότε της λέει ο βασιλιάς ότι τα χρυσαφικά της τα πήρε τούτο εδώ το παλικάρι. Και τότε το παλικάρι, ο Αντζόπουλος, της είπε πως, την ώρα που έπαιζε λύρα η ξανθιά κοπέλα και αυτές τραγουδούσαν, αυτός ήταν εκεί. Για να της αποδείξει ότι λέει αλήθεια φόρεσε το σκουφί και έγινε αέρας και εξαφανίστηκε και μετά από λίγο παρουσιάστηκε ξανά μπροστά της.

Τότε ο βασιλιάς του είπε ότι θα τον κάνει γαμπρό του. Ο Αντζόπουλος όμως του είπε να κάνει τον αδερφό του γαμπρό, τον άρχοντα του βουνού.

- αυτόν να κάνεις γαμπρό σου, γιατί είναι μεγαλύτερος από μένα. Εγώ έχω άλλο σκοπό, θα πάω να βρω την πεντάμορφη.

Πάντρεψε τον αδερφό του, τους χαιρέτησε κι έφυγε για το μεγάλο του ταξίδι. Περπάτησε μήνες κι έφτασε σ' ένα μεγάλο μπαχτσέ. Ήταν φραγμένος με παλούκια κι είχε ένα μεγάλο κάγκελο ξυλένιο. Στην άκρη στο κάγκελο καθόταν μια γριά. Την πλησίασε και της λέει:

- καλησπέρα, μάνα!
- Καλώς το παλικάρι, είπε η γριά.
- Μήπως μπορείς να με βοηθήσεις να πάω στο τέλος της γης, να βρω την πεντάμορφη;

Τότε η γιαγιά άνοιξε το κάγκελο και του είπε :

- Τώρα που θα μπεις μες στο μπαχτσέ, πρόσεχε ούλα τα δέντρα, τα καρποφόρα, θα σκύβουν μπροστά σου να φας καρπό, αλλά εσύ δεν θα φας τίποτα. Μόλις φτάσεις στην άλλη άκρη του μπαχτσέ, θα βρεις ένα σπιτάκι, εκεί κάθονται τα κορίτσια μου. Μόλις θα πας εκεί, θα τα πεις να σε βοηθήσουν.

Μόλις έφτασε στο σπιτάκι, φώναξε τα κορίτσια και τα είπε:

- Βρήκα την μάνα σας και είπε να μου δείξετε το δρόμο να πάω στην Πεντάμορφη.

Τότε τα κορίτσια άνοιξαν το κάγκελο και πρόσταξαν στα δυο λιοντάρια που το φύλαγαν, να μην τους πειράξουν. Ξεκίνησε ο Αντζόπουλος, περπάτησε για πολλές μέρες και κάποτε φάνηκε ένας πύργος. Μόλις έφτασε εκεί, ανέβηκε στον πύργο, που ήταν πολύ ψηλός, 50 πατώματα. Όταν έφτασε στο τελευταίο πάτωμα, είδε μέσα στο δωμάτιο την

πεντάμορφη, που την φύλαγαν δυο λιοντάρια. Τα λιοντάρια όρμησαν να τον φάνε αλλά η πεντάμορφη τα είπε να μην τον πειράζουν, γιατί αυτός είναι ο άντρας της.

Ζούσαν ευτυχισμένοι, ώσπου μια μέρα τους επισκέφθηκε μια γριά μάγισσα, η οποία ζούσε σ' ένα σπιτάκι στο κοντινό δάσος. Η Πεντάμορφη την λυπήθηκε και την κάλεσε μέσα να την κεράσει. Ο άντρας της, ο Αντζόπουλος, εκείνη την στιγμή κοιμότανε. Καθώς πείνανε το καφεδάκι τους, λέει η μάγισσα:

- Πολύ δυνατό άντρα έχεις.
- Είναι δυνατός ο άντρας μου, αλλά τη δύναμη την χρωστάει σ' αυτό το φταυρομάχαιο. Αν το χάσει, θα πεθάνει, απάντησε η Πεντάμορφη, χωρίς να καλοσκεφτεί αυτά που έλεγε.

Η μάγισσα τότε, κρυφά, πήρε το φταυρομάχαιο απ' το ζωνάρι του Αντζόπουλου και το πέταξε κάτω απ' το παράθυρο. Αμέσως ο γιος τ' αράπη πέθανε. Τα δέντρα άρχισαν να μαραίνονται κι ο ουρανός έσταζε αίμα.

Μόλις είδαν τ' αδέρφια του, ο άρχοντας του λάκκου και ο άρχοντας του βουνού, τα δέντρα να μαραίνονται και τον ουρανό να στάζει αίμα, κατάλαβαν ότι κάτι κακό συνέβαινε στον αδερφό τους και αμέσως ανταμώθηκαν και ξεκίνησαν να τον βρουν.

Κάποτε έφτασαν στο μεγάλο μπαχτσέ που τον φύλαγε η γριά. Αφού την χαιρέτησαν, της εξήγησαν τι συμβαίνει, και η γριά τους άφησε να περάσουν, αφού πρώτα τους έδωσε τις ίδιες οδηγίες που έδωσε και στον Αντζόπουλο. Βγήκαν από τον μπαχτσέ και κάποτε έφτασαν στον πύργο.

Όταν πλησίασαν όμως, όρμησαν τα λιοντάρια να τους φαν. Αλλά μόλις είπαν ότι είναι αδέρφια του Αντζόπουλου, τα λιοντάρια ημέρεψαν και μέριασαν να περάσουν. Μπήκαν μέσα στο σπίτι και βρήκαν τον αδερφό τους πεθαμένο. Η πεντάμορφη έκλαιγε κι η μάγισσα καθόταν δίπλα κάνοντας την ανήξερη. Αυτοί είδαν που έλειπε το μαχαίρι και κατάλαβαν αμέσως τι έγινε και τσάκωσαν τη μάγισσα από το λαιμό και τη ρώτησαν που το έκρυψε. Τότε φοβήθηκε η μάγισσα και μαρτύρησε ότι το πέταξε κάτω απ' το παράθυρο. Χωρίς να χάσουν χρόνο κατέβηκαν κάτω στα βράχια, βρήκαν το μαχαίρι και το έβαλαν πάλι στο ζωνάρι του Αντζόπουλου και αμέσως αναστήθηκε. Μόλις άνοιξε τα μάτια του, είδε τα αδέρφια του και του εξήγησαν τι είχε συμβεί. Όσο για την μάγισσα; Την έπιασαν και την έκοψαν κομμάτια και την έδωσαν να τη φάνε τα λιοντάρια.

Ύστερα, αφού έφαγαν και γλέντησαν, τα αδέρφια του πήγαν στα σπίτια τους κι έζησαν αυτοί καλά κι εμείς καλύτερα.

3.ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ

Εισαγωγή

Παλαιότερα οι άνθρωποι για να διασκεδάσουν δεν είχαν τα μέσα που έχουμε σήμερα, όπως τηλεόραση, ράδιο κ.α. για το λόγο αυτό αυτοσχεδίαζαν. Συγκεκριμένα συγκεντρώνονταν σε διάφορους τόπους συγκεντρώσεις όπως είναι η πλατεία, το καφενείο ή ακόμη σε εκδηλώσεις με κοινωνικό περιεχόμενο όπως είναι το έθιμο του γάμου.

Το χωριό μου βρίσκεται στα σύνορα των νομών Χαλκιδικής- Θεσσαλονίκης και πάνω στο βουνό. Η συγκοινωνία και η επικοινωνία με τα άλλα χωριά ήταν σχεδόν αδύνατη. Οι κάτοικοι για να διασκεδάσουν και γενικά να περνούν ευχάριστα στις συγκεντρώσεις τους έλεγαν διάφορα τραγούδια που έβγαζαν οι ίδιοι. Τα τραγούδια ήταν εμπνευσμένα από την καθημερινή τους ζωή, από τις δουλειές τους, από τα πανηγύρια, από διάφορα γεγονότα που στιγμάτιζαν την ζωή τους.

Η συγκέντρωση του υλικού, των δημοτικών τραγουδιών του Στανού, έγινε παλαιότερα στις εκδηλώσεις που γινόταν προς τιμήν της Αγίας Χάιδως, 1^η Σεπτεμβρίου. Γυναίκες του χωριού που γνώριζαν τα τραγούδια τα τραγούδησαν και τα μαγνητοφώνησαν. Η απομαγνητοφώνηση των τραγουδιών ήταν πολύ δύσκολη μα δόθηκε η ευκαιρία να διασωθούν τα τοπικά τραγούδια του Στανού.

Ακόμη και τώρα σε εκδηλώσεις του χωριού τα δημοτικά τραγούδια πρωτοστατούν είτε μέσα από κασέτες είτε τραγουδώντας οι γυναίκες τα τραγούδια όπως γίνεται στο δέσιμο του σταυρού, ανήμερα του αρραβώνα αλλά και σε άλλες εκδηλώσεις.

1.ΣΤΟ ΠΑΝΗΓΥΡΙ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΘΑΝΑΣΗ

Στο πανηγύρι τ' Άγιου Θανάση
Κορίτσια χόρευαν κι είχαν καμάρι.
Κορίτσια χόρευαν κι είχαν καμάρι
μαν μια μελαχρινή είχε την χάρη
φορεί στη μέση της χρυσό ζωνάρι.
Τούρκος την αγαπά θε να την πάρει
τούρκος την αγαπά θε να την πάρει
μα η σκύλα η μάνα της την προξενάει.
Πάρ' τωνα κόρη τον Τούρκο άντρα
Πάρ' τωνα κόρη τον Τούρκο άντρα
θα σε γεμίσει φλουριά και χάντρα.
Δεν τον επέρνω γω τον Τούρκο άντρα
Θα με φωνάζανε χανούμ Σουλτάνα.

(Χορευτικό τραγούδι)

2. ΘΥΜΑΣΑΙ ΟΤΑΝ ΣΕ ΣΤΑΥΡΩΣΑ

Θυμάσαι όταν... ερε αμάν σ' αγαπώ
θυμάσαι όταν σε σταύρωσα
κάτω στο καλτερίμι
που ήσουν μαρί μαρί μικρή.

Με το φούστα... ρε αμάν σ' αγαπώ
με το φουστάνι φουντοτό
λεντέντικα ζωσμένη
που ήσουν μαρί μαρί μικρή.

Τα λόγια που... ερε αμάν σ' αγαπώ
τα λόγια που μελίσαμε

καλά να τα θυμάσαι
που ήσουν μαρί μαρί μικρή.

(Χορευτικό τραγούδι)

3. ΜΕΣ ΤΑ ΣΤΕΝΑ ΣΟΚΑΚΙΑ

Μες τα στενά σοκάκια
στον πέρα μαχαλά
καθόταν δύο κοριτσούδια κόρη μ λέγω
και βάφαν τα μαλλιά.

Κόρη μ σου λέγω κατέβα κάτω
ή πάνω θα νέβω
Να σε κορφολογίζω* κόρη μ λέγω
σαν το βασιλικό.

Βασιλικός θα γίνω
στο παραθύρι σου
κι ανύπαντρος θα μείνω
για το χατήρι σου.

(Χορευτικό τραγούδι)

*κλαδεύω με μεταφορική έννοια

4. ΟΛΕΣ ΟΙ ΜΑΝΕΣ ΤΑ ΠΑΙΔΙΑ.

Όλες οι μάνες τα παιδιά
τα γλυκοχαιρετάνε
μια μάνα μια κακόμανα
τον γιο της καταριέται .
Παιδί μ κι αν πας στον πόλεμο

πίσω να μην γυρίσεις.

Σ' ευχαριστώ μανούλα μου.

Τα λόγια που μου είπες
θα έρθει μια μέρα τ Αι Γιωργιού
μια πίσσημην ημέρα.

Τότε μάναμ θα πας στην εκκλησιά
ένα κερί ν' ανάψεις.

Θα δεις ψιλές θα δεις λιγνές
θα δεις μαυροματούσες
θα δεις και το στασίδι μου
κι αυτό αραχνιασμένο.

(Αργό τραγούδι)

5.ΣΤΑΝΟΣ

Στανός είναι καλό χωριό
στην άκρη έχει βρύση
όποιος πηγαίνει για να πει
κορίτσι θα αγαπήσει.

Αγάπησα απ' το Στανό
κι εγώ ένα κορίτσι
μα η κακούργα η μάνα της
θέλει να μας χωρίσει.

Εφτά και πέντε δώδεκα
και τέσσερα δεκαέξι
θέλει δεν θέλει η μάνα σου
γαμπρό θα με φωνάξει.

Πέτρα σε πέτρα θα πηδώ
λιθάρι σε λιθάρι
αν δε σε κλέψω μια βραδιά
δε θα 'μαι παλικάρι.
Όσα φτερά και κόκκαλα
έχει η μαύρη κότα
τόσες φορές σε φίλησα
πίσω από την πόρτα.

6. ΟΛΑ ΤΑ ΚΟΡΙΤΣΟΥΔΙΑ ΚΑΛΟΠΑΝΤΡΕΥΤΗΚΑΝ

Όλα τα κοριτσούδια καλοπαντρεύτηκαν
μόνο η καημένη η Μιγδάλου
Μιγδάλου η Μιγδαλούδα
μέρα και νύχτα κλαίει.

Την μάνα βλαστημάει
και τον πατέρα της
που την δώσαν τον Μανώλη
τ' άσχημο παιδί.

Δεν τον θέλω τον Μανώλη
ούτε τον αγαπώ
γω θα πάρω τον Βαγγέλη
το όμορφο παιδί.

(Χορευτικό τραγούδι)

7. ΔΙΑΜΑΝΤΟΥΛΑ

Μ' έφαγεν το καλτερίμια
μ' έφαγαν τα καλτερίμια

τα Στανιώτικα Διαμαντούλα μ
τα Στανιώτικα.

Για δεσ μαλλιά για δεσ λαιμό
κι απάνω γράφει σκοτωμό
για δεσ τηνα τη πέρδικα
πως περπατά λεβέντικα.

Διαμαντούλα μ τι σι τέτοια
Διαμαντούλα μ τι σι τέτοια
τι σι κίτρινη Διαμαντούλα μ
τι σι κίτρινη.

Για δεσ μαλλιά που κρέμονται
πλουτίτσες που χαίρονται
για δεσ τηνα τη πέρδικα
πως περπατά λεβέντικα.

Μήπως ίσκιος σε πατάει
μήπως ίσκιος σε πατάει
μήπως φάντασμα Διαμαντούλα μ
μήπως φάντασμα.

Για δεσ τηνα πως περπατά
σαν Άγγλος με το σπαθί
για δεσ τηνα την πέρδικα
πως περπατάει λεβέντικα.

Ούτε ίσκιος με πατάει
ούτε ίσκιος με πατάει
ούτε φάντασμα Διαμαντούλα μ
ούτε φάντασμα.

Με πατούν τα παλικάρια
με πατούν τα παλικάρια
τα Στανιώτικα Διαμαντούλα μ
τα Στανιώτικα.

8. ΟΛΑ ΤΑ ΚΟΡΙΤΣΟΥΔΙΑ

Όλα τα κοριτσούδια
φορούνε πράσινα
μόνο η Παναγιωτούλα
μέσα στα βάσανα.

Τι έχεις Παναγιώτα
τι έχεις κι όλο κλαις;
Και μένα τον πατέρα
γιατί δεν μου το λες;

Τι να σου πω πατέρα
τι να σου διηγηθώ
τον πρώτο ξάδερφό μου
πολύ τον αγαπώ.

Την παίρνει την πηγαίνει
στο πιο ψηλό βουνό
τρεις μαχαιριές της δίνει
στον άσπρο της λαιμό.

(Χορευτικό τραγούδι)

9. ΕΓΩ ΗΜΟΥΝ Τ' ΑΡΧΟΝΤΟΠΟΥΛΟ

Εγώ ήμουν το τ'αρχοντόπουλο
με τις πολλές παράδες
πω πω πω τι μου κάνες
με τις πολλές παράδες
ντέρντι* μαράζι που βαλες.

Άντε εγώ κρασί δεν έπικα
ούζο για να μεθήσω
πω πω πω τι μου κανες
ούζο για να μεθήσω
βρε τι μαράζι μου βαλες.

Αχ τώρα τα πίνω και τα δύο
για να σε λησμονήσω
πω πω πω τι μου κανες
για να σε λησμονήσω
κακούργα με βαλάντωσης.

Αχ μια παντρεμένη με παιδί
θα κάνω φιλενάδα
πω πω πω τι μου κανες
θα κάνω φιλενάδα
ντέρτι μαράζι μου βαλες.

Για να χαϊδεύω το παιδί
και να φιλώ την μάνα
πω πω πω τι μου κανες
και να φιλώ την μάνα
βρε τι μαράζι μου βαλες.

Αφού Χριστέ δεν μ' αγαπάς
πώς να σε προσκυνήσω
πω πω πω τι μου κανες
πώς να σε προσκυνήσω
κακούργα με βαλάντωσες.

*ντέρντι= ψυχικό φόρτωμα, βάσανο

11. ΠΑΝΑΘΕΜΑ ΤΙΣ ΜΑΓΙΣΣΕΣ

Πανάθεμα τις μάγισσες
που πολεμούν τα μάγια
ήρθαν μάναμ και τα ρίξανε
στην πόρτα μου μπροστά
και μέσα στο όνειρο μου.
Σηκώνομαι πρωί-πρωί
βόρλη από τον ύπνο
παίρνω νερό και νύβομαι
μαντίλι και σφουγκέμαι.
Κι ακούμπησα στα κάγκελα
να ψιλοτραγουδήσω.
Βουνά μου χαμηλώσετε
δέντρα ξεριζωθείτε
να δω και το γερέντι μου
σε ποια τραπέζια πίνει.
Τρεις μαυρομάτες του κερνούν
και τρεις των παραστέκουν.
Η μια κερνάει με το γυαλί
η άλλη με το ποτήρι
κι η τρίτη η μικρότερη
του δίνει μαύρα μάτια.
(Αργό τραγούδι)

11. ΟΤΑ ΜΑΝ ΝΙΟΣ

Ότα μαν νιος κι ελεύθερος
ότα μαν παλικάρι
βαριά δικιά μου ρίζανε
πως φίλησα κοράσι.*

Μα κι εγώ κοράσι δεν φίλησα
ούτε καν παντρεμένη
μον παπαδιές και καλόγριες
λογαριασμό δεν έχω.

Στη φυλακή με ρίζανε
να κάνω τριάντα ημέρες
και παράπεσαν τα χαρτιά
και κάνω τριάντα χρόνια.
Έκανα νύχια πυθαμές
και τα μαλλιά τρεις πτυχές.

Μια Κυριακή βρε μια γιορτή
μια πίσσημη ημέρα
έκατσα και τραγούδησα
στης φυλακής την πόρτα.
Βασιλοπούλα μ' άκουσε
από ψηλό παλάτι.

Ποιος είναι αυτός που τραγουδά
ποιος είναι αυτός που κλαίει
για πιάστε τον και βγάλτε τον
στης φυλακής την πόρτα
να τον χαρίσω εννιά χωριά

και δεκαπέντε κάστρα.

Δεν θέλω τα εννιά χωριά
τα δεκαπέντε κάστρα
μον θέλω το κορμάκι σου
να το σφιχταγκαλιάσω.

*κοράσι= ελεύθερη κοπέλα

12. ΜΑΡΙ ΨΙΛΗ ΜΑΡΙ ΛΙΓΝΗ

Μαρί ψιλή μαρί λιγνή
μαρί μαυροματούσα
γιατί αγαπάς τον άντρα μου
και θέλεις να τον πάρεις.

Μαρ θα σι κάνου καμουμα
μαρ θα σι κάνου μάγια
να πέσουν τα μαλούδια σου
από την κεφαλή σου.

Μαρί εγώ έχω μάνα μάγισσα
που τα χαλά τα μάγια
έχω και μαγιοβότανο
στον κήπο μου σπαρμένο.

13. ΣΤΗΝ ΠΟΛΗ ΗΜΟΥΝ ΚΙ ΑΚΟΥΣΑ

Στην πόλη ήμουν μπαμπακούλα* μου
Στην πόλη ήμουν κι άκουσα

Στην πόλη νύφη μπαμπακούλα μου
Τα αρραβωνιάσματά σου.

Κι όλα μαύρα μπαμπακούλα μου
Κι όλα μαύρα τα βάψα
Κι όλα μαύρα νύφη μπαμπακούλα μου
Που πουκάμισο και ζώνη.

Ως και το γελ... μπαμπακούλα μου
Ως και το γελεκάκι μου
Ως και το γελ... νύφη μπαμπακούλα μου
Μπουγιατζή το πήγα.

Κι ο μπουγιατζής μπαμπακούλα μου
Κι ο μπουγιατζής με ρώτησε
Κι ο μπουγιατζής νύφη μπαμπακούλα μου
Γιατί τα βάφεις μαύρα.

Αγάπη είχα μπαμπακούλα μου
Αγάπη είχα κι έχασα
Αγάπη είχα κι έχασα μπαμπακούλα μου
Και τώρα μαραζώνω.

(Αργό τραγούδι)

*μπαμπακούλα= ασπρούλα

14. ΚΙ ΑΝ ΠΑΣ ΜΑΡΓΑΡΙΤΑ Μ ΓΙΑ ΝΕΡΟ

κι αν πας Μαρί... κι αμάν αμάν αμάν
κι αν πας Μαρίγια για νερό
κι αν πας Μαρίγια για νερό
εγώ δρόμο καρτερώ.

Να σε τσακί... κι αμάν αμάν αμάν
να σε τσακίσω το σταμνί
να σε τσακίσω το σταμνί
να πας στη μάνα σου αδειανή.

Κι αν σε ρωτη... κι αμάν αμάν αμάν
κι αν σε ρωτήσει η μάνα σου
κι αν σε ρωτήσει η μάνα σου
Μαρίγια που 'ναι η στάμνα σου;

Μάνα μου πα... κι αμάν αμάν αμάν
μάνα μου παραπάτησα
μάνα μου παραπάτησα
και το σταμνί το τσάκισα.

Δεν είναι πα... κι αμάν αμάν αμάν
δεν είναι παραπάτημα
δεν είναι παραπάτημα
μον είναι αντρός αγκάλιασμα.

(Χορευτικό τραγούδι)

4. ΗΘΗ ΚΑΙ ΕΘΙΜΑ

Τα έθιμα του δεκαπενθημέρου των Χριστουγέννων

Όπως γίνεται στην υπόλοιπη Ελλάδα έτσι και στο χωριό μου αναβιώνουν κάποια έθιμα τις ημέρες των Χριστουγέννων. Μερικά από αυτά τα έθιμα που θα αναφερθούμε είναι κοινά με έθιμα άλλων περιοχών. Το 15ημερο των Χριστουγέννων ξεκινούν από την προπαραμονή των Χριστουγέννων.

23 Δεκεμβρίου

Αυτήν την ημέρα αναβιώνουμε τα «κόλντα». Το βράδυ αυτής της ημέρας μαζεύονται παιδιά κυρίως Γυμνασίου και Λυκείου αλλά και ενήλικες, κατά ομάδες και ανάβουν φωτιές πάνω στο βουνό που βρίσκεται απέναντι από το χωριό. Πρέπει επιπλέον να φορούν πρόχειρα ρούχα ώστε να μην λερώσουν τα ρούχα τους μέσα στις λάσπες και από τους καπνούς της φωτιάς. Το θέαμα βέβαια των φωτιών είναι φανταστικό. Οι φωτιές ανάβουν μετά τις 12 η ώρα τα μεσάνυχτα και τα παιδιά σβήνουν τις φωτιές και φεύγουν με τις πρώτες ακτίνες του ήλιου. Βέβαια μπορεί να φύγει πιο νωρίς η ομάδα αν τα παιδιά έχουν κουραστεί ή έχουν κρυώσει. Η κάθε ομάδα αναλαμβάνει να πάρει μαζί της φαγητό και ποτά. Όσον αφορά την φωτιά η κάθε ομάδα αναλαμβάνει να μαζέψει τα ξύλα τόσα ώστε να τους κρατήσει η φωτιά ως το πρωί. Καθ' όλη την διάρκεια της νύχτας η κάθε ομάδα φωνάζει το σύνθημα: «κόλντα, κόλντα τς γάτας τα μασούρια». Βέβαια δεν γνωρίζουμε το λόγο της προέλευσης της φράσης αυτής. Οι λέξεις «κόλντα, κόλντα» τις έλεγαν παλιότερα όταν γυρνούσαν τα παιδιά στα σπίτια για να πουν τα κάλαντα. Τα ξημερώματα όποια ομάδα αντέχει σωματικά, γυρίζουν την άλλη μέρα όλο το χωριό λέγοντας τα γνωστά κάλαντα για την γέννηση του Χριστού. Οι σπιτονοικοκυραίοι ανοίγουν και ρίχνουν χρηματικό ποσό στον κουμπαρά και καραμέλες.

Το έθιμο αυτό δεν υπήρχε παλιότερα, τώρα τα τελευταία 15 χρόνια περίπου το αναβιώνουμε στο χωριό. Παλιότερα τα παιδιά γύριζαν στις 2 και 3 η ώρα τα μεσάνυχτα για να πουν τα κάλαντα έχοντας τοπούζες, μεγάλα ξύλα που χτυπούσαν τις πόρτες, στα χέρια τους. Πιθανή εκδοχή να αναβιώνουμε το έθιμο, «τα κόλντα», στα σημερινά χρόνια είναι ότι μάλλον κάποια παιδιά κρύωναν άναψαν φωτιά για να ζεσταθούν κι από τότε αναβιώνουμε τα «κόλντα».

Η συμμετοχή των παιδιών είναι πολύ μεγάλη, σχεδόν όλα τα παιδιά, κορίτσια και αγόρια αλλά περισσότερο αγόρια, συμμετέχουν στο έθιμο αυτό. Ακόμη και οι συμμετοχή των ενήλικων είναι μεγάλη. Θα μπορούσαμε να πούμε ότι η έλευση για την αναβίωση αυτού του εθίμου αυξάνεται χρόνο με το χρόνο. Παλιότερα οι γονείς φοβούνταν για την σωματική ακεραιότητα των παιδιών τους, τώρα όμως ακόμη κι αν υπάρχει ο φόβος αυτός οι γονείς ενισχύουν την θέληση των παιδιών για την συμμετοχή τους.

24 Δεκεμβρίου

Βέβαια και τα μικρά παιδιά γυρίζουν στο χωριό και λένε τα κάλαντα, τα γνωστά κάλαντα που λέγονται σε όλη την Ελλάδα, «Καλησπέρα άρχοντες» κ.α. Πηγαίνουν από σπίτι σε σπίτι, από γειτονιά σε γειτονιά και προαναγγέλουν την γέννηση του Χριστού. Το χωριό αυτή την ημέρα γεμίζει με φωνές και γέλια από τα παιδιά που ρίχνονται στους δρόμους και στα στενά δρομάκια του χωριού λέγοντας τα κάλαντα. Οι σπιτονοικοκυραίοι δίνουν χρηματικό ποσό και καραμέλες και τα παιδιά τους εύχονται «Χρόνια πολλά και του χρόνου να είστε γεροί».

Το βράδυ της παραμονής των Χριστουγέννων έχουμε το δείπνο που παρατίθεται σε κάθε σπίτι. Μαζεύεται η οικογένεια στο τραπέζι και όλοι μαζί τρώνε την νηστίσιμη φασολάδα. Επιπλέον πάνω στο τραπέζι έχουμε το παραδοσιακό χριστόψωμο με τον «μπαρά³⁰», τον οποίο τοποθετεί η νοικοκυρά στο χριστόψωμο. Επιπλέον έχουμε μέλι όπου λένε οι παλαιότεροι ότι πρέπει να φας τουλάχιστον και μία κουταλιά για να είσαι γλυκός όλο το χρόνο, ακόμη κι ένα κερί αναμμένο μέσα σ' ένα ποτήρι που έχουμε σιτάρι, για να έχουμε καλή δουλειά και όπως έλεγαν οι παλαιότεροι να έχουμε καλή σοδειά. Συνήθως πριν ξεκινήσουν οι παρευρισκόμενοι το δείπνο τους ο πατέρας παίρνει το χριστόψωμο χαράζει το σχήμα του σταυρού, εύχεται «χρόνια πολλά και του χρόνου να είμαστε γεροί» και μοιράζει τα κομμάτια. Το πρώτο κομμάτι είναι για το Χριστό, το δεύτερο για το σπίτι και όλα τα αγαθά, το τρίτο για τον νοικοκύρη και κόβει τόσα κομμάτια όσοι κι οι παρευρισκόμενοι και τους τα μοιράζει κι όποιος είναι τυχερός κερδίζει και τον μπαρά. Όταν τελειώσουν όλοι από το φαγητό τους τρώνε ως επιδόρπιο, το σαρακλί. Το σαρακλί είναι ένα παραδοσιακό γλυκό του Στανού. Η παράδοση λέει πως

³⁰ Μπαράς λέγεται το φλουρί.

κρίνεται απαραίτητο να αφήσεις λίγο στο πιάτο σου λίγο φαγητό, φασολάδα αλλά και μέλι για να φάει κι ο Χριστός.

25 Δεκεμβρίου

Οι καμπάνες χτυπούν από πολύ νωρίς. Όλοι οι κάτοικοι βάζουν τα καλά τους και πάνε στην εκκλησία. Όταν τελειώνει η Θεία Λειτουργία όλοι πηγαίνουν και τρώνε την κοτόσουπα. Μετά από 40 ημέρες νηστεία απαιτείται κρέας αυτήν την ημέρα. Η ημέρα κυλάει με φαγητό και χορό.

26 Δεκεμβρίου

Αυτή την ημέρα αναβιώνουμε την «γουρουνοχαρά». Συγκεντρώνονται όλοι οι κάτοικοι του χωριού αλλά και από τα κοντινά χωριά στην πλατεία του χωριού και τρώνε κρέατα και άφθονο κρασί που παρατίθεται δωρεάν. Καθ' όλη την διάρκεια της, η «γουρουνοχαρά» συνοδεύεται από μουσική και χορό, όπου χορεύει το παραδοσιακό συγκρότημα του Στανού. Την οργάνωση και τον συντονισμό της γιορτής αναλαμβάνουν οι σύλλογοι του χωριού, ο εκπολιτιστικός και ο αθλητικός. Η γιορτή ξεκινά όταν τελειώνει η Θεία Λειτουργία και διαρκεί όλη την ημέρα ακόμη κι αν δεν το επιτρέψουν οι καιρικές συνθήκες. Τότε η γιορτή συνεχίζεται στην παραδοσιακή ταβέρνα.

Παλαιότερα όλες οι οικογένειες έτρεφαν και έθραυαν γουρούνια και αυτή την ημέρα τα έσφαζαν αλλά ο καθένας το έτρωγε στο σπίτι του. Ύστερα από χρόνια που δεν είχαν όλες οι οικογένειες γουρούνια αποφάσισαν οι κάτοικοι να σφάζουν γουρούνια στην πλατεία και να τρώνε όλοι μαζί. Να γιορτάζουν όλοι οι κάτοικοι μαζί.

Πριν λίγα χρόνια που δεν έτρεφαν οι οικογένειες γουρούνια αναλάμβαναν οι κυνηγοί. Από τα χαράματα αρκετοί κυνηγοί πήγαιναν και σκότωναν γουρούνι, όπου στην συνέχεια το πήγαιναν στην πλατεία του χωριού το έκοβαν σε κομμάτια και το έψηναν. Όταν έφερναν οι κυνηγοί το γουρούνι στην πλατεία μία νοικοκυρά το θύμιαζε τρεις φορές και τα κάρβουνα του θυμιατού τα έριχνε στο λαιμό για την ψυχή του ζώου. Τώρα τα κρέατα τα παίρνουμε από τα κρεοπωλεία του χωριού.

31 Δεκεμβρίου- Παραμονή Πρωτοχρονιάς

Τελευταία ημέρα του χρόνου συγκεντρώνεται η οικογένεια στο σπίτι και το βράδυ παρατίθεται το παραδοσιακό δείπνο. Ο καινούργιος χρόνος τους βρίσκει όλους μαζί, εύχονται όλοι καλή χρονιά και κόβουν την βασιλόπιτα και ο τυχερός κερδίζει το φλουρί. Επιπλέον υπάρχουν στο τραπέζι μέλι, σιτάρι και αναμμένο κερί, όπου οι παλαιότεροι τα έβαζαν στο τραπέζι για να είναι γλυκοί όπως το μέλι και να έχουν καλή σοδειά. Η βραδιά κυλάει με χορό και μουσική.

Παλαιότερα οι νοικοκυρές δεν έκαναν βασιλόπιτα αλλά έκαναν στο μεγάλο το ταψί μια ριζόπιτα και την έψηναν στο τζάκι. Μέσα στη ριζόπιτα βάζανε και το φλουρί.

1 Ιανουαρίου- Πρωτοχρονιά

Αυτή την ημέρα πηγαίνουμε στην εκκλησία και μετά τα μικρά παιδιά γυρίζουν στο χωριό και λένε τα πρωτοχρονιάτικα κάλαντα. Οι σπιτονοικοκυραίοι δίνουν στα παιδιά πάλι χρηματικό ποσό και καραμέλες. Παλαιότερα τα παιδιά όταν πήγαιναν στα σπίτια φώναζαν «σούρβα, σούρβα³¹» και οι νοικοκυραίοι τους άνοιγαν.

5 Ιανουαρίου

Ο ιερέας γυρίζει όλο το χωριό και φωτίζει όλα τα σπίτια και τους σπιτονοικοκυραίους. Λένε πως πρέπει να γυρίσει ο ιερέας να φωτίσει τα σπίτια για να φύγουν οι καλικάντζαροι, που έρχονται τα Χριστούγεννα και φεύγουν την ημέρα αυτή.

6 Ιανουαρίου

Όλοι οι χωριανοί πηγαίνουν στην εκκλησία. Επειδή το χωριό μου είναι σε βουνό και όχι κοντά στην θάλασσα, ο ιερέας ρίχνει το σταυρό στην κολυμπήθρα τρεις φορές

³¹ Αντιστοιχούν στα «κόλντα» που ακούγονται τα Χριστούγεννα

και αφήνει στον ουρανό περιστέρια. Στο τέλος της Θείας Λειτουργίας όλος ο κόσμος φωτίζεται και πίνει από το νερό που υπήρχε μέσα στην κολυμπήθρα. Στην συνέχεια γυρνάνε κι αυτή την ημέρα τα παιδιά το χωριό και λένε τα κάλαντα. Παλαιότερα ο ιερέας του χωριού πήγαινε σε μια περιοχή στην άκρη του χωριού που είχε μία βρύση, που ονομάζεται πηγάδι, και έριχνε εκεί το σταυρό. Ακόμη υπάρχουν οικογένειες που κόβουν βασιλόπιτα. Τα κάλαντα που λέγονται είναι:

«Σήμερα τα Φώτα κι αγιασμοί
και χαρές μεγάλες κι αγιασμοί.
Κάτω στον Ιορδάνη τον ποταμό
Κάθεται η κυρά μας η Παναγιά.
Λίβανο κρατάει και λικρατεί
Και τον Αϊ- Γιάννη παρακαλεί:
- Αϊ- Γιάννη αφέντη και βαπτιστή
Βάφτισε και μένα Θεού παιδί.
Καλημέρα, καλησπέρα
καλή σου μέρα αφέντη με την κυρά.

Στο τέλος του τραγουδιού και εύχονται καλή χρονιά και του χρόνου με υγεία.

18 Ιανουαρίου- Άγιος Αθανάσιος ο Λουκανκάς

Αυτή την ημέρα στο χωριό μου γιορτάζουμε τον Άγιο Αθανάσιο. Έχουμε πανηγύρι από παλαιότερα, όπου οι άνθρωποι έσφαζαν τα γουρούνια τα Χριστούγεννα, έκαμναν λουκάνικα και τα έτρωγαν αυτήν την ημέρα, γι' αυτό το λόγο και λέγεται ο Άγιος ο Αθανάσιος ο Λουκανκάς. Στο πανηγύρι έρχονται και από άλλα χωριά και το συγκρότημα του Στανού χορεύει παραδοσιακά τραγούδια του χωριού.

Παλαιότερα στο χωριό υπήρχαν δύο πανηγύρια, «Τα Εισόδια της Θεοτόκου» και του Αγίου Αθανασίου. Όμως επειδή τα Εισόδια της Θεοτόκου είναι 21 Νοεμβρίου και ήταν νηστεία και δεν μπορούσε ο κόσμος να φάει, γλεντούσαν και έτρωγαν στο πανηγύρι του Αγίου Αθανασίου.

Απόκριες

Από την Τσικνοπέμπτη μέχρι και 15 ημέρες που διαρκούν οι Αποκριές παιδιά και νέοι ντύνονται καρναβάλια. Συγκεκριμένα ομάδες ατόμων ντύνονται καρναβάλια και επισκέπτονται διάφορα σπίτια, όπου εκεί πέρα οι σπιτονοικοκυραίοι χρειάζεται να αντιληφθούν ποια άτομα είναι. Οι σπιτονοικοκυραίοι με διάφορα τεχνάσματα και πειράγματα προσπαθούν να κάνουν τους «μασκαράδες» να γελάσουν ώστε να καταλάβουν ποιοι κρύβονται πίσω από τις μάσκες. Οι μασκαράδες κερνιούνται και ανταποδίδουν τα αστεία στους σπιτονοικοκυραίους. Όταν τους καταλάβουν βγάζουν τις μάσκες κι αν δεν τους καταλάβουν οι μασκαράδες αποκαλύπτονται πριν φύγουν στους σπιτονοικοκυραίους.

Την ημέρα της Αποκριάς- την Κυριακή της Τυρίνης

Γονείς και παιδιά επισκέπτονται τον νονό τους και τους παππούδες, όπου τους πηγαίνουν χαλβά και τσίπουρο. Τα παιδιά πηγαίνουν πρώτα στον νονό τους, κάνουν μετάνοιες³², φιλούν το χέρι του νονού, λένε «σχουριμένα» και «χρόνια πολλά» και αυτοί με την σειρά τους τους προσφέρουν κεράσματα. Στην συνέχεια επισκέπτονται τους παππούδες και ακολουθείται η ίδια διαδικασία.

Καθαρά Δευτέρα

Αυτή την ημέρα όλο το χωριό συγκεντρώνεται σε μια περιοχή στην άκρη του χωριού, όπου διεξάγεται διαγωνισμός. Αυτός ο διαγωνισμός αφορά το πέταγμα του χαρταετού. Θα πρέπει ο κάθε συμμετέχοντας στον διαγωνισμό να φτιάξει τον δικό του χαρταετό και να τον πετάξει όσο πιο ψηλά μπορεί. Συνήθως κερδίζουν οι τρεις πρώτοι χαρταετοί που θα πετάξουν πιο ψηλά από τους υπόλοιπους χειροποίητους χαρταετούς και κερδίζουν ένα χρηματικό έπαθλο. Όσοι έχουν αγοράσει χαρταετό και δεν τον έχουν

³² Λέγοντας μετάνοια εννοούμε ότι σκύβουμε και φιλάμε το χέρι από τον άνθρωπο που ζητάμε μετάνοια.

φτιάξει δεν παίρνουν μέρος στο διαγωνισμό αλλά έχουν την δυνατότητα να το πετάξει στην περιοχή εκείνη. Ο εκπολιτιστικός σύλλογος μοιράζει στους παρευρισκόμενους χαλβά και λαγάνα.

Η δημιουργία ενός παραδοσιακού χαρταετού είναι πολύ εύκολη. Ο παραδοσιακός χαρταετός φτιάχνεται με τρία καλάμια που τα δένουμε σταυρωτά με σπάγγο. Στην συνέχεια κολλάμε πάνω στα καλάμια εφημερίδα, όχι όμως με την συνηθισμένη κόλλα αλλά την κολλάμε με βρεγμένο αλεύρι. Τέλος υπολογίζουμε τα ζυγιά να είναι συμμετρικά και δένουμε ένα σπάγγο, όπου θα κρατάμε τον χαρταετό. Για να είναι πιο ωραίος ο χαρταετός ζωγραφίζουμε διάφορα σχέδια ή ότι άλλο θέλουμε.

1 Μαρτίου

«Αρχίζει η Άνοιξη, τα χελιδόνια έρχονται και η πλάση χαίρεται». Όταν έρχεται η μέρα αυτή οι παλαιότεροι με τα λόγια αυτά χαρακτηρίζουν τον Μάρτη. Αλλά ο μήνας αυτός είναι αντιφατικός, διότι λένε «Μάρτης, γδάρτης». Οι καιρικές συνθήκες άλλοτε καλές και άλλοτε άσχημες.

Είναι ο μήνας που μαυρίζει το πρόσωπο και τα παιδιά για να το αποφύγουν, να μην τους πιάσει ο Μάρτης, όπως λένε, βάζουν Μάρτη. Πιο συγκεκριμένα βάζουν στο χέρι τους μια κλωστή δίχρωμη, κόκκινη και άσπρη. Τη δένουν σαν βραχιόλι στον καρπό του δεξιού χεριού. Όταν τελειώσει ο μήνας βγάζουν την κλωστή και την τοποθετούν κάτω από μία πέτρα στην ύπαιθρο. Ύστερα όταν εμφανίζεται και βλέπουν την πρώτη χελιδόνα που θα έρχεται στο χωριό πηγαίνουν στην πέτρα που έκρυσαν το βραχιόλι, την ανασηκώνουν και κοιτάζουν τι υπάρχει Αν υπάρχει κάτω από την πέτρα μαυροπαπαδιές, μπουμπούσια³³, ζωύφια λένε ότι θα πάρεις άντρα με ζώα, αν έχει χόρτα θα πάρεις γεωργό, αν έχει κατσαρίδες ο άντρας που θα πάρεις θα έχει μουλάρια και σπάνια θα έβρισκες χαρτί κάτω από την πέτρα για να πάρεις μορφωμένο. Παρακαλούσαν παλαιότερα τα κορίτσια να βρουν κάτω από την πέτρα που έκρυσαν το βραχιόλι ζωύφια ή χόρτα για να πάρουν άντρα που να έχει ζώα ή χωράφια διότι θεωρούνταν πλούσιοι. Βέβαια αυτό τώρα δεν γίνεται, τα κορίτσια δεν βάζουν το βραχιόλι κάτω από την πέτρα.

³³ Έτσι ονομάζονται τα ζωύφια.

Αυτή την ημέρα αναβιώνουμε και «τα χελιδονίσματα». Όπως έχουμε αναφέρει και στην αρχή ο Μάρτης πιστεύεται ότι προμηνύει τον ερχομό των χελιδονιών, τους προάγγελους της Άνοιξης. Γι' αυτό γιορτάζονται τα χελιδονίσματα. Αυτή την ημέρα τα παιδιά του δημοτικού σχολείου ξεχειλίζουν στους δρόμους και στα στενά του χωριού και έχοντας στα χέρια τους ένα ξύλινο χελιδόνι, όπου τραβώντας το σκοινί το χελιδόνι στριφογύριζε, και λέγανε το τραγούδι της χελιδόνας. Τα λόγια από το τραγούδι είναι:

Χελιδόνα έρχεται από την μαύρη θάλασσα

Θάλασσα επέρασε, έκατσε και λάλησε

Και λαλεί και λέει:

Μάρτη Μάρτη μου καλέ

Και Φλεβάρη Φλέβαρε

Πόσο δρόμο έκανες

Και μας φέρνεις γράμματα

Γράμματα βασιλικά

Που μαθαίνουν τα παιδιά.

Μάρτης μας ήρθε καλώς μας ήρθε

Τα λουλούδια ανθίζουν, ο τόπος μυρίζει

Έξω ψίλοι ποντικοί μέσα υγεία και χαρά

Και του Πάσχα με υγεία.

Στο τέλος του τραγουδιού οι σπιτονοικοκυρές δίνουν στα παιδιά χρηματικό ποσό και αυγά.

Την Κυριακή του Αγίου Θεοδώρου

Η εορτή του Αγίου Θεοδώρου είναι κινητή γιορτή, είναι πριν το Πάσχα, την επόμενη μέρα μετά τους Ά Χαιρετισμούς. Στον εσπερινό του Αγίου Θεοδώρου μοιράζουνε σιτάρι στην εκκλησία όπου το παίρνουν τα ελεύθερα παιδιά και από βραδύς το βάζουν κάτω από το μαξιλάρι. Ακόμη λένε και τα ακόλουθα λόγια:

«Άγιε Θόδωρε θαυματουργέ
εσύ που γυρνάς όρη, θάλασσες και βουνά
έλα απόψε και δείξε μου
κι εμένα την τύχη μου.»

Λένε πως αυτόν που θα ονειρευτείς θα τον παντρευτείς. Η γιαγιά μου μου είπε πως εκείνο το βράδυ εφόσον είχε πει αυτά τα λόγια πήγε ο παππούς μου και την ζήτησε από τον πατέρα της.

Τα έθιμα του δωδεκαημέρου του Πάσχα

Σάββατο του Λαζάρου

Το Σάββατο του Λαζάρου, τα παιδιά γυρνούσαν από σπίτι σε σπίτι και τραγουδούσαν το παρακάτω τραγούδι:

Σήμερα έρχεται ο Χριστός, ο επουράνιος Θεός
εις την πόλη Βηθανία, κλαίει η Μάρθα κι η Μαρία
έχασαν τον αδερφό τους, τον καλό τον καρδιακό τους.
Τρεις ημέρες τον θρηνούσαν και τον εμοιρολογούσαν
Την τέταρτη την ημέρα βγήκε ο Χριστός να πάει
βγήκε τότε κι η Μαρία έξω από τη Βηθανία
πέφτει και τον προσκυνάει και τα πόδια του φυλάει.

- Αχ, αφέντη μου Λάζαρος εχάθη.
  - Πούν' το μνήμα του δείξε μου το
  - Πάρε τα κεριά κι ανάστησέ τον.
  - Λάζαρε μ' σαβανωμένε και με τα κεριά ζωσμένε
- πες μας Λάζαρε τι είδες εις τον Άδη όπου πήγες.
- Είδα φόβο, είδα τρόμο, είδα βάσανα και πόνο
- δώσ' μου μια σταλιά νεράκι να ξεπλύνω ο φαρμάκι
το φαρμάκι των χειλέων και μη με ρωτάτε πλέον.

Κυριακή των Βαΐων

Την Κυριακή των Βαΐων πηγαίνουν όλοι στην εκκλησία και παίρνουν βάγια-δάφνη. Παλαιότερα τη βάγια τη φέρνανε αυτοί που την ίδια χρονιά θα πήγαιναν φαντάρει ή αυτοί που είχαν παντρευτεί την προηγούμενη χρονιά. Τη βάγια την έφερναν από το δάσος της Στρατονίκης.

Μεγάλη Πέμπτη

Τη Μ. Πέμπτη οι νοικοκυρές βγάζουν στο μπαλκόνι ένα κόκκινο πανί και αρχίζουν και βάφουν τα αυγά. Με το πρώτο αυγό που βγάζουν από την κατσαρόλα κάνουν «τ' πασχαλούδα» στα παιδιά. Πιο συγκεκριμένα παίρνουν το αυγό και αρχίζοντας από το μέτωπο κάνουν κύκλους στο πρόσωπο λέγοντας κάποιες από τις ακόλουθες παραλλαγές:

«Ήρθε ήρθε η πασχαλούδα
μι τα κόκκινα τ' αυγούδια
μι τ' σβανούδα του γαλατάκ'
μι τ' ζαντλούδα του τυράκ'.
Ήρθε, καλώς ήρθε.»

ή
«ήρθε ήρθε η πασχαλούδα
με τα κόκκινα τ' αυγούδια
κι όλα τα καλούδια.»

ή
«ήρθε ήρθε η πασχαλούδα
με τα κόκκινα τ' αυγούδια
με τ' αυγό και το τυρί
και το πασχαλινό τ' αρνί.»

Ακόμα όσοι είχαν ζώα, αρνιά ή κατσίκια, έπαιρναν αυγά και τα έβαφαν και τα έβαζαν στις στάνες τους..

Την ίδια μέρα κάνουν και τα τσουρέκια (γκούγκες³⁴), σε διάφορα σχέδια και μεγέθη. Μερικοί κάνουν «Λαζαράκια», που είναι τσουρέκια σε σχήμα ανθρώπου.

Μεγάλη Παρασκευή

Το πρωί της Μ. Παρασκευής τα παιδιά πηγαίνουν στους αγρούς και μαζεύουν αγριολούλουδα, κυρίως, «ιτσούδια», και το μεσημέρι τα αφήνουν στον επιτάφιο. Το βράδυ, μετά τα εγκώμια, γίνεται η περιφορά του επιταφίου από συγκεκριμένα στενά του χωριού, την πλατεία, το μεσοχωρούδι, το σοκάκι των Μπηντέων, το σόμπουρο και επιστροφή στην εκκλησία. Κατά την περιφορά, τον επιτάφιο τον κρατούν αγόρια, που πρόκειται να πάνε φαντάρει μέσα στην χρονιά αυτή.

Την ημέρα της Μ. Παρασκευής παιδιά γυρίζουν από σπίτι σε σπίτι και λένε το παρακάτω τραγούδι:

Σήμερα μαύρος ουρανός, σήμερα μαύρη μέρα,
σήμερα όλοι θλίβονται και τα βουνά λυπούνται.
Σήμερα έβαλαν βολή οι άνομοι Εβραίοι,
Οι άνομοι και τα σκυλιά, οι τρισκαταραμένοι,
Για να σκοτώσουν το Χριστό των πάντων Βασιλέα.
Ο Κύριος ηθέλησε να μπει σε περιβόλι,
Να κάνει δείπνο μυστικό για να το λάβουν όλοι.
Η Παναγιά η Δέσποινα καθόταν μοναχή της,
Τις προσευχές της έκανε για τον μονογενή της.
Φωνή ακούσθη εξ ουρανού, κι απ' αρχαγγέλου στόμα.

- Σώνουν κυρά μ' οι προσευχές, σώνουν και οι μετάνοιες,
Τον Υιό σου πιάσανε και στον χαλκιά τον πάνε.
Σαν κλέφτη τον επιάσανε και σαν ληστή τον πάνε
Και στου Πιλάτου τις αυλές εκεί τον τυραννάνε.

³⁴ Οι παλαιότεροι τα τσουρέκια τα έλεγαν γκούγκες.

- χαλκιά χαλκιά φτιάξε καρφιά, φτιάξε τρία πιρούνια,
μα εκείνος ο παράνομος βαρεί και κάνει πέντε.
- Εσύ, Φαραέ, που τα έφτιαξες, πρέπει να μας διδάξεις.
- Τα δυο βάλτε στα πόδια του και τ' άλλα δυο στα χέρια
Το πέμπτο το φαρμακερό βάλτε το στην καρδιά του,
Να τρέξει αίμα και νερό να λιγωθεί η καρδιά του.
Η Παναγιά σαν τ' άκουσε έπεσε και λιγώθη,
Σταμνί νερό της ρίζανε, τρία κανάτα μόσχο
Και τρία μυροδόσταμνα να 'ρθει στο λογισμό της.
Μα σαν ήρθε ο λογισμός, μα σαν της ήρθε ο νους της
Ζητεί μαχαίρι να σφαγεί, φωτιά να πάει να πέσει,
ζητεί γκρεμόνα γκρεμιστεί για τον μονογενή της.
Εσύ Παναγιά αν θα σφαγείς, θα σφάζονται όλες οι μάνες
Εσύ παναγιά κι αν θα καείς, θα καίγονται όλες οι μάνες,
Εσύ Παναγιά κι αν θα γκερμιστείς, θα γκερμίζονται όλες οι μάνες.
Για κάνε την παρηγοριά, παρηγοριά στη μάνα.
Η Μάρθα, η Μαγδαληνή, του Ιακώβ η μάνα,
Του Ιωσήφ η αδερφή, οι τέσσερις αντάμα.
Επήραν το στρατί, στρατί το μονοπάτι,
Το μονοπάτι έβγαλε μες στου ληστή την πόρτα.
- Άνοιξε πόρτα του ληστή και πόρτα του Πιλάτου.
Κι η πόρτα από το φόβο της ανοίγει μονάχη της.
Τηρά δεξιά, τηρά ζερβά, κανέναν δεν γνωρίζει,
Τηρά και δεξιότερα, βλέπει τον Άγιο Γιάννη.
- Αι- Γιάννη Πρόδρομε, που βάφτισες τον γιο μου
Μην είδες και το τέκνο μου και το διδάσκαλό σου.
- βλέπεις εκείνον το γυμνό, τον παραπονεμένο
όπου φορεί πουκάμισο στο αίμα βουτηγμένο,
όπου φορεί στην κεφαλή αγκάθινο στεφάνι.
Εκείνος είναι υιός και ο διδάσκαλος μου.
Η Παναγιά πλησίασε, γλυκά τον ομιλάει.
- Δε μου μιλάς παιδάκι μου, δε μου μιλάς παιδί μου.

- Τι να σου πω μανούλα μου, τι να σου ομιλήσω,
Δεν έχω στόμα να σου πω, γλώσσα να σου μιλήσω,
Δεν έχω χεροπάλαμο να σου αποδείξω.
Μόνο το Μέγα Σάββατο κοντά στο μεσονύχτι,
Όταν λαλήσει ο πετεινός, σημαίνουν οι καμπάνες.
Σημαίνει ο Θεός, σημαίνει η γη, σημαίνουν τα ουράνια,
Σημαίνει και η Αγία Σοφιά με τις χρυσές καμπάνες.
Όποιος τ' ακούσει σώζεται, όποιος τα λέει αγιάζει
Κι όποιος τα καλοφρένεται παράδεισο θα λάβει.
Παράδεισο και λίβανο από τον Άγιο τάφο.

Πάσχα

Το πρωί του Μεγάλου Σαββάτου υπήρχαν καντάρια (ζυγαριές), και ζύγιζαν τους χωριανούς για να δούνε πόσα κιλά είχαν μετά την νηστεία και τη δεύτερη μέρα του Πάσχα ξαναζυγίζονταν, για να δούνε πόσα κιλά έβαζε ο καθένας. Κατά την διάρκεια του εθίμου αυτού οι κάτοικοι πειράζονταν μεταξύ τους και αστειεύονταν.

Την Κυριακή του Πάσχα, τα παιδιά πηγαίνουν τις γκούγκες (τσουρέκια) στο νονό- νονά καθώς και στους παππούδες και στις γιαγιάδες. Μαζί με την γκούγκα (τσουρέκι), πηγαίνουν κι αυγά, τσίπουρο, ούζο ή κρασί. Κάθε σπίτι ψήνει κατσίκι ή αρνί και γλεντάει. Το τραγούδι της ημέρας είναι:

Μια πασχαλιά, μια πασχαλιά
Μια πασχαλιά κι μια λαμπρή.
Μια πίσσημην ημέρα πουλάκι μ' αμάν
Μια πίσσημην ημέρα Αλέξανδρε μ'.

Που γιόρταζαν, που γιόρταζαν
Που γιόρταζαν οι εκκλησιές.
Κι όλα τα μοναστήρια πουλάκι μ' αμάν

Κι όλα τα μοναστήρια Αλέξανδρε μ'.

Στολίζει η μα, στολίζει η μα

Στολίζει η μάνα τον υγιό.

Κι η αδερφή τον ζώνει πουλάκι μ' αμάν

Κι η αδερφή τον ζώνει Αλέξανδρε μ'.

Στολίζει η μα, στολίζει η μα

Στολίζει η μάνα τον υγιό.

Στην εκκλησιά να πάει πουλάκι μ' αμάν

Στην εκκλησιά να πάει Αλέξανδρε μ'.

Σαν κίνησαν, σαν κίνησαν

Σαν κίνησαν και πήγαιναν

Πέφτουν τα κεραμίδια πουλάκι μ' αμάν

Πέφτουν τα κεραμίδια Αλέξανδρε μ'.

Μάνα μ' τι ε, μάνα μ' τι ε,

Μάνα μ' τι έκαναν του Θιο

Και δεν μας στρέχουν τ' άγια πουλάκι μ' αμάν

Και δεν μας στρέχουν τ' άγια Αλέξανδρε.

Δεύτερη ημέρα του Πάσχα

Την δεύτερη ημέρα του Πάσχα μαζεύονταν παρέες αγοριών και κοριτσιών, έπαιρναν σχοινιά και πήγαιναν σε μεγάλα δέντρα και έκαμναν κούνιες. Για κάθισμα έβαζαν μαξιλάρια για να μην τους πληγώνει το σχοινί. Όταν ανέβαινε το κορίτσι, έλεγαν το παρακάτω τραγούδι:

Στα ψηλά τα παραθύρια κόρη κάθεσαι

Και γυαλί κρατεί στα χέρια και γυαλίζεται

Και τα κάλια της λογιάζει.

Κάλια μου όμορφα, ποιος θα σας φυλάει το βράδυ τα μεσάνυχτα;
Ο Γιάννης δεν είναι εδώ πάει για κρύο νερό.

Χριστός ανέστη εκ νεκρών, θανάτω θάνατον πατήσας
Και τοις εν τοις μνήμασι ζωήν χαρισάμενος.

Ενώ, όταν ανέβαινε αγόρι, έλεγαν άλλο τραγούδι:

Έναν τον έχει η μάνα του, έναν και χαϊδεμένο
Και στο σχολειό τον έστειλε γράμματα για να μάθει.

Χριστός ανέστη εκ νεκρών, θανάτω θάνατον πατήσας
Και τοις εν τοις μνήμασι ζωήν χαρισάμενος.

Μόλις τελείωνε το τραγούδι, άφηναν το σχοινί (ουρά) με το οποίο κουνούσαν, για να κάνει κάτω στο έδαφος κουλουράκια (κύκλους). Αν έκανε πολλά κουλουράκια, έλεγαν πως η πεθερά θα τον αγαπούσε πολύ.

Άγιος Γεώργιος

Τα παλιά χρόνια παρέμεναν το χειμώνα οι κάτοικοι στο χωριό και την ημέρα του Αγίου Γεωργίου πήγαιναν σε διάφορες περιοχές έξω από το χωριό που είχαν χωράφια. Μερικές από αυτές τις περιοχές ήταν το Σαμάρι, ο Άγναντος, στον καλόγερο κ.α. Αυτή την ημέρα ξεκινούσαν οι δουλειές του θερισμού, όλοι οι κάτοικοι είχαν χωράφια και μία καλύβα όπου έμειναν εκεί. Το καλοκαίρι το χωριό ήταν άδειο, όλοι ήταν στα χωράφια τους.

1 Μαΐου- Πρωτομαγιά

Την Πρωτομαγιά την γιορτάζουν όλοι οι κάτοικοι μαζί σε μια περιοχή του Αγίου Αθανασίου, που βρίσκεται έξω από το χωριό. Επειδή παλαιότερα αυτήν την ημέρα όλοι οι κάτοικοι βρίσκονταν στα χωράφια τους συγκεντρώνονταν όλοι μαζί σε αυτή την περιοχή. Βγαίνουν όλοι στην εξοχή για να «πιάσουν τον Μάη», επιστρέφοντας φέρνουν πράσινα κλαδιά καθώς και στεφάνια τα οποία κρεμούν στις εξώπορτες και στους στύλους των εξωστών για το καλό του σπιτιού.

24 Ιουνίου – Το Γενέθλιο του Ιωάννη του Προδρόμου

Έθιμα της παραμονής

Την παραμονή αναβιώνουν κάποια έθιμα στο χωριό όπου τα έχουμε κληρονομήσει από τους παλαιότερους. Οι νέοι και τα μικρά παιδιά μαζεύουν Αϊ- Γιάννη, ένα φυτό το οποίο βρίσκεται στην περιοχή του χωριού και ανθίζει αυτήν την εποχή, την εποχή του θερισμού. Μαζεύουν λοιπόν το φυτό αυτό και κάμνουν μ' αυτό στεφάνι που το φορούν στο κεφάλι και στη ζώνη που τυλίγουν την μέση τους. Λένε πώς αυτό θα φέρει υγεία.

Μόλις νυχτώσει, έχοντας επιστρέψει όλοι από τις εργασίες τους σε κάθε συνοικία ανάβουν φωτιές και κάθε νέος και νέα, ρίχνει στην φωτιά τον Αϊ- Γιάννη του και υπερπηδώντας τρεις φορές την φωτιά λένε τα ακόλουθα λόγια:

«Αϊ-Γιάννη μ Πρόδρομε
στην ρίγα να καεί
και εγώ να μην καώ.»

Δηλαδή να καεί το φυτό, ο Αϊ- Γιάννης και να μην καεί από την φωτιά.

Την ίδια μέρα (την παραμονή) τα κορίτσια κάνουν και τον κλήδονα για να μάθουν το όνομα του μελλοντικού συζύγου. Πιο συγκεκριμένα την παραμονή της γιορτής συγκεντρώνονται σ' ένα σπίτι μια ομάδα κοριτσιών. Τρία από τα κορίτσια πηγαίνουν στη βρύση του χωριού να φέρουν τ' αμίλητο νερό. Λέγεται αμίλητο νερό, γιατί θα προσπαθήσουν κατά την μετάβαση και επιστροφή να μη μιλήσουν σε κανέναν

και για κανένα λόγο. Μόλις το φέρουν, κάθε νέα θα ρίξει μέσα στο νερό αυτό το σημάδι της. Το σημάδι είναι κάθε είδους προσωπικού αντικειμένου όπως είναι το βραχιόλι, δαχτυλίδι, σκουλαρίκι όπου είναι δεμένο μ' ένα άνθος. Τα σημάδια που ρίχνουν στο αμίλητο νερό, σκεπάζονται με κόκκινο ύφασμα και τα κορίτσια έπειτα αποχωρούν.

Την επόμενη μέρα, στην γιορτή του αγίου, κατά το απόγευμα, μαζεύονται πάλι στο συγκεκριμένο σπίτι, εκεί όπου άφησαν το δοχείο με το αμίλητο νερό και τα σημάδια τους. Τότε μια γυναίκα παντρεμένη, τοποθετεί τις νέες σε ένα κύκλο. Μια νέα απαγγέλλει ένα ερωτικό δίστιχο, ενώ η παντρεμένη γυναίκα, αποσύρει από το δοχείο τον κλήδονα, ένα από τα σημάδια και όποιας είναι το σημάδι της το δίνει. Δεύτερη νέα απαγγέλλει το δίστιχο της και βγαίνει όμοια άλλο σημάδι, εγχειριζόμενο σε όποια ανήκει. Κατά τον ίδιο τρόπο βγαίνουν όλα τα σημάδια. Ύστερα όλες οι νέες, βάζουν στο στόμα τους λίγο από το αμίλητο νερό, το κλήδονα και χωρίς να το καταπιούν φεύγουν για τα σπίτια τους. Καθώς διαβαίνουν στο δρόμο με κλειστό στόμα προσέχουν ποιο ανδρικό όνομα που θα πρωτακούσουν, όπου λένε ότι θα είναι το όνομα του μελλοντικού συζύγου. Αυτός άλλωστε είναι και ο σκοπός του κλήδονα.

7 Ιουλίου-της Αγίας Κυριακής

Αυτή την ημέρα συγκεντρώνονται όλοι οι κάτοικοι στο εξωκλήσι της Αγίας Κυριακής στην περιοχή του Άγναντου για να την τιμήσουν. Κάποιοι από τους κατοίκους αναλαμβάνουν να ετοιμάσουν το κουρμπάνι³⁵, μαγειρεύουν φαγητό και το μοιράζουν για τους παρευρισκόμενους. Αν η γιορτή της Αγίας Κυριακής πέφτει σε νηστίσιμη μέρα, δηλαδή Τετάρτη και Παρασκευή, συνήθως μαγειρεύουν φασολάδα αλλιώς αν τύχει να πέσει άλλη μέρα τότε μαγειρεύουν αρνί, γενικά κρέας. Όλοι οι κάτοικοι τιμούν την γιορτή της Αγίας Κυριακής και κάθε χρόνο συγκεντρώνεται όλο και περισσότερος κόσμος.

³⁵ Κουρμπάνι είναι τούρκικη λέξη και σημαίνει ότι βράζει σε καζάνια.

Πρέπει να τονίσουμε ότι μετά την λειτουργία στο προαύλιο της εκκλησίας γίνονται δημοπρασίες. Πολλοί κάτοικοι πηγαίνουν διάφορα όπως είναι ζώα και είδη προικός όπως μαντήλες, προσόψια, σεντόνια κ.α. και τα πουλάνε. Οι παρευρισκόμενοι λένε διάφορες τιμές και τα αγοράζουν.

Πολλοί κάτοικοι έμεναν τα καλοκαίρια σε περιοχές έξω από το χωριό διότι είχαν τα χωράφια τους και αναγκάζονταν να μετακομίζουν τους καλοκαιρινούς μήνες στις καλύβες που έφτιαχναν για να μένουν εκεί. Έτσι και στην περιοχή του Άγναντου μένανε πολλές οικογένειες, όπως και σε άλλες περιοχές, και για να τιμήσουν την Αγία Κυριακή χτίσανε το εξωκλήσι στην περιοχή αυτή.

20 Ιουλίου- του Προφήτη Ηλία

Υπάρχει εκκλησία στην περιοχή που λέγεται Άι- Λια, όπου πήρε το όνομα από το εκκλησία. Το εκκλησιάκι το χτίσανε στο πιο ψηλό σημείο του βουνού, όπως λένε οι κτηνοτρόφοι του χωριού για να τους προστατεύει που γυρνάνε εκεί πάνω στο βουνό για να βοσκήσουν το κοπάδι τους. Μέχρι πέρσι υπήρχε μόνο ένα εκκλησιάκι. Πέρσι χτίσανε με πρωτοβουλία κάποιων κατοίκων και παρεκκλήσι δίπλα όπου για πρώτη φορά έγινε στο παρεκκλήσι και η θεία λειτουργία του Προφήτη Ηλία και το παραδοσιακό κουρμπάνι.

1 Αυγούστου

Σήμερα ξεκινούν τα μουρουμίνια. Συγκεκριμένα αρχίζουν τα ημερομηνία, δηλαδή ότι οι καιρικές συνθήκες που θα επικρατήσουν αυτές τις μέρες θα αντιστοιχούν στους αντίστοιχους μήνες. Η πρώτη μέρα αντιστοιχεί με τις καιρικές συνθήκες που θα επικρατήσουν τον Αύγουστο, η δεύτερη μέρα με του Σεπτεμβρίου κ.λ.π. Οι παλαιότεροι σημείωναν τι καιρικές συνθήκες θα επικρατήσουν κάθε μήνα για να ξέρουν τι θα κάνουν εφόσον ασχολούνταν με την γεωργία και την κτηνοτροφία.

1 Σεπτεμβρίου

Γιορτάζουμε την οσιονεομάρτυρα Αγία Χαΐδω που μεγάλωσε και μαρτύρησε στο Στανό. Γι' αυτό το λόγο αυτή την ημέρα την τιμούμε δεόντως. Για την ζωή και το έργο της οσιομάρτυρας έχουμε μιλήσει σε άλλο κεφάλαιο.

Στα πλαίσια του εορτασμού της Αγίας Χαΐδως ο πολιτιστικός σύλλογος οργανώνει πολυήμερες πολιτιστικές εκδηλώσεις με θέατρα, χορούς, τραγούδια και φαγοπότι. Βέβαια το πρωί γίνεται λιτανεία της εικόνας της Αγίας Χαΐδως και παρατίθεται το παραδοσιακό κουρμπάνι στην αίθουσα της εκκλησίας, όπου κυρίως βοηθάνε τα παιδιά και οι οικογένειες τους που φοιτούν στην Γ' Λυκείου.

5. ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΣΧΟΛΕΙΟ

ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΣΧΟΛΕΙΟ

Στο χωριό μου παρ' όλο που ήταν μικρό και είχε λίγους κατοίκους η εκπαίδευση και η παιδεία θέσπιζε από πολύ παλαιά. Χρονολογείται ότι και κατά την διάρκεια της Τουρκοκρατίας λειτουργούσε σχολείο και πολλά παιδιά διδάσκονταν για τη ελληνική γλώσσα, την εθνική συνείδηση, για το ήθος.

Το πρώτο σχολείο ήταν η εκκλησία του χωριού, τα παιδιά πήγαιναν εκεί και μάθαιναν γραμμάτα. Έπειτα το 1860 οι κάτοικοι του χωριού χτίσανε ένα σχολείο όπου ήταν δίπλα στην εκκλησία. Το σχολείο αυτό δεν ήταν μεγάλο, είχε δυο αίθουσες και ένα μικρό χολ, όπου εκεί ήταν και το γραφείο. Το 1950 γκρεμίστηκε, διότι είχε χτιστεί ήδη ένα άλλο σχολείο στην κεντρική πλατεία. Τότε χρονολογείται και το δεύτερο σχολείο όπου οικοδομήθηκε στο χωριό και λειτούργησε έως το 1970. Το 1958 άρχισαν τα θεμέλια του τρίτου σχολείου στην περιοχή «ντιβιλίκ»³⁶, όπως λέγεται, και λειτουργεί από το 1971 έως και σήμερα.

Το σημερινό σχολείο αποτελείται από τρία κτήρια, όπου έχουν ως επίκεντρο μία μεγάλη αυλή. Το 1971 χτίστηκαν τα δύο κτίρια, όπου στο ένα στεγάζονταν το νηπιαγωγείο και στο άλλο το δημοτικό. Το 1999 χτίστηκε και το άλλο κτήριο. Τώρα στα δύο κτήρια στεγάζονται παιδιά του δημοτικού και το άλλο κτήριο λειτουργεί ως γυμναστήριο. Ακόμη χτίστηκε νηπιαγωγείο στην περιοχή του υδραγωγείου όπου στεγάζονται τα παιδιά του νηπιαγωγείου αλλά κι από το 2002 έχουμε και παιδικό σταθμό.

Η σημερινή κατάσταση του σχολείου είναι ότι στεγάζει 80 περίπου παιδιά στο δημοτικό, 25 στο νηπιαγωγείο και 20 στο παιδικό σταθμό. Τα παιδιά είναι πολλά σχετικά με του κατοίκους που έχει το χωριό. Πιθανολογείται ότι ο μέσος αριθμός παιδιών μιας οικογένειας είναι τρία παιδιά.

Από την στιγμή που λειτούργησε το σχολείο μέχρι και το 1961 το δημοτικό σχολείο Στανού ανήκε στην Περιφέρεια Χαλκιδικής. Έπειτα από το 1961- 1981 ανήκε στην Περιφέρεια Σταγείρων, κι από το 1982 έως τώρα ανήκει στο 2^ο Γραφείο Δημοτικής Εκπαίδευσης Ν. Χαλκιδικής.

³⁶ Ονομασία που χρησιμοποιούσαν κατά Τουρκοκρατίας και είναι άγνωστη η αιτία της προέλευσης της.

1. 1860- 1937 το σχολείο ήταν μονοτάξιο.
2. Το 1937 από πράξεις του Εποπτικού Συμβουλίου Χαλκιδικής προήχθη σε διτάξιο.
3. Το 1963 προήχθη σε τριτάξιο (29.5.63 Φ.Ε.Κ. 74 Τ. Α.)
4. Το 1970 προήχθη σε τετραθέσιο (2.10. 1970 Φ.Ε.Κ. 206 Τ. Α.)
5. Το 1977 προήχθη σε πενταθέσιο (Φ.Ε.Κ. 289/ 1.10.1977 τεύχος Α')³⁷

Εκπαιδευτικοί

Πολλοί εκπαιδευτικοί πέρασαν και δίδαξαν στο δημοτικό σχολείο Στανού και μερικοί από αυτούς κατάγονταν από το χωριό. Αλλά πολλοί ήταν που στάλθηκαν από πολλές περιοχές της Ελλάδας. Φέτος απασχολούνται 18 εκπαιδευτικοί, 12 στο δημοτικό σχολείο, 2 στο νηπιαγωγείο και 3 στον παιδικό σταθμό. Στην συνέχεια θα αναφέρω εκπαιδευτικούς που δίδαξαν από το 1860 μέχρι το 1978. Δεν αναφέρω τους δάσκαλους που δίδαξαν τα τελευταία χρόνια για ευνόητους λόγους.

1. 1860- 1870: Παπαδόπουλος Ιωάννης (από το Στανό)³⁸
2. 1870- 1875: Χουβαρδάς Αθανάσιος (από την Ορμύλια Χαλκιδικής)
3. 1876- 1877: Παπασταυριανός Κωνσταντίνος (από τη Σίφνο)
4. 1878- 1879: Αλεξάνδρου Αθανάσιος (από την Αρναία)
5. 1879- 1881: Σταματόπουλος Παναγιώτης (από το Παλαιοχώρι Χαλκιδικής)
6. 1881: Σαπουνάς Χρήστος
7. 1882- 1890: Αλεξάνδρου Αθανάσιος (από την Αρναία)
8. 1890- 1900: Αποστολίδης Θεοχάρης (από τις Σέρρες)³⁹
9. 1901- 1903: Ελευθερούδης Παναγιώτης (από το Παλαιοχώρι Χαλκιδικής)
10. 1902- 1904: Ανδριώτης Δημήτριος (από το Άϊβαλι της Μ. Ασίας)
11. 1905- 1907: Κουρίδης Δημήτριος (από τα Δουμπιά χαλκιδικής)
12. 1908- 1911: Τσιόπουλος Δημήτριος (από τη Βάλτα Χαλκιδικής)
13. 1911- 1912: Βαφειάδης Γεώργιος(από το Ζαγκλιβέρι Θεσσαλονίκης)
14. 1913- 1918: Ζαφειριάδης Γεώργιος (από Ακάλον Θράκης)
15. 1919- 1920: Μπούϊδας Χρήστος (από την Ορμύλια Χαλκιδικής)
16. 1921- 1922: Παντελούκας Γεώργιος (από τη Χίο)

³⁷ Στοιχεία από το αρχείο του δημοτικού σχολείου Στανού.

³⁸ Ήταν και ιερέας κι ο πατέρας του, Νικόλαος Παπαδόπουλος, δίδασκε στο κρυφό σχολειό

³⁹ Ήταν και ιερέας στο χωριό.

17. 1922- 1925: Ζαφειριάδης Γεώργιος (από Ακάλον Θράκης)
18. 1926- 1935: Τσιόπουλος Δημήτριος (από τη Βάλτα Χαλκιδικής)
19. 1935- 1960: Παπαμιχαήλ Θεόδωρος (από το Στανό)
20. 1938- 1941: Ψαλτοπούλου Εύχαρις (από την Θεσσαλονίκη)
21. 1951- 1954: Τσίγκα Βασιλεία (από τον Πολύγυρο χαλκιδικής)
22. 1954- 1957: Κοσμά Άννα (από την Αρναία)
23. 1957- 9.9.1962: Κουρίλα Ευγενία (από την Στρατονίκη Χαλκιδικής)
24. 5.10.1960- 9.9.1961: Ματσίκης Αστέριος (από την περιοχή Τσοτυλίου)
25. 10.9.1961- 9.9.1964: Πλιάκος Βασίλειος (από τα Δουμπιά Χαλκιδικής)
26. 10.9.1962- 9.9.1965: Σαπρανίδου Χριστίνα (από την Θεσσαλονίκη)
27. 2.12.1963- 9.9.1965: Κατσαρού Ελπινίκη (από τη Ν. Γωνιά Χαλκιδικής)
28. 9.9.1964- 31.8.1978: Γεωργούλας Ιωάννης (από το Στανό)
29. 9.9.1965- 31.8.1978: Γαβανά Δήμητρα (από την Γαλάτισσα Χαλκιδικής)

6. ΕΚΚΛΗΣΙΕΣ ΚΑΙ ΕΞΩΚΛΗΣΙΑ

1. Ιερός Ναός Εισοδίων της Θεοτόκου

Στην εορτή των Εισοδίων της Θεοτόκου, στις 21 Νοεμβρίου, πανηγυρίζει η ενορία τον Πολιούχο της Παναγίας με τέλεση Αρχιερατικής Θείας Λειτουργίας, περιφορά της εικόνας στο χωριό.

Η εκκλησία αυτή ήταν επ' ονόματι «Κοίμησης της Θεοτόκου» και ήταν μικρή εκκλησία. Σύμφωνα με πληροφορίες και πιθανές εκδοχές μάλλον η εκκλησία κήκε κατά το 1770. Λέγεται ότι τότε ήταν τα ορλοφικά και κήκε και η εκκλησία όπως και το εξωκλήσι της Αγίας Παρασκευής.

Η εκκλησία των Εισοδίων της Παναγίας είναι πολύ παλιά, κτισμένη πριν από 200 χρόνια. Στην αρχή ήταν μικρή. Με την Τουρκοκρατία ήρθαν από τις περιοχές του Σαμαριού, του Άγναντου και της Αγ. Παρασκευής (του Καλόγερου) οι κάτοικοι αυτών των συνοικισμών και μεγάλωσε ο πληθυσμός του Στανού. Χρειάστηκε τότε να μεγαλώσουν την εκκλησία, όπως είναι τώρα. Την έχτισαν με φαρδύ πέτρινο τοίχο, για να είναι αντοχής και να μένει εσωτερικά ζεστή το χειμώνα και δροσερή το καλοκαίρι.

Ο καθεδρικός Ι. Ναός των Εισοδίων της Θεοτόκου κτίστηκε κατά τα έτη 1802-1811 κάτω από τις συνθήκες της Τούρκικης κατοχής και τυραννίας. Από το 1811 άρχισε η λειτουργία του ιερού ναού και το 1844 σύμφωνα με μαρτυρίες συνεχίστηκε ο εξαερισμός εσωτερικά, η επίπλωση, ανακαινίστηκε τελείως. Ο ναός έχει και προσθετικές εργασίες στο διάβα των χρόνων αυτών και διάφορες επεμβάσεις όπως παραδείγματος χάρη έχουμε τα παράθυρα. Τα παράθυρα δεν ήταν μεγάλα, όπως είναι τώρα στην σημερινή μορφή αλλά αντιθέτως ήταν μικρά. Μόνο ένα μικρό παράθυρο διασώθηκε που είναι στον γυναικωνίτη. Παράθυρα είχε πάνω, ψηλά. Επιπλέον έξω ο περίβολος ήταν φραγμένος με ψηλό μαντρότοιχο για να είναι αόρατες οι κινήσεις από τους Τούρκους μέσα στον Ιερό Ναό. Ο τοίχος αυτός γκρεμίστηκε με τον σεισμό που έγινε το 1932. Ακόμη γκρεμίστηκε και το αρχικό καμπαναριό που βρισκόταν και αυτό σε εκείνη την θέση.

2. Παρεκκλήσι Αγίας Χάιδως⁴⁰

Το παρεκκλήσι της Αγίας Χάιδως περατώθηκε το 1994 και πανηγυρίζει την 1^η Σεπτεμβρίου με λαμπρότητα και πολυήμερες εκδηλώσεις.

Ότι συνέβη παλαιότερα στην Εκκλησία που με τα μαρτυρολόγια μας περιγράφουν τη ζωή και το θάνατο των μαρτύρων, έτσι και στα χρόνια της Τουρκοκρατίας κι ως σήμερα περισώθηκαν και καταγράφηκαν στοιχεία για την ζωή, τις θυσίες και το θάνατο Νεομαρτύρων διαφόρων περιοχών, όπως συνέβη και με την οσιομάρτυρα Χάιδω του Στανού. Για την αγία του Στανού πηγάζουμε πληροφορίες από την Ι. Μονή Παντοκράτορος του Αγίου Όρους. Παρ' όλο όμως που ο βίος και την Ι. Ακολουθία της χάθηκαν, αλλά τη διάβασαν πρόσωπα εμπιστοσύνης και εγκυρότητας, όπως είναι ιερείς και σεβαστοί γέροντες του χωριού μαζί με τις πληροφορίες μοναχών, ιερομοναχών και υμνογράφων του Αγίου Όρους και ο συνδυασμός της μαρτυρίας τοπικών παραδόσεων με διασταύρωση διηγήσεων άλλων ευσεβών προσώπων εκτός του χωριού, καταφέραμε να αντιληφθούμε για το βίο και το έργο της Αγίας Χάιδως. Ακόμη στο χωριό έχουμε και τοποθεσίες που μαρτυρούν την ύπαρξη της Αγίας Χάιδως, όπως είναι «αλώνια της Χάιδως».

Η Αγία Χάιδω έζησε το 1800 μ.Χ. και άφησε εθνικό και θρησκευτικό παράδειγμα προς μίμηση. Γεννήθηκε στο Στανό Χαλκιδικής. Έζησε και έδρασε στο χωριό κατά τα νεανικά της χρόνια ως το 1819, οπότε και πέρασε τα σκληρά μαρτύρια από τους Τούρκους. Ο πατέρας της πιθανώς λεγόταν Απόστολος και η μητέρα της Μαρία. Σε μικρή ηλικία είχε μείνει ορφανή από τον πατέρα της, ο οποίος είχε δεινοπαθήσει πρώτα από την εργασία του στο Μαντέμ Αγά και τους στρατιώτες του, γιατί υποστήριζε τα δίκαια των εργατών των μεταλλείων του Μαντέμ Λάκου⁴¹ ως βικκελής⁴². Ακόμη κατά παράδοση είχε συνομίλησε με τον Άγιο Κοσμά τον Αιτωλό σε μια περιοδεία του και ήταν μαθήτρια του παπαδασκάλου του Νικολάου Παπαδόπουλο.

Προκάλεσε την προσοχή, το ενδιαφέρον και τελικά την ζηλοφθονία κάποιου επίσημου Τούρκο της περιοχής Μαντέμ Λάκκου προς το πρόσωπο της Αγίας Χάιδως όπου σύχναζε στα φημισμένα πανηγύρια της κοινότητας του Στανού. Ο Τούρκος έκανε

⁴⁰ Πληροφορίες από την εκκλησία του χωριού.

⁴¹ Περιοχή που βρίσκεται κοντά στο Στρατώνι Χαλκιδικής.

⁴² Βικκελής : επικεφαλής στα μεταλλεία από κάθε χωριό. Εκλεγόταν από τους κατοίκους του χωριού και υποστήριζε τα δικαιώματά τους.

διάφορες προτάσεις και δελεάσματα μα εκείνη αρνούσαν σταθερά. Τότε ο Τούρκος προσβλήθηκε και λυσομανώντας στην άρνηση της να δεχθεί σε πρόταση γάμου, εξαγριώθηκε. Η αγία πέρασε μαρτύρια. Έγινε επιθετικός, καταξέσχισε τα ρούχα της αγίας, τη έσερνε στους δρόμους και της άρχιζε το μαστίγωμα με λουριά, σχοινιά και αλυσίδες. Πληγές άνοιξε το σώμα της και αίματα πλημμύρισαν στο χώμα. Εκείνη όμως πάλι δεν λύγισε. Μετά από όλα αυτά η μητέρα της φώναξε τον Τούρκο να σύρει εκείνη στην θέση της κόρης της και ν' αφήσουν την κόρη της και ότι το «πείσμα» της τη φταίει. Όμως ο Τούρκος την αγνόησε. Αλυσοδεμένη έσυραν την Χάιδω σ' ένα μπουντρούμι⁴³ στην άκρη του χωριού. Κρυφά ακολούθησαν η μητέρα της Χάιδως και έτοιμοι για δυναμική παρέμβαση νέοι του χωριού, όπου όμως συγκρατήθηκαν από την μητέρα της αγίας. Κάποια στιγμή ακούστηκε η φωνή του Τούρκου :

- Αρνήσου το Χριστό, λάτρεψε τον προφήτη, να χαρείς την ζωή σου, ξεροκέφαλη...

Κάποιος αγνάντευε από μια σχισμή. Είδε την αγία εξαντλημένη να δίνει απαντήσεις κάνοντας το σταυρό της. Φώναξε η μητέρα της να εξομολογηθεί η κόρη της σε παπά και να την κοινωνήσει πριν πεθάνει. Επανελάβαν και άλλοι το αίτημα αυτό. Το απαιτούσαν βέβαια και οι Πασχαλινές ημέρες μαρτυρίου για την Χάιδω. Ο Τούρκος δέχτηκε με την ελπίδα μήπως έπειτα από την σωματική κατάρρευση της το σκεφθεί καλύτερα με τον παπά της, όπου ο λόγος του είχε επιρροή στη ζωή της και μήπως αλλάξει με το καλό γνώμη η Χάιδω.

Ο παπάς και οι νέοι του χωριού, σε συνεργασία με τον ιερομόναχο του μετοχίου Αγίας Παρασκευής Στανού π. Ιάκωβο, για να προλάβουν τον κίνδυνο ασελγείας στο σώμα της αγίας, κατέστρωσαν σχέδιο φυγάδευσης της προς τη Θάσο, σε μετόχι της Ι. Μονής Παντοκράτορος. Ο παπάς που επισκέφθηκε τη Χάιδω στο μπουντρούμι, ανακοίνωσε και έπεισε σαν πνευματικός πατέρας της τη Χάιδω την φυγάδευση της. Τη νύχτα οι νέοι αποπλάνησαν τον Τούρκο φρουρό με κεράσματα, όπου ήταν το γνωστό τοπικό- εθνικό τσίπουρο με μεζέδες, και φυγάδεψαν τη Χάιδω.

Στη Θάσο ασφαλείς πια δοκίμασαν μάνα και κόρη το μοναχικό βίωμα. Η μητέρα της Χάιδως γρήγορα υπέκυψε στις σκληρές δοκιμασίες και περιπέτειες που πέρασε και άφησε πεντάρφανη την Χάιδω.

⁴³ Μπουντρούμι ήταν μια αχυροκαλύβα που είχαν φτιάξει έξω από το χωριό.

Ο Τούρκος μετά από την αποτυχία της επανάστασης της Χαλκιδικής ανακάλυψε τον τόπο μετάνοιας της Χάιδως, την συνέλαβε αιφνιδιαστικά και την αλυσόδεσε πάλι ενοχοποιώντας την ότι συνεργαζόταν με επαναστατικούς νέους του χωριού για την επανάσταση του 1821. Εκείνη αρνήθηκε τις κατηγορίες, ενώ αυτός την απείλησε με κόψιμο της γλώσσας της, αν δεν ομολογήσει. «Άγγελοι Κυρίου όμως αρπάζουν από τα μάτια τους την αγία και για δυο μέρες είχαν χαθεί τα ίχνη της». Αυτά τα λόγια τυπώθηκαν για την εξαφάνιση της αγίας από τον Τούρκο. Η αγία τελικά διέφυγε την επανασύλληψη της, σώθηκε από την ασέλγεια και το μαρτυρικό θάνατο και συνέχισε μέχρι το φυσικό και ειρηνικό θάνατο της, μέχρι την κοίμηση της, τη μοναστική ζωή της στο μετόχι.

Έκτοτε αγνοείται ο ακριβής τόπος της ταφής και το σκήνος της Αγίας Χάιδως.

Απολυτίκιον Αγίας Χάιδως εκ Στανού

Ήχος πλ. Α' τον συνάναρχον Λόγον

Εβδελύχθης εμφρόνως θωπείαν γήϊνον, και μιαρών αντιχρίστων βίαν διέφευγες, όθεν αγγέλων στρατεΐαι σε ανήρπασαν και προσήγαγον, αγνή, τω νυμφίω σου Χριστώ, ω Χάϊδω, σωφρονεστάτη. Και νυν απαύστως υπέρ των τιμώντων την μνήμην σου.

3. Εξωκλήσι Αγίας Κυριακής

Ο Στανός τιμά ιδιαίτερα τις άγιες γυναίκες γι' αυτό και έχει αξιοποιήσει το εξωκλήσι της Αγίας Κυριακής, που έχει κτισθεί το 1909 στην περιοχή «Άγναντος» με την πρωτοβουλία γνωστού ξυλέμπορου.

Η άτυπη επιτροπή των αγναντιωτών, με προσωπική τους εργασία και με ενέργειες χρηματοδότησης από το Υπουργείο Οικονομικών, εξωράισε το εξωκλήσι μέσα και έξω και αξιοποίησε το πανηγύρι με εκδηλώσεις κάθε χρόνο στις 7 Ιουλίου.

«Ήταν μια γιαγιά μεγάλη και εμείς ήμασταν μικρές και μας έλεγε ότι η Αγία Κυριακή ήταν μία κοπέλα και γύριζε με τα κόκκινα φουστάνια και μόλις την έβλεπαν οι χωριανοί να την πλησιάζουν χάνονταν. Οπότε όταν θέλησε αυτή παρουσιάστηκε σε έναν

και του είπε ότι εγώ θέλω εδώ να με κάνετε ένα εκκλησάκι. Όπως και έγινε στην περιοχή του Άγναντου.»

Αφήγηση της κ. Ευγενία Ευθυμούδη, 71 ετών

4. Εξωκλήσι Αγίας Παρασκευής

Κατά παράδοση και κατά μαρτυρία του αρχαιολόγου της 10¹⁵ Εφορίας Βυζαντινών Αρχαιοτήτων κ. Ιωακείμ Παπάγγελου, το ερειπωμένο εξωκλήσι της Αγίας Παρασκευής είναι το αρχαιότερο μεταβυζαντινό εκκλησιαστικό κτίσμα της περιοχής. Φέρεται μετόχι της Ι. Μονής Παντοκράτορος του Αγίου Όρους κατά τον 13^ο μ. Χ. αιώνα και γι' αυτό επονομάστηκε η περιοχή «Καλόγερος». Το εξωκλήσι της Αγίας Παρασκευής πιθανότατα κάηκε το 1770 από τους Τούρκους σύμφωνα με τα λεγόμενα του ιερέα.

Ήταν ξακουστό επί χρόνια το πανηγύρι στις 26 Ιουλίου όπου προσερχόταν πλήθος προσκυνητών από τα γύρω χωριά. Επιπλέον με τα σωζόμενα υπεραιωνόβια πλατάνια του αποτελεί μνημείο της φύσης και ως τέτοιο γίνεται προσπάθεια να αναγνωρισθεί από τη Δασική Υπηρεσία Αρναίας και από τη 10¹¹ Εφορία Βυζαντινών Αρχαιοτήτων ως αρχαιολογικός χώρος.

5. Εξωκλήσι Αγίου Αθανασίου

Στην θέση που είναι κτισμένο σήμερα το εξωκλήσι του Αγίου Αθανασίου, στην περιοχή «Σαμάρι», εκ παραδόσεως θεωρείται μετατοπισμένο από αρχαιότερο που ήταν κάπου στην γύρω περιοχή. Το υφιστάμενο πετρόκτιστο παραδοσιακό εξωκλήσι έχει χρονολογία κτίσης το 1905.

Άτυπη επιτροπή των Σαμαριωτών έκανε εργασίες αντιστήριξης του για να διασωθεί ως ιστορικό δείγμα αδιάκοπης ευλάβειας των πιστών. Δείγμα της συνεχιζόμενης ευλάβειας αποτελεί και το από δεκαπενταετίας νεόκτιστο εξωκλήσι, από το 1992, παραπλεύρως του παραδοσιακού.

Το εξωκλήσι πανηγυρίζει στην εορτή ανακομιδής των λειψάνων του Αγίου Αθανασίου, στις 2 Μαΐου, οι δε εκδηλώσεις τιμής και διασκέδασης τελούνται την Πρωτομαγιά (1^η Μαΐου).

6. Παρεκκλήσια του χωριού

- Παρεκκλήσι του Αγίου Γεωργίου, βρίσκεται στην δυτική πλευρά του χωριού.
- Παρεκκλήσι του Αγίου Αθανασίου, στην ανατολική πλευρά του χωριού, πάνω στον εθνικό δρόμο που οδηγεί στην Αρναία.
- Της Αγίας Τριάδας, όπου παλαιότερα ήταν παρεκκλήσι των Εισοδίων της Θεοτόκου. Βρίσκεται στην περιοχή του ανεμόμυλου.
- Του Αγίου Σάββα, στην περιοχή του Σταυρού.
- Του Αγίου Κωνσταντίνου και της Αγίας Ελένης, όπου βρίσκεται και αυτό στην περιοχή του Σταυρού.

➤ Της Αγίας Βαρβάρας. Αυτό το εικονοστάσι της Αγίας Βαρβάρας έχει μια ιστορία από τότε που ήταν οι κάτοικοι του χωριού ανταρτόπληκτοι. Ουσιαστικά πρόσφυγες από το Στανό στην Αρναία. Εκεί μετακινήθηκαν οι Στανιώτες υποχρεωτικά γιατί δεν διέθεταν σε κάθε χωριό τμήματα στρατού για να υπερασπίζονται από τις επιδρομές των ανταρτών. Γι' αυτό το λόγο μετακινήθηκε ο πληθυσμός του Στανού στην Αρναία. Κατά διαστήματα ερχόντουσαν οι κάτοικοι στο χωριό και έβλεπαν τα περιουσιακά τους, όπως τα σπίτια τους, οι άντρες για να κανονίσουν τίποτα παραγωγές από αμπέλια και δέντρα, άλλοι για να εργαστούν για να κάνουν εργασίες. Τους έφερναν όμως με στρατιωτικά αυτοκίνητα. Σε μία τέτοια διαδρομή εκεί στο χώρο αυτό που βρίσκεται το εκκλησάκι, το εικονοστάσι αυτό της Αγίας Βαρβάρας, την ημέρα της Αγίας Βαρβάρας που γινόταν η μετακόμιση τους περνώντας από εκεί πέρα είχε μία νάρκη, εξερράγη διέλυσε το αυτοκίνητο, πετάχτηκαν τα πάντα, όλα ακόμη και οι επιβάτες. Οι επιβάτες ήταν περίπου 30 τον αριθμό. Τους τίναξε απ' έξω όλους και το σπουδαίο ήτανε ότι δεν έπαθε κανένας τίποτα απολύτως. Η Αγία Βαρβάρα είναι γενικά προστάτισσα των μηχανοκινήτων και θεώρησαν ότι ήταν θαύμα της Αγίας Βαρβάρας και έκαναν αυτό το εικονοστάσι προς τιμή της και γράφει εκεί πέρα «το θαύματος ένεκεν», δηλαδή εξαιτίας θαύματος έγινε το εκκλησάκι. Αυτό ήταν το ιστορικό για το εκκλησάκι της Αγίας Βαρβάρας στο χώρο αυτό. Το γεγονός αυτό έγινε στις 4 Δεκεμβρίου το 1948.

7. ΟΝΟΜΑΤΑ ΠΡΟΕΔΡΩΝ ΚΑΙ ΙΕΡΕΩΝ ΤΟΥ ΧΩΡΙΟΥ

Πρόεδροι επί Τουρκοκρατίας

- 1904: Μουχτάρης Γιαννάκης του Γεωργίου
- 1906: Μουχτάρης Γιάννης του Αστερίου
- 1907- 1908: Μουχτάρης Δημήτριος του Νικολάου
- Παπαϊωάννου Νικόλαος του Γεωργίου. Πρόεδρος που αναφέρεται σε χαρτιά της εκκλησίας που ακολούθησε μετά τους μουχτάρηδες. Δεν αναφέρεται όμως ποια χρονική περίοδο.

Επί Τουρκοκρατίας οι πρόεδροι του χωριού λέγονταν μουχτάρηδες, διότι δεν είχαν επίθετα τότε και χρησιμοποιούσαν τα πατρώνυμα ως επίθετα.

Όσον αφορά ποιοι πρόεδροι ήταν στο χωριό δεν υπάρχουν γραμμένοι σε χαρτιά. Λέγεται ότι όταν οι κάτοικοι του Στανού μεταφέρθηκαν στην Αρναία ως ανταρτόπληκτοι, το 1947 τα χαρτιά που ήταν στην κοινότητα πατάχθηκαν ή κάηκαν. Για τη συγκέντρωση ονομάτων προέδρων που πέρασαν από το χωριό χρειάστηκε βοήθεια από κατοίκους του χωριού που μου είπαν προέδρους που θυμόντουσαν. Μερικούς προέδρους αναφέρει και ο Δημήτριος Χαλκιάς, πρώην πρόεδρος, στην συνέντευξη του.

- 1935- 1936: Παντελής Μπούφτας
- 1937- 1940: Βασίλειος Μπήτιος και Δημήτριος Σιώμος. Δύο χρόνια έκανε ο ένας και τα υπόλοιπα δύο ο άλλος.
- 1946: Μόσχος Μοσχόπουλος

Το 1947 μετέφεραν όλους τους κατοίκους του Στανού στην Αρναία όπου εκεί παραίτηθηκε ο Μόσχος Μοσχόπουλος.

- 1947: Δημήτριος Χασιώτης
- 1950- 1951: Άγγελος Οικονόμου και Γιάννης Λόγας. Τους διόρισε ο νομάρχης για αυτό το λόγο ήταν μόνο ένα χρόνο πρόεδροι.
- 1952: Δημήτριος Χασιώτης του Αστερίου
- 1958: Βασίλειος Μπήτιος και Δημήτριος Σιώμος.

- 1967: Δημήτριος Χασιώτης, τότε δεν έγιναν εκλογές διότι έγινε η δικτατορία και τον έβαλε ως πρόεδρο.
- 1968- 1972: Δημήτριος Χαλκιάς, Στέργιος Καραθανάσης & Θανάσης Αντωνούδης.
- 1973: Ιωάννης Γεωργούλας (προσωρινός)
- 1975- 1978: Δημήτριος Χαλκιάς
- 1978- 1982 & 1983- 1986: Δημήτριος Κασαμπαλής
- 1987- 1990 & 1991- 1994: Ιωάννης Χριστάρας
- 1995- 1998: Κωνσταντίνος Ευθυμούδης

Ο Στανός εντάσσεται στο δήμο Αρναία σύμφωνα με τον νομοσχέδιο του Καποδίστρια.

- 1999- 2002: Χρήστος Καραθανάσης
- 2003- 2006: Αθανάσιος Χαλκιάς
- 2007- 2010: Αστέριος Χαλκιάς

ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΣ

- Παπα-Αθανάσιος Χαλκιάς. Ήταν γραμματέας μέχρι το 1947 και συγχρόνως δούλευε ως ψάλτης και σιδεράς.
- Χασιώτης Δημήτριος. Ήταν γραμματέας στο στρατό γι' αυτό το λόγο τον έβαλαν ως γραμματέα στο χωριό.
- Κωνσταντίνος Ξύστρος από την Αρναία. Είχε τελειώσει σχολή γραμματέως στην Θεσσαλονίκη.
- Κυρούδας Κωνσταντίνος από την Αρναία.

ΙΕΡΕΙΣ

- Παπα- Νικόλα Παπαδόπουλο. Ήταν και ο πρώτος δάσκαλος στο πρώτο διδακτήριο του χωριού.
- Παπα- Γιάννη Παπαδόπουλο
- Παπα- Θεοχάρη Παπαδόπουλο, πέθανε το 1911.
- Παπα- Γιώργης Παπαδόπουλο
- Παπα- Θανάσης Παπαδόπουλο

- Παπα- Θανάσης Αγαπητός
- 1909- 1952: Παπα- Μιχάλης Μαυροδής
- 1952- 1975: Παπα- Αθανάσιος Χαλκιάς
- 1975 ακόμη και τώρα: Παπα- Νικόλας Χαλκιάς

8. ΑΣΧΟΛΙΕΣ ΚΑΤΟΙΚΩΝ: ΚΤΗΝΟΤΡΟΦΙΑ, ΓΕΩΡΓΙΑ ΚΑΙ ΟΙΚΟΔΟΜΗ

1. ΚΤΗΝΟΤΡΟΦΙΑ

Έχουμε αναφέρει ότι το όνομα του χωριού μου, Στανός, μπορεί να προήλθε και από τις στάνες και την κτηνοτροφία. Μάλλον είναι και η πιθανότερη εκδοχή διότι από το χωριό μας από παλιά, η κυριότερη ασχολία των κατοίκων είναι οι κτηνοτροφία.

Παλαιότερα κάθε οικογένεια είχε και το δικό της κοπάδι ζώων είτε είναι πρόβατα είτε γίδες είτε αγελάδες. Παλιά υπήρχαν πολλά κοπάδια γουρουνιών, αλλά σήμερα δεν υπάρχει κανένα. Επιπλέον παλαιότερα υπήρχαν 850 περίπου αγελάδες ενώ αντιθέτως υπάρχουν μόνο 127, σύμφωνα με πληροφορίες που μου έδωσε ο κ. Θόδωρος Μάνδαλος, ο οποίος έχει ακόμη αγελάδες.

Ακόμη και σήμερα οι κτηνοτρόφοι του χωριού ακολουθούν τον παραδοσιακό τρόπο βοσκής, με μαντριά και στρούγκες, ενώ σύγχρονες εγκαταστάσεις δεν υπάρχουν, εκτός από δυο στάβλους.

Ο Στανός είναι πρώτος στην κτηνοτροφία σε σχέση με τα γύρω χωριά. Τα περισσότερα ζώα σήμερα είναι τα γίδια, στη δεύτερη θέση είναι τα πρόβατα και στην τρίτη οι αγελάδες. Στοιχεία που δόθηκαν από το αρχείο του Αγροτικού Συνεταιρισμού για το έτος 1997.

Στοιχεία για την κτηνοτροφία δεν υπάρχουν στην κοινότητα διότι όπως έχω προαναφέρει τα χαρτιά που ήταν στην κοινότητα καταστράφηκαν από φωτιά, γι' αυτό το λόγο τα δεδομένα που δίνονται βασίζονται σε πληροφορίες κατοίκων. Ο αριθμός των κτηνοτρόφων μειώθηκε πολύ στα χρόνια του εμφυλίου πολέμου. Τότε πολλοί κτηνοτρόφοι πήγαν με τα κοπάδια τους στο Άγιο Όρος, αλλά εκεί έχασαν πολλά ζώα. Όταν επέστρεψαν πίσω στο χωριό, μετά το 1949, είχαν περίπου τα μισά.

Στο Στανό δεν υπήρχαν μόνο ντόπια κοπάδια, αλλά και κοπάδια Βλάχων και Σαρακατσάνων, οι οποίοι έμειναν χρόνια. τότε είχε πολλούς βοσκότοπους. Αρχισαν να λιγοστεύουν όμως, όταν το κράτος έδωσε γη στους κατοίκους να κάνουν χωράφια.

Παραδόσεις

Προστάτης για τους κτηνοτρόφους είναι ο Άγιος Μόδεστος που γιορτάζεται στις 18 Δεκεμβρίου. Από παλιά μέχρι σήμερα συνηθίζουν να κάνουν τάματα και κουρμπάνια. Όταν κούρευαν τα ζώα, έκαναν γαλατόπιτες και έψηναν αρνιά. Ακόμη και τώρα στο πανηγύρι του Αγίου Αθανασίου, στο Σαμάρι, στις 2 Μαΐου, κάνουν κουρμπάνια με τάματα κτηνοτρόφων.

Οι κτηνοτρόφοι την ώρα της βοσκής λέγανε διάφορα τραγούδια. Το πιο γνωστό τραγούδι είναι:

Εγώ είμαι Βλάχος
Ο ξακουστός ο βλάχος
Ξακουστός που έχω
Τα χίλια πρόβατα
Και τα πεντακόσια γίδια.

Στο ένα βουνό βόσκουν τα πρόβατα
Στο άλλο τα γίδια
Και ανάμεσα στα δυο βουνά
Δώδεκα μύλοι αλέθουν
Οι έξι αλέθουν με νερό
Και οι έξι αλέθουν με το γάλα.

Από παλιά έχουν βγει διάφορα μασάλια⁴⁴ και παροιμίες για τους κτηνοτρόφους και τα ζώα. Μερικά απ' αυτά είναι:

«Όταν η γίδα θέλει ξύλο, ξύνεται στην γκλίτσα του τσοπάνη».
«Ο λύκος κι αν εγέρασε, την τρίχα του δεν άλλαξε.»
«Όρθιο φεγγάρι, ξαπλωμένος ο τσοπάνης».

⁴⁴ Αστείες ιστορίες που συνέβησαν παλαιότερα.

Το μασάλι

Συνέβη την εποχή που οι κτηνοτρόφοι πήγαν τα ζώα τους στο Άγιο Όρος.

Ο παππούς ο Νίκος Κασαμπαλής, έβοσκε τα γίδια του κοντά σε κάποιο μοναστήρι. Κάθε φορά που ξέφευγαν κάποια, έτρεχε να τα μαζέψει φωνάζοντας: βρε να τα φάει η ψόφους.

Κάποιος καλόγερος που τον άκουσε, τον ρώτησε, γιατί τα φωνάζει έτσι.

- Και πώς να τα φωνάζω; Είπε ο γερό- Νικόλας.
- Βρε τα βλογημένα, του απάντησε ο καλόγερος.

Τότε ο κτηνοτρόφος του ζήτησε να καθίσει εκεί και να του δείξει. Σε κάποια στιγμή φεύγουν τα γίδια και τρέχει ο καλόγερος να τα μαζέψει φωνάζοντας: βρε τα βλογημένα. Αυτό έγινε μια, δυο, τρεις... Όταν ξαναέφυγαν τα ζώα, αγανακτισμένος πια ο καλόγερος, έτρεξε να τα μαζέψει και φώναξε: βρε να τα φάει η ψόφους...

2. ΓΕΩΡΓΙΑ

Η γεωργία από παλιά ήταν μία από τις κυριότερες ασχολίες του χωριού. Σχεδόν όλες οι οικογένειες είχαν χωράφια και ασχολούνταν με αυτά. Βέβαια ακόμη και τώρα ασχολούνται με την γεωργία αλλά όχι στο βαθμό που ασχολούνταν παλαιότερα.

Από πολύ παλιά οι κάτοικοι του χωριού είχαν τα χωράφια τους έξω από το χωριό και χρειαζόταν να μετακομίζουν την διάρκεια του καλοκαιριού. Επειδή τα περισσότερα χωράφια ήταν μακριά και χρειάζονταν μέχρι και δυο ώρες ώσπου να φτάσουν, έμεναν σε καλύβες, τα σπιτοκάλυβα, που είχαν φτιάξει στα χωράφια τους για αυτό το λόγο. Δίπλα στα σπιτοκάλυβα έφτιαχναν κήπους και χώρους για τα ζώα.

Το σπιτοκάλυβο ήταν μικρό, είχε μόνο μία κάμαρη (δωμάτιο) όπου όλη η οικογένεια εκεί κοιμόταν και η νοικοκυρά είχε και το νοικοκυριό της. Κάθε σπιτοκάλυβο είχε και ένα τζάκι όπου εκεί έψηναν το ψωμί.

Οι δουλειές που απαιτούσαν τα χωράφια ήταν πολλές και κουραστικές. Όλη η οικογένεια βοηθούσε. Οι άνθρωποι έπρεπε να θερίσουν, να αλωνίσουν, να κάνουν τα δεμάτια⁴⁵. Για να αλωνίσουν το χωράφι χρησιμοποιούσαν δρεπάνια.

Συγκεκριμένα έφευγαν μετά το Πάσχα, την ημέρα του Αγίου Γεωργίου και έμεναν περίπου μέχρι την ημέρα του Αγίου Δημητρίου. Οι κάτοικοι πήγαιναν μόνο στο χωριό κάποιες Κυριακές ή πήγαιναν να φέρουν ότι χρειαζόντουσαν. Όμως στις περιοχές, τον Άγναντο και το Σαμάρι, έφτιαξαν εξωκλήσια, το εξωκλήσι της Αγίας Κυριακής και του Αγίου Αθανασίου αντίστοιχα.

Όμως όταν τελείωναν και τα δεμάτια θα έπρεπε στην συνέχεια να ακολουθήσει η σπορά. Την διαδικασία της σπορά την αναλάμβαναν οι άντρες. Η σπορά άρχιζε στα τέλη του Σεπτεμβρη και τελείωνε το Δεκέμβρη. Στις 14 Σεπτεμβρίου, ημέρα του Σταυρού, οι γεωργοί πήγαιναν στην εκκλησία λίγο σπόρο να τον ευλογήσει ο παπάς. Μετά τον έπαιρναν και τον ανακάτευαν με τον υπόλοιπο σπόρο, για να έχουν καλή σοδειά. Κάποιοι γεωργοί έπαιρναν από το εικονοστάσι το κόκκινο αυγό, που είχαν κρατήσει από το Πάσχα, και το «έσπερναν» μαζί με το σπόρο στο χωράφι. Άλλοι κρατούσαν αγιασμό και ράντιζαν το σπόρο για να πάρει ευλογία.

Μόλις έπιαναν οι πρώτες βροχές του φθινοπώρου και μαλάκωνε το χώμα, άρχιζε το όργωμα. Το όργωμα γινόταν με βόδια ή με μουλάρια. Χρησιμοποιούσαν ξύλινα αλέτρια, αλλά αργότερα αντικαταστάθηκαν με σιδερένια.

Αφού τελείωνε το όργωμα, έριχναν το σπόρο με το χέρι. Το σπόρο τον είχαν μέσα σε ένα «δισάκι» (διπλό σάκο), που στη μέση είχε ένα άνοιγμα, για να το κρεμάνε στο λαιμό. Δηλαδή, είχαν ένα σάκο μπροστά και έναν πίσω. Όταν άδειαζε λίγο ο μπροστινός σάκος, έφερναν μπροστά τους τον πισινό σάκο, για να μην κουράζονται από το μεγαλύτερο βάρος του. Αυτό συνεχιζόταν μέχρι να αδειάσουν οι σάκοι, οπότε τους ξαναγέμιζαν.

Αφού τελείωνε η σπορά, για να σκεπαστεί ο σπόρος με χώμα, έκοβαν ένα μεγάλο κλωνάρι δέντρου και το σβάρνιζαν στο χωράφι. Αργότερα χρησιμοποιούσαν ξύλινες σβάρνες και τα τελευταία χρόνια σιδερένιες. Μπορούσαν να σπείρουν 2 - 3 στρέμματα την ημέρα.

Πολλοί γεωργοί όταν τελείωναν τη σπορά, έφτιαχναν έναν ξύλινο σταυρό και τον τοποθετούσαν στη μέση του χωραφιού και ευχόντουσαν «καλή σοδειά».

⁴⁵ Δεμάτια λέγονται οι όγκοι από άχυρα, οι οποίοι δένονταν για την καλύτερη μεταφορά.

Μέχρι το θερισμό δεν έκαναν άλλες δουλειές στα χωράφια, αλλά ασχολούνταν με δουλειές του σπιτιού, όπως το κόψιμο ξύλων και αργότερα τη σπορά των λαχανικών. Σε περιόδους μεγάλης ξηρασίας, μην μπορώντας να κάνουν κάτι άλλο, απευθύνονταν στον ιερέα του χωριού να κάνει λιτανεία. Έπαιρναν τα εικονίσματα και τα λάβαρα από την εκκλησία και πήγαιναν στα χωράφια. Εκεί ο ιερέας διάβαζε ευχές και όλοι μαζί παρακαλούσαν το Θεό να βρέξει.

Η σπορά σήμερα

Με την ανάπτυξη της τεχνολογίας, τον 20^ο αιώνα, οι μηχανές αντικατέστησαν τη χειρονακτική εργασία των γεωργών. Στο χωριό μας το πρώτο τρακτέρ εμφανίστηκε το 1959. Ιδιοκτήτες του ήταν οι κ. Ζαχαρούδης Δημήτριος και Ουζούνης Δημήτριος. Οι γεωργοί ενθουσιάστηκαν με τις δυνατότητές του και τους φαίνονταν πολύ περίεργο πώς το μηχάνημα αυτό είχε τη δύναμη δεκάδων αλόγων.

Οι κάτοικοι του χωριού το περιεργάζονταν και τα παιδιά έτρεχαν ξωπίσω του και ξεφώνιζαν! Τα παιχνίδια τους ήταν εμπνευσμένα από το τρακτέρ. Έτρεχαν στους δρόμους κρατώντας ένα φανταστικό τιμόνι και έκαναν με το στόμα τους τον ήχο της μηχανής. Μερικά παιδιά έφτιαχναν αυτοσχέδια τρακτέρ με κυλινδρικά κουτιά και ξύλα.

Τα πρώτα τρακτέρ βέβαια δεν είχαν καμιά σχέση με τα σημερινά. Στην αρχή ήταν ανοικτά από πάνω με αποτέλεσμα οι γεωργοί να είναι εκτεθειμένοι στις καιρικές συνθήκες. Τα σημερινά όμως έχουν όλες τις ανέσεις (θέρμανση-κλιματισμό) και μεγαλύτερη ιπποδύναμη. Με τον ίδιο ρυθμό εξελίσσονται και τα γεωργικά εργαλεία (αλέτρι, σβάρνα, σπαρτική μηχανή κλπ).

Από 2-3 στρέμματα που έσπερναν την ημέρα παλιότερα, τώρα πιο ξεκούραστα σπέρνουν 30-40. Σήμερα δε χάνουν χρόνο στις μετακινήσεις τους και το βράδυ γυρίζουν στα σπίτια τους. Νέες ποικιλίες σιταριού τους δίνουν περισσότερο καρπό και τα λιπάσματα βοηθούν θεαματικά στην ανάπτυξη των σιτηρών. Με τα φυτοφάρμακα καταπολεμούν τις διάφορες ασθένειες και τα ζιζάνια.

Σήμερα η διαδικασία της σποράς γίνεται ως εξής:

Νωρίς το φθινόπωρο οι γεωργοί καίνε τις καλαμιές, που έχουν μείνει στα χωράφια για να καταστραφούν τα ζιζάνια και μόλις πιάσουν οι πρώτες βροχές αρχίζει το όργωμα. Στη συνέχεια με τη δισκόσβάρνα σπάνουν τους σβώλους που γίνονται με το

όργωμα. Με τη σπαρτική μηχανή ρίχνουν το σπόρο μαζί με λίπασμα. Η διαδικασία της σποράς διαρκεί μέχρι τα Χριστούγεννα.

Τέλος νωρίς την άνοιξη αρχίζουν τα ραντίσματα για να καταπολεμήσουν τις αρρώστιες και τα ζιζάνια

Το μασάλι

Κάποτε δυο χωριανοί μας αποφάσισαν να σπείρουν μαζί τα χωράφια τους. Ο ένας απ' τους δυο ήξερε και γράμματα.

Όταν ήρθε ο καιρός, θέρισαν τα χωράφια, κουβάλησαν τα δεμάτια δίπλα στο αλώνι και ετοιμάζονταν να αλωνίσουν. Ο γραμματιζούμενος άναψε την πίπα του και πήγε να πάρει μερικά δεμάτια να τα ρίξει στο αλώνι. Καθώς έσκυψε στη θημωνιά, έπεσε από την πίπα του στάχτη πάνω στα δεμάτια και αμέσως πήραν φωτιά.

Αντί όμως να κάνει κάτι να σβήσει τη φωτιά, τραβήχτηκε πίσω και την έβλεπε. Ο άλλος, βλέποντας να καίγεται το βιος του, έτρεχε πανικόβλητος να τη σβήσει. Αφού είδε ότι δεν μπορούσε μόνος του, τρέχει στο συνέταιρό του και του λέει:

- Τι κάθεται και δεν έρχεται να σβήσουμε τη φωτιά;

Και αυτός κοιτάζοντας με θαυμασμό τη φωτιά απάντησε:

- Κοίτα πώς καίγονται! Ούτε η πυρκαγιά της Σμύρνης δεν υπήρξε τοιαύτη!!!

3. ΟΙΚΟΔΟΜΗ

Σήμερα κύρια απασχόληση των περισσότερων κατοίκων του Στανού είναι οι οικοδομικές εργασίες. Παλαιότερα η οικοδομή δεν είχε απήχηση στο ενδιαφέρον των κατοίκων αλλά τα τελευταία χρόνια το ενδιαφέρον των νέων μεταβλήθηκε προς την κατεύθυνση αυτή. Η οικοδομική δραστηριότητα ξεκίνησε περίπου τη δεκαετία του '60 όταν τα παιδιά μάθαιναν από ερασιτέχνες την τέχνη και στην συνέχεια πάρα πολλοί την ακολούθησαν.

Χρόνο με το χρόνο όλο και περισσότεροι Στανιώτες ή δε θα ακολουθούσαν τη δουλειά του πατέρα τους ή θα άλλαζαν τη δική τους και θα γίνονταν οικοδόμοι. Ακόμη και τώρα πολλοί νέοι ακολουθούν την οικοδομή. Δεν γνωρίζω το κατά πόσο αυτό είναι καλό ή όχι, μα συνεχίζεται.

Οι λόγοι ήταν πολλοί. Η αύξηση της οικοδομικής δραστηριότητας στην περιοχή μας, τα καλά μεροκάματα στην αρχή, και η δυνατότητα να μετακινηθούν μακριά απ' το χωριό μας. Σήμερα οι οικοδόμοι του Στανού δουλεύουν σε όλη σχεδόν τη Χαλκιδική, κυρίως στα παραθαλάσσια, στο νομό Θεσσαλονίκης και στο Άγιο Όρος.

Έχουν ιδρύσει και Σωματείο Οικοδόμων, για να διεκδικούν καλύτερα τα δικαιώματά τους. Το όνομα του Σωματείου είναι «Άγιος Αθανάσιος» και έχει ως στόχο την επίλυση προβλημάτων των οικοδόμων. Σωματείο Οικοδόμων στην περιοχή υπάρχει μόνο στο Στανό. Επιπλέον το Σωματείο διοργανώνει εκδρομές.

Για να δούμε αν το ίδιο συνέβαινε και παλιότερα παρουσιάζουμε τα αρχεία του σχολείου. Από την έρευνά⁴⁶ προέκυψαν τα στοιχεία του παρακάτω πίνακα:

ΣΧΟΛ. ΕΤΗ	ΑΡΙΘ. ΠΑΙΔΙΩΝ	ΠΑΙΔΙΑ ΟΙΚΟΔΟΜΩΝ	%
1972-80	1054	153	14,5
1980-90	763	227	29,7
1990-2000	731	431	58,9

Παρατηρούμε ότι στη δεκαετία του '70 δεν υπήρχαν πολλοί οικοδόμοι, ενώ στην τελευταία δεκαετία ο αριθμός τους αυξήθηκε κατακόρυφα. Τα τελευταία χρόνια μάλιστα το 60% των γονιών των μαθητών του σχολείου ασχολούνται με οικοδομικές εργασίες.

Πάνω στην έρευνα για την οικοδομή στο χωριό θεώρησα σημαντικό να περιλάβω και στοιχεία για τα παλιά σπίτια του χωριού. Ο παρακάτω πίνακας αναφέρει τα παλαιότερα σπίτια του χωριού. Τα στοιχεία δόθηκαν από την κοινότητα.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΑΛΑΙΩΝ ΚΤΙΣΜΑΤΩΝ

Α/Α	ΙΔΙΟΚΤΗΤΗΣ	ΠΕΡΙΟΧΗ	ΕΤΟΣ* ΚΑΤΑΣΚΕΥΗΣ	ΟΡΟΦ	ΔΩΜΑΤ
1	Οικονόμου Αθαν.	Μεσοχωρούδι	1875	2	8
2	Μοσχοπούλου Μαρ.	Πλατεία	1880	2	4
3	Μοσχοπούλου Β.	Πλατεία	1880	2	5
4	Παπαιωάννου Β.	Σόμπουρο	1800	2	6
5	Κάκκας Νικόλαος	Πλατεία	1870	2	4
6	Ταχτικού Αικατερ.	Σόμπουρο	1800	1	2

⁴⁶ Έρευνα που έκανε το δημοτικό σχολείο του Στανού το 2000.

7	Τριανταφυλλίδης Α.	Μαχαλάς	1800	2	4
8	Λιόντα Μαρία	Σχολείο	•	1	1
9	Μυλωνάς Θεόδ.	Πλατεία	•	2	2
10	Οικονόμου Ιωάν.	Μεσοχωρούδι	1870	2	2
11	Παπαιωάννου Αθ.	Μεσοχωρούδι	1906	2	4
12	Τριανταφύλλου Ευαγ.	Σόμπουρο	1901	1	2
13	Κασαμπαλής Χριστ.	Σχολείο	1912	2	7
14	Μπαράκης Ιωάν.	Μαχαλάς	1920	2	5
15	Χαλκιά Στεριανή	Σχολείο	1912	2	3
16	Μαριανού Βαγγελ.	Μαχαλάς	1929	2	4
17	Χριστάρας Βασίλειος	Πλατεία	1932	2	2
18	Κάκκας Βασίλειος	Πλατεία	1930	2	4
19	Ουζούνης Δημ.	Σόμπουρο	1932	1	6

Βέβαια παλαιότερα για να χτίσεις ένα σπίτι ήταν πολύ πιο δύσκολο. Να βρεις υλικά ακόμη κατά να τα μεταφέρεις ήταν από τις πρώτες κιόλας δυσκολίες. Όλες οι μεταφορές των υλικών γινόνταν με τα ζώα, γαϊδούρια ή μουλάρια.

Για να μεταφέρει κάποιος τις πέτρες, πήγαινε με τα ζώα έξω απ' το χωριό και φόρτωνε σε κάθε ζώο δυο μεγάλα κομμάτια πέτρας (ένα από κάθε πλευρά, για να μη γέρνει το ζώο). Συνήθως τις έπαιρναν από το Τσακίλι, Παλίνα Μαντρινές, απ' του Τσιρωνά την τρύπα και απ' τη Χοντρή Ράχη⁴⁷. Ακόμη πιο πολύ κουραζόταν ο νοικοκύρης, για να κόψει και να κουβαλήσει τα ξύλα. Πήγαινε στο διπλανό βουνό (Μαντζόλου), μαζί με άλλον έναν τουλάχιστον, και διάλεγε τα δέντρα που θα έκοβαν. Τα ξύλα τα έκοβαν χάση φεγγαριού, στα μέσα φθινοπώρου, γιατί τότε τα δέντρα έχουν λιγότερο νερό μέσα στον κορμό τους.

Πολύ αργότερα, από τη δεκαετία του '50, άρχισαν να χρησιμοποιούν τούβλα, άμμο, ασβέστη και λίγο αργότερα τσιμέντο

Παραδόσεις

Για να στεριώσει καλά το σπίτι, ο νοικοκύρης καλούσε στα θεμέλια τον παπά του χωριού να κάνει αγιασμό. Ο παπάς έψελνε διάφορες ευχές για το σπίτι και για τα μέλη της οικογένειας που θα το κατοικούσαν. Με τον αγιασμό ράντιζε τα θεμέλια του σπιτιού.

⁴⁷ Περιοχές έξω από το χωριό.

Ο ιδιοκτήτης έσφαζε έναν κόκορα και μάτωνε τα θεμέλια για να μη χτυπάνε οι μαστόροι. Στη συνέχεια ο κόκορας μαγειρευόταν και τον έτρωγαν οι μαστόροι και ο νοικοκύρης. Όταν τελείωναν τη σκεπή έκαναν οι τεχνίτες ένα σταυρό, βάζανε μια σημαία κι ένα στεφάνι με λουλούδια και φώναζαν: « φιλοδώρημα στους μαστόρους». Ο ιδιοκτήτης, που έπρεπε να φέρει το μεγαλύτερο, αλλά και οι γείτονες ή οι συγγενείς, έδιναν σαν δώρο μαντίλια ή πετσέτες.

Επιπλέον βάζουν πλάκες που γράφουν τη χρονολογία που κτίστηκαν. Αυτές οι πλάκες ονομάζονται κτητορικές επιγραφές, και πως σε άλλα μέρη έγραφαν και το όνομα του αρχικού νοικοκύρη.

Το μασάλι

Σ' ένα σπίτι η νοικοκυρά είχε συνέχεια απαιτήσεις. Όταν οι τεχνίτες έκαναν το τζάκι τους είπε: Θέλω να μου το κάνετε άσπρο σαν το τζάκι της γειτόνισσας.

Ο αρχιμάστορας της είπε: Αν θέλεις το τζάκι σου να γίνει άσπρο να μας φέρεις σαράντα αυγά. Τα έφερε η νοικοκυρά τ' αυγά, οι μάστοροι τα φάγανε και βάψανε το τζάκι με ασβέστη.

Μετά από δυο μέρες, πάλι η νοικοκυρά είχε άλλες απαιτήσεις.

- Θέλω, τους είπε, το τζάκι μου να μην καπνίζει.

Ο αρχιμάστορας της απάντησε: Αν θέλεις κυρά να μην καπνίζει, φέρε μας δυο μαύρες κότες να τις τραβήξουμε από κάτω προς τα πάνω και τότε δε θα καπνίζει.

Πράγματι η κυρά έφερε δυο μαύρες κότες και όπως ήταν φυσικό, οι μάστοροι τις έψησαν και τις έφαγαν.

Όταν τους πλήρωσε και έφευγαν, ο αρχιμάστορας της είπε: Αν θέλεις κυρά το τζάκι σου να μην καπνίζει, να κάνεις κάτι απλό. Να μην ανάβεις φωτιά.

3ο ΜΕΡΟΣ

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ

Εισαγωγή

Μία από τις μεθόδους που χρησιμοποίησα για την συλλογή πληροφοριών ήταν και η συνέντευξη. Πάρθηκαν πέντε συνεντεύξεις από πέντε ανθρώπους που μίλησαν για το χωριό από πέντε διαφορετικές σκοπιές του χωριού. Πριν όμως μιλήσουμε για τους ανθρώπους αυτούς αναφέρουμε πράγματα που απασχόλησαν τις συνεντεύξεις όπως γενικές πληροφορίες που αφορούν τις συνεντεύξεις, δυσκολίες που αντιμετώπισα κατά την διάρκεια των συνεντεύξεων, πριν αλλά και μετά από αυτές κ.α.

Για την διεκπεραίωση της εργασίας χρειάστηκε να διεξάγω έρευνα για την συλλογή δεδομένων. Για τον σκοπό αυτό χρησιμοποίησα μία μέθοδο, την συνέντευξη, όπου με βοήθησε στη συλλογή πληροφοριών και δεδομένων όπου αξιοποιήθηκαν στην συνέχεια. Πιο συγκεκριμένα στην εργασία επικαλέστηκα την ερευνητική συνέντευξη.

Η ερευνητική συνέντευξη έχει οριστεί ως «συζήτηση δύο ατόμων, που αρχίζει από τον συνεντευκτή, με ειδικό σκοπό την απόκτηση σχετικών με την έρευνα πληροφοριών, και επικεντρώνεται από αυτόν σε περιεχόμενο καθορισμένο από τους στόχους της έρευνας με συστηματική καταγραφή, πρόβλεψη ή ερμηνεία». (Cannell and Kahn, 1968)⁴⁸. Όμως για να πραγματοποιηθεί μία ερευνητική συνέντευξη θα πρέπει να προσέχουμε κάποια πράγματα όσον αφορά το άτομο που μας δώσει την συνέντευξη. Τα σημεία αυτά είναι α) να γνωρίζει καλά αυτά τα οποία λέει, να έχει επίγνωση του θέματος, β) να νιώθει άνετα στο χώρο που πραγματοποιείται η συνέντευξη και να υπάρχει ησυχία, χωρίς φωνές και γι' αυτό συχνά η συνέντευξη γίνεται σε χώρους που διαλέγει ο πληροφοριοδότης, γ) να έχει τον χρόνο του ώστε να μην πιέζεται να τα πει γρήγορα ή να μην τον πιέζει ο συνεντευκτής, δ) ο συνεντευκτής να κάνει σαφείς ερωτήσεις στον πληροφοριοδότη ώστε να μην οδηγηθεί αλλού η συνέντευξη και γι' αυτό το λόγο συχνά σε μια συνέντευξη είναι ήδη γραμμένες οι ερωτήσεις που υποβάλλονται, ε) προπάντων ο συνεντευκτής να ακούει τον πληροφοριοδότη με προσοχή.⁴⁹

Όσον αφορά τις συνεντεύξεις που πραγματοποιήθηκαν. Πάρθηκαν πέντε συνεντεύξεις με διαφορετικό περιεχόμενο, η πρώτη συνέντευξη αφορούσε παιδικά παιχνίδια, παραμύθι και τις γιορτές των Χριστουγέννων, η δεύτερη συνέντευξη δόθηκε από έναν παλιό πρόεδρο του χωριού και μάλλον ο παλαιότερος που είναι εν ζωή και μας

⁴⁸

⁴⁹ Σελ 284-285

αναφέρει προέδρους του χωριού και μας μιλάει γενικά για το χωριό, η τρίτη συνέντευξη αφορά το έθιμο του γάμου, η τέταρτη αφορά δυσκολίες που πέρασαν οι κάτοικοι του χωριού κατά την περίοδο της κατοχής αλλά αφηγείται και περιστατικά που έγιναν και η τελευταία συνέντευξη πάρθηκε από τον ιερέα που μας μιλάει για την θρησκευτική οντότητα στο χωριό αλλά και γενικά στοιχεία του χωριού. Διάλεξα αυτούς τους ανθρώπους να μου δώσουν συνέντευξη διότι πίστευα πως με αυτό τον τρόπο θα συλλέξω στοιχεία από διαφορετικούς τομείς του χωριού και όχι μόνο από έναν.

Βέβαια υπήρξαν και δυσκολίες κατά την διεκπεραίωση των συνεντεύξεων που ευτυχώς επιλύθηκαν. Στην αρχή κάθε συνέντευξης οι πληροφοριοδότες έδειχναν δισταγμό για την πραγματοποίηση της συνέντευξης διότι πρώτη φορά έρχονταν σε επαφή με τέτοιου είδους μέθοδο και έλεγαν «μα τι να πω, δεν ξέρω τίποτα» και δεν ήταν ανοιχτή προς την πρόταση αυτή. Μα στην συνέχεια και κατά την διάρκεια της συνέντευξης μέσα από ερωτήσεις που τους έκανα μιλούσαν πιο άνετα. Ο πιο διστακτικός ήταν ο ιερέας όπου συνέχεια κλείναμε ραντεβού μα συνέχεια το ανέβαλε, ευτυχώς στο τέλος δέχτηκε, όμως δεν μου έδωσε στοιχεία που είχε στην κατοχή του. Πάντως τον ευχαριστώ πολύ όπως και τους υπόλοιπους για το χρόνο τους που μου αφιέρωσαν αλλά και τις πληροφορίες που μου δώσανε μέσα από τις αφηγήσεις τους.

1^η ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ

Γενικά στοιχεία

Όνοματεπώνυμο: Σαμαρά Αναστασία

Ημερομηνία γέννησης: 26- 10-1961

Τόπος κατοικίας: Στανός Χαλκιδικής

Τόπος γέννησης: Αρναία Χαλκιδικής

Επάγγελμα: οικιακά

Σπουδές: Απόφοιτη Γυμνασίου

Λίγα λόγια για την συνέντευξη

Η κυρία Αναστασία μας μιλάει για τα παιδικά της χρόνια. Μας αναφέρει ενδεικτικά κάποια παιχνίδια που παίζανε τότε, ένα παραμύθι που τις έλεγε η γιαγιά της τα βράδια και ακόμη μας αναφέρει πως περνούσαν παλαιότερα το δεκαπενθήμερο των Χριστουγέννων.

Συνέντευξη

E: Καλησπέρα σας

A.Σ.: Καλησπέρα

E: Σας ευχαριστώ που με δεχτήκατε. Καταρχάς θα ήθελα σας πω το σκοπό της επισκέψεως μου. Διεξάγω εργασία που έχει ως θέμα την λαϊκή παράδοση του χωριού μας και θα ήθελα να μου δώσετε κάποιες πληροφορίες.

A.Σ.: Ναι, κορίτσι μου πολύ ευχαρίστως. Ρώτα με ότι θες.

E: Θα ήθελα να μου πείτε λίγα λόγια για τα παιδικά σας χρόνια.

A.Σ.: Πολύ ευχαρίστως. Τα παιδικά μου χρόνια ήταν πολύ ωραία, αξέχαστα. Θυμάμαι ότι πολλά παιδιά μαζευόμασταν πολύ μεγάλη παρέα και παίζαμε διάφορα παιχνίδια.

E: Μπορείτε να μας πείτε μερικά από αυτά τα παιχνίδια; Όποιο θυμάστε.

A.Σ.: Για να ξεκινήσουμε πολλές φορές κάποιο παιχνίδι χρειάζεται να βγει ένας παίκτης που θα τα φυλάει, ή που θα κάνει την «μάννα» και ανάλογα με το παιχνίδι που παίζαμε. Θυμάμαι πολλά παιχνίδια με διάφορα τραγουδάκια. Ένα μάλλον κάναμε ένα κύκλο όλα

τα παιδιά μαζί και αρχινούσαμε για να βγάξουμε ποιος θα τα φυλάει με το τραγουδάκι. Το πιο γνωστό τραγούδι είναι το «α μπε μπα μπλομ» και ένα άλλο

«Τζένη Καρέζη
Και Κώστας Κακαβάς
Αλίκη Βουγιουκλάκη
Εσύ θα τα φιλάς.»

Κι όποιος έλεγε εσύ θα τα φιλάς αυτός τα φύλαγε. Θυμήθηκα ακόμη ένα που λέγαμε για να βγει ποιος θα τα φυλάει.

«Ανέβηκα στην πιπεριά
να κόψω ένα πιπέρι,
κι η πιπεριά τσακίστηκε
και μου 'κόψε το χέρι.
Δώσε μου το μαντηλάκι σου
Το χρυσοκεντημένο,
Να δέσω το χεράκι μου
Που είναι ματωμένο.»

Και όποιος έβγαινε τα φύλαγε. Το πιο γνωστό παιχνίδι που παίζαμε ήταν τα «τα μήλα». Είναι πολύ γνωστό ομαδικό παιχνίδι που για να παιχθεί ήταν απαραίτητο μια μπάλα. Οι παίκτες που βάζουν για να βγουν βάζουν το ποδαράκι, για να χωριστούν σε δύο ομάδες. Οι γρήγοροι κι ευκίνητοι φυσικά προτιμούνταν. Το ποδαράκι το βάζουμε για να βγει η ομάδα που θα παίξει πρώτη, ή για να διαλέξουν οι δυο αρχηγοί τους παίκτες από τους οποίους θα αποτελείται η ομάδα τους. Οι δυο αρχηγοί στέκονται σε απόσταση περίπου δυο μέτρων ο ένας από τον άλλον, έτσι που η φτέρνα ν' ακουμπάει στα δάχτυλα του άλλου ποδιού. Νικητής είναι ο αρχηγός που θα πατήσει το πόδι του αντιπάλου. Τώρα θα σου πω πως ξεκινά το παιχνίδι. Αυτοί που χτυπούν στέκονται σε μια απόσταση δέκα μέτρων και η άλλη ομάδα είναι στο κέντρο. Το παιχνίδι ξεκινάει με τρεις μπαλιές, οι λεγόμενες «ψηλές». Κι από την άλλη ομάδα αν πιάσει την μπάλα έχουν «μήλο». Μετά τις «ψηλές» όποιος χτυπηθεί από την μπάλα καίγεται κι όποιος καταφέρει να πιάσει την μπάλα στον αέρα λέει ότι έχει «μήλο». Όποιος κάποιος καίγεται και έχουν «μήλο» και θέλουν κάποιοι παίκτες και χρειάζονται λένε «έχω μήλο μπαίνεις μέσα στο παιχνίδι». Τώρα είναι το παιχνίδι στο τέλος. Είναι ένας παίκτης που πρέπει να κάνει τις αράδες,

δέκα φορές να πάει να γυρίσει αν έχει και κάνει τις αράδες κι έχει «μήλο» συνεχίζει και μπαίνει όλη η ομάδα μέσα. Αν δεν έχει «μήλο» και χτυπηθεί μπαίνει η άλλη ομάδα και ξεκινούν το παιχνίδι.

Κάτι ξέχασα να σε αναφέρω πιο μπροστά. Τότε παλιά δεν είχαμε μπάλες και να κάνουμε τις μπάλες μαζεύαμε όλα τα μυξουμάντηλα και κάναμε μια μπάλα και παίζαμε αυτό το παιχνίδι. Α μετά αφού βγήκαν τα μπαλόνια κι μας έφεραν μπάλες πετούσαμε από την χαρά μας.

Ε: Κάποιο άλλο παιχνίδι θυμάστε;

Α.Σ.: Ε τώρα θα σας πω κι ένα αγορίστικο παιχνιδάκι. Φτιάχναμε και δικά μας παιχνίδια, φτιάχναμε αμαξούδια αλλά αυτά ήταν αγορίστικα παιχνίδια. Παίρναμε ένα κουτί εβαπορέ κάναμε δυο τρύπες και περνούσε ένα σύρμα από την μία απέναντι στην άλλη. Το γυρνούσαμε το σύρμα και το ενώναμε σε ένα ξύλο. Στην άλλη άκρη του ξύλου κάναμε ένα τιμόνι και αυτό από σύρμα. Πολλά παιδιά αγόρια μαζί συγκεντρώνονταν αφού κατασκεύαζαν αυτό το αμαξούδι κι συγκεντρώνονταν πέντε έξι εφτά άτομα στο δρόμο και έπαιζαν με αυτό το αμαξάκι κι όποιος είχε γρηγοράδα αυτός ήταν ο πιο νικητής. Αυτό το παιχνίδι με τα αμαξάκια, τα ρουμπούδια ήταν στην δεκαετία του 60 με 65, το αγορίστικο. Τώρα σκέφτομαι να σας πω κι ένα κοριτσίστικο.

Ε: Πείτε μας.

Α.Σ.: Παίρναμε μία κεραμίδα από αυτές τις καμπυλωτές, παίρναμε το στιμόνι⁵⁰ που ύφαιναν οι γονείς μας και το τυλίγαμε και κάναμε περίπου γύρω- γύρω 15 κλωστές. Αυτό ήταν το στιμό παίρναμε τις χοντρές κλωστές και το περνούσαμε ανάμεσα ώστε να τελειώσει η απόσταση της κεραμίδας. Το δέναμε από δω κι από κει κόμπους και κάναμε ένα χαλάκι που βάζαμε και παίζαμε με τις κούκλες αυτές που κάναμε εμείς με τα πανάκια, τα ράβαμε κι ήταν το χαλάκι της κούκλας. Να αυτό θυμάμαι. Τι άλλο θέλεις να σε πω.

Ε: Μου είπατε για τα παιχνίδια θυμάστε κάτι άλλο από την παιδική σας ηλικία. Τελειώνει το παιχνίδι μετά τι άλλο κάνατε;

Α.Σ.: Ε αφού τελειώνει το παιχνίδι διαβάζαμε, γράφαμε μαζευόμασταν στο σπίτι. Η γιαγιά μας, είχα μία καταπληκτική γιαγιά κοντούλα, στρομπουλή κι όμορφη κι ωραία κι είχε κάτασπρα μαλλιά μια πλεξούδα δεξιά κι αριστερά μέχρι πίσω στην πλάτη, άσπρα σαν το βαμβάκι ήταν. Μας μάζευε εκεί πέρα αφού σουρούπωνε και μέχρι να 'ρθουν οι γονείς

⁵⁰ Στιμόνι ήταν ένα μεγάλο ξύλο όπου εκεί μάζευαν τις κλωστές και το χρησιμοποιούσαν στον αργαλειό.

μας από τις δουλειές και έλεγε τώρα «καθίστε να σας πω ένα παραμύθι μέχρι οι γονείς σας να φάμε, να ετοιμάσουμε το τραπέζι το βραδινό. Μετά καθόμασταν στα πόδια της κοντά στο τζάκι τότε έβρεχε κι όταν χιόνιζε «καθίστε να σας πω» κι έλεγαμε εμείς «γιαγιά ποιο παραμύθι θα μας πεις;»

- Α θα σας πω για την Φακούδα

- τι ήταν αυτή η Φακούδα;

Μια φορά κι ένα καιρό ήταν ένα αντρόγυνο που δεν είχε παιδιά και παρακαλούσε τον θεό να τους δώσει ένα παιδί κι ας ήταν μικρό σαν την φακή. Κι εμείς αναρωτιόμασταν τόσο μικρό παιδί; Ήθελαν τόσο ένα παιδί γι' αυτό ας ήταν και μικρό. Από τις πολλές προσευχές που έλεγε στο Θεό την άκουσε και της έδωσε ένα παιδί, αλλά ήταν τόσο μικρό, σαν την φακή και το όνομα ήταν Φακούδα. Ε αφού μεγάλωσε η Φακούδα μαζεύουνταν όλοι οι φίλοι τους και μια μέρα είπαν «πάμε μια μέρα στο βουνό να πάμε να μάσουμε ξύλα από το βουνό και να τα φορτώσουμε στο γαϊδουράκι και να τα φέρουμε για να έχουμε ξύλα για το χειμώνα;» ε πηγαίνουν κι εκεί που πήγαν για να μάσουν ξύλα βλέπουν τα σύννεφα να μαζεύονται, συννεφιασμένος ουρανός τα παιδιά συγκεντρώθηκαν κι έφυγαν αλλά αυτό παρέμεινε. Που να πάει, που να πάει να κρυφτεί πήγε και κρύφτηκε κάτω από ένα μανιτάρι. Ε αφού έβρεξε κι δεν έβρεξε την Φακούδα πήγε μετά την άλλη μέρα η αγελάδα την πήρε κι ο ύπνος μια μπουκιά το μανιτάρι μπήκε μέσα στην κοιλιά. Αφού την έφαγε η αγελάδα δεν φάνηκε σπίτι κι η Φακούδα να πάει πίσω στο χωριό, άρχισαν οι γονείς της να ανησυχούν πήγαν και φώναζαν «Φακούδα, Φακούδα» από δω από κει βρήκαν το τσεκούρι με τα ξύλα άρχισαν ανησύχησαν, ήταν πολύ πικραμένοι. Μετά από τρεις μέρες ο βοσκός εκεί που είχε την αγελάδα αποφάσισε λέει να την πουλήσει. Την πούλησε και την έδωσε στον κρεοπώλη να την σφάξει. Αφού την έσφαξε ανοίγει την κοιλιά της και πετάγεται η Φακούδα. Έμεινε έκπληκτος και λέει: «αμάν πως βρέθηκες βρε παιδί μου Φακούδα μέσα στην κοιλιά;» μετά η Φακούδα διηγήθηκε όλη την ιστορία στον κρεοπώλη και πήγαν στο σπίτι της. Την είδαν οι γονείς της που ήταν ζωντανοί, έκλαιγαν από χαρά κι ευχαρίστησαν τον κρεοπώλη που πήγε η Φακούδα στο σπίτι κι έζησαν αυτοί καλά κι εμείς καλύτερα.

Ε: Σε λίγες μέρες πλησιάζουν γιορτές, τα Χριστούγεννα μπορείτε να μου πείτε όταν ήσασταν μικρή πως περνούσατε αυτές τις άγιες μέρες;

Α.Σ.: Τις άγιες μέρες τις περιμέναμε να σχολάσουμε από το σχολείο να έρθει το βράδυ, τα κόλντα να γυρίσουμε τα κόλντα σαν πιτσιρίκια που ήμασταν. Νύχτωνε, γύρω στις 2

τα χαράματα σηκώνονταν οι μεγάλοι, κουλνταράδες τους έλεγαν είχαν μία τοπούζα, ένα μεγάλο ξύλο που το έλεγαν τοπούζα και το σακίδιο που έβαζαν τις καραμέλες, καρύδια, αμύγδαλα, είχαν και ξυλοκέρατα κανα δυο τρεις γυναίκες που μοίραζαν. Φώτα δεν υπήρχαν στα μονοπάτια είχαν τους φακούς και προχωρούσαν και φώναζαν κι χτυπούσαν δυο η ώρα τα χαράματα «Ανοίξτε να σας πούμε τα κάλαντα, κόλντα, κόλντα, κόλντα, κόλντα». Ε σηκώνονταν οι νοικοκυρές πιο πολύ τις δύο η ώρα σηκώνονταν τα αγόρια κι έδουναν τα κόλντα και έλεγαν κι το τραγούδι «καλημέρα και χρόνια πολλά και χρόνους πολλούς» έλεγαν. Και τα κορίτσια πάλι ομάδες- ομάδες κατά τις πέντε η ώρα πριν ξημερώσει ώσπου να αρχίσει η Θεία Λειτουργία το πρωί έπρεπε να ήμαστε τελειωμένοι στις 7 η ώρα. Δεν γυρίζαμε μετά να πούμε το τραγούδι. Χαρές, κρύο είχαμε τότε που ζεστασιά ντυνόμασταν με τα σκουφιά, με τα χοντρά τα ρούχα. Έτσι τελειώναμε τα κάλαντα. Μετά ήταν η προετοιμασία της μάνας, έπρεπε να κάνει το ψωμί, να ζυμώσει το ψωμί και εκεί να έκαμνε και το μπαρά, το χρυστόψωμο που λέμε εμείς το έλεγαμε μπαρά όπου εκεί έβαζαμε μέσα σ' ένα ψωμάκι εκεί στο ταπάκι το στολίζαμε με την φάτνη έξω βάζαμε τα προβατάκια και γύρω- γύρω το στολίζαμε με το πιρούνι κάμναμε το σχήμα ένα μεγάλο αστέρι. Γίνονταν το ψωμί, άναβαν το φούρνο, το φούρνιζαν και το ξεφούρνιζαν. Ετοίμαζαν την φασολάδα την νηστίσιμη, ετοίμαζαν το σαρακλί συγχρόνως γιατί το έψηναν κι εκείνο στο φούρνο και ήταν έτοιμο κατά τις 6 το βραδάκι που συγκεντρωνόμασταν να γίνει η ετοιμασία για το χριστουγεννιάτικο τραπέζι.

Ε: Ποια είναι τα παραδοσιακά φαγητά που τρώγατε εκείνη την ημέρα;

Α.Σ.: Το βράδυ που ετοιμάζαμε το φαγητό, τα παραδοσιακά φαγητά ήταν η νηστίσιμη φασολάδα και μετά ήταν το επιδόρπιο ο σαρακλίσ, το γλυκό. Ετοίμαζαμε το φαγητό, το τραπέζι βάζαμε την φασολάδα τον κάθε ένα στο πιάτο του, ανάβαμε ένα κεράκι μέσα σε σιτάρι, σ' ένα πιατάκι με σιτάρι θύμιαζαμε με το θυμιατό τρεις φορές όλο το σπίτι και τα άτομα που υπήρχαν και το σπιτικό όλο, είχαμε το χρυστόψωμο πάνω στο τραπέζι και μετά ο πατέρας έκοβε και μοίραζε το χρυστόψωμο σε κάθε άτομο. Στο Χριστό έβαζε, στον πατέρα, στην μάνα, στα παιδιά και σ' όλα τα αγαθά και όποιος ήταν τυχερός έπαιρνε τον μπαρά.

Ε: Το σιτάρι που βάζατε πάνω στο τραπέζι τι συμβόλιζε;

Α.Σ.: Το σιτάρι συμβόλιζε την καλή σοδειά, να έχει την επομένη χρονιά. Όλα αυτά που λες γίνονταν το βράδυ, την παραμονή Χριστουγέννων. Χτυπούσε μετά η καμπάνα γύρω 5 η ώρα τα χαράματα, ντυνόμασταν πηγαίναμε στην εκκλησία παρακολουθούσαμε όλη

την λειτουργία της γέννησης του Χριστού, έγινε η απόλυση της εκκλησίας, πηγαίναμε στο σπίτι και είχε έτοιμη η μάνα το παραδοσιακό φαγητό την σούπα, το κοτόπουλο. Γαλοπούλες δεν χρησιμοποιούσαμε τόσο όσο το κοτόπουλο. Το κάναμε σούπα, συγκεντρωνόμασταν τρώγαμε και κοιμόμασταν, ξεκουραζόμασταν. Τότε όλα τα σπίτια τρέφανε γουρούνια, τα είχαν μακριά από τα σπίτια τους. Και όταν έρχονταν τα Χριστούγεννα όλοι έσφαζαν το σπιτικό τους γουρούνι. Γίνονταν η σφαγή, όπου εκεί θύμιαζαν το γουρούνι, το πιάναν σ' ένα μεγάλο αγκίστρι για να στραγκίσει και να το κομματιάσουν όπου έπαιρναν και έψηναν τις τσιγαρίδες και τα μετά έπαιρναν και τα λουκάνικα και τις μπριζόλες και έψηναν και περνούσαν όμορφα όλοι τα Χριστούγεννα. Έμοιαζε Χριστουγεννιάτικο σπίτι, χωριάτικη γιορτή.

Ε: Συνεχίζονται αυτά τα έθιμα στις μέρες μας;

Α.Σ.: Όχι όπως παλιότερα αλλά πάλι τηρούμε τα ήθη και τα έθιμα. Τώρα δεν γυρίζουν χαράματα 2 και 5 η ώρα. Τώρα θα πάει 7 και θα γυρίζουν μέχρι το μεσημέρι 12 και 1 για να πουν τα παιδιά τα κάλαντα. Και επίσης τα γουρούνια που έτρεφαν δεν τα τρέφουν παίρνουμε τα κρέατα από τους κρεοπώληδες. Αλλά για να τηρήσουμε το έθιμο αυτό με τα γουρούνια την δεύτερη μέρα Χριστουγέννων μαζεύονται όλοι οι κάτοικοι του χωριού όπου γίνεται η γουρουνοχαρά την λένε γιατί έσφαζαν τα γουρούνια τότε στα σπίτια και για να τηρήσουμε το έθιμο κάνουμε τη γουρουνοχαρά. Έχουν, παίρνουν κρέατα από τους κρεοπώληδες οι σύλλογοι του εκπολιτιστικού και του αθλητικού ψήνουν σε μεγάλες ψησταριές και μοιράζουν σε όλο τον κόσμο κρέας, ψωμάκι και το κρασάκι και εύχονται καλές γιορτές και να είμαστε και του χρόνου γεροί με τραγούδια, με παραδοσιακά τραγούδια χορεύουν και γλεντούν και περνάει ωραία η μέρα μέχρι να σουρουπώσει. Και έτσι έκλεινε η μέρα των Χριστουγέννων και αρχίζει η προετοιμασία για την Πρωτοχρονιά.

Ε: Πώς περνούσατε την Πρωτοχρονιά;

Α.Σ.: Η Πρωτοχρονιά ετοίμαζε η μάνα την βασιλόπιτα, τότε δεν υπήρχε η σημερινή βασιλόπιτα. Έκαναν στο μεγάλο το ταψί μια ριζόπιτα⁵¹ και έπρεπε να χορτάσει η οικογένεια και την έψηναν στο τζάκι. Μαζεύονταν όλοι η οικογένεια, μοίραζε ο πατέρας την βασιλόπιτα κι σε όποιον ήταν το φλουρί το κέρδιζε. Κοιμόνταν και όταν ξημέρωνε 4-5 το πρωί αρχινούσαν να πουν τα κάλαντα όπως τα έλεγαν τώρα αλλά τα έλεγαν σούρουπα. Πάλι καραμέλες κι αμύγδαλα, καρύδια λέγαμε το τραγούδι μέχρι να έρθει η

⁵¹ Αυτή η πίτα γινόταν μόνο με τα φύλλα και μέσα ρύζι, τίποτα άλλο.

ώρα για να πάμε στην εκκλησία. Πηγαίναμε στην εκκλησία την Πρωτοχρονιά γιατί αργεί η εκκλησία του Μεγάλου Βασιλείου κι έτσι έφευγε η μέρα της Πρωτοχρονιάς. Τώρα δεν κάνουμε τις ριζόπιτες απλώς κάνουμε τις βασιλόπιτες έχουμε κρέατα τρώμε, ψήνουμε. Έχουμε την βασιλόπιτα, την ριζόπιτα την έχουμε στην άκρη.

Ε: Την ημέρα των Φώτων τι κάνατε;

Α.Σ.: Πηγαίναμε στην εκκλησία κι αφού σχολούσε η εκκλησία λέγαμε τα κάλαντα «σήμερα τα Φώτα κι αγιασμοί και χαρές μεγάλες κι αγιασμοί...» κάπως έτσι το λείγαμε και ακόμη και τώρα το λέμε. Κι έτσι έκλεισαν οι Χριστουγεννιάτικες γιορτές των Χριστουγέννων.

Ε: Σας ευχαριστούμε πολύ για τις πληροφορίες που μας δώσατε.

Α.Σ. Κι εγώ σας ευχαριστώ.

2^η ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ

Γενικά στοιχεία

Όνοματεπώνυμο: Χαλκιάς Δημήτριος

Ημερομηνία γέννησης: 10- 3-1926

Τόπος κατοικίας: Στανός Χαλκιδικής

Τόπος γέννησης: Στανός Χαλκιδικής

Επάγγελμα: είχε σιδηρουργείο και ήταν πρόεδρος κατά την περίοδο 1975- 1978

Σπουδές: Απόφοιτος Δημοτικού

Δίγα λόγια για την συνέντευξη

Ο κύριος Δημήτρης μας αναφέρει σημαντικά στοιχεία που αφορούν το χωριό. Πρώτα μας αναφέρει για τα άτομα που προέδρευαν στο χωριό διότι δεν αναφέρονται πουθενά αλλά και για τους γραμματείς του χωριού. Επίσης κάνει αναφορά για τις γειτονιές, τα μνημεία, της περιοχές έξω από το χωριό και τις ασχολίες παλαιότερα των κατοίκων στις περιοχές αυτές. Ακόμη στο χωριό υπάρχουν τρεις βασικές πηγές που ήταν η κύρια αιτία για να κατοικηθεί η περιοχή, όπως και έγινε βέβαια. Τέλος ο κ. Δημήτρης μας λέει τις εμπειρίες του από το δυνατό σεισμό που έγινε το 1932 στην περιοχή, όπου γκρεμίστηκαν σπίτια και υπήρξαν σοβαρές ζημιές.

E: Γεια σας θα ήθελα καταρχάς να μου πείτε το όνομα σας.

Δ.Χ.: εγώ; Είμαι ο Δημήτριος Χαλκιάς του Αθανασίου.

E: πότε γεννηθήκατε;

Δ.Χ.: γεννήθηκα το 1926, 10 Μαρτίου εδώ στον Στανό.

E: τι δουλειά κάνατε;

Δ.Χ.: μέχρι που έγινα 15- 16 χρονών ήμουνα σπίτι. E μετά δούλευα στο σιδεράδικο του πατέρα μου και δούλευα στον συνεταιρισμό στα ξύλα.

E: Ήσασταν παλιός πρόεδρος του χωριού;

Δ.Χ.: πιο παλιός όχι είναι και πιο παλιό πιο μπροστά. Εγώ είμαι από το '75 και μετά.

E: Ποια περίοδο ήσασταν πρόεδρος;

Δ.Χ.: ήμουνα από το Μάρτιο 1975 μέχρι το 1978, το Μάρτιο το μήνα.

Ε: Μπορείτε να μου πείτε κάποια λόγια να μας δώσετε κάποιες πληροφορίες για το Στανό; Για τις ασχολίες των κατοίκων τότε;

Δ.Χ.: Θα σας πω. Οι κάτοικοι ασχολούνταν τότε κυρίως με την γεωργία, την κτηνοτροφία και με τα δασικά. Δεν είχε πολλές δουλειές, υπήρχαν και μερικοί που πήγαιναν στο μαντέμ λάκο, στα μεταλλεία.

Ε: τώρα άλλαξαν οι δουλειές;

Δ.Χ.: Οπωσδήποτε άλλαξαν οι δουλειές. Τώρα η κύρια ασχολία των κατοίκων του Στανού είναι η οικοδομή, είναι πάρα πολλοί αυτοί που ασχολούνται την οικοδομή, υπάρχουν πολλοί οικοδόμοι. Έπειτα άλλες δουλειές είναι η γεωργία και η κτηνοτροφία που υπάρχουν ακόμη αλλά δεν είναι τόσοι πολλοί όπως ήταν τότε. Τώρα είναι πολλοί λιγότεροι. Και κάποιο δουλεύουν ως δημόσιοι υπάλληλοι κ.α.

Ε: Θυμάστε ποιοι ήταν οι προηγούμενοι πρόεδροι από σας; Διότι δεν βρέθηκαν στα χαρτιά ποιοι ήταν οι πρόεδροι του Στανού;

Δ.Χ.: όταν μας ξεσήκωσαν και μας πήγαν στην Αρναία το 1947. Έκαψαν ή πέταξαν όλα τα χαρτιά που ήταν στην κοινότητα. Αυτούς που θυμάμαι εγώ ήταν ο Παντελής Μπούφτας⁵² το 1935- '36 και μετά έκαναν μαζί πρόεδροι ο Βασίλειος Μπήτιος και ο Δημήτριος ο Σιώμος δυο χρόνια ο καθένας τους. Μετά το 1946 ήταν πρόεδρος ο Μόσχος Μοσχόπουλος. Μετά πήγαμε στην Αρναία το 1947 και εκεί παραιτήθηκε ο μπάρμπα- Μόσχος και ανάλαβε ο παππούς ο Μήτσος ο Χασιώτης. Όταν επιστρέψαμε από την Αρναία ήταν ο παππούς ο Μήτσος και μετά ανάλαβε ο παππούς ο Άγγελος ο Οικονόμου. Αυτοί ήταν μέσα στην κατοχή τους διόρισε ο νομάρχης. Μετά από τον παππού τον Άγγελο γιατί θητούσαν για κανένα χρόνο μαζί με τον μπάρμπα Γιάνν τον Λόγα. Μετά τον μπάρμπα Γιάνν τον Λόγα έγιναν εκλογές και ανέλαβε πάλι ο Μπάρμπα Μήτσους ου Χασιώτς. Εν συνεχεία το 1958 όταν έγιναν πάλι εκλογές ανάλαβε ο μπάρμπα μακαρίτς ο Βασίλς ο Μπήντιος μαζί με τον μπάρμπα τον Μήτσου τον Σιώμου, δύο χρόνια ο ένας και δυο χρόνια ο άλλους. Μετά έγιναν πάλι εκλογές και ανάλαβε πάλι ο Χασιώτς και το 1967 έγινε δικτατορία και ήταν τότε που ανάλαβε ο μπάρμπα- Μήτσος ο Σιώμους. Ε πώς να το πω, δεν έγιναν εκλογές αλλά έγινε δικτατορία και τους έβγαλε η δικτατορία αυτούς και έβαλε τον παππού τον Μήτσο τον Χασιώτη. Μετά τον παππού τον Μήτσο τον Χασιώτη είχε διορίσει η δικτατορία και εμένα και κανά δυο από το

⁵² Ήταν ο προπάππος μου, ο πατέρας της γιαγιάς μου. Όπου μου έχει αναφέρει διέκοψε την θητεία του επειδή λόγω οικογενειακών προβλημάτων και όταν του ξαναζητήσανε να ξαναμπει δεν δέχτηκε.

Συμβούλιο, τον μπάρμπα τον Στέργιο τον Καραθανάση και τον Θανάση τον Αντωνούδη και εμείς ήμασταν πες το Συμβούλιο. Το 1971 παραιτήθηκα εγώ από το Συμβούλιο και έγινε... α το 1973 έγινε το Πολυτεχνείο. Όταν έγινε το Πολυτεχνείο έφυγε η δικτατορία και έβαλε προσωρινό πρόεδρο τον δάσκαλο τον Γεωργούλα, τον Γιάνν. Ναι ο Γιάννης, ο δάσκαλος ο Γεωργούλας δεν έκανε χρόνο, τον Νοέμβριο τον μήνα τον έβαλαν, τον Μάρτιο τον μήνα έγιναν πάλι εκλογές. Τον Ιούνιο ανέλαβε ύστερα το '75 , έγιναν εκλογές το Μάρτιο και παρέδωσε ο δάσκαλος σε μένα. Μετά από μένα ανάλαβε ο μπάρμπα Μήτσος ο Κασαμπαλής, έκανε δυο τετραετίες, το '78, '80, '82 έγιναν εκλογές και μετά ακόμη μία τετραετία. Το '82- '86 ήταν ο μπάρμπα Μήτσος. Από εκεί έγιναν εκλογές και ανέλαβε ο Γιάννης ο Χριστάρας, κι εκείνος άλλες δυο τετραετίες, '86 έως '94 ανάλαβε ο Γιάννης ο Χριστάρας , κι από το '94 μέχρι το '98 ο Κώστας ο Ευθυμούδης. Από το '98 μέχρι το 2002 ο Τάκης ο Καραθανάσης. Τότε που έγινε ο Καποδίστριας, έγινε ο δήμος, ανάλβε ο Τάκης. Κι από το 2002 έως τώρα ανάλβε ο γιος μου ο Θανάς.

Ε: Θα ήθελε να μου πείτε κάποια μνημεία που υπάρχουν στο χωριό;

Δ.Χ.: Μνημεία δεν έχουμε πολλά εδώ στο Στανό τώρα. Ένα μνημείο που μπορούμε να πούμε είναι η εκκλησία που είναι μνημείο 200 ετών, είναι σαν μνημείο. Τώρα αν το ηρώων που είναι στην πλατεία είναι μνημείο τι να πω. Το ηρώων δεν ήταν ακόμη. Είναι ένα μνημείο που το κάναμε ε... ναι μετά το Β' Παγκόσμιο πόλεμο γύρω στο '50 ε κάναμε το άλλο σχολείο εκεί πέρα και εγκαταλείφθηκε εκείνο εκεί. Το παλιό δημοτικό σχολείο είχε μείνει στην κοινότητα μέχρι το 1970, όταν είχε έρθει η δικτατορία. Τότε λοιπόν ήρθαν και το κατεδάφισαν και έκαναν εκεί το μνημείο, το ηρώων.

Ε: το χωριό χωρίζεται σε πολλές γειτονιές, ποιες είναι αυτές;

Δ.Χ.: είναι πολλές γειτονιές, ο πέρα μαχαλάς, ο σόμπουρος, το μεσοχωρούδι και η κάθε γειτονιά και η κάθε γειτονιά είχε μία βρύση. Παλαιά είχε τρεις βρύσες, μία στο μαχαλά, μία στο σόμπουρο και μία στην πλατεία. Το ρεύμα ήρθε το '67 όταν ήρθε η δικτατορία αμέσως διατάχθηκε η ΔΕΗ από την κυβέρνηση τότε να κάνει μελέτες και να κάνει το έργο. Το 1968 ήδη είχαν μπει οι κολώνες και το 1969 πήραμε ρεύμα. Επίσης δεν είχαμε νερό και κάναμε... είχε μία βρύση εκεί κάτω τζανταλόβρυση⁵³ όπως λέμε και κάναμε μία δεξαμενή για να βάλουμε μια μηχανή για να έχουμε νερό. Αλλά χωρίς ρεύμα ήταν δύσκολα και όταν ήρθε το '69, βάλαμε μπρος και είχαμε για πρώτη φορά στο χωριό

⁵³ Περιοχή έξω από το χωριό προς τον δρόμο Στανός- Αρναία.

νερό, πήραν όλα τα σπίτια. Δεν μπορούσαν να γίνουν όλες οι εγκαταστάσεις μια φορά αλλά πήραν τα σπίτια νερό. Από εκεί και εδώ.

Ε: Βασική πηγή νερού ήταν το πηγάδι;

Δ.Χ.: ναι, το πιο παλιό ήταν το πηγάδι. Βασικά το πηγάδι είχε δυο πηγάδια πώς να το πω πηγάδια, πηγάδια λέγονται αυτά εμείς τα λέγαμε μουνάρια. Έτσι τα πηγάδια. Ένα εδώ που έχει ένα μπαχτσέ στην Γιάγκινα εκεί είχε ένα, και είχε ένα κατ από το πηγάδι ας πούμε από τη βρύση από το πηγάδ. Κι όταν ήθελαν οι γυναίκες να πλέουνε πήγαιναν στα πηγάδια κι έβγαζαν νερό, έπλεναν κι εκεί πέρα και στις βρύσες. Κι εκεί στις Τσάγκινας για να περνάνε το ρέμα είχε μια ξύλινη γέφυρα, μια ξύλινη γεφυρίτσα και περνούσαν απέναντι. Αλλά αυτό έκλεισε πιο μετά και το άλλο το πηγάδι έκλεισε και έμεινε η βρύση. Το 1932 έγινε σεισμός και τότε παρουσιάστηκε βγήκε νερό στο Χάλκωμα μέχρι το 1934-35 έσκαψε ο κόσμος προσωπική εργασία και έκαναν την σύλληψη εκεί πάνω. Προσωπική εργασία με το νερό σωλήνες εδώ πάνω μέχρι την δεξαμενή, εκεί που είναι του Λευτέρη του Κασαμπαλή, έχει εκεί μια παλαιά δεξαμενή. Τότε πήραν τρεις βρύσες, μία στον πέρα μαχαλά, μία στην πλατεία και μία στο σόμπουρο και προμηθεύονταν από αυτές και το πηγάδι.

Ε: Υπάρχουν και πολλές περιοχές έξω από το χωριό. Μιλήστε μα για αυτές.

Δ.Χ.: Ναι έχει πολλές περιοχές. Είναι το Χάλκωμα, ο Άγναντος, η Μαντζόλου απν το βουνό, με τη σειρά έτσι, η Μπάρα, το Καλαμούδι, η Κόρσια, το Κλίμα, το Τσιακίρι, το Κάγκελο⁵⁴, Αγραμάδες εκεί είχε ένα ποτάμι που κατέβαινε από την Βαρβάρα και από δω το λέμε Τρανό το λάκκο αλλά αλλιώς λέγεται και από εκεί σιαπέρα είναι το Σαμάρι που είχε μια μεγάλη βρύση το Ντουράκι, το οποίο βρίσκεται ακόμη. Ύστερα ξανα'εκαναν ακόμη μία έβγαζαν νερό κάπου αλλού άλλη πηγή. Αλλά όπως έμαθα κι πήγα είναι χάλια.

Ε: Όλες αυτές οι περιοχές έχουν διάφορες ονομασίες, από πού προέρχονται;

Δ.Χ.: Από πού βγήκαν οι ονομασίες αυτές κορίτσι μ άλλες βγήκαν από ονόματα ανθρώπων αλλά κι άλλες από ονόματα ζώων. Ας πούμε η περιοχή της Αγίας Κυριακής που είναι η Αγία Κυριακή εκεί που είναι ο Άγιος Αθανάσιος είναι η τοποθεσία του Αγίου Αθανασίου, της Αγίας Παρασκευής. Α η τοποθεσία Καλόγερος πήρε το όνομα του λένε κατοικούσε ένας καλόγερος στην Αγία Παρασκευή και έμεινε η θέση καλόγερος.

⁵⁴ Περιοχή όπου ήταν εγκατεστημένοι οι Τούρκοι και είχαν ένα κάγκελο όπου για να περάσεις τα όρια του χωριού έπρεπε να περάσεις από το κάγκελο εκείνο. Γι' αυτό το λόγο η περιοχή αυτή πήρε το όνομα αυτό.

Μαντζόλου είναι ένα βουνό από το όνομα κάποιου Μαντζόλη. Τώρα έχει πολλές μικρές τοποθεσίες, ονομασίες όλος ο τόπος κομμάτια- κομμάτια.

Ε: Όλες οι δουλειές των κατοίκων ήταν εδώ στο χωριό;

Δ.Χ.: Παλαιότερα οι άνθρωποι πήγαιναν έξω από το χωριό, είχαν αγροτικές τους καλλιέργειες, βγαίνουν έξω στα χωράφια, είχαν καλύβες επειδή ήταν μακρινή απόσταση και δεν μπορούσαν να πηγαίνουν κάθε μέρα πρωί βράδυ στα χωράφια τους είχαν καν καλύβες, κατοικίες δηλαδή. Είχαν και τα ζώα τους εκεί πέρα, είχαν τα ζώα τους, τα χωράφια τους εκεί έκαμναν κατοικίες αυτές. Κάθονταν με τις οικογένειες τους το καλοκαίρι, όλο το καλοκαίρι, τη σεζόν. Να θερίσουν, να αλωνίσουν, να κάνουν, να μαζέψουν τα θεμάτια και μετά τον Άϊ- Δημήτρη έρχονταν μετά. Από τον Ιούνιο που έβγαιναν έξω μέχρι τον Αϊ- Δημήτρη ήταν σχεδόν έξω. Αν έρχονταν καμιά μέρα, κάποιες Κυριακές άλλου, αλλά το περισσότερο καιρό το πενούσαν στα χωράφια. Εμείς με την οικογένεια μου πηγαίναμε στο Σαμάρι και στον Άγναντο. Έσπερναν χωράφια όλα τα νοικάτουσα⁵⁵ μέχρι να βρεις να πούμε ένα επάγγελμα για να ζήσεις αναγκάστηκα να ξύλα να κουβαλάμε και γεωργικά θα κάνουμε και σιδηράδικο και όλα. Αλλά δεν έφταναν. Στο Σαμάρι πήρα από τον πεθερό μου κι στον Άγναντο εκεί πήρα από κλήρο πήρα.

Ε: Κάποιο γεγονός που σας είχε εντύπωση, όταν ήσασταν πρόεδρος ή όταν ήσασταν μικρός;

Δ.Χ.: το χειρότερο που θυμάμαι όταν ήμουν μικρός ήταν ο σεισμός το '32, ο οποίος ήταν ισχυρός σεισμός, βγήκαμε έξω, μείναμε μέσα σε σκηνές ένα χειμώνα και μετά μας κάνανε παράγκες. Ήρθε ο στρατός, έστειλε το κράτος ας πούμε στρατό και μας έκανε παράγκες με σανίδια γύρω- γύρω και με λαμαρίνες. Καταλαβαίνεις τώρα μια οικογένεια πως ήμασταν. Μετά έδινε κάτι δάνεια κάτι για τα σπίτια, λίγοι έκαναν καινούργια. Ήταν τ μακαρίτη του Άγγελου τ Βαγγελούδι, του Κυριάκου που λέμε του Αγούλα, έκαναν κάμποσα τέτοια σπίτια εκεί, του Ελευθερούδη έδωσε χρήματα και έκαναν γιατί ήταν ακατοίκητα τα σπίτια τους δεν διορθώνονταν να κάνουν κατασκευές, τα άλλα ήταν για κατασκευές. Αυτό το θυμάμαι, το έζησα γιατί πέρασα και το χειμώνα μέσα στις σπηλιές και στις παράγκες, κρύο πολύ. Πριν πάρουμε τις σκηνές ο πατέρας μου έκανε ένα καλύβι, τι να κάνει ήμασταν τέσσερα παιδιά και τρεις αυτοί, εφτά άτομα, η γιαγιά μ δηλαδή, ο πατέρας μ, η μάνα μ και εμείς τέσσερα παιδιά. Ήμασταν οικογένεια μεγάλη,

⁵⁵ Ανακατεύω, τα κάνω όλα

εφτά άτομα, καταλαβαίνεις να κοιμούνται εφτά άτομα σε μια καλύβα τι γίνονταν, περιπέτειες της ζωής.

Ε: Ποιοι ήταν γραμματείες του Στανού, ποιοι θυμάστε;

Δ.Χ.: Ο πιο παλιός γραμματέας από το 1926 γιατί το 1926 έκανε το Ά Παγκόσμιο Πόλεμο και μετά την απελευθέρωση φυσικά από τους Τούρκους έκανε ο δάσκαλος τμηματικά ο Ζαφειριάδης και ο δάσκαλος ο Τσιόπουλος. Το 1926 ανέλαβε ο πατέρας μου μέχρι το 1948 ήταν γραμματέας. Το 1948 που ήμασταν στην Αρναία πήγε στην σχολή στην Ξάνθη, στην ιερατική σχολή και έγινε παπάς και ανάλαβε ο γραμματέας ο μπάρμπα ου Μήτσους ο Χασιώτς μέχρι το 1967. Κανά δυο χρόνια δεν είχαμε γραμματέα και έρχονταν από την Αρναία, ο Κυρούδας κι αυτοί. Έρχονταν αυτοί και εξυπηρετούσαν. Και το 1969 προσλάβαμε τότε τον Θόδωρο τον Ξύστρο, τον Κώτσο τον Ξύστρο Θόδωρο έλεγαν τον πατέρα του. Είχε βγάλει μόνο το Γυμνάσιο, Λύκειο δεν είχε τότε αλλά είχε μάθει δίπλα στον Κυρούδα. Τέλος πάντων βγήκε ένας καλός γραμματέας, τυπικός. Είπα ότι ήταν ο πατέρας μου από το '26 γραμματέας;

Ε: ναι τον αναφέρατε στην αρχή.

Δ.Χ.: Κι αυτός ήταν πολύς καλός έπαιρνε βραβεία από την νομαρχία για τα βιβλία που κρατούσε και τον έλεγχο που τον έκαναν δεν έβρισκαν τίποτα. Αυτοί ήτανε. Μετά που έγινε του Καμποδίστρια πήραν τον γραμματέα από εδώ και όλες οι υπηρεσίες είναι πάνω στο δήμο. Τώρα δεν έχουμε γραμματέα, τώρα έχουμε δήμο.

Ονομασίες και τοποθεσίες έχει πάρα πολλές οι πηγές τρεις είναι ου τσισμές κάτω που λέμε εκεί πέρα, φουστανούδια έχει πηγή. Για τα νερά τώρα για το νερό το '89 που πήραμε την πηγή και την φέραμε εδώ σιγά-σιγά φτιάξαμε κι άλλη γέφυρα, μια γεώτρηση εκεί πάνω και παίρναμε από εκεί περισσότερο νερό. Τραβούσε πολύ νερό και ελαττώθηκε πολύ το νερό και παίρναμε από εδώ πάν. Έτσι αναγκαστήκαμε να χτυπήσουμε γεώτρηση εδώ πάνω, στ Θανάση του λάου. Η άλλη μάλλον βούλουσε δεν προλάβαμε δεν έγινε καλή, εγώ έτσι λέω, δεν έγινε καλή τοποθέτηση σωλήνες δηλαδή και έπεισαν μέσα τα πέλματα και βούλωσε. Ανοίξαμε μετά και θα δούμε.

3^η ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ

Γενικά στοιχεία

Όνοματεπώνυμο: Χασιώτη Μαρία

Ημερομηνία γέννησης: 2- 3-1962

Τόπος κατοικίας: Στανός Χαλκιδικής

Τόπος γέννησης: Αρναία Χαλκιδικής

Επάγγελμα: οικιακά

Σπουδές: Απόφοιτη Γυμνασίου

Λίγα λόγια για την συνέντευξη

Το έθιμο του γάμου περιγράφεται με κάθε λεπτομέρεια από την κ. Μαρία. Κάνει μία γρήγορη περιγραφή από τον λόγο όπου το ζευγάρι είναι μαζί μέχρι να τους δέσει τα ιερά δεσμά του γάμου.

Συνέντευξη

E: γεια σας θα ήθελα να μου πείτε το όνομα σας

M.X.: λέγομαι Μαρία Χασιώτου.

E: πότε γεννηθήκατε;

M.X.: 1962, 2 Μαρτίου

E: είστε παντρεμένοι;

M.X.: είμαι παντρεμένη με τον κύριο Τάσο Χασιώτη από το 1994. Δηλαδή είμαι παντρεμένη 12 χρόνια και αποκτήσαμε τρία παιδάκια.

E: θα ήθελα να μου πείτε λίγα πράγματα για το γάμο, πως αναβιώνει στο χωριό.

M.X.: θα αρχίσουμε πρώτα από τον αρραβώνα. Πριν τον αρραβώνα δίνετε κάποιος λόγος.

E: τι γίνεται στο λόγο;

M.X.: πάει ο γαμπρός στο σπίτι της νύφης και ζητάει με τους γονείς της την κοπελιά και αν αποφασίσει η οικογένεια της νύφης λένε στον γαμπρό ότι αποφασίσανε και συνεχίζουν τον αρραβώνα. Και αφού δεχτούν συζητούν πάνω στο θέμα αυτό και καθορίζουν την ημερομηνία που θα γίνουν οι αρραβώνες. Τώρα θα πούμε πως γίνονται

οι αρραβώνες. Την ημέρα που θα γίνουν οι αρραβώνες το πρωί στο σπίτι του γαμπρού και της νύφης συγκεντρώνονται συγγενείς και φίλοι, κυρίως γυναίκες, στο κάθε σπίτι ανάλογα αν είναι του παιδιού ή της νύφης. Η νονά του κάθε παιδιού, που αναλαμβάνουν το κυρίαρχο ρόλο και η μητέρα του στρώνει μία κόκκινη μαντίλα στο τραπέζι και παίρνει γαρίφαλο και βασιλικό. Θα πρέπει να σχηματίσουν με τα φυτά αυτά ένα σταυρό, όπου θα το δέσουν με μια κόκκινη και άσπρη κλωστή και με μια κόκκινη κορδέλα σε σχήμα φιόγκου. Ταυτόχρονα οι παρευρισκόμενες γυναίκες τραγουδούν διάφορα τοπικά τραγούδια που αφορούν την προκειμένη περίπτωση τα αρραβωνιάσματα των παιδιών τους. Όταν τελειώσουν με το δέσιμο του σταυρού, βάζουν πάνω σ' αυτό την βέρα και ένα φλουρί. Στην συνέχεια ρίχνουν βαμβάκι λέγοντας τα ακόλουθα λόγια: «Να ζήσουν να γεράσουν, να ευτυχίσουν και να ασπρίσουν τα μαλλιά τους σαν το βαμβάκι». Τέλος ρίχνουν λίγο ρύζι και κουφέτα, και όλα αυτά τα τυλίγουν μέσα στην κόκκινη μαντίλα.

E: ξέρετε κάποια από αυτά τα τραγούδια;

M.X.: όχι δεν γνωρίζω. Οι πιο παλιές και οι πιο μεγάλες σε ηλικία τα ξέρουν.

E: γινόταν κάτι άλλο στον αρραβώνα;

M.X.: ναι. Ο αρραβώνας είχε και άλλα. Τοποθετούσαμε τον σταυρό με τα υπόλοιπα δώρα που προορίζονται για το γαμπρό και την νύφη αντίστοιχα. Για τον γαμπρό τα δώρα είναι το κοστούμι, παπούτσια, κοσμήματα κ.α. και για την νύφη είναι το φόρεμα, γόβες, κοσμήματα κ.α. Συνήθως τα δώρα αυτά είναι άσπρα μαξιλάρια του ύπνου με δαντέλες που προορίζονται στην οικογένεια του γαμπρού.

E: όλα αυτά γίνονται το πρωί;

M.X.: ναι το πρωί και λέγεται όλη η διαδικασία σταυρός. Το βράδυ γίνεται ο αρραβώνας, ο αρραβώνας γίνεται στο σπίτι της νύφης το βράδυ. Άκου τώρα. Πρώτος μπαίνει ο γαμπρός κρατώντας μια ανθοδέσμη και στην συνέχεια ακολουθούν οι κουμπάροι με γλυκά και έπειτα ο στενός οικογενειακός κύκλος του γαμπρού. Ο γαμπρός δίνει την ανθοδέσμη στην νύφη. Στην συνέχεια όταν τακτοποιηθούν όλοι ο νονός του γαμπρού παίρνει τους δύο σταυρούς που δέθηκαν το πρωί από το συγγενολόι των παιδιών και βγάζει τις βέρες. Ενώνει τις βέρες σταυρωτά και κάνει τρεις φορές το σχήμα του σταυρού πάνω στην εικόνα της Παναγιάς και του Χριστού που ήδη υπάρχει. Τέλος οι βέρες μπαίνουν στα χέρια των παιδιών. Έπειτα δίνονται τα δώρα στο ζευγάρι. Η οικογένεια του γαμπρού δίνει ένας- ένας τα δώρα στην νύφη και ύστερα της νύφης δίνει αντίστοιχα τα δώρα στο γαμπρό. Πρέπει να τονίσουμε ότι οι σταυροί ανταλλάσσονται, το

σταυρό της νύφης τον παίρνει ο γαμπρός και το σταυρό του γαμπρού το παίρνει η νύφη. Οι αρραβώνες τελειώνουν με χορό και φαγητό με πρωταγωνιστές το ζευγάρι και είναι όλοι ευτυχισμένοι εκείνη την βραδιά.

Ε: τώρα μπορείτε να μας πείτε πως αναβιώνει το έθιμο του γάμου στο Στανό.

Μ.Χ.: Η διαδικασία του γάμου ξεκινάει δύο εβδομάδες πριν την τελετή, την καθορισμένη ημερομηνία του γάμου που καθορίζει το ζευγάρι. Η νύφη δείχνει την προίκα. Πηγαίνουν γυναίκες στο σπίτι της νύφης και σιδερώνουν την προίκα, δηλαδή τα σεντόνια, μαξιλάρια, πετσέτες και κυρίως τα κεντήματα. Στην συνέχεια όταν τελειώσουν τα απλώνουν στους τοίχους του σπιτιού της, όπου συγγενείς και φίλοι συνήθως όλες οι γυναίκες του χωριού επισκέπτονται την νύφη για να δουν την προίκα. Λένε πως πρέπει πρώτοι να δουν πρώτοι την προίκα της νύφης το σόι του γαμπρού δηλαδή η μητέρα του και διάφοροι συγγενείς του και έπειτα ακολουθεί το υπόλοιπο χωριό. Πηγαίνοντας ο κόσμος στο σπίτι της νύφης που βλέπει την προίκα ρίχνει λεφτά πάνω στο κρεβάτι όπου είναι τοποθετημένα τα σεντόνια και οι πετσέτες και η υπόλοιπη προίκα και λένε «χαϊρλίθκα» και «η ώρα η καλή» και αυτά. Να συνεχίσω;

Ε: ναι πείτε μας.

Μ.Χ.: Στη μέση της εβδομάδας η νύφη κάνει το πάπλωμα. Μαζεύονται όλα τα κορίτσια τα ελεύθερα και πηγαίνουν στο σπίτι της νύφης. Η νύφη δίνει βελόνα και κλωστή για να δέσουν τις κορδέλες πάνω στο πάπλωμα της. Και όλα τα κορίτσια παίρνουν την βελόνα και την κλωστή σαν έθιμο και το βράδυ τα βάζουν κάτω από το μαξιλάρι τους δήθεν να ονειρευτούν αυτόν που θα παντρευτούν. Οι παλαιότερες έλεγαν ότι όσο κλωστή αφήσει η κοπέλα όταν τελειώσει σε τόσο χρονικό διάστημα θα παντρευτεί. Όταν τελειώσουν όλα τα κορίτσια τοποθετούν το πάπλωμα στο πάτωμα και τοποθετούν για γούρι ένα αγόρι ή ένα κορίτσι ούτως ώστε να αποκτήσουν το ζευγάρι όταν παντρευτούν με το καλό. Το έθιμο τελειώνει με τις γυναίκες να χορεύουν γύρω-γύρω από το πάπλωμα και να τραγουδάνε και ρίχνουν πάνω στο πάπλωμα ρύζι και κουφέτα και λεφτά και τελειώνει η διαδικασία του παπλώματος με γέλια και χαρά.

Ε: γνωρίζετε μήπως αυτά τα τραγούδια;

Μ.Χ.: μακάρι να τα ήξερα μα δεν τα ξέρω. Έχει και άλλα να τα πω.

Ε: ναι πείτε μας.

Μ.Χ.: Την προτελευταία ημέρα η νύφη με πολλές γυναίκες μαζεύουν την προίκα σε σακούλες και σε βαλίτσες σε ένα δωμάτιο του σπιτιού, ώστε την επόμενη μέρα να

πάρουν την προίκα. Πιο συγκεκριμένα την επόμενη μέρα συγκεντρώνονται οι κουμπάροι και το σόι του κουμπάρου και του γαμπρού στο σπίτι του γαμπρού. Πριν ξεκινήσουν ρίχνουν τουφεκιές ώστε να αντιληφθεί το χωριό ότι ο γάμος ξεκινάει. Στην συνέχεια όλοι μαζί, χωρίς όμως το γαμπρό, και με την συνοδεία αυτοκινήτων πηγαίνουν και παίρνουν την προίκα της νύφης. Τα αυτοκίνητα είναι στολισμένα με διάφορες άσπρες κορδέλες και κορνάρουν σε όλη την διαδρομή. Όταν φτάνουν στο σπίτι της νύφης, πριν μπου στο σπίτι οι συγγενείς της νύφης τους σταματάνε και τους λένε να τάξουν. Δηλαδή να δώσουν κάποια λεφτά ώστε να πάρουν την προίκα. Τότε ο πατέρας του γαμπρού ή ο αδερφός δίνει λεφτά και ύστερα όλοι οι συγγενείς κυρίως οι άντρες που κουβαλούν τοποθετούν την προίκα στα αυτοκίνητα. Πιο πριν έχουν τοποθετήσει χαλιά για να μην λερωθούν τα προικιά. Οι γυναίκες οι συγγενείς του γαμπρού παίρνουν τα μαξιλάρια και τα κάδρα σε όλη την διαδρομή. Όταν τελειώσει όλη η διαδικασία τοποθετούν πάνω στην προίκα ένα αγόρι που αυτό το αγόρι κρατά ένα μπρίκι που είναι ένα μικρό ανθοδοχείο μικρό ανθοδοχείο.

Έπειτα πηγαίνουν στο μελλοντικό σπίτι του ζευγαριού και πάλι με κορναρίσματα αλλά αυτή τη φορά και με την συνοδεία συγγενών της νύφης. Όταν φτάνουν τους περιμένει ο γαμπρός όπου τα παιδιά που είναι πάνω στα αυτοκίνητα του λένε να τάξει για να κατέβει και να μπορέσουν να πάρουν την προίκα. Έπειτα οι συγγενείς του γαμπρού κουβαλούν την προίκα στο σπίτι και οι συγγενείς της νύφης βλέπουν. Όταν τελειώσουν η μητέρα του γαμπρού κερνάει όλους τους καλεσμένους διάφορα ποτά και γλυκά. Με αυτό τον τρόπο τελειώνει και η διαδικασία της προίκας.

Την επόμενη μέρα η νύφη μαζί με την μητέρα της και την πεθερά της τακτοποιούν την προίκα στο καινούργιο σπίτι, δηλαδή μέσα σε συρτάρια και ντουλάπες.

Την Πέμπτη ο πατέρας του γαμπρού πηγαίνει ρακί στο σπίτι της νύφης. Αυτό σημαίνει ότι ξεκινάει ο γάμος.

Μία μέρα πριν την τελετή συγγενείς και φίλοι του γαμπρού συγκεντρώνονται στο σπίτι του γαμπρού. Η μητέρα του γαμπρού ετοιμάζει ένα πανέρι με διάφορα πράγματα που θα πάει στην νύφη. Δηλαδή κρέας και όλα τα μυρωδικά, σάλτσα, ρύζι, ρετσίνες, μύρα, γλυκά και ψωμί. Αυτό το πανέρι μαζί με τα δώρα των κουμπάρων, δηλαδή το κοστούμι του κουμπάρου και το φόρεμα της κουμπάρας και οι συγγενείς του γαμπρού τα πηγαίνουν στους κουμπάρους. Έπειτα όταν φτάσουν στο σπίτι των κουμπάρων

αδειάζουν το πανέρι και τους δίνουν τα δώρα και κερνιούνται. Στην συνέχεια οι συγγενείς του γαμπρού και των κουμπάρων πηγαίνουν στο σπίτι του γαμπρού. Γεμίζουν πάλι το πανέρι με τα ίδια πράγματα και παίρνοντας το νυφικό της νύφης πηγαίνουν στη νύφη. Πιο πριν οι ελεύθερες κοπέλες φορούν το νυφικό της νύφης σαν γούρι. Όταν φτάνουν στο σπίτι της νύφης, ο κουμπάρος κρατώντας το νυφικό και μαζί με τον υπόλοιπο κόσμο χορεύουν το νυφικό στην αυλή του σπιτιού. Στην συνέχεια ο κουμπάρος λέει τον πατέρα της νύφης να τάξει, να δώσει κάποια λεφτά. Όταν αδειάσει το πανέρι θα πρέπει να κόψουν το ψωμί στη μέση και να το βάλουν μέσα στο πανέρι για να επιστραφεί στον γαμπρό. Εφόσον οι συγγενείς του γαμπρού πάρουν το κουστούμι του γαμπρού, παπούτσια, ζώνη αναχωρούν με προορισμό πάλι το σπίτι του γαμπρού, όπου θα δοθεί τραπέζι στους κουμπάρους και τους συγγενείς του γαμπρού. Όμως κι η νύφη θα παραθέσει τραπέζι στους συγγενείς και φίλους της για να διασκεδάσουν επειδή θα φύγει η νύφη από το σπίτι. Και οι ελεύθερες κοπέλες θα φορέσουν το νυφικό. Και με γλέντι και χορό τελειώνει κι αυτή η μέρα.

Ε: πως αρχίζει η επόμενη μέρα του γάμου;

Μ.Χ.: Στο σπίτι του γαμπρού οι συγγενείς και φίλοι στολίζουν το γαμπρό, τον ετοιμάσουν, τον ξυρίζουν και ύστερα ένας- ένας άντρας τον ντύνει άλλος θα δώσει το πουκάμισο, άλλος το σακάκι, άλλος θα δέσει την γραβάτα και άλλος θα του δώσει τα παπούτσια του. Όταν ντυθεί ο γαμπρός όλοι οι καλεσμένοι που είναι εκεί πέρα στο σπίτι του γαμπρού τον φιλάνε, τον χαιρετάνε και του λένε η ώρα η καλή. Έπειτα όλοι μαζί ξεκινάνε να πάνε στον κουμπάρο να το πάρουν με τραγούδια και χορό. Όταν ξεκινήσουν ρίχνουν τουφεκιές και όπλα που είναι ένδειξη ότι ξεκινάει ο γάμος. Τον γαμπρό όταν ξεκινήσει από το σπίτι τον κρατάει ένα κορίτσι από τα αριστερά και ένα αγόρι από τα δεξιά. Το κορίτσι λέγεται ντιβιρίνα και το αγόρι ντέβερης. Ο ντέβερης κρατάει και τα παπούτσια της νύφης, όπου διάφορα κορίτσια είχαν γράψει από κάτω τα ονόματά τους και αυτό το λέμε πως τα ονόματα από τα κορίτσια που θα σβηστούν πιο γρήγορα θα παντρευτούν γρήγορα. Στην διαδρομή προς τον κουμπάρο οι συγχωριανοί βγαίνουν στο δρόμο ή στα μπαλκόνια και ρίχνουν ρύζι και λένε η ώρα η καλή.

Όταν φτάσουν στο σπίτι του κουμπάρου ανεβαίνουν στο σπίτι ο γαμπρός με τους συνοδούς του, οι γονείς του γαμπρού και τα αδέρφια του. Ο κουμπάρος δίνει στο γαμπρό την ανθοδέσμη και του λέει η ώρα η καλή. Στην συνέχεια όλοι μαζί αναχωρούν προς την

νύφη, μπροστά ο κουμπάρος, έπειτα ακολουθεί ο γαμπρός με τους συνοδούς του και όλοι οι προσκεκλημένοι. Και αυτή τη φορά με την συνοδεία μουσικών οργάνων.

Ε: είπαμε τι κάνουν στο σπίτι του γαμπρού και του κουμπάρου. Τι κάνουν σε όλο αυτό το χρονικό διάστημα στο σπίτι της νύφης;

Μ.Χ.: Στο σπίτι της νύφης υπάρχουν συγγενείς και η κομμώτρια που πρέπει να την χτενίσει και οι άλλες γυναίκες να την περιποιηθούν. Όταν ντυθεί η νύφη την βάζουν να πατάει πάνω σ' ένα κομμάτι σίδερο. Αυτό γίνεται λένε για να είναι γερή η νύφη και να είναι σιδερένια. Όταν πηγαίνουν ο γαμπρός και οι κουμπάροι στο σπίτι της νύφης για να πάρει ο γαμπρός την νύφη οι συγγενείς της νύφης πρέπει να πουν στο γαμπρό να δώσει κάποια λεφτά. Αν δήθεν δεν δώσει τα λεφτά δεν μπορεί να πάρει την νύφη και έτσι αναγκάζεται ο γαμπρός να δώσει κάποια λεφτά, προσφέρει κάτι στους συγγενείς και μπαίνει στο δωμάτιο που είναι η νύφη. Ύστερα ο ντέβερης, βάζει τα παπούτσια στην νύφη, όπου γίνεται χαβαλές. Η νύφη πειράζει τον ντέβερη. Ντέβερης είναι αυτός που πιάνει τον γαμπρό. Λέγοντας ότι δεν της μπαίνουν τα παπούτσια και πρέπει να βάζει λεφτά για να τις κάνουν. Στην συνέχεια η νύφη δίνει τον ντέβερη γλυκό του κουταλιού και μετά την ντεβερίνα. Αντί να προσφέρουν γλυκό έδιναν μέλι. Μετά δίνει στο γαμπρό κρασί να πει η νύφη και μετά πίνει και εκείνη και στην συνέχεια το ποτήρι που θα πιούνε και οι δύο θα το βάλει στην τσέπη του γαμπρού και το κρατάει σε όλη την διαδικασία του γάμου.

Την ίδια ώρα οι κουμπάροι κερνιούνται σε ένα άλλο δωμάτιο γλυκό του κουταλιού και λικέρ. Όταν τελειώσουν όλα όσα πρέπει να γίνουν αναχωρούν. Κατεβαίνουν οι κουμπάροι και ο γαμπρός και περιμένουν στην αυλή του σπιτιού την νύφη. Η νύφη όταν βγει από το σπίτι της πρέπει να κάνει τρεις φορές τον σταυρό της και τρεις μετάνοιες. Στην συνέχεια χορεύει μαζί με τους συγγενείς της και τους φίλους της έξω από το σπίτι της. Η νύφη κρατάει ένα το κλίκι⁵⁶ που εμείς το λέμε ψωμί το οποίο ρίχνει πίσω της και όποιος το πιάσει δήθεν παντρεύεται και αν το πιάσει κάποιος άλλος το μοιράζεται με τους άλλους ανθρώπους και το τρώνε. Αν το πιάσουν ελεύθεροι θα το πάρουν και θα το βάλουν κάτω από το μαξιλάρι για να ονειρευτούν ποιον ή ποια θα πάρουν. Όταν η νύφη ξεκινάει από το σπίτι για να πάει στην εκκλησία της λένε ένα τραγούδι που είναι «Αφήνω γεια στην γειτονιά», μόνο αυτό θυμάμαι.

⁵⁶ Κλίκι είναι

Πρέπει να τονίσουμε ότι και την νύφη την κρατάνε δύο άτομα πρέπει να είναι η αδερφή ή ο αδερφός και κάποιος άλλος. Στην συνέχεια της διαδρομής που περπατάει η νύφη και όλο το σόι και ο υπόλοιπος κόσμος η νύφη ρίχνει ένα δεύτερο κλίκι σε ένας μέρος του χωριού και όλος ο κόσμος χαρούμενος ορμά να το πάρει.

Ε: όλες οι νύφες σε εκείνο το σημείο ρίχνουν το κλίκι;

Μ.Χ.: ναι γιατί στο χωριό εμείς έχουμε πάντα αυτό το έθιμο. Η νύφη φεύγοντας από το σπίτι ρίχνει το πρώτο κλίκι και σε εκείνο το σημείο το δεύτερο και όλος ο κόσμος είναι χαρούμενος. Οι ντέβερροι του γαμπρού και της νύφης πιάνονται ο ένας πίσω από τον άλλο για να πάνε στην εκκλησία. Τελευταίος προορισμός είναι η εκκλησία όπου το ζευγάρι θα ενωθεί με τα ιερά δεσμά του γάμου. Μετά το μυστήριο, το ζευγάρι και σχεδόν όλο το χωριό πηγαίνουν στην πλατεία του χωριού, όπου με την συνοδεία μουσικών οργάνων θα χορέψουν. Αυτοί που θα σύρουν πρώτοι το χορό θα είναι οι νιόπαντροι.

Στην συνέχεια το ζευγάρι, οι κουμπάροι και οι γονείς του ζευγαριού θα πάνε στο σπίτι του ζευγαριού. Εκεί θα τους περιμένει η μητέρα του γαμπρού. Στην είσοδο του σπιτιού η πεθερά θα δώσει στην νύφη μέλι, όπου θα μελώσει την πόρτα τρεις φορές. Στην συνέχεια η πεθερά τους κερνάει γλυκό τους καλεσμένους, φυλάνε την εικόνα της Παναγιάς που κρατάει η πεθερά, τέλος την ίδια και εισέρχονται στο σπίτι. Αυτή την διαδικασία πρώτη την ακολουθεί η νύφη, στην συνέχεια ο γαμπρός και έπειτα οι κουμπάροι. Τέλος το ζευγάρι βγαίνει αναμνηστικές φωτογραφίες και τέλος η νύφη ως οικοδέσποινα του σπιτιού πλέον κερνάει τους παρευρισκόμενους.

Την επόμενη πηγαίνει η κουμπάρα, η μητέρα και πλέον η πεθερά της νύφης στο σπίτι των νεόνυμφων. Πρέπει να στρώσουν το κρεβάτι του ζευγαριού και να βγάλουν τα σεντόνια, τα μαξιλάρια και να στρώσουν την προίκα της νύφης..

Την επομένη Κυριακή το νιόπαντρο ζευγάρι θα πρέπει να παρευρεθούν στην εκκλησία θα πρέπει να παραθέσει δείπνο στους κουμπάρους.

Ε: έχετε κάτι άλλο που ξεχάσατε να μου πείτε;

Μ.Χ.: αν ναι. Αν το κορίτσι παντρευτεί σε άλλο χωριό, δηλαδή ο γαμπρός είναι από άλλο χωριό και σε κάποια σημεία του χωριού βάζουν κάποια εμπόδια αυτό σημαίνει ότι ο γαμπρός πρέπει να δώσει κάποια λεφτά σε αυτούς που παρευρίσκονται στα εμπόδια έτσι ώστε να πάρει την νύφη. Και έτσι περνάει και παίρνει την νύφη.

Ε: ακολουθούνται τα ίδια έθιμα που γίνεται ο γάμος στο Στανό;

Μ.Χ.: συνήθως ναι. Βέβαια ανάλογα και με τα έθιμα που επικρατούν και στο χωριό του γαμπρού. Στο χωριό μας όποιος γάμος και να γίνει γίνεται με πολύ λεπτομέρεια και μεράκι και χαρά. Το ίδιο εύχομαι και σε εσένα να έχει ένα ευτυχισμένο γάμο και καλό τυχερό όπως είχα και εγώ.

Ε: σας ευχαριστώ πολύ

Μ.Χ.: και εγώ να είσαι καλά και καλό τυχερό στην ζωή σου.

4^η ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ

Γενικά στοιχεία

Όνοματεπώνυμο: Σαμαράς Δημήτριος

Ημερομηνία γέννησης: 4- 8-1927

Τόπος κατοικίας: Στανός Χαλκιδικής

Τόπος γέννησης: Αρναία Χαλκιδικής

Επάγγελμα: οικιακά

Σπουδές: Απόφοιτος Δημοτικού

Λίγα λόγια για την συνέντευξη

Η συνέντευξη του κ. Δημήτρη ξεκινάει από αναμνήσεις των παιδικών του χρόνων αναφέροντας κάνα δυο παιχνίδια που έπαιζε όταν ήταν μικρός αλλά και δυο αινίγματα που θυμάται. Ακόμη κάνει αναφορά για το σεισμό του 1932 που όμως δεν ήταν στο Στανό αλλά στην Αρναία. Πολύ δύσκολα βέβαια χρόνια πέρασαν οι κάτοικοι του χωριού και κατά την περίοδο της κατοχής. Ο κ. Δημήτρης μας μιλάει για τις εμπειρίες του αλλά και για γεγονότα που αφορούν την περίοδο '40 –'50.

Συνέντευξη

Εγώ: Γεια σας ευχαριστώ που με δεχτήκατε. Διεξάγω μια εργασία όπου έχει ως θέμα την λαϊκή παράδοση στο χωριό μου και θα ήθελα να μου δώσετε κάποιες πληροφορίες. Πρώτα απ' όλα θα ήθελα να μου πείτε το όνομα σας.

Σαμαράς Δημήτριος, γεννηθείς το 1927, 4 Αυγούστου. Ο πατέρας μου λέγονταν Ιωάννης, η μάνα μου Σουλτάνα.

Ε: τι επαγγέλεστε;

Σ.Δ. Εγώ;

Ε: Ναι

Σ.Δ.: Τώρα κτηνοτρόφος, τώρα είμαι συνταξιούχος του Ο.Γ.Α. Είπαμε πότε γεννήθηκα;

Ε: Το είπαμε.

Σ.Δ.: Λοιπόν, τώρα πλησιάσαμε τα 80 τα χρονού. Τώρα τι να πούμε; οτι επαγγελομάσται. Το επάγγελμα μας ήταν, αλλάξαμε πολλά επαγγέλματα. Α...καταρχήν ας πούμε μπροστά για το τι.

Ε: καταρχάς θα ήθελα να μου πείτε για τα παιδικά σας χρόνια.

Δ.Σ.: Τα παιδικά μας τα χρόνια. Α γεννήθηκα στο Στανό, μετά το χίλια περίπου το ο πατέρας μου ήταν κτηνοτρόφος, μετά απότυχε από την κτηνοτροφία και πήγε υπάλληλος στην Αρναία κάτι ζωέμποροι είχαν και κρεοπωλεία και τον πήραν εκεί πέρα, δηλαδή το μισό μηνιάτικο του λειγαν και τότε οι υπάλληλοι λέγονταν δούλοι, δεν λέγονταν υπάλληλοι όπως τώρα. Αυτά γίνονταν τα παλαιά τα χρόνια. Και έκανε αγορές ζώα αυτά και εμείς αφού είχε μισιάρκα γίδια με του Μητσαίους, λοιπόν απότυχε τρία χρόνια και χρεώθηκε γιατί για να κρατήσεις το βιό σου σε βοηθούσαν αυτοί. Αφού ταίριασαν κακές χρονιές το 1929, ήταν κακές χρονιές και πάγωσαν τα λαγκάδια, πάγωσαν οι λάκκοι, ζωοτροφές δεν υπήρχαν και χάθηκαν πολλά ζώα και τότε τα χρεώνουσαν εσύ όπου τα έπαιρνες. Τέλος πάντων περίπου το 1930 φύγαμε από το Στανό και πήγα... καθίσαμε στην Αρναία. Νοικιάζαμε σπίτι.

Ε: πόσο χρονών είσασταν;

Δ.Σ.: εγώ θα ήμουν τότε τρία χρονών θα ήμαν. Τρία χρονών, γεννήθηκε και ο αδερφός μου ο Γιώργς στο Στανό όπως κι εγώ και πήγαμε στην Αρναία. Στην αρχή καθόμασταν στης γιαγιά μου το σπίτι καθόμασταν κι μετά νοικίασαμε κάποιο σπίντ Ματζάνου λέγονταν αυτοί, ήταν ξαδέρφη της μάνας μου και καθόμασταν αρκετά χρόνια. Το 1932 έγινε ο μεγάλος σεισμός το τότε για τον Οκτώβριο ήταν ποια μέρα δεν θυμάμαι ποια μέρα, ο μεγάλος σεισμός της Χαλκιδικής. Περίπου το βράδυ κατά τις εννιά η ώρα θα ήταν και μας άρπαξε ο πατέρας μου στην αμασχάλη εμένα και τον αδερφό μου τον Γιώργο. Πήγαμε έξω από την Αρναία σε μια απουλιάνια που λέγονταν κουκνιαρά είχε ένα μεγάλο πεύκο. Όπως. όλος ο κόσμος βγήκε έξω και όταν γίνονταν ο σεισμός και ταραζνταν τα σπίτια εγώ θυμάμαι όπως σι ζαλίζει ένα αμάξι έτσι ατραλίζουμαν κουνιούνταν ο τόπος όλος τέλος πάντων ξενύχτασμαι εκεί πέρα όλη τη νύχτα κι ο πατέρας μου γύρισε πίσω στο σπίτι και πήρε καμπόσεις σκεπάσματα, ρούχα τσέργεις, βιλέτζεις κι η μακαρίτισα η μάνα μου τον φώναζε «μην πας, μην πέσει κανένα σπίτι και σε μπλακώσει». Τέλος πάντων αυτός πήγε και πήρε και κοιμηθήκαμε έξω. Αφού πέρασε η μπόρα αυτή, ξεπέρασε ο τόπος άρχισε ο κόσμος να πανικοβάλλεται. Γκρέμισαν σπίτια κάτω στο Γομάτι το πάλαιο Γομάτι σούριασε και η Ιερισσός εκεί έγινε πιο μεγάλη ζημιά

και εδώ στη Αρναία τα παλιά τα σπίτια τα πολλά γκρέμισαν τέλος πάντων ήρθε ο στρατός και έκανε ένα νοσοκομείο κάτω ηκή που είνη του ξουκλής του Αγίου Στεφάνου στην Αρναία είχε χωράφια πολλά βέβε τότε, τώρα έγιναν σπίτια εκεί έκανε το νοσοκομείο ο στρατός και πηγαίναμε εκεί πέρα και μας εμβόλιαζαν, να μη κολήσουμε καμιά αρρώστια, θυμάμαι πήγα μη τη γιαγιά μου ηγώ και μας έβαζαν κατ γραμούδης στου μπουτ ηδώ και μας έβαζαν και ένα καπακούδ ύστερα αφού παν πλαστικό ακόμα της έχω τις γραμμούδης στο πόδιμ κη για την εβλογιά στου χέρ. Μετά από κει σηκωθήκαμε απ'τη κουκναριά πήγαμη εκεί τώρα που είναι τα γυμνάσια της Αρναίας του ληγάν στουμχό, εκεί κάναμε ένα κιόσκι μη κλαδιά ξέρω εγώ, ο πατέρας'μ, και καθουμάσταν αφού κατ στα κλαδιά, αλλά η βρουχή άμα είνη για να βρέξ έμπεινη όλου του νηρό μέσα,μια βραδιά βλέπουμη να αστράφτ πέρα μακριά κατά τη λίμνη βόλβη , κατά τα κηρδήλια μακριά τα Βουλγαρικά σύνουρα άστραφτη κη κοιτάζάμη της αστραπές πέντε έξι ώρες κουντά να φεξ αρχίζ να βρέχ ήρτη η βρουχή εκείν ήτρη εκεί στου στουμχό που λιέμη και είχε,άρχιση να βρέχ τα κλαδιά χμ γίνκαν μούσκημα και η γιαγιά μου είχαν ένα,της έδωκαν απ'του σεισμό μια μηγάλη σκηνή,ο θείος μου ο Κώττος είχε μία γυναίκα απ του Μαρμαρά και ήταν δύο γαμπροί αυτοί και τρυπουσάμη τότε στη σκηνή ημείς θυμάμαι .Τέλους πάντου έφηξη η μέρα στηγνόθηκαμη,απού κη ύστερα ο στρατός μας ήφηραν σανίδια και λαμαρίνες και κάναμε παράγκες, στο τζίνγκα λιέγουνταν είχη ένας κάτι χουράφια τώρα γίνκαν κάτι σπίτια εκεί πέρα και κάναμε παράγκα αντισεισμικιά, γύρω γύρω σανίδια και από πάνω λαμαρίνες πασάλια ξύλινα, ε και καθήσαμε εκεί πέρα αρκετό καιρό εγώ πότε στην γιαγιά μου πήγανε κι κμούμονα αλλά τότε όλοι είχαμε παράγκες γιατί φουβούμασταν όλοι το σεισμό. Ξιχμωνιασάμη ηκεί εκεί στις παράγκες και το καλοκαίρι έκαναμε έξω από την παράγκα πάλι με κλαδιά ένα φρέζο κι έκαναμε κάτι κούνιης κι κιουμασταν εκεί στα παλούκια του φρέζου αλλά ήμαν ανάποδους άνθρωπους δεν κοιμούμαν το μεσμέρι είχα ένα στεφάνι μ ένα σύρμα κι όλη μέρα γύρζα με το στηφάνι, έτρεχα πάνω κάτω όλους ου κόσμους κοιμούνταν, εγώ δεν κοιμούμαν δεν ήθελα να κοιμθώ δεν συνήθζα να κοιμάμαι.

Ε: Θυμάστε κάποιο παιχνίδι που παίζατε;

Δ.Σ.: ακόμη τότε ήμουν πολύ μικρός. Τα παιχνίδια δε κάτι κρυφτά, το κρυφτό ας που λέμε αλλά αργότερα που γίνκα 10 χρονών 12 Παίζαμε παιχνίδια το τόγκουλα, το κλιτζα κλιτζουκάνγκου, τη παπά τ αλώνι,η εννιάπιτρου μπάλης πάλι η μπάλα κάμναμε δεν είχαμε μπάλες όπους έχουμε σήμερα με τα κουρέλια εκαμνάμι πατσαβούρια να

έκαμναμι ένα σφυχτό τόπι εκεί πέρα και επηζαμε μι μπάλης. Αυτά ήταν τα πηχνίδια, τα παραμύθια ελιγαμη ε πως το λιγαμε δεν θμούμει ένα παιχνίδι που αρχίζει από ρου ας πούμε από κου κότσιφας, πήγηνεις στο πρώτο αρχικό το γράμμα κι όποιος το βρισκει κέρδιζει ας πούμε.

E: Θυμάστε πώς παίζατε το κλιτσου κλιτσουγκάνγκου;

Δ.Σ.: Εκουβάμι ένα ξύλου ίσου μ ένα μέτρου αυτό κι ένα άλλο καμιά 20 πόντοι το καναμει μάτι από δω μάτι απου κει και το πηζεις του χτυπούσεις κι σκόνουνταν κι δεύτερ πάσα του τύναζει ξανά πάλι ως που πάει κι άλλους το πιάνει εκεί πέρα έχανεις εκείνου που πειτούσεις. Το αμά δεν μπορούσες να του πιάσεις μετρούσεις ησύ έριχνε αυτός πάλι αλλά εσύ το ανταπόκρυνεις και του έριχνεις μακριά με του δικανίκι και μετρούσεις κλίτζα κλιτζουνγκάνγκου ένα, δυο,τρια δέκα δέκα πως παεινι κι όποιος έβγαζει πιο πολλά βαθμοί κέρδιζει ας πούμε. χαρτούδια απτα πακέτα απτα τσιγάρα εκαμνάμει χαρτούδια τράπουλα κι έπηζαμε να κάτι τέτοια πράματα τα παιχνίδια ήταν, τα παραμύθια ήταν αλλά τα λαχνίσματα ήταν.

E: θυμάστε κάποιο παραμύθι;

Δ.Σ.: E τώρα θυμούμει αλλά θέλει ώρες να τα λέμε τα παραμύθια. Α θα σει πω;

E: ένα παραμύθι

Δ.Σ.: να ελιγαμε το κουκί κι το ρεβύθι κι του χάλκου του κουρτζι. Α δεν τα θυμάμαι μωρέ, δεν τα θυμάμαι. Να κάτι άλλα μεγάλα παραμύθια αλλά θέλει να τα σκεφτώ ώρες για να τα θμηθώ, βέβαια. Κατι αινίγματα έλειγαμε αλουγούδι μ κόκκινου σ' αγαπώ κι μ' αγαπάς κι σι δίνω κρύου νιρό κι ψουφάς. τι ίναι; Άλλους του ξερ είναι η φουτιά. Άλλο ένα πάλι ένας στλων κι δεν χουρταίνει άλλους φεύγει κι δεν ξαναγυρνάει κι άλλους πεθαίνει κι δεν ξανανασταίηται. Τι ίναι;

E: Τι είναι;

Δ.Σ.: Τι ίναι; για α βρέτου. Είναι η φωτιά. Όσο ξύλο και βάζεις, τρώει τα καίει και δεν χορταίν. Α ο καπνός που φεύγει δεν ξαναγυριζει και η στάχτη που γίνεται πεθαίνει και δεν ξαναανηστήηνει, γίνεται πάντα στάχτη. Να αυτά είναι, ποια άλλα να σου πω. Αμα ξαναθυθώ θα συ πω.

E:Θυμάστε κάτι άλλο από τα παιδικά σας χρόνια;

Δ.Σ.: από τα παιδικά μου χρόνια δεν υπήρχαν ούτε ράδια, ούτε τηλεοράσεις και μαζεύουμασταν το βραδ στου σπιτ και έψηναμει τίποτα κάστανα στου τζακ, ρουβυθια εψηνάμει αυτά ποιος θα φάει περισσότερο και τότε ήταν δυστυχία μεγάλη, ο κόσμος δεν

είχε το γάλα έτρωγες μια φορά το χρόνο εξου αν αρρωστούσες πια και σου έφερναν συμπυκνωμένο γάλα ή από κανέναν αγελαδάρ που σε έδινε λίγο γαλατάκ για να φας και να ζουντανέψ. Στο σχολείο πάλι ο κόσμος πηγαίναμε πολύ δυστυχισμένα, ξυπόλτοι έπρεπε να πάρεις και στην αμασχάλη σου ένα κομμάτι ξύλο για την σόμπα, δεν αγοράζες όπως τώρα τα ρεύματα και τα ξύλα κι αυτά που έχουν τώρα οι θερμάνσεις και τα καλοριφέρια. Έπερεπε κάθε πρωί να πάρεις κι ξύλο για την φωτιά θυμούμαι μια πρωινή δεν είχαμε ξύλα και έκαμνε κι κρύο α κι λέω να πάω ν άλλη δυο ξύλα. Ναι αλλά ο δάσκαλος με τιμώρησε γιατί δεν έφερε ξύλο να λέω επειδή κρύωνα να θα γράψεις την ορθογραφία δέκα φορές. Τι να κάνω την έγγραψα. Τέλος πάντων ας φύγουμε από τα παιδικά μας τα χρόνια να πάμε πιο μικρά. Υπήρχαν ελονοσίες, αρρώστιες αφού ήμαν ίσια με πήγα 7 χρονών στο σχολείο και ύστερα από ένα δυο μήνες αρρώστησα, με έπιασε μια ελονοσία και έπιασα για πεθαμό. Όλο το χειμώνα δεν υπήρχαν φάρμακα τότε υπήρχαν κάτι ενέσεις κυνίνες και κάτι χαπάκια κόκκινα από την Τήνο και δεν υπήρχαν πενικιλίνες και αντιβιώσεις όπως τώρα τσερμασοβό το λεν ένα βοτάνι πικρό δηλητήριο, εβαζαμε κι πείναμε κι απ κεινο. Τέλος πάντων αφού αρρώστησα αρκούδσα, δεν μπορούσα να περπατήσω. Και με πήγε η γιαγιά μου σ ένα γιατρό γείτονα μας εκεί πέρα Σαραφιανός Γρηγόριος λέγονταν. Με εξέτασε αυτός σε λέει καθαριότητα του πηδί να το χειτει. Ναι δεν κατάλαβε η γιαγιά μου τι είναι καθαριότητα. Εγώ νόμιζα να με αλλάζουν τα ρούχα αλλά έπρεπε η μύτη μου όλα είχε βουλώσ και έβγαλα σπυριά κι εδώ στο σαγόνι κι από μέσα στο λαιμό, δεν μπορούσα ούτε να καταπιώ με έδινε γάλα να πιω και δεν μπόρεσα να το κατεβάσω, είχα πολλά σπυριά. Θυμάμαι η γιαγιά μου ύστερα με έβραζε ρύζι πιλάφι και το έβαζα εδώ στα σαγόνια και μαλάκωσαν από καιρό πολύ και έφυγαν τα σπυριά εκείνα. Από την ελονοσία παρουσιάστηκαν όλα εκείνα κι ύστερα τελευταία με πονούσαν τα πόδια από την αδυναμία δεν μπορούσαν να περπατήξω. Τέλος πάντων με είχαν ξεγράψει ότι θα πεθάνω αλλά εγώ όμως άντεξα σιγά- σιγά γίνκα καλά και ξαναπήγα σχολειό πάλι πρώτη τάξη διότι ένα χειμώνα στο κρεβάτι πήγα στο σχολείο και ήμαν καλός μαθητής. Τέλος πάντων τότε είχε άλλα συστήματα το σχολείο στην Αρναία πηγηνάμε που καθόμασταν εκεί άειναμε και το μεσημέρι πρωί μέχρι τις 12 το μεσημέρι και μετά από τις 2 μέχρι 4 κάθε μέρα εκτός του Σάββατο.

Ε: Μετά το σχολείο τι κάνατε, όταν σχολούσατε;

Δ.Σ.: πηγαίναμε στο σπίτι να φάμε και μετά τις 2 πηγαίναμε μέχρι τις 4 μετά σχολούσαμε πάλι να θα παίζαμε κανένα παιχνιδάκι με κανένα φίλο γειτονιάς μετά τότε

δεν υπήρχαν ηλεκτροφωτισμοί και λάμπες με τις γαζόλαμπες ήμασταν και τα λαδιά στο τζακ στα ξύλα. Πότε διαβάζαμε πότε δεν διαβαζάμει κι αν πήγαινες αδιάβαστος έτρωγες τέσσερις πέντε βεριές από τον δάσκαλο άλλοι μας κρατούσαν και νηστεία δεν φτάνει που ήμασταν κι νηστικοί κι δεν είχαμε ψωμί να φάμε αλλά όποιος δεν ήξερε το μάθημα σε κρατούσε και νηστεία του λειγαν τότε τώρα δεν υπάρχει τέτοιος νόμος κρατούσε τέσσερις πέντε μαθητές και τους κρατούσε μισή ώρα μία ώρα ο δάσκαλος στο σχολείο μέσα έφευγαν τα άλλα παιδιά κι συ κάθουσαν τιμωρημένος βέβαια κι συ σχολούσε.

Ε: Πότε ήρθατε στο Στανό;

Δ.Σ.: Αφότου τελείωσα το σχολείου εγώ το καλοκαίρι κουβαλούσα είχαμε έναν γάιδαρο κουβαλούσα ξύλα πήγνα σ πάνω στο βουνό, είχε καστανιές ξηρές κάτι δέντρα αυτά. Είχα τον γάιδαρο κι κουβαλούσα ξύλα για το χειμώνα, φλασκουν μαζεύαμε για το χειμώνα να πίνουμε καθώς καμπόσα κάστανα πάεινα σ απάν καστανιές μάζευα και τα βάζαμε σε αμμούδα σε τενεκέδες έβαζάμε μια σειρά κάσταν μια σειρά αμμούδα και διατηρούνταν όλο το χειμώνα τα κάστανα. Αφού τελείωσα το σχολείο με παρήγγειλε ένας θείους μ απ το Στανό Γκόγκος Γεώργιος λέγοταν και πήγα υπάλληλος δούλους που λέμε είχε γίδια αυτός κι εγώ κουβαλούσα του γάλα είχε άλλον που τα βουσκει κι εγώ πήγνα με το μουλάρι του και λαλούσα το βραδ τα γίδια τ αρμηγάμει αυτός τ άρμηγει κι εγώ από πίσω στ στρούγκα έκανα κανα δυο μήνες εκεί αλλά αρρώστα πάλι μη γύρσει πάλι ελονοσία με τσίπσας πάλι τα κουνούπια. Κι έφυγα. Τέλος πάντων καθόμασταν στην Αρναία τον Οκτώβριο κυρήχτηκε επανάσταση ο πόλεμος της Αλβανίας, ο αλβανικός πόλεμος κι πριν ακόμη κυρηχτεί ο αλβανικός πόλεμος ήταν ήρθε ο στρατός και μάζευε μουλάρια τα κοίταζε. Ο κόσμος κατάλαβε ότι κάτι θα γίνει και τον Οκτώβριο, στις 28 του Οκτώβρη γίνκει η επιστράτευση ύστερα γιατί ο κόσμος τότε δεν είχε αμάξια ένα χωριό ζήτημα να είχε ένα αμάξ είχαν εργάζοταν με τα μουλάρια, τα άλογα, τα γαϊδουράκια και τα βόδια και τις αγελάδες ζευγάρζαν όργουναν τα χωράφια. Λιπάσματα δεν υπήρχαν τότε κι ο κόσμος δυστυχούσε η Ελλάδα τότε είχε ψωμί για τις τέσσερις μήνες πέντε μήνες κι όλος ο κόσμος όλα τα μπαχτσεδάκια όλα όπου υπήρχαν ποτιστικά χωραφάκια κι έβγαζαν τις πατάτες, τα φασόλια, τα καλαμπόκια λίγο σιτιράκι η σίκαλη έσπειναν τα φτωχά τα χωράφια κι όσοι είχαν ζώα τα κουπριζαν στα δικά τους τα χωράφια κι έκαμναν λίγο ψωμί παραπάν αλλά ζούσε ο κόσμος ήσυχα, ήρεμα, πίστευαν καλά νήστευαν τώρα άλλαξαν τα πράγματα και ξιπόλτει ήμασταν και παεινάμει στην εκκλησία δεν υπήρχε τέτοιος μοντέρνος πώς να στο πω εξέλιξη δεν σνέρζει ο κόσμος και

με τρύπια και μπαλωμένα πηγηνάμε στην εκκλησία και εκαμνάμει οικονομία λοιπούμασταν να αγοράσουμε ένα κουλούρι να φάμε κατάλαβες τι γίνεται δεν υπήρχαν τότε πλαστικά όπως τώρα νάιλον τότε υπήρχαν τα δέρματα δερμοσοληψία είχαμε επαγγέλματα τότε πολλά τώρα χάθηκαν τα επαγγέλματα υπήρχαν στην Αρναία 50 τσαγκάρδεις που έκαμναν παππούτσια και τα πουλούσαν σε όλες τις περιοχές στα παναΐρια, υπήρχαν ραφτάδες πολλοί οι γυναίκες έκαμναν χαλιά, κάπες τσέργιες, βελέτζοι, σαΐσματα και για τα μελλίσια πάνεις που ακόμη που έδιναν τα κουφήνια τα έκαμναν όλα αυτά οι γυναίκες από τρίχα, η τρίχα και το μαλλία είχε αξία και σήμερα κουρεύουμε τα γίδια και τα πρόβατα και τα πετάζουμε δεν τα παίρνεις κανένας ενώ τότε είχαν μεγάλη αξία. Τα δέρματα επίσης είχε δερμοσοληψία και τα επεξεργάζαν οι δε κυρίως τα τραϊά τα δέρματα τα τραβούσε η Πελοπόννησος τότε αυτοί είχαν λάδια εκεί κάτω και κρασιά και τα έβαζαν στα τουλούμια, στους ασκούς που τα λεμε. Σαμαράδες είχαν πολλά μουλάρια έκαμναν σαμάρια καταργήθηκαν δεν έχει τώρα τέτοια να πιάσουν, πεταλουτέ αλμπάνοις όπως τς λέγαναν καλύβουναν τα μουλάρια τα γαϊδουράκια πάει κι αυτό το επάγγελμα. Και πολλά άλλα έχουν χαθεί, πολλά επαγγέλματα. Τώρα άρχισαν άλλα τι θα γιν.

Ε: Μετά την επιστράτευση τι θυμάστε;

Δ.Σ.: Θυμάμαι μια ωραία πρωινή, μια ωραία μέρα ο κόσμος δεν το περίμενε αυτό το πράγμα αλλά είχαν μια ιδέα γιατί πιο μπροστά από ένα χρόνο η Ιταλία είχε κυριεύσει την Αλβανία για την Μ. Παρασκευή κιόλας και πιο μπροστά η Γερμανία κυριεύσε το 38- 39 την Πολωνία και θυμάμαι είχε μια φαρμακοποιέσα ένα ράδιο τηλιόραση και έπρεπε να δουλέψει με ρεύμα με ηλεκτροφωτισμό και αποκλειστικά και δούλευε ο ηλεκτροφωτισμός είχε ένα δυτικό δικόλεκτο γεννήτρια ένας Κακακάλος λέγονταν δούλευε ειδικά να δώσ' ρεύμα το ράδιο και άκουγαμε στου ζινγκ φινγκ λέγονταν μ φαίνονταν τα οχυρά του μαζινού τα ζινγκ φινγκ και δεν τα ξέρω και με ακρίβεια βέβαια αλλά ήλκει ο σταθμός της Γερμανίας ότι κυριεύσε την Πολωνία ας πούμε. Τελος πάντων στις 28 Οκτωβρίου έγινε η επανάσταση χτυπούσαν οι καμπάνες επιστράτευση, επιστράτευση μαζεύτηκε όλος ο κόσμος εμείς τότε καθόμασταν στην Αρναία και είχε λίγα φορτηγά ζήτημα δυο τρία άλλοι με τα πόδια ξεκίνσαν άλλοι με τρενάκι κατέβηναν κάτω στην Νέα Μάδυτο. Κι είχε τρενάκι από τον Λαγκαδά του σαρακλί έξω από την Θεσσαλονίκη εκεί ήταν ο σταθμός έφτανε μέχρι το Σταυρό αυτή την συγκοινωνία είχε το τρενάκι μικρό τρενάκι βέβαια αλλά εξυπηρετούσε τον κόσμο και όσοι ήθελαν να πάνε

στην Θεσσαλονίκη κατέβαιναν από την Αρναία με αγωγιάτες με μουλάρια κατέβαιναν κάτω στην Νέα Μάδυτο στο σταθμό το σιδηροδρομικό και πήγαιναν στην Θεσσαλονίκη ας πούμε κουβαλούσαν ξύλα, κάρβουνα ζώα οτιδήποτε είχε επιβατικό και για φορτηγά βαγόνια. Αυτό ήταν το 45-46 ύστερα σταμάτησε τέλος πάντων πήγαμε στον αλβανικό τον πόλεμο ο κόσμος άρχισε να προσεύχεται οι γυναίκες να φτιάχνουν για τους στρατιώτες χουχούλες, κάλτσες, σκουφούνια όπως τα λέμε. Τέλος πάντων αφού χτύπησε ο Γερμανός μετά άρχισε η οπισθοχώρηση κυρίευσαν αφού χτύπησε πρώτα στα βόρεια χτυπούσε απάν στις Ρωσίες κι Βουλγαρίες πως τα λεν δεν τα ξέρω. Και μετά αφού είδε τα ζορ κι ο Ιταλός δεν μπορεί να τον βοηθήσει μέσα στην Ελλάδα χτύπησε ο Γερμανός και μπήκε από εδώ πάνω το Ρούπελ, απ' το Πέλλας. Ξέχασα να σου πω όμως πιο μπροστά για να σου δώσω μια έννοια ο Μεταξάς ο Ιωάννης είχε αναλάβει 1936 ως δικτάτορας αλλά ο κόσμος χόρτασε δουλειές και υπήρχε μια ηρεμία, υπήρχε ακόμη ένα κουμμουνιστικό σαν κρυφό αλλά δεν μπορούσαν να κάνουν τίποτες και τους περιορίσει τους βάλαν κασμπόσες μέρες κράτηση στις αστυνομίες τους απολνούσε. Όμως συμουρφώθηκαν βέβαια και τι άλλο.

Ε: θυμάστε ποιοι από το Στανό πήγαν στα αλβανικά σύνορα;

Δ.Σ.: πολλά άτομα πήγαν. Πήγε ο μπάρμπα ο Θανάσης ο Σαμαράς, που ήταν και ηλικιωμένος. Ο πατέρας μου ήταν γεννηθείς το '87 δεν το πήραν, έκανε στρατιώτης 5 χρόνια τότε στους Βουλγάρους με τους Τούρκους. Κι άλλοι ο Κασαμπαλής ο Μήτσος, ο Στεφανής ο Θανάση μαζί με τον ξάδερφο του τον άλλο τον Στεφανή, ο Διαμαντής Διαμαντάς κι άλλοι δεν θυμάμαι μωρέ. Σίσομα πήγαινε όλους ου κοσμάκς και οι γυναίκες να κάνουν εκείνες τις λειτουργίες κάθε βράδυ στις εκκλησίες και υπήρχε δυστυχία. Τέλος πάντων του ξυπήδξαμει κι αυτό. Ήρθαν οι Γεραμανοί αφού ήρθαν οι Γερμανοί ε ο κόσμος οπισθοχώρησαν οι στρατιώτες πήγαιναν στα σπίτια τς άλλοι με τα πόδια άλλοι ήβρισκαν μουλάρια παρατσμένα απ' το γιατί έκαναν επιτάξης κι είχαν μασ δεν είχε αυτοκίνητα τότε ήταν λίμν τότε και μάζευαν όλα τα ιδιωτικά τα μουλάρια άλλους είχε τέσσερα, τότε είχαν πολλά μουλάρια, άλλους δυο μουλάρια, άλλους πέντε, άλλους ουχτώ με αυτά γύριζαν τις μεταφορές ξύλα, κάρβουνα, μελλίσια οτιδήποτε εμπορεύονταν και ήρθαν κι έφεραν πολλοί ευλογημέν με μουλάρια από παν άλογα. Αλλά μετά αφού ησύχασαν λίγο τα πράγματα γίνκει στο Πολύγυρο μια διαταγή όσνοι έχουν μουλάρια από το στρατό και τα έχουν στα σπίτια τους να παν στον Πολύγυρο να τα παρουσιάσουν γιατί άλλους είχε πέντε μουλάρια κι τς τα πήραν κι δεν είχε ούτε ένα

κι άλλους δεν είχε καθόλου κι πήρε τζάμπα μουλάρι κι τς τα πήρε τα άλλα κι τα δίνει σ αυτούς που δεν είχαν αλλά θυμάμαι ένα περιστατικό. Να το πω τώρα;

Ε: πείτε το

Δ.Σ.: ήμαν παιδαράς εγώ τότε ήμαν τότε που ερχόταν ο στρατός και μάζευε τα μουλάρια εκεί στου χωροτάξ του λειγαν της Αρναίας που είναι το καμπαναριό του Αγ. Στεφάνου εκεί έρχονταν ο στρατός κι είχαν τα γραφεία τους η επιτροπή κι πήγαιναν τα μουλάρια. Γίνκαν τρεις πειτάξεις έρχονταν κάθε νύχτα και μάζευαν και άντε πάλι. Στα τελευταία θυμάμαι είχε μια γιαγιά Πάχτηνα ο γιος, του παιδί της πήγε στρατιώτης, είχε τέσσερα-πέντε μουλάρια και τς τα πήραν και απόμνει μόνο ένα μουλάρι ύστερα. Κι αφού πήραν κι αυτό το μουλάρι, ήμουν εκεί εγώ παιδαράς τώρα ε του έβγαλαν ικανό για να το πάρουν και λεν περιδερίς και σφραγίς τότε τα έβαζαν καμμένη σφραγίδα στου σβέρκου ο ελληνικός στρατός και δεν έσβηνε ποτέσ και το έβαζαν μια λουρίδα ένα λουρί με αλσύδες και έπρεπε ύστερα τα μάζευε κι πήγαιναν. Θυμάμαι αυτό το μουλάρι ένα μαυρούδ ήταν να αρχίς τις κλουτσιές και να σηκώνεται σούζα κι εκείνη η γιαγιά που του ήφερε να κάνει το σταυρό της «Αχ Παναγία μ κι Αγ. Στέφανε» να λέει και το μουλάρι τς έφυγε και το μουλάρι να πηγαίνει μέσα στη στάνη τς γιαγιάς που του είχε κι του γλίτωσε του μουλάρι σαν θαύμα ήταν αυτό. Το θυμάμαι καλά. Τέλος πάντων τελείωσε ο πόλεμος ε περίμεναν ο κόσμος άλλοι άφσαν τς γυναίκες τα έγκυες, λεχώνες άλλοι πήγαν τα παιδιά τς φαντάροι άλλοι έρχονταν γρήγορα άλλοι αργούσαν λόγω σε τι μέρος βρίσκονταν. Στο δρόμο που γίνονταν η οπισθοχώρηση τα γερμανικά τα αεροπλάνα τους βορβάδισαν με τα γερμανικά πυροβόλα κι κρύβταν. Τέλος πάντων ησύχασαν τα πράγματα ανέλαβε η κυβέρνηση του α ξέχασα να σου πω ότι ήταν δικτάτορας ο Μεταξάς ανέλαβε το 1936 και διοικούσε καλά χόρτασε ο κόσμος δουλειά και έκανε οχυρά στο Πέλλες απάν όπου το λέν τα οχυρά του Μεταξά έκανα εγώ στρατιώτης εκεί παν είχε μεγάλα πολυβούλια με κάμαρες μέσα με νοσοκομεία βαθιά μέσα στη γη με πηγές νερά τα πάντα το πρόβλεπε αυτό κι έλεγε: «Αγαπητοί Έλληνες θα σπέρνεται ακόμη και τις αυλές σας». Τότε αφού δεν υπήρχε η Ελλάδα ψωμί χορταστικό για όλο τον κόσμο γιατί αυτός τα περίμενε αυτά κι όποιος δεν έσπερνε το χωράφι του να πάει άλλος να το σπειρ έχει το δικαίωμα χωρίς καμία αντίρρηση. Τότε ήταν ακόμη λιγοστά δεν υπήρχαν ούτε τρακτέρια τότε μόνο με τα ζευγαρώβουδα και με τα μουλάρια να αυτά ήταν άλλοι έκαμναν πατάτες με το ριτσέλ με το κασμά. Τέλος πάντων ήρθε η Γερμανία στην αρχή έκοψαν υπήρχε ένας υπουργός οικονομικών Τσουχλάκοχλου λεγόταν μου

φαίνεται ο Γιαμάνης λέγονταν. Τέλος πάντων το χρήμα είχε αφηθεί όσοι είχαν κάτι οικονομίες από άλλους πουλούσε τα ζώα του άλλους τα βόδια τ άλλους το στάρι τ εκείνα λεφτά για λίγο βάσταξαν μετά κυκλοφόρησε το μάρκο γερμανικά χαρτιά ήταν και εκείνα είχαν αξία. Ναι αλλά υστέρα ο υπουργός αυτός των οικονομικών Κουτζαμάνς λέγονταν τα λειγαμε και κουτζαμάνδης ύστερα έβγαζε χαρτιά χωρίς αντίκρισμα για να σταθεροποιηθεί λίγακ ο κόσμος εκείνα τα λεφτά αχρηστεύθηκαν όλα δεν περνούσαν ύστερα εκατομμύρια δούλευε ο κόσμος στους Γερμανούς πήγαιναν εδώ κάτω στου Γιάγκουβ έκαμναν το δρόμο με τα γαϊδουράκια κουβαλούσαν πέτρες μας έβαζαν συσσίτια σε κάτι καζάνια μαγείρευαν μας έδουναν έρχονταν με τα τσουβάλια μας τα πλήρουναν το χωριό αλλά ήταν άχρηστα το καλαμπόκι δεν βρίσκονταν δεν είχε ψωμί λάλσει η πείνα του '40, '41. Όσοι είχαν λεφτά το 1941 του πρόβληψαν κι αγόρασαν σιτάρια ου άλλους ο κοσμάκς που έπαιρνε από τα μαγαζιά αλεύρια είχε να πληρώσει τυφλομάγαζα ας πούμε κι άρχισε ο κόσμος να πηγαίνει τότε είχε στην Νιγρίτα, στην Μαύρη Θάλασσα ένα μέρος είχαν βαλτίσια καλαμπόκια ύστερα αυτοί και πήγαιναν από εδώ οι Μαυρογορίτες τους έλεγαν έσπερναν από κάτω από τα νησιά στα Πυργαδίκια, στον Αγ. Δημήτριο τον έλεγαν τότε τώρα τα λεν Πυργαδίκια, έφερναν τότε τα καΐκια λάδια και κρασιά και πάηναν όσοι είχαν άδεια μουλάρια, πήγαιναν αγόραζαν λάδι κι κρασί και τα πήγαιναν στην Νιγρίτα, στην Μαύρη Θάλασσα κι καλαμπόκια και ξαναπάηναν στα καΐκια κι ξαναπήγαιναν καναμπόσα καλαμπόκια κι τς απόμνεισκει κι αυτοί κι γίνουνταν η μαύρη αγορά και τότε έλεγαν κι ένα τραγούδι: «όλοι οι μαυραγορίτες τον καιρό τους βρήκανε πεντοχίλιαρα και μάρκα όλοι φορτωθήκανε» κι άλλο δεν θυμάμαι. Τέλος πάντων άρχισε η δυστυχία πείνα ο κοσμάκς τα πρώτα κρούσματα της πείνας χτύπησε στο Στρατών κι Στρατωνίκη, στου μαντέμ λάκκου εκεί μέσα δούλευαν όλοι στα ορυχεία τς στα μεταλλεία, κι σταμάτησαν τα μεταλλεία κι ου κόσμους σήκωσε τα χέρια άρχισε να πουλάν ραπτομηχανές, προίκες οτιδήποτε. Τέλος πάντων άρχισε ο κόσμος να βράζει αλάτια από τη θάλασσα νερό κουβαλούσαν ξύλα κι αποστείρωναν το νερό κι έπαιρναν το αλάτι κι του φουρτώνταν γυναίκες ξυπόλυτες από εδώ την περιοχή κι του πήγαιναν στην Νιγρίτα να πουλήσουν το αλάτι να πάρουν καλαμπόκι. Αλλά δεν ήταν μόνο αυτό στο δρόμο υπήρχαν τσέντες κλέφτες χωροφυλάκοι πλακτατσήδες κι όσοι έρχονταν με τα γαϊδουράκια με αυτό τς έπαιρναν του ποσοστό τς έπαιρναν στάρ καλαμπόκι τους ξεγύμνωναν ήταν λάσπες στο δρόμο ταλαιπωρία μεγάλη δυστυχία, φάρμακα γιατροί δεν υπήρχαν. Τέλος πάντων οι επιδρομές οι γερμανικές

περνούσαν τα αεροπλάνα έρχονταν από παν την Γερμανία και πήγαιναν κάτω κατά την Κρήτη τότε η οπισθοχώρηση που γίνταν από 20,50 αεροπλάνα αυτά τα στούγκας και πήγαιναν κατά την Κρήτη να καταλάβουν την Κρήτη γιατί είχε στρατό εγγλέζικο τότε και έφευγαν για την Μέση Ανατολή και αν εμείς κοιτούσαμε ήμασταν εμείς τσουπανούδια τότε έξω στα ζώα κι τρύπουναμε στα πουρνάρια να μην μας ρίξουν βόμβες φοβούμασταν αλλά ακόμη κι στον αλβανικό τον πόλεμο όλα τα σπίτια είχαν κουρτίνες με εφημερίδες να μην δειχν φως έξω και βορβαδίζουν τα αεροπλάνα. Στην Θεσσαλονίκη έρχονταν ιταλικά αεροπλάνα και βορβαδίζαν με τον αλβανικό τον πόλεμο πολλές φορές βέβαια. Τέλος πάντων άρχισε η δυστυχία το 1941 κλείστηκαν οι θάλασσες γέμισαν οι θάλασσες νάρκες. Θυμάμαι ένα καράβι πάει προς κάτω στην Αθήνα Σιμάρα λέγονταν δεν θυμάμαι καλά Σιμάρα μ φαίνεται και χτύπησε νάρκη κι σκοτώθηκε πολύς κόσμος μάλλον ήταν κι ένας από τα Βασιλικά δικός μας συγγενής ήταν 2 αδέρφια, ένα κορίτσι κι ένα παιδί, πήγαιναν για την Αθήνα είχαν μια θεία εκεί σκοτώθηκαν κι αυτά πνίγαν, ανατινάχκαν. Χιονιά, ταλαιπωρία άρχισε ο κόσμος να ψάχνει λάχανα, πρασνάδια ξεκινούσαν οι γυναίκες από δω από το Στανό κι πήγαιναν κάτω στην Ν. Μάδυτο μέσα στα χωράφια κι μάζευαν χόρτα να κάνουν πίτες, πασπαλίνες κρύο χωρίς αλεύρι κι χωρίς λάδι κάτι πράγματα πώς έζησε ο κουσμάκς αλλά είχαν χάρη από το θεό. Τέλος πάντων περάσαμε κι αυτά τα εμπόδια εγώ ξαναπήγα στον Γκόγκο με παρήγγειλε πάλι γι' αυτί είχα αρρωστήσει πάλι κι το 1941 βλέπς με ειδοποίηση και πάλι πήγα με είχε έμπιστο πολύ με ξεθαρρούσε στο σπίτι τ παντού και πήγαινα στα γίδια κουβαλούσα το γάλα ε όχι ότι με πλήρωσε αλλά για ψωμί μόνο ήμουν 3 χρόνια εκεί βοηθούσα στα μλάρια, στα γίδια στα κατσκούδια είχε και τσοπάνο τον θείο μ τον Θανάση μετά πήρε άλλον τον Κασαμπαλή τον Μήτσο, γερο- Αποστόλη από την Βαρβάρα τέλος πάντων είχε πολλοί. Τότε παζάρευαν κάθε έξι μήνες γίνονταν συμφωνία από το να πάει κάποιους υπάλληλους δούλους που λέμε τσοπάνους απ' τον Αϊ- Γιώρ μέχρι τον Αϊ- Δημήτρη θα μι δως εκατό κιλά σταρ ή δυο κιλά καλαμπόκι του μήνα τόσο ήταν μόνο για ψωμί πήγαινε ου κουσμάκς. Πέρασα καλά εγώ εκεί έκανα τρία χρόνια. Τέλος πάντων ύστερα άρχισε ου κόσμους να περπατάει λιγάκ καλύτερα άλλοι πήγαιναν για έργα στα Βασιλικά στην Ν. Μάδυτο. Θυμούμαι πάει ο μακαρίτης ο πατέρας μ στην Ν. Μάδυτο που λες κι έφερε καμπόσο στάρ που θέρζει με το μεροκάματο κι έχαμει εμείς κάτι γουρουνάκια εμείς πήραμε γρούνια κι μ φηρει ου αδερφός μ ψωμί στα γρούνια κι σταρίτκου ενώ πριν είχαμει του είχαμε καλαμποκίσιου. Τότε κι ήταν του στουμάχι σ

σαν βαριό κι λέω να χω κάθε μέρα τέτοιο ψωμί ούτε φαΐ θέλω ούτε τίποτα κι του καταευχαριστήθα. Τέλος πάντων σιγά- σιγά άρχισε ου κόσμους να δουλεύει στους συνεταιρισμούς άρχισε ο συνεταιρισμός ο στασιώτκους εδώ ήταν δασικό συνεταιρισμός. Άνοιξε το 1939 κι έκαμναν κάρβουνα στην αρχή κι τα κουβαλούσε ου κόσμους από εδώ με τρενάκι, είχε κι αποθήκη ο συνεταιρισμός και τα πήγαιναν στην Σαλονίκη τα κάρβουνα αλλά μετά κι εδώ όταν άνοιξε ο οδός η συγκοινωνία είχαμε στου χωριό αποθήκη εδώ στα χατζάδκα εκαμνάμει καμίνια κάρβουνα εκουβάμει πουρναρίσια ξύλα και τα πηγαίναμε εκεί πέρα και μας πλήρωναν ε χόρτασε καλά ου κόσμους μετά άρχισε η κτηνοτροφία πιο πολύ κρατήθηκαν οι κτηνοτρόφ πιο πολύ το '41 έστω και πέντε κατσίκες να είχες έβγαζες εκείνο το λίγο το γάλα κι ζούσες , δέκα κότες, πέντε αγελάδες οτιδήποτε και κοντά στους κτηνοτρόφους έζησαν κι άλλοιν άνθρωποι. Θυμάμαι είχε ένα τυροκομείο εδώ απέναντι στου Κασαμπαλή κι απέρα τ Κώτσου τ Χριστάρα τ σπίτ είχε τυροκομείο εκεί από κατ Νασίκου εκεί από κατ κι ήταν μια γιαγιά Διαλεχτή Τσιρουνάδινα τν έλεγαν μανάκα κι είχε ένα πλατίσκαλο εκεί πέρα μια σκαλούδα ένα παντοπωλείο τ Χριστάρα κάθουνταν αυτή εκεί πέρα κι μαζεύουνταν όλα τα κουρτσαδέλια μι τα κουτούδια να πάρουν βρασμένο τσύρο από το τυροκομείο. Περνούσαν οι μαυραγορίτες πάειναν στου Παλαιουχώρ, Μεγάλη Παναγία «τι περιμένς εδώ γιαγιά;» «να παιδούδια μ πριμένω να βρας ου τσύρους βρασμένο τσύρου δεν του τρων ούτε τα σκλια τώρα, να πάει να πει του βρασμένου του τσύρου». Να βγαλ του τσύρου, τν μιτζίδρα κι έπαιρναν του τσύρου. Αυτά που λες. Σιγά σιγά σιγά ύστερα μέχρι το 1945 α πιο μπρουστά γίνταν κάποια αστικά ανταρτικά έκαμναν κι καλό έκαμναν κι στραβό. Στην αρχή πάειναν για απελευθερωτικό αγώνα και ύστερα από ούτε κι εγώ δεν θυμάμαι διαλύθηκε ου κόσμους έρχουνταν κάτι αεροπλάνα εγγλέζικα καθώς άκουγα κι εγώ τώρα τους διαίρεσε έριξε σ' ένα μέρος αριστερά παππούτσια κι δεξιά άρβιλα τότε κατάλαβαν δεν παν όλοι για προκοπή. Τέλος πάντων άρχισαν να οργανώντει έγιναν κάτι εκτελέσεις τότε το '43 δεν θυμάμαι σκότουσαν στην Αρναία σ' απάν τώρα του λεν οι σκοτωμένοι έχει ένα μεγάλο σταυρό κάπου 130 Έλληνες ήταν κι επισκοπού τους έκαναν άλλους πρόεδρους της κοινότητας άλλους ξέρω γω τι και τους συγκέντρωσαν τους είχαν εκεί παν κι τους σφέκσαν μι του μαχαίρι μόνο ένας την γλίτωσε από την Συκιά ήταν εκείνη την ώρα του πείρε ξόρτει το μαχαίρι κι ήταν νύχτα κι τρύπωσε σε κάτι κλαδιά κι έφυγε και δεν μπόρεσαν να τον βρουν, ζούσε μέχρι πέρσι, προπέρσι βέβαια. Και έκαναν έναν μεγάλο σταυρό εκεί κι τώρα που ανέλαβε του ΠΑΣΟΚ σαν να τα κατήγγησαν κι

εκείνα τα μνημόσυνα. Τέλος πάντων ήρθαν ύστερα οι Βουλγάροι το '42 η Ελλάδα οι Γερμανοί έκαναν πόρτα στους Βουλγάρους και μπήκαν μέσα οι Γκουζλάβ αντιστάθηκαν και τους έδωσαν τους Βουλγάρους εκεί στα Σέρρας την περιοχή αυτή την κατείχαν από τον Στρυμόνα και πέρα το ποτάμι το κατείχαν οι Βουλγάροι όπου από εδώ είχαν να οργανώνονται αντάρτες εδώ στην Χαλκιδική και ήρθαν οι Βουλγάροι ένα τάγμα. Εδώ στο χωριό μας είχαν κατοικήσει 200 με αλουγάδες με άλογα εδώ πάνω στην Τσούγκα αυτού ήταν για το Μάη μήνα, κι άρχισαν είχαν κάρα δεν είχαν αυτοκίνητα με πολλά κάρα και κουσούσαν τα χωράφια τα τσαήρια του κόσμου και τάζαν τα αλόγατα αλλά για ατύχημα είχε κάτι κατσικουκλέφτες έκλεβαν κανέ κατσκουδ κανέ αρνούδ από κανέ τσουπάνο τα ψήναν και τα τρωγαν. Αλλά μετά ύστερα έγιναν κάτι επιχειρήσεις μεγάλες. Τάγμα ήταν σύνταγμα ήταν με μεγάλο αρχηγό κουμανταρτούκ του έλεγαν και συγκέντρωσε τους Στανιώτες εδώ στο αλών αφού παν του Γκόγκου του αλών τάχα ότι τροφωθοτούμε τους αντάρτες ξέρω γω τι. Τέλος πάντων ευτύχημα δεν πείραξαν κανέναν και έκαναν μεγάλη παγάνα ύστερα. Εγώ έβοσκα καμπόσα γρούνια κι με βρήκαν είχα παρατήσει τα γρούνια μονάχα σ' απάν φοβούμαν κι ύστερα όταν πήγα βρήκα κάτι Βουλγάροι στου δρόμου κι με είπαν «τι γυρεύεις εδώ;» και τότε τους έκανα νόημα εδώ με το χέρι πώς σκάβουν τα γρούνια αλλά μ' έφαγαν τρία γρούνια τα βρήκα στα δέντρα τα είχαν κρημάσει την άλλη μέρα που έφυγαν οι Βουλγάροι δίπλα στα δέντρα τα βρήκα, τα έψησαν κι τα έφαγαν. Έπαιρναν ζώα ένας Βούλγαρους ήταν τρεις τέσσερις πήγαν σ' έναν τσουπάνο κι σε φώναζαν που έχουν όπλα οι αντάρτες κρυμμένα τάχας ότι κι εσύ δεν ήξερες τίποτα κι σε έβαζαν να σκάψ κι συ έκλεβαν κατσίκες και πρόβατα κι τα τρωγαν. Τέλος πάντων τα πέρασαμε κι αυτά. Μάλλον κάτω Γιάγκουβ έναν από την Αρναία μελισσά είχε μελίσσια κι τον σκότωσαν Γιαννούσης λέγονταν του επίθετου δεν θυμάμαι πήγαν στα μελίσσια τον βρήκαν εκεί και τον σκότωσαν νόμιζαν πως ήταν αντάρτς. Τότε αυτός ήθελε να φύγει; Κι ένας άλλους δικός μας Παυλάρας Ιωάννης λέγονταν τώρα έχει παιδιά και εγγόνια βέβαια κατέφκει κάτω στην Μάδυτο ξύλα να πουλής τι δουλειά είχε και είχε Βουλγάροι τότε και ατός του έκανε σκόπιμο να φύγει να μην τον πιάσουν και μόλις βγήκε έξω από την Μάδυτο τον τρέκσαν κι τον σκότουσαν. Κι είχαν σκοτώσει κι έναν γιατρό μι φαίνεται κι άλλοι. Τέλος πάντων ου κόσμους πέρασε κι αυτή την μπόρα δουλεύαμε στα ξύλα στα κάρβουνα με τα γαϊδουράκια με τα μουλάρια όλοι εκεί πέρα. Ο συνεταιρισμός εδώ πέρα στο χωριό μας δεν σταμάτησαν τα ξύλα και τα κάρβουνα κι η κτηνοτροφία κι δεν έφυγαν πολύ για το εξωτερικό κι ου

κόσμους καλά. Στην Αρναία κάτσαμε τρία χρόνια ανταρτόπλοικτ, μας σήκουσαν 7 Αυγούστου 1947 και κάναμε τρία χρόνια στην Αρναία. Εγώ αφού πήγαμε στην Αρναία ένα χειμώνα είχαμε πιο μπρουστά ξέχασα να συ πω είχαμε καμπόσα γρούνια κι καμπόσα γίδια κι όλους ου κόσμους πήγαινε στου Άγιου Όρους έδωσαν διταγή όλα τα κοπάδια να πάνε στου Άγιου Όρους εκεί υπήρχε πιο ασφάλεια επειδή ήταν χερσόνησος για να μην παίρν οι αντάρτες γιδουπρόβατα κι αγελάδες κι γρούνια εμείς πήγαμε αργά και δεν είχε τίποτα να φάνε τα γρούνια και τα γύρσαμε πίσω και πήγαμε στην Στρατονίκη στο Λήσβο του λειγαν τα παλιά τα χρόνια εκεί είχαμε τα γρούνια κι τα έβουσκα κατάλαβες μέλανου, χάσκου κι βαλάνι κι πάχυναν τα γρούνια καλά κι μέχρι την Αγία Βαρβάρα του Αγίου Νικολάου τα έσφαξαμει εκεί σ' ένα καφενείο του Κατιτσιώτη λέγονταν εκεί απ' έξω είχε κάτι τσιγκέλια και ου μακαρίτης ου πατέρας μ που ήταν κρεοπώλης κι τα πλούσαμε τα σφάξαμε κι κράτσαμε κανά δυο γουρούνια κι για του παχτσίς κάναμε πάλι γουρούνια αλλά εκεί είχαμε κανά τριανταριά γίδια τριάντα πέντε και τ άλλαξαμει κι τα κάναμε πρόβατα γιατί τα γίδια στην Αρναία δεν μπορούσαν να ζήσουν κι τα πρόβατα τα ήφειράμει στην Αρναία κι είχαμει κι προβατούδια κι τα αρμέγαμε κι πούλσαμει του γάλα κι σιγά-σιγά τα δυνάμουσαμει κι ήρθαμε στου Στανό ύστερα εγώ έφυγα αφού πέρασαμε του 47 στην Αρναία όλοι κάθε λίγο μας έπαιρναν αγγαρείες αποσπάσματα όλοι ότι επιχειρήσεις ήταν μάζηναν κι πολίτες και πηγαίναμε στις επιχειρήσεις στου Σουφλιά στου Ντάνταβου στου Καμήλα παντού με το στρατό μαζί γιατί κάθε λίγου κι λιγάκι γίνταν επιχειρήσεις έρνταν στρατός 400 αυτοκίνητα με στρατό από την Θεσσαλονίκη να κάνουν επιχειρήσεις στα βουνά και μάζευαν κι κόσμου είχε και ένα λόγο από τον Λαγκαδά χωροφύλακες κι αυτοί ήταν μόνιμοι στον Λαγκαδά κι έρχονταν κάθε μέρα για τις επιχειρήσεις για τους αντάρτες. Τέλος πάντων γίνκαν μάχες πολλές στου Καμήλα στα λειβαδούδια εδώ πιο πέρα της Βαρβάρας Σλαβανίβα της Βαρβάρας εκεί πήγαμε μας πήγαν εγώ κι ο μακαρίτης ου πατέρας μ μας πιάνουν Αρνιώτες από το Στανό μας φόρτουσαν στα αυτοκίνητα κι μας πήγαν σ' ένα βουνό στην Σλαβανίβα, εκεί είχαν οι αντάρτες τα λημέρια τς και πάει ου στρατός, ο στρατός και αποσπάσματα από τον Λαγκαδά κι έσκαβαμει εκεί πέρα κάναμε χαρακώματα κι συρματοπλέγματα. Τέλος πάντων εμείς κάτσαμε μια βδομάδα λέρες ψώφσαμε απ' την πείνα δεν μας έδιναν χαψιά κι μας έφειραν από την Αρναία από τα δικά μας τα σπίτια έμασαν πλαστά ψωμί στα μουλάρια κι έπιασε βροχή κι φούσκωσαν τα ψωμιά κι γίνκαν λάσπ στα τσουβάλια κι τέλος πάντων τι να κάνουμε πνούσαμε κι τα φάγαμε. Έφυγαμε εμείς έκατσαμε ευτυχώς

μια βδομάδα κι έφυγαμε. Μετά πήγαν άλλοι, έμασαν άλλουν κόσμου κι τουν πήγαν οι αντάρτες εκεί κι άνοιξαν πόλεμο, μάχη και αντάρτες και στρατιώτες τραυματίστηκαν μάλλον ένα λόγο τον διάλυσαν άφσαν ένα δικό μας Τουπλικιώτη Γεώργιο λέγεται τώρα γέρασε της Θεοστώρους κι τραυματίζει στου στέγαστρου και του διάλυσαν κι περνούσε από κατ την Ολυμπιάδα Σταυρό το καράβ κι τους μάζευε να μην τους πιάσουν οι αντάρτες. Τέλος πάντων βλέποντας οι διοικήσεις στρατιωτικές και οι δημαρχίες «τι ρε λέει έστειλαμε τον στρατό στα βουνά κι κάθεται ου κόσμους χωρίς προστασία» γιατί οι αντάρτες χτυπούσαν στα χωριά ύστερα το βράδυ «τι κάνουμε αυτό είναι μεγάλο σφάλμα». Και ξεσήκωσαν τον στρατό από εκεί και πήγαν και έφραξαν με συρματοπλέγματα όλα τα χωριά. Το χωριό μας το ξεσήκωσαν δεν ήμασταν, εδώ ήταν έρημο. Βέβαια και γέμισαν χόρτα μέχρι κι τα κεραμίδια, τα σπίτια αλλού σκυλιά γάβγιζαν αλλού γάτες τσάγνιζαν αλλού μουλάρια παρατσημένα γαϊδούρια λοιπόν άλλου έτρωγαν οι λύκ. Τέλος πάντων πέρασε κι αυτή η φουρνιά. Εγώ βλέποντας αυτήν την κατάσταση σκώθκα κι έφυγα πιο μπροστά το καλοκαίρι πήγα στην Καλλικράτεια κι δούλευα σε μια πατόζα που έβγαζε σιτάρι θεμάτια και γύρσα έφερα καμπόσο στάρι κι ύστερα πέρασε πάλι ο καιρός βγάζω μία άδεια, για να φύγεις από το μέρος που κάθουσαν έπρεπε να πάρεις άδεια από την αστυνομία αλλιώς δεν μπορούσες χωρίς χαρτί. Κι έβγαλα μία άδεια και πήγα στην Κασσάνδρα, στην Ν. Φώκια, εκεί πήγα τσοπάνος σε πρόβατα σε μια καλή οικογένεια Καφαντάρη λέγονταν και έβοσκα τα πρόβατα κοντά στις φυλακές αφού κατ τις φυλακές της Κασσάνδρας είχαμε το μαντρί και τα έβοσκα εκεί πέρα ένα χμώνα του καλοκαίρ και είχα φύγει αφού τουν Καφαντάρη και πήγα σ' έναν άλλου που είχε καφενείο κι μπαχστέ, Φράγκους λέγονταν σν άκρη τς θάλασσας δίπλα στην εκκλησία του Αγ. Παύλου έκατσα κι εκεί πέρα κανένα μήνα να μάσω λεφτά για να φουρτώσου του στάρ γιατί μ έδουνει ο Καφαντάρης 80 οκά σταρ του μήνα κι μ τάζε βέβαια. Του σταρ αφού ήρθε η διαταγή να φύγω στρατιώτης πέρασε ένα φορτηγό με κάτι μεγαλουπαναγιώτες είχαν κι αυτοί στάρ από την Κασσάνδρα του φόρτουσα κι εγώ και το πήγα στην Αρναία. Τέλος πάντων πήγα ήρθε η ώρα για στρατιώτης. Να συ πω κι ένα όνειρο που είδα;

Ε: Πείτε μας.

Δ.Σ.: Εκεί στην Κασσάνδρα που ήμαν γίνκαν μάχες στην Βέροια στην Νάουσα ακούγνταν κανόνια και είδα ένα όνειρο με ένα παιδί Μυλωνάς Χρήστος λέγονταν ήταν στρατιώτης και τον είδα τα πόδια του ήταν άσπρα βιλουνίδες δεμένος και μια κοπέλα

Αναστασία Μακρή λεγόνταν ήταν νοσοκόμα παρίστανε την νοσοκόμα με άσπρη πουκαμίσα κι έμαθα ότι ο Χρήστος χάθηκε εκεί κάηκαν τα πόδια του μ φαίνεται. Τέλος πάντων πήγα στρατιώτης για τον Αύγουστο πήγα στρατιώτης μια ζέστη μα ξέρα εκεί μια πειθαρχία μεγάλη. Ντύθηκα κι έκανα εννιά μέρες στρατιώτης κι είδα ένα όνειρο από βραδύς να χαλάσουν τ άρβυλα καινούργια άρβυλα αυτά στραφτοκοπούσαν κι αυτά χάλασαν κι έγιναν παλιά κι ανξαν μπροστά οι σόλες κι κρέπταν κι με φωνάζει ο λοχαγός με λέει «Σαμαρά είσαι ανταρτόπληκτος;» και του λέω «ναι»

-θες να πας στου χωριός;

- ναι θέλω,γιατί;

- γιατί έχει πολύ στρατό και θα σας γυρίσουμε πίσω ως πλεονάζοντες και ήμασταν αρκετοί στρατιώτες και μας έδιωξαν. Αλλά μετά από 2 μήνες θα σας ξαναπάρουμε.

- καλά μετά από δυο μήνες δεν έχω αντίρρηση. Μετά από δυο μήνες μας ξαναπήραν κατά τον Οκτώβρη ξαναπήγαμε και υπηρετσα Αλεξανδρούπολη 2 μήνες, Κομοτηνή, Χίο για υπαξιωματικός και μετά πάνω στον Έβρο. Εδώ το χωριό μας επαναπατήθηκε ύστερα από τρία χρόνια, για το '49 ο κόσμος άρχισε να δουλεύει, κτηνοτροφίες να. Απολύθηκα κι εγώ είμασταν τρία αδέρφια έκανα τρία χρόνια ο αδερφός μ ο Γιώργς έκανε δυο κι ο αδερφός μ η Κώτσους που ήταν στο ναυτικό έκανε κι αυτός δυο- τρία χρόνια. Έκαναμε του 1955 το σπίτ που καθόμαστε του εκάναμε μόνοι μας έφειραμε πέτρες ξύλα κουβάλασε ασβέστ δεν είχε αμάξια ασβέστ απ τα ασβεστοκάλυμα τα μλάρια με τα τσουβάλια νερά να κουβαλάς από του πηγάδι από βραδύς με τις σκάμνες και του 1958 παντρεύτηκα με την γιαγιά Μαρία και αποκτήσαμε τον Γιάννη, την Αναστασία και τον Χριστόφορο. Εμείς είχαμε πρόβατα, βάλαμε ακακίες και το 1965 τα πούλασε γιατί μας απαγόρευαν και τα καναμε γίδια μέχρι σήμερα. Αυτά ήταν λίγα που έζησα.

Ε: Σας ευχαριστούμε πολύ

Δ.Σ.: να σαι καλά και ότι άλλος θες να μάθεις πες μου.

5^η ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ

Γενικά στοιχεία

Όνοματεπώνυμο: Χαλκιάς Νικόλαος

Ημερομηνία γέννησης: 27- 4-1937

Τόπος κατοικίας: Στανός Χαλκιδικής

Τόπος γέννησης: Στανός Χαλκιδικής

Επάγγελμα: ιερέας

Σπουδές: απόφοιτος Ιερατικής Ακαδημίας

Λίγα λόγια για την συνέντευξη

Ο ιερέας του χωριού έχει ασχοληθεί με τα ιστορικά στοιχεία του χωριού και μας λέει λίγα λόγια για το χωριό, για την εκκλησία που χτίστηκε κατά την τουρκοκρατία, για την οσιομάρτυρα του χωριού την Αγία Χάιδω και τα παρεκκλήσια και τα εξωκλήσια του χωριού. Αξιοσημείωτο είναι και ένα θαύμα που έγινε στο χωριό μπροστά στο παρεκκλήσι της Αγίας Βαρβάρας. Ακόμη μας αναφέρει τους ιερείς και δασκάλους του χωριού και τα δημοτικά σχολεία.

Συνέντευξη

E: καλησπέρα πάτερ.

I: καλησπέρα

E: Πρώτα απ' όλα ευχαριστώ που με δεχτήκατε. Θα ήθελα να σας αναφέρω το σκοπό τη επισκέψεως μου. Διεξάγω εργασία, η οποία έχει ως θέμα την λαϊκή παράδοση του χωριού μου και θα ήθελα να μου δώσετε κάποιες πληροφορίες.

I: πολύ ευχαρίστως.

E: καταρχάς πείτε μου το όνομα σας.

I: Λέγομαι πατήρ Νικόλαος Χαλκιάς.

E: πότε γεννηθήκατε;

I: γεννήθηκα το 1937, 27 Απριλίου.

E: είστε ιερέας στο χωριό εδώ και πολλά χρόνια. Από πότε συγκεκριμένα;

I: από το 1976 ως ιερέας.

E: θα μας πείτε κάποια λόγια για το Στανό.

I: προφανώς δεν έχω γραμμένο τίποτα συγκεκριμένο γραπτό στοιχείο, γραπτό στοιχείο δηλαδή ιστορία, γραπτή δεν υπάρχει δυστυχώς. Κάποια στοιχεία τέτοια ιστορικά έχει αφήσει ένας δάσκαλος ντόπιος που πέρασε από δω πέρα ευτυχώς που δέχτηκε, γιος ιερέως του Παπαμιχάλη γιος και άφησε στο σχολείο κάποια ιστορικά στοιχεία μεταξύ των οποίων τον παπαδάσκαλο Ιωάννη, τον πάτερ Ιωάννη τον Παπαδόπουλο.

E: πώς ονομαζόταν ο γιος του;

I: ο δάσκαλος λεγόταν Θεόδωρος Παπαμιχαήλ, πήρε το επώνυμο του πάτερα του που ήταν Παπαμιχάλης. Έκανε πολλά χρόνια εδώ στο χωριό. Αυτά τα γραπτά βρήκαμε και κάτι άλλα γραπτά που βρίσκουμε σποραδικά μέσα σε διάφορα βιβλία, της εκκλησίας κυρίως. Γιατί η εκπαίδευση όπως ξέρουμε η εκπαίδευση ήταν εκκλησιαστική επί το πλείστον ήταν η επιτροπή του χωριού μεν αλλά η εκκλησία ήταν αυτή που τους κρατούσε και ίδρυνε σχολεία, διόριζε δασκάλους με μια ειδική επιτροπή που λέγονταν εφορευτική επιτροπή ή κάποιο άλλο όνομα είχε τα χρόνια εκείνα αλλά ήταν με πρωτοβουλία της εκκλησίας για αυτό ακριβώς το σχολείο, το πρώτο διδακτήριο έτσι λέγεται να το λέμε, σχολείο είναι το περιεχόμενο, το διδακτήριο το πρώτο που χτίστηκε ήταν παράπλευρα εδώ στο ναό, στον ιερό ναό. Το οποίο ήταν εκκλησιαστικό κτίσμα. Ναι βέβαια κάποιος νόμος και κάποιες άγνοιες εδώ των ιερέων τότε την εποχή εκείνη, λέγοντας την εποχή εκείνη όταν αποφασίστηκε να καταγραφεί η γη των σχολείων, κατέγραψε στο σχολείο μέσα αντικοινωνικά και το χώρο αυτό του σχολείου και παράλληλα ως κτήμα αυτού του σχολείου αυτού. Δυστυχώς όμως παρ' ότι στο σχολείο διδάσκεται παράδοση και ιστορία εντούτοις οι υπεύθυνοι της εποχής εκείνης, δεν θέλω να αναφέρω ονόματα δασκάλων και άλλων παραγόντων του χωριού, των προέδρων και του συμβουλίου, αποφάσισαν την κατεδάφιση του σχολείου αυτού, που μπορούσε να είναι διατηρητέο μνημείο και να φανερώνει την ιστορικότητα και μεγαλοσύνη των Ελλήνων που έκαμνα τέτοια έργα σημαντικά.

E: ποια χρονολογία κατεδαφίστηκε το σχολείο;

I: μετά το 1950, όταν ήρθαμε από την Αρναία που ήμασταν εκεί ως ανταρτόπληκτοι και τότε πήραν μία απόφαση, γιατί ήταν εμπόδιο όπως φαίνεται και εμείς ήμασταν μικροί δεν μπορούσαμε να αντιδράσουμε όπως αργότερα όπως χρειάστηκε αλυσίδα δασκάλων και τον διευθυντή του σχολείου που υπηρετούσα εγώ ως διευθυντής του σχολείου και

έκανα διαμαρτυρία στο κοινοτικό συμβούλιο για την απαράδεκτη εκείνη απόφαση που πήραν να γκρεμίσουν εκείνο το παραδοσιακό πηγάδι που είχαμε και την γεφυρούλα που ήταν εκεί και το κτίσμα που βέβαια ήταν παραιτημένο αλλά ήταν σίγουρο ότι μπορούσαν να το ανακατασκευάσουν στο ίδιο στυλ που ήτανε και για ποτίστρες που ήταν για τα ζώα να επεκτείνουν πιο πέρα ένα δεύτερο τμήμα. Βεβαίως διαμαρτυρήθηκα και γραπτώς κιόλας, έβαλα αντικείμενο αντιπαράθεσης, με κάνανε αναφορά στο Υπουργείο Παιδείας, στην Μητρόπολη, στον Μητροπολίτη γιατί επέβαινα στα κοινωνικά. Δυστυχώς εάν ήμουν και την εποχή που κατακρεμνίζοταν το κτήριο αυτό θα έφερνα μεγαλύτερη αντίσταση, όπως έφερα αντίσταση και για την εκκλησία μας εδώ, αυτό τον παραδοσιακό ιερό ναό, 1811 έτος περάτωσης. Όταν είχα έρθει ήθελε η επιτροπή να γκρεμίσει το δυτικό τμήμα και να κάνει μία επέκταση και να κάνει ένα άσχημο πράγμα απαράδεκτο. Έπρεπε να σεβαστούν την αρχιτεκτονική της εποχής εκείνης και το κόπο των ανθρώπων εκείνων όπως σε ένα συμβούλιο που κάναμε, εγώ μεταπηδώ από το ένα θέμα στο άλλο, κάναμε το συμβούλιο για το σκοπό αυτό. Έγιναν κάποια επεισόδια, είχα διαφωνήσει εγώ είχαν μάλιστα γκρεμίσει το δυτικό νάρθηκα, να τον ξυλώσουν εκεί, είπα ότι θα καλέσω την αρχαιολογική υπηρεσία και σταμάτησε. Εκεί θέλησαν όλοι οι παράγοντες οι φορείς του χωριού να με πείσουν ότι πρέπει να γίνει αυτή η δουλειά γιατί δεν τους χωρούσε ο χώρος του ναού. Εγώ τους είπα αν θέλουν να έχουν ένα χώρο να χωράει τους σημερινούς κατοίκους του χωριού ιδού η Ρόδος ιδού και το άθλημα λέω εγώ να ξεκινήσουμε σ' ένα οικόπεδο και να χτίσουμε ένα μεγαλύτερο ναό. Πως εκείνοι οι άνθρωποι, είπα τότε, με τόσες δυσκολίες κάτω από τις συνθήκες εκείνες τις φρικτής τουρκική στρατιάς με αίμα και δάκρυ έχτισαν αυτό ογκώδες και πελώριο ουσιαστικά κτήριο εδώ της εκκλησίας και εμείς δεν ήμαστε ικανοί να χτίσουμε ένα ναό, αυτό να το έχουμε να ξέρουμε από ιστορία, πώς το κτίσανε, τι αρχιτεκτονική χρησιμοποιούσαν κι όλα αυτά. Κάτι παρόμοιο γινόταν ένας τέτοιος αγώνας την εποχή εκείνη και στην Αρναία με τους δημάρχους και τους προέδρους που θέλανε να κάνουνε μεγαλοπρεπή έργα και μεσολάβησαν πρόσωπα τότε μέλη του εκπολιτιστικού συλλόγου και κυρίως ο κύριος που μπορεί να σας είναι γνωστός ο καθηγητής... μου διαφεύγει το όνομα. Τέλος πάντων διατήρησαν το δημοτικό σχολείο που είναι το σημερινό δημαρχείο. Ακριβώς το ίδιο έπρεπε να γίνει και εδώ.

Ε: ας μείνουμε όμως στο πρώτο σχολείο του Στανού. Πείτε μας λίγα λόγια, ήταν μεγάλο, πώς ήταν διαμορφωμένο;

I: είχε δύο αίθουσες και ένα μικρό γραφείο, ήταν διάδρομος και το μισό διάδρομο το είχαν σαν γραφειάκι. Ήταν ένα σημαντικό κτήριο.

E: Λειτουργήσε για χρόνια;

I: Λειτουργήσε μέχρι την περίοδο που ήρθε δάσκαλος ο Ζαφειριάδης Γεώργιος και ήταν αυτός που κατέγραψε ως περιουσιακό στοιχείο το κτήριο, το κατέγραψε ως δημόσιο ενώ δεν έπρεπε ήτανε εκκλησιαστικό κτήριο. Συγκεκριμένα το 1913, ήταν κι αυτός πρόσφυγας κι ήρθε εδώ πέρα ως δάσκαλος και χτίσανε ένα άλλο σχολείο εκεί που είναι τώρα το ηρώων. Δυστυχώς εκείνο γκρεμίστηκε χάλασε πιο γρήγορα θα λέγαμε, εκείνο ήταν από χώμα και διαβρώθηκε πιο γρήγορα. Κουασάν⁵⁷ πως το λένε ένα υλικό της εποχής που χτίζανε ναούς και πάντα και ήταν πιο στερεό κι από την εκκλησία, γιατί η εκκλησία μας είναι με χώμα κτισμένη. Ενώ αυτό το κουασάν έτσι το οποίο βρίσκεται ακόμη και τώρα η περίφραξη το τμήμα περίφραξης που υπάρχει κατά μήκος του δρόμου που ερχόμαστε εδώ στο κεντρικό σιδεροκάγκελο της εκκλησίας, εκείνο το κομμάτι που το αφήσαμε για περίφραξη είναι θεμέλιο εκείνο το κτισμένο κτήριο, το σχολείο, το διδακτήριο.

E: πότε είχε χτιστεί το σχολείο αυτό;

I: πιθανώς την εποχή αυτή που δραστηριοποιούνταν οι γονείς, ο πατέρας της Αγίας Χάιδως σύμφωνα να με πληροφορίες. Την εποχή αυτή που ήταν κι παπαδάσκαλος ο Παπα- Νικόλας, πολύ δυναμικός ο πατέρας του παπα- Γιάννη κι ως ιερέας κι ως δάσκαλος που υπηρετούσε εδώ πέρα. Κατά πάσα πιθανότητα δεν ήταν ντόπιος αυτός κατά μία πληροφορία, προερχόταν από την περιοχή των Σερρών. Έχουμε από τις Σέρρες κι άλλους δασκάλους που έχουν περάσει από δω πέρα, έχουμε και τον πατέρα Μιχαήλ ο οποίος υπηρέτησε και στις Σέρρες ως παπάς. Είχαμε σχέσεις πολλές θα λέγαμε ότι ήταν ο Στανός, οι εργαζόμενοι του Στανού οι άνθρωποι που εργαζόταν στο Στανό ή θα εργαζόταν όσοι δεν είχαν δουλειές εδώ στο Στανό ή θα εργαζόταν στα μεταλλεία του μαντέμ λάκκου ή θα πήγαιναν στις Σέρρες σε αγροτικές δουλειές.

E: έφευγε κόσμος και πήγαινε στις Σέρρες;

I: πολὺς κόσμος, πολὺς κόσμος έχουμε και πολλούς μετανάστες ας πούμε εσωτερικούς στην περιοχή αυτή. Ο δικός μου θείος παντρεύτηκε εκεί στην περιοχή των Σερρών. Ο

---

⁵⁷ κρουασανητ

πατήρ Μιχαήλ αυτός έκανε εφημέριος προς τα εκεί, έχω σε ποιο συγκεκριμένο χωριό αλλά δεν θυμάμαι την στιγμή αυτή. Την έχω την ιστορία αυτή γραμμένη. Ήταν εκεί και επανήλθε εδώ κι ξαναπήγε προς τα εκεί, είχαν επικοινωνία. Κι ο παπαδάσκαλος ο Παπαδόπουλος πάτερ Νικόλαος κι αυτός είχε επικοινωνία, κατά μία πληροφορία όχι εξακριβωμένη ακριβώς, για το 1821 είχε κάποιες διασυνδέσεις με τον Εμμανουήλ Παππά, που ήταν Σερραίος βεβαία και κατά την επανάσταση ήταν στο Άγιο Όρος και καταλαβαίνεται ότι την εποχή εκείνη υπήρχαν διασυνδέσεις κληρικών και μορφωμένων κιόλας, που ήταν μορφωμένος ο πατήρ Νικόλαος ήταν παπαδάσκαλος είχε κάποια μόρφωση οπωσδήποτε είχε κάποιες διασυνδέσεις.

Ε: Είχε μείνει για χρόνια στο χωριό;

Ι: Βέβαια, βέβαια είχε μείνει. Είχε μείνει για χρόνια πολλά έμεινε εδώ πέρα και άφησε επτά γενιές ιερέων. Όλη αυτή η περιοχή δίπλα στην εκκλησία ήτανε από τους απογόνους του παπά Νικόλα Παπαδόπουλου. Και έχουμε έξι, επτά γενιές παπά- Γιάννης, μετά υπάρχει παπά- Γιώργης εδώ στο χωριό. Αυτή η γενιά συνέχισε, είναι όλοι ιερείς αυτοί παπά- Γιώργης, παπά- Θεοχάρης και άλλοι οι οποίοι συγγένευαν με αυτούς από συμπεθεριά και γινόντουσαν ιερείς και εκείνη, όπως και εγώ προέρχομαι από αυτή την γενιά. Η μητέρα μου ήταν παπαγιάννινα του Παπαϊωάννου το γένος εδώ. Λοιπόν και όλα αυτά είναι επτά ζνάρια, τα λένε εδώ στο χωριό, ιερέων και συνέχισαν και προήλθα και εγώ από αυτή τη γενιά. Δεν είναι ο πατέρας μου⁵⁸ από αυτή την γενιά αλλά η μάνα μου έγινε παπαδιά από αυτή την γενιά και συνεχίζει κατά κάποιο τρόπο το αίμα αυτό να ρέει το ιερατικό. Λοιπόν αυτοί οι ιερείς υπηρέτησαν δυναμικά θα έλεγα εδώ στην εκκλησία και ήταν μέσα και στα κοινοτικά. Όλα τα παιδιά που προήλθαν από αυτή την γενιά δεν γινόντουσαν όλοι ιερείς αλλά υπήρχαν και λαϊκοί άλλα πάντα πρωτοστατούσαν. Ο παππούς μου, παραδείγματος χάρη, έκανε για πολλά χρόνια πρόεδρος, ήταν πρόεδρος στο τόπο αυτό.

Ε: πώς λεγόταν ο παππούς σας;

Ι: Νικόλαος Παπαϊωάννου, αυτουνού το όνομα έχω εγώ. ήταν πρόεδρος. Α ο ένας γιος του Παπαγιάννη αυτού, όχι μάλλον του παπα- Θεοχάρης από αυτή την γενιά είχε γίνει γραμματέας της κοινότητας εδώ, ήταν και ράφτης και συνεχίστηκε η γενιά στο

---

⁵⁸ Ο πατέρας του ομιλητή ήταν ιερέας στο χωριό από το 1952 έως το 1975 και λεγόταν Παπα-Αθανάσιος Χαλκιάς.

Οικονόμου. Οικονόμου είναι αξίωμα ιερατικό, όπως είναι ο πρεσβύτερος σήμερα, Οικονόμος ήταν, έκανε αυτό το οφίκιο, έτσι λέγεται οφίκιο σήμερα, σε όσους πρωτοστατούσαν σε έργα, εκκλησιαστικά και την εποχή εκείνη η εκκλησία πρωτοστατούσε σε έργα κοινωνικής ανάπτυξης. Λοιπόν, όσοι ιερείς πρωτοστατούσαν σε τέτοια τα έργα τους δίναν ο οφίκιο, το αξίωμα, δηλαδή, τον τίτλο του Οικονόμου. Από αυτό προήρθαν οι Οικονομάδες. Είναι από ιερατική οικογένεια αυτοί. Δηλαδή, το σπίτι τώρα εκεί, του Οικονόμου εκεί, ήταν από αυτό. Και από κει προήλθε, συμπεθέρια ήταν αυτοί, του παπα-Μιχάλη η κόρη είχε παντρευτεί, τον Ιωάννη, τον παπα-Ιωάννη που λέμε, τον Ιωάννη που ήταν και γραμματέας, ένα διάστημα έτσι, εδώ στην αυτή. Αυτά όμως τώρα είναι αόριστα και ακατοχύρωτα. Εγώ στο βιβλίο που ετοιμάζω, να μ αξιώσει ο Θεός να το φέρω εις πέρας γιατί θέλει αρκετή δουλειά, μεγάλος μελάς που λέμε, μεγάλο βάσανο αυτό, θες να πούμε έτσι πελαγώνω καμιά φορά πώς να τα τακτοποιήσω, πως να τα βάλω σε μια σειρά και θέλουν πολλή δουλειά, όλα μου τα χρόνια είχα και τα ιερατικά και τα εκπαιδευτικά μου καθήκοντα, τώρα έχουν έρθει και τα καθήκοντα του παππού με τα εγγόνια και αυτά θέλουνε ησυχία. Η ενορία μας εδώ έχει πολλές απαιτήσεις, έτσι εκκλησιαστικές, ιερατικές ας πούμε, εφημερίες και είμαι πάντοτε φορτωμένος, πάτερ από δω, ο άλλος, πάτερ από κει και αν δεν έχεις χρόνο να απομονωθείς, να πεις θα δουλέψω ένα δυο μήνες, ένα χρόνο, χωρίς να έχω κανένα περισπασμό, δεν μπορείς να κάνεις σωστή δουλειά. Και τα χω διασκορπισμένα, μαζεμένα μεν αλλά δεν τα χω σε μια σειρά.

Ε : Να σας ρωτήσω τώρα για τον Ιερό Ναό, Τα Εισόδια της Θεοτόκου. Πότε χτίστηκε;

Ι : Ο Ιερός Ναός Τα Εισόδια της Θεοτόκου χτίστηκε, στο στυλ που είναι τώρα, στην αρχιτεκτονική, στην παρούσα που υπάρχει το 1802 ξεκίνησε φαίνεται και το 1811 περατώθηκε, το χτίσιμο, η οικοδομή, όπως λέγεται. Από κει και πέρα συνεχίστηκε, ο εξαερισμός εσωτερικά, η επίπλωση, τα πάντα όλα και φτάνουμε μέχρι το 1844, που έχουμε κάποιες μαρτυρίες, που προχώρησαν και κάνανε τις τοιχογραφίες, βαψίματα και τόσα άλλα, την βαφή, τον εξαερισμό αυτό, αλλά και ο ναός έχει και προσθετικές εργασίες στο διάβα των χρόνων αυτών και επεμβάσεις διαφορετικές όπως παραδείγματος χάρι έχουμε τα παράθυρα. Τα παράθυρα δεν ήταν όπως είναι τώρα αυτά τα μεγάλα, ήταν όπως είναι ένα μικρό που έχουμε πάνω στο γυναικωνίτη. Τέτοια παράθυρα είχε πάνω, ψηλά. Έξω ο περίβολος ήταν φραγμένος με ψηλό μαντρότοιχο για να είναι αόρατες οι κινήσεις από τους Τούρκους μέσα του Ιερού Ναού. Αυτά τα

θυμήθηκα και γω. Υπήρχε το κάγκελο στην είσοδο, αυτό το σιδεροκάγκελο που έχουμε εκεί πέρα, εκεί στο σημείο ακριβώς εκείνο είχε το αρχικό καμπαναριό, χαμηλό μεν και στο σεισμό που έγινε το 1932 γκρεμίστηκε. Έτσι; Βρήκαμε, όταν σκάψαμε και κάναμε τις αποχετεύσεις και αυτά, βρήκαμε το κτίσμα αυτό εκεί, τα θεμέλια δηλαδή, αλλά τα μαζέψαμε. Κάτω από δω που είναι τώρα, ο χώρος αυτός έξω, στην άκρη προς τον δρόμο, που σου είπα ότι υπάρχει η περίφραξη, που παρέμενε τμήμα του κτηρίου, του χτίσματος, κάτω είναι τώρα στρωμένο, γιατί είχε και υπόγειο στο βάθος το σχολείο, βάζανε τα ξύλα, αποθηκεύαν...

E : Ήταν μέσα στη γη;

I : Μεσ στη γη, στο βάθος, υπόγειος χώρος και αποθηκεύαν εκεί, ήταν αποθηκευτικός χώρος γενικά, έπρεπε να φέρναν τα ξύλα τα παιδιά, τα αποθηκεύαν εκεί, για να έχουν ξύλα να ζεσταίνονται το χειμώνα κι όλα αυτά, αποθηκευτικός χώρος. Τα ρίξαν όλα μέσα, αν σκάψει κανείς στο βάθος θα βρει πέτρες και άλλα από την κατεδάφιση.

E: δηλαδή η εκκλησία δεν φαινόταν από τους Τούρκους;

I: βέβαια, βέβαια ήταν γύρω γύρω περιφραγμένο ακόμη και το σχολείο ήταν ψηλά, ψηλά ήταν διώροφο δηλαδή. Είχε πέντε, έξι, εφτά σκαλιά πόσα ήτανε για να πας πάνω και κάτω ήτανε το υπόγειο.

E: υπάρχουν κάποιες φωτογραφίες;

I: από το σχολείο αυτό όχι. Εκτός κι αν, γιατί η κοινότητα είπαμε ότι ήταν εγώ δεν ήμουνα γιατί αν ήμουνα θα πίεζα όπως είπαμε, αλλά πάλι τίποτα. Όπως δεν υπήρχαν στον εκπολιτιστικό σύλλογο είχε κάποια στοιχεία αλλά χάθηκαν. Όπως και στο σχολείο είχαν μαζευτεί, όταν είχα έρθει εγώ μαζί με τον κύριο Γεωργούλα και λοιπά είχαμε μαζέψει παραδοσιακό υλικό πάνω στο κλειστό γυμναστήριο⁵⁹, πως ανέλαβαν την διεύθυνση μετά άλλοι δάσκαλοι να μην ονομάσουμε, νέοι και άπειροι, δεν άκουγαν τι να τους κάνουμε είχαν και το πάνω χέρι που λέμε. Χάθηκαν, χάθηκαν. Γι' αυτό εγώ είμαι πάντα επιφυλακτικός, πολλές φορές μου έχουνε πει από τον εκπολιτιστικό ότι παραδοσιακό έχουμε στην εκκλησία να τα πάμε εκεί. Να τα πάμε γιατί; Να εξαφανιστούν; Εγώ, εμείς τα κρατάμε με θρησκευτική ευλάβεια όλα και θα έλεγα κάτι, το έχει κάνει και πρόταση κιόλας που έχουν κάνει και στην Ν. Καρβάλη, μέσα στο χώρο της εκκλησίας, στο προαύλιο της εκκλησίας έχουν χτίσει το μουσείο τους και είναι υπό

⁵⁹ Ο ομιλητής εννοεί το κτήριο του δημοτικού σχολείου που λειτουργεί τώρα ως κλειστό γυμναστήριο αλλά παλαιότερα λειτουργούσε ως αίθουσα διδασκαλίας.

την εποπτεία της εκκλησίας και συνεργάζεται ο εκπολιτιστικός σύλλογος εκεί με την εκκλησία. Αν υπάρχει ένα πολιτιστικό και αρχαιολογικό ενδιαφέροντος είναι μόνο η εκκλησία μας, όλα έκλεισαν, ήταν και το πηγάδι κάτω το οποίο εξαφάνισαν. Δεν υπάρχει.

Ε: δεν υπάρχουν γραπτά μαρτυρίες, κάτι για το χωριό;

Ι: όχι, δεν υπάρχει μακάρι να βρεθεί κάποιος πιο ικανός από μένα και να βρει περισσότερα στοιχεία, δεν ξέρω.

Ε: να επανέλθουμε στην εκκλησία, έχει καεί, έχει υπέστη καταστροφές;

Ι: ναι, η εκκλησία μας είχε καεί, ήτανε μικρότερη. Κάηκε ήταν επ' ονόματι της Κοιμήσεως της Θεοτόκου, και φαίνεται σε κάποιος από τις διάφορες επαναστάσεις που γινόντουσαν, και σε κάποια περίπτωση υπάρχει το 1770 είχε γίνει κάτι με τα ορλοφικά, αν έχετε ακουστά από την ιστορία, έχουν βγάλει πολλά ιστορικά στην πάντα τώρα στο σχολείο δυστυχώς, λοιπόν ορλοφικά τότε έγιναν κάτι τέτοια και ίσως τότε κάηκε, κατεδαφίστηκε και το εξωκλήσι της Αγίας Παρασκευής και φαίνεται ότι είναι καμένο γιατί βρέθηκαν στάχτες, καμένα πράγματα κάτω δυστυχώς και τότε ίσως κάηκε και εδώ. Και το 1802 με το 1811 άρχισε να χτίζεται και γρήγορα, γιατί τότε με τις επαναστάσεις, έρχοταν και από άλλα μέρη εδώ στο χωριό μας σαν σε κρησφύγετο. Βλέπετε το χωριό μας είναι μέσα σε μια κοιλάδα, το περισσότερο μέρος, το αρχικό χωριό, στην κοιλάδα αυτή, κάτω προς την πηγή, στο πηγάδι που λέμε και ήταν αόρατοι από τα μάτια των Τούρκων, από επιδρομές και από τέτοια πράγματα και κατάφευγαν εδώ, δάση υπήρχανε και κατέφευγαν εδώ πέρα κυνηγημένοι. Κυνηγημένοι από ποιας πλευράς, όχι επειδή ήταν εγκληματίες, αλλά να γλιτώσουν το βιός τους, ζώα και αυτά για αυτό μαζεύτηκαν πάρα πολλοί και έκαναν τον συνοικισμό από την πλευρά της γέφυρας και πάνω που ήτανε ως επί το πλείστον μαντροκατοικίες εκεί πέρα. Για να μην φαίνονται και εκεί εγκαταστάθηκαν οι πρόσφυγες αυτοί για αυτό έχουμε Κασαμπαλάδες, Τοπλικιωτάδες, από τα Τοπλίκια, δεν ξέρω αν τα ξέρεις αυτά, από τα Τοπλίκια, Μασλαρινάδες από το Μασλάρι...

Ε: Στεφανής, από τα Στεφανινά και εκεί.

Ι: Α Στεφανής, ναι Στεφανήδες από τα Στεφανινά, βέβαια. Οι περισσότεροι κάτοικοι του χωριού, είναι φερμένοι, να μην το πούμε διωγμένοι, που ουσιαστικά διωγμένοι ήταν, τους κυνηγούσαν να τους πάρουν το βιός και για να το διαφυλάξουν ερχόταν εδώ, ως κτηνοτρόφοι κυρίως και εγκαθίστονταν εδώ πέρα.

Ε: Από πότε χρονολογείται ότι κατοικείται ο Στανός;

Ι : Υπάρχουν μαρτυρίες, βέβαια, εμείς προσωπικά δεν έχουμε βρει, αλλά από συζητήσεις που κάναμε με τον αρχαιολόγο Βυζαντινών Αρχαιοτήτων Ιωακείμ Παπάγγελο, που είναι και διδάκτωρ τώρα της Φιλοσοφικής Κι συζητήσαμε μαζί, όχι συζητήσαμε απλώς έκανε ομιλία εδώ πέρα, το 2002, για την Αγία Χάιδω που βρει γραπτό στοιχείο για την Αγία Χάιδω και βρήκε και άλλα στοιχεία για το χωριό μας. Και είπε ότι είναι από το 13^ο αιώνα, τουλάχιστον μπορεί πιο νωρίς και πιο παλαιότερα μπορεί να είναι ο Στανός, ο οποίος δεν ήταν με την σημερινή μορφή, αν μπορούμε να το πούμε έτσι. Εδώ ήταν ένα τμήμα της κοινότητας και από εδώ και κάτω υπήρχανε άλλα τμήματα άλλες συνοικίες που υπάγονταν στο κεντρικό εδώ Στανό. Είναι ο Άγναντος, το Σαμάρι, το Τσακίρι είναι τμήματα τα που υπάγονταν στο χωριό. Αυτά τα αναφέρει και ένας ιστορικός Γάλλος, όχι ιστορικός ήτανε πρόξενος και έγραψε βιβλίο την ιστορία κατά κάποιο τρόπο αλλά όχι ιστορία. Έγραψε την περιηγήσεις του που έκανε ήτανε πρόξενος στην Θεσσαλονίκη της Γαλλίας εδώ το 1790 περίπου, '93 και έγραψε πολλά στοιχεία και αναφέρει αυτός και για τα μεταλλεία πολλά γιατί εμάς μας αναφέρει για την Αγία Χάιδω και τον πατέρα της που αναφέρει ότι στο συμβούλιο που διοικούσε και έκανε εισηγήσεις και φρόντιζε ήταν κατά ένα τρόπο και εξασφάλιζε θα λέγαμε την ηρεμία των εργατών απέναντι στο διοικητή τον Τούρκο διοικητή, τον Αγά που ήτανε εκεί πέρα στο μαντέμ λάκκου λοιπόν και ήτανε η εγγύηση. Ήτανε η εγγύηση στο δημοτικό συμβούλιο που αποτελείται από δέκα ή δώδεκα νομίζω μέλη και λέγονταν βεκίληδες. Μέσα σε αυτούς αναφέρει και του Στανού «μετά στέριξ αυτού χώρας» επί λέξει το έχω κρατημένο αυτό το βιβλίο έχω και το βιβλίο επειδή γράφω. Από όλα τα χωριά, έχει και το Στανό τελευταίο, μετά στέριξ αυτού χώρας, είχε δηλαδή συνοικισμούς και άλλα χωριά γύρω του. Αυτά εννοούσε, αυτά τα μικρά χωριά, αυτούς τους συνοικισμούς.

Ε: Αναφέρεται ποιος ήταν από δω, βεκίλης, από το Στανό;

Ι : Δεν έχουμε κανένα επίσημο έγγραφο, απλώς από προφορικές έτσι παραδόσεις, θεωρείται ο πατέρας της Αγίας Χάιδως, γιατί είχε μια συνεργασία με τους Τούρκους και επειδή υποστήριζε, γιατί αυτοί ήταν εκεί για να κάνουν το κέφι του Αγά εκεί και να κατευνάζουν τους εργάτες επειδή αυτοί πεινούσαν και αναγκαζόταν οι άνθρωποι για να κινηθούν στη ζωή να κάνουν εράνους στα χωριά και αυτό συνέβαινε και εδώ με την αγία Χάιδω που είχε κανεί πολλούς μαζί με την μητέρα της και αυτός ο βεκίλης που στο χωριό μας ήταν ο πατέρας της Αγίας Χάιδως, σε οικονομική κατάσταση ανώτερη από

τους άλλους και ήταν φαίνεται έξυπνος άνθρωπος και καλός, ευσεβής άνθρωπος για αυτό έχουμε και της Χάιδως τα αλώνια, όχι γιατί μαρτύρησε εκεί αλλά γιατί έχει δικό της, δικής της σπιτοκαλύβα εκεί της, της εποχής εκείνης, οι καλύβες αυτές ήταν χειροκαλύβες, έβαζαν τα άχυρα, τα σιτηρά και τα σφάλιζαν εκεί, είχαν και τα αλώνια τους. Έχουμε μια κληρονομιά, η εκκλησία, με τα περισσότερα χωράφια, που προέρχονται από το συγκεκριμένο αυτό άτομο. Η Αγία Χάιδω, δεν άφησε εδώ κληρονόμους, έμειναν εδώ.

Ε : Θα μου πείτε κάποια πράγματα για την Αγία Χάιδω;

Ι : Η Αγία Χάιδω, ήταν από τα 1800 με 1818-19 που γνωρίζουμε κάποια πράγματα, εκεί μέσα περίπου, που υποβλήθηκε και στη δοκιμασία του μαρτυρίου αυτού, γίναν τόσα πολλά όμως που δεν ξέρουμε τι να πρωτοπούμε. Όλα αυτά εδώ που βλέπεις είναι για την Αγία Χάιδω και είναι έτοιμο για να εκδοθεί. Εγώ έχω γράψει ένα φυλλάδιο που έχουμε για την Αγία Χάιδω, απλώς και μόνο προς ευλογία και για να διατηρηθεί η μνήμη, γιατί δεν ξέραμε, εγώ προσωπικά, ψάχνοντας να βρούμε στοιχεία και να καταγράψουμε με στοιχεία όλη τη βιογραφία της και όλη την περιπέτεια της, λοιπόν έγραψα περιληπτικά μέσα σε αυτό το φυλλάδιο, να διατηρηθεί η μνήμη της.

Ε : Γεννήθηκε και μεγάλωσε στο Στανό;

Ι : Ναι εδώ γεννήθηκε και μεγάλωσε εδώ, έχουμε όμως μια μαρτυρία ότι όταν ήταν 5 χρονών βρέθηκε στη Θάσο και η περίπτωση αυτή από τα συμφραζόμενα και από διασταυρώσεις έτσι πληροφοριών, ήταν η εποχή που διώχθηκε ο πατέρας της και υπήρχε μια πληροφορία ότι την εποχή αυτή του 1800 με 1819 έχουμε διώξεις, είναι και η εποχή που ο Άγιος Κοσμάς, προσπαθεί να κατευνάσει τους επαναστατημένους εδώ και να μεσολαβήσει κατά κάποιο τρόπο ανάμεσα στους Τούρκους και τους Έλληνες επαναστάτες, κάνανε την εξής πονηρία, πολιτική, ο Άγιος Κοσμάς, ο Αιτωλός, επειδή η τούρκικη πύλη δεν τα είχε καλά με την Δύση, με τον Πάπα κυρίως, πήγε με το μέρος τους, έγινε φανατικός εναντίων των δυτικών, των παπικών για να ρίχνει στάχτη στα μάτια των Τούρκων ότι είναι με το μέρος τους. Και με τον τρόπο αυτό κατόρθωσε σιγά-σιγά να ιδρύσει και σχολεία και αυτά. Απόκτησε δηλαδή την συμπάθεια των Τούρκων. Αργότερα όμως ο Μουσταφά Σουλτάνος, έβγαλε διαταγή για να μην ξαναγίνει, ξανά τέτοιο επαναστατικό κίνημα να φροντίσουν οι κατά τόπους διοικητές να μετοικήσουν τον πληθυσμό από τον τόπο τους προς άλλους χώρους έξω από την Ελλάδα, να τους διώξουν, να τους αναγκάσουν να φύγουν. Και γινόντουσαν αυτή τη εποχή πολλά τέτοια,

που αναγκάζοταν πολλοί να μετακινηθούν, αν δεν έφευγαν έξω από την Ελλάδα, μετακινούνταν από το ένα μέρος στο άλλο. Και η Θάσος ήταν μέρος, άπατο που λέμε, απάτητο από τους Τούρκους ως το '21. Δεν τους ενδιέφεραν τόσο τα νησιά και αυτά, έπιαναν περισσότερο τους κάμπους και τις πεδιάδες, αυτό τους ενδιέφερε πιο πολύ και κατέφυγε εκεί, για ασφάλεια, ο πατέρας της με την μητέρα της και εκεί αναφέρεται. Στο μεταξύ επειδή είχε εδώ το βιός του ξαναγύρισε εδώ και συνέχισε και μετά ήρθε η δίωξη της κόρης του, αφού είχε μείνει πλέον ορφανή, γιατί πέθανε ο πατέρας της από τις κακουχίες, από τις διώξεις, λέγεται ότι μάλλον κακοποιήθηκε και πολύ από τους Τούρκους, ήτανε κάπως επαναστατικός άνθρωπος. Στη συνέχεια εδώ έμενε η κόρη με την μητέρα, είχαν το βιός τους, αρκετό βιός και αυτό φαίνεται από το ότι υπάρχει μια διήγηση, έρχεται μάλιστα και από την Αρναία, κακόφημη διήγηση δυστυχώς, ότι υπήρχε μια Χάιδω που έτρεχε προς την αρχή εδώ και περίμενε τους εργάτες από κει, για πονηρούς λόγους και για τέτοια πράγματα, ενώ αυτή η Αγία Χάιδω, ήταν φιλεύσπλαχνη κοπέλα, Αγία δηλαδή και τους περίμενε να τους δώσει την συμπάθεια της και ενίσχυση τους, κάνοντας εράνους και κεντήματα που κάνουν μεταξύ τους οι κοπέλες και οι μεγάλες οι γυναίκες, οι μητέρες, κυρίως οι χήρες που είχαν κακή πείρα από αυτά, που είχαν κακές συνθήκες εργασίας μέσα εκεί στα μεταλλεία και πέθαιναν πολλοί. Και ήταν πονόψυχη η Χάιδω και πήγαινε τους περίμενε να τους δώσει παρηγοριά και ξέρεις τώρα στα χωριά υπάρχουν και κουτσομπόλες και κουτσομπολιά και την παρεξηγήσαν την Αγία Χάιδω για αυτά τα πράγματα. που σημαίνει ότι ήταν μέσα σε όλη αυτήν την προσπάθεια, όλο αυτό τον αγώνα να κρατηθεί και η εθνική συνείδηση, η τοπική εθνική συνείδηση του χωριού και προσπαθούσε τα πάντα. Και όπως εγώ αναφέρω πρέπει να θεωρηθεί η Αγία Χάιδω, η τοπική εδώ της Χαλκιδικής, η Αγία Φιλοθέη. Όπως ήταν η Αγία Φιλοθέη, που ήταν μοναχοκόρη και διέθεσε όλη την περιουσία της για τα φτωχά, για τα κυνηγημένα παιδιά από τους Τούρκους, έτσι παρεξηγήθηκε και εκείνη, έχω εμείς εδώ πέρα την Αγία Χάιδω.

Ε : Επίσης έχω ακούσει πως έχουμε εδώ πολλά εξωκλήσια, όπως η Αγία Βαρβάρα και έχω ακούσει ένα περιστατικό...

Ι : Κοιτάξτε να ξεχωρίζουμε τα ξωκλήσια από τα προσκυνητάρια, λέγονται αυτά, τα προσκυνητάρια ή εξωκλησάκια. Εξωκλήσι είναι μια εκκλησία που μπορεί να λειτουργηθεί. Που είναι μικρή αλλά μπορεί να λειτουργηθεί. Τα άλλα ονομάζονται προσκυνητάρια ή εικονοστάσια. Έτσι λέγονται αυτά. Αυτό το εικονοστάσι της Αγίας

Βαρβάρας έχει μια ιστορία τότε που ήμασταν ανταρτόπληκτοι, όπως λέγονται οι εσωτερικοί μετανάστες πως λέγονταν οι πρόσφυγες. Ουσιαστικά πρόσφυγες από το Στανό στην Αρναία. Εκεί μας μετακίνησαν υποχρεωτικά γιατί δεν διαθέτουν σε κάθε χωριό και διαθέτουν αδύναμα τμήματα στρατό για να υπερασπίζονται από τις επιδρομές των ανταρτών τότε και μας πήγανε εκεί πέρα. Κατά διαστήματα ερχόντουσαν εδώ και κοιτούσαν τα σπίτια τους άντρες για να κανονίσουν τίποτα παραγωγές από τίποτα αμπέλια και δέντρα όλα αυτά, άλλοι για να εργαστούν για να κάνουν τίποτα εργασίες εδώ πέρα, τους έφερναν όμως με στρατιωτικά αυτοκίνητα βέβαια και σε μία τέτοια διαδρομή εκεί στο χώρο αυτό που βρίσκεται το εκκλησάκι, το εικονοστάσι αυτό της Αγίας Βαρβάρας, την ημέρα της Αγίας Βαρβάρας που γινόταν η μετακόμιση τους περνώντας από εκεί πέρα είχε μία νάρκη, εξερράγη διέλυσε το αυτοκίνητο όλο σχεδόν όλο μπροστά όλη την μούρη, πετάχτηκαν τα πάντα από δω κι εκεί, όλα ακόμη και οι επιβάτες που ήταν περίπου 30 τον αριθμό. Τους τίναξε απ' έξω όλους και το σπουδαίο ήταν ότι δεν έπαθε κανένας τίποτα απολύτως. Και τότε όρισαν, επειδή και η Αγία Βαρβάρα θεωρείται προστάτισα των οδηγών και των μηχανημάτων και λοιπά και τώρα έχουμε και τον Άγιο Χριστόφορο των μεταφορικών μέσων ως προστάτη. Η Αγία Βαρβάρα είναι γενικά των μηχανοκινήτων προστάτισα και θεώρησαν ότι ήταν θαύμα της Αγίας Βαρβάρας και έκανα αυτό το εικονοστάσι προς τιμή της και γράφει εκεί πέρα «το θαύματος ένεκεν», δηλαδή εξαιτίας θαύματος έγινε το εκκλησάκι. Αυτό ήταν το ιστορικό για το εκκλησάκι της Αγίας Βαρβάρας στο χώρο αυτό.

Ε: Άλλα εκκλησάκια που υπάρχουν στ χωριό;

Ι: Άλλα εικονοστάσια που υπάρχουν και από τα παλαιότερα είναι του Αγίου Γεωργίου, του Αγίου Αθανασίου, των Εισοδίων υπήρχε ένα που είναι τώρα στην, στον ανεμόμυλο.

Ξέρετε που είναι ο ανεμόμυλος;

Ε: ναι

Ι: στην περιοχή εκεί σε οικοπεδικό χώρο, τότε δεν τα φύλαγαν και τόσο και ήτανε, στο οικοπεδικό χώρο του Μπούφτα, του Θανάση του Μπούφτα. Έγινε ένα ατύχημα πάλι και δεν πάθανε τίποτα με ένα ταξί και ήταν την ημέρα της Αγίας Τριάδος και χτίσανε το εκκλησάκι, χτίσανε καινούργιο εκκλησάκι της Αγίας Τριάδος αλλά έπρεπε να είναι τα Εισόδια της Θεοτόκου, εξωκλήσι εκεί. Άλλο εξωκλήσι, εικονοστάσι έχουμε του Αγίου Αθανασίου που είπαμε ότι περιλήφθει μέσα στο συνοικισμό εδώ. αλλά τέτοια υπάρχουν

του Αγίου Σάββα κάτω στο Σταυρό, του Αγίου Κωνσταντίνου και της Αγίας Ελένης στο Σταυρό εκεί.

Ε: άλλα θαύματα έχουν γίνει στο Στανό όπως το θαύμα της Αγίας Βαρβάρας;

Ι: τώρα έτσι επιβεβαιωμένα θαύματα όχι. Πολλοί είναι διστακτικοί να αναφέρουν κάποια θαύματα όπως κάποιες περιπτώσεις για την Αγία Χάιδω ψάχνοντας για να βρούμε κάποια στοιχεία και όλα αυτά. Έχουμε περιπτώσεις που επωφελήθηκαν από αυτή την ευλάβεια χτιστεί το παρεκκλήσι αυτό και που αφιέρωσαν και χρηματικά ποσά για να περατωθεί ο ναός, επειδή είδανε επέμβαση της Αγίας Χάιδως, σε θέματα νεκρογενίας σε θέματα θεραπείας, σε θέματα επιτυχιών που είχανε. Διστακτικά τα είπανε σε εμένα αργότερα ίσως ζητήσουνε και συνυπογράψουμε και να κυκλοφορήσουμε γιατί είναι αρκετά ένα φυλλάδιο με θαυματουργές ενέργειες της Αγίας Χάιδως. Συγκεκριμένα για την Αγία Χάιδω. Για τον Άγιο Αθανάσιο έχουμε την περίπτωση της επιστράτευσης του 1940 τότε για την υπεράσπιση της πατρίδας μας, λοιπόν οι γυναίκες των επιστρατευμένων αφιέρωσαν όλα τα κοσμήματα στον Άγιο Αθανάσιο και ατύχημα από τον πόλεμο αυτό, τον τρομερό πόλεμο να τον χαρακτηρίσουμε άνισο πόλεμο όσον αφορά τον πληθυσμό των στρατιωτών που είχαμε εμείς και τον εξοπλισμό που είχαν οι άλλοι οι αντίπαλοι μας. Δεν έπαθε κανένας τίποτα εκτός από έναν που σκοτώθηκα από άγνωστη αιτία, δεν ξέρουμε γιατί πως δεν κατάφερε να γυρίσει πίσω. Οι άλλοι δεν πάθανε απολύτως τίποτα. Και μάλιστα έχουμε και προσωπικά εγώ για την Αγία Χάιδω μία τέτοια διήγηση για έναν Βασίλη Τριγώνι που μετά τον παραχώρησαν ως θύμα πολέμου ως τραυματία πολέμου, κούτσαινε έβαλε ξένο πόδι και του παραχώρησαν κλήρο εδώ κάτω στην Παζαρούδα⁶⁰ στην Απολλωνία. Και πήγε και εγκαταστάθηκε εκεί. Εκείνος είχε διαβάσει την φυλλάδα της Αγίας Χάιδως με την ακολουθία και την βιογραφία της και μου είχε αφηγηθεί προσωπικά ο ίδιος πράγματα και μου είπε κιόλα ότι το 1929-1930. Το 1940 εκεί που ήταν στον πόλεμο πάνω και έπεσε η βομβίδα πάνω του και έπαθε σχεδόν τίποτα εκτός από το πόδι του. Και εκείνη την ημέρα ήρθε στην μνήμη του η Αγία Χάιδω και θεώρησε ότι τον βοήθησε η Αγία Χάιδω να μην χαθεί εντελώς. Να σωθεί εντελώς. Έχουμε πολλές αφηγήσεις πολλών. Καθένας έχει μια ευλάβεια σε κάποιο Άγιο, σε κάποιο από όλους του Αγίους μας. Όταν θα γίνει το φυλλάδιο θα περάσω από τα σπίτια και θα μου αφηγηθούν όπως τώρα εσύ και θα συνυπογράψουν κάποιες θαυματουργές ενέργειες.

⁶⁰ Η σημερινή Απολλωνία Θεσσαλονίκης.

E: Υπάρχουν και εξωκλήσια έξω από το χωριό. Μπορείτε να μας πείτε ποια είναι αυτά;

I: ναι είναι η Αγία Κυριακή, ο Άγιος Αθανάσιος είναι εξωκλήσια που χτίστηκαν το 1905 μέχρι το 1909 αυτά τα εξωκλήσια. Αυτά τα στοιχεία μπορείτε να τα πάρετε γιατί έδωσε στο ημερολόγιο που έκανε ο εκπολιτιστικός σύλλογος.

E: τα έχω τα στοιχεία.

I: ναι αυτά τα στοιχεία τι να σου πω για να μην σπαταλάμε και χρόνο. Θέλεις να ρωτήσεις κάτι άλλο.

E: άλλες ερωτήσεις δεν έχω. Σας ευχαριστώ πάρα πολύ.

I: παρακαλώ. Σου εύχομαι καλή επιτυχία στην εργασία σου.

E: σας ευχαριστώ.

Επίλογος

Η εργασία για να ολοκληρωθεί χρειάστηκε πολύ κόπο και πολύ δουλειά. Αλλά μέσα από την εργασία έμαθα πολλά για το χωριό μου που ήδη ήξερα και άλλα που δεν ήξερα καθόλου. Η εργασία μου ολοκληρώθηκε με επιτυχία μπορώ να πω. Μα δυστυχώς υπάρχουν στοιχεία που δεν συμπεριλήφθηκαν στην εργασία λόγω έλλειψης χρόνου. Εκτός από αυτό θα χρειαζόμασταν εκατοντάδες σελίδες για να συμπεριλάβουμε όλα τα στοιχεία του Στανού.

Μέσα από την εργασία όμως βοηθήθηκα πιο πολύ ως μελλοντικός εκπαιδευτικός. Έμαθα την αφορμή να διδάξω στα παιδιά την καθημερινότητα αλλά και το ιστορικό υπόβαθρο ενός μέρους. Εφόδια για το πώς να προσεγγίσεις ένα θέμα που αφορά την λαϊκή παράδοση. Τα παιδιά μπορούν να μάθουν αρκετά για το μέρος που μένουν αλλά και από την λαϊκή τους παράδοση όπως τραγούδια, παραμύθια, ήθη και έθιμα.

Κατανόησα βαθύτερα τον λαϊκό πολιτισμό και πιστεύω ότι θα καταφέρω να τον μεταλαμπαδεύω στα παιδιά με το σωστό τρόπο. Να εντρυφήσω και να κάνω τα παιδιά να εισχωρήσουν στο θέμα που αφορά τον λαϊκό πολιτισμό και ότι άλλο σχετίζεται με αυτόν.

Ευχαριστώ όλους όσους με βοήθησαν, τους καθηγητές μου, την οικογένεια μου και τους συγχωριανούς μου.

Σας ευχαριστώ.

Βιβλιογραφία

1. Στέργιου Άγγ. Βαγγλή (1986), «*Δημοτικά τραγούδια της Χαλκιδικής*» Συλλογή Συγκριτική μελέτη εκδόσεις ΑΦΩΝ ΚΥΡΙΑΚΙΔΗ Θεσσαλονίκη 1986,
2. Στέργιου Άγγ. Βαγγλή (1986), «*Λαϊκά παραμύθια της Χαλκιδικής*» εκδόσεις ΑΦΩΝ ΚΥΡΙΑΚΙΔΗ Θεσσαλονίκη,
3. Β.Δ. Αναγνωστόπουλος (1999), «*Λαϊκή Παράδοση και σχολείο*», εκδόσεις Καστανιώτη, Αθήνα
4. Β.Δ. Αναγνωστόπουλος (2004), «*Μύθοι, Μυθολογία και Λαϊκή Παράδοση*», πανεπιστημιακές σημειώσεις, Βόλος.
5. Ιστορική Λαογραφική Εταιρεία Χαλκιδικής (1961), «*Χρονικά της Χαλκιδικής*», Περιοδική έκδοσης, Θεσσαλονίκη 1963, τόμοι 2, 4, 5, & 6.
6. Μάνος (Μανασσής) Γ. Μανασσής (2001), «*Χρονικό κατοχής Αρναίας 1941-1944 και στοιχεία από την ζωή της*», Β΄ έκδοση, Αθήνα.
7. Απόστολος Βακαλόπουλος (1988), «*Ιστορία της Μακεδονίας (1354-1833)*», εκδόσεις Βάνιας, Θεσσαλονίκη
8. Κωνσταντίνου Α. Βακαλόπουλου (1991), «*ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ: Ιστορία του Βόρειου Ελληνισμού*», Εκδοτικός Οίκος Αδελφών Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη.
9. Γεώργιος Κ. Σπυριδάκης (1962), «*ΟΔΗΓΙΑΙ ΠΡΟΣ ΣΥΛΛΟΓΗΝ ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΗΣ ΥΛΗΣ*», Ακαδημία Αθηνών, Αθήνα.